PSPAJ

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

Political Science and Public Administration Journal

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1
(มกราคม-มิถุนายน 2566)
Vol. 14 No. 1
(January-June 2023)

ISSN 2630-0435
E-ISSN 2630-0699

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

Political Science and Public Administration Journal

ปีที่ 14 • ฉบับที่ 1 • มกราคม-มิถุนายน 2566

Volume 14 • Number 1 • January-June 2023

ISSN 2630-0435 (Print) • ISSN 2630-0699 (Online)

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

Political Science and Public Administration Journal

ISSN 2630-0435 (Print) • ISSN 2630-0699 (Online)

1. วัตถุประสงค์

(1) เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และผู้สนใจทั่วไป

(2) เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการวิจัย พัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านรัฐศาสตร์ในสาขาวิชาการเมือง การปกครอง การระหว่างประเทศ และรัฐประศาสนศาสตร์

2. ขอบเขตเนื้อหา

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รับพิจารณาบทความวิชาการ บทความวิจัย และบทความปริทัศน์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาการเมือง การปกครอง การระหว่างประเทศ และรัฐประศาสนศาสตร์

3. กำหนดออกตีพิมพ์เผยแพร่

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นวารสารวิชาการซึ่งตีพิมพ์บทความวิชาการและบทความวิจัยจากบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย จัดพิมพ์รายปี ปีละ 2 ฉบับ

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน

ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม

4. เจ้าของ

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5. สำนักงานกองบรรณาธิการ

กองบรรณาธิการวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

239 ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์: 0-5394-2995 โทรสาร: 0-5394-2988

อีเมล: polscicmujournal@gmail.com

เว็บไซต์: https://so05.tci-thaijo.org/index.php/polscicmujournal

6. การพิจารณาบทความ

(1) กองบรรณาธิการพิจารณากลั่นกรองบทความในเบื้องต้น โดยพิจารณาจากความสอดคล้องของเนื้อหาของบทความกับขอบเขตเนื้อหาของวารสาร ความน่าสนใจ การนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ และความครบถ้วนตามมาตรฐานวิชาการ และจะพิจารณาความซ้ำซ้อนของบทความโดยการนำบทความเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบการคัดลอกผลงานการเขียนทางวิชาการผ่านโปรแกรม Turnitin

(2) บทความที่ผ่านการพิจารณากลั่นกรองจากกองบรรณาธิการเบื้องต้นจะถูกนำส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง อย่างน้อย 3 คน พิจารณา โดยใช้ระบบ Double-blind peer review (ผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้เขียน และผู้เขียนไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา)

(3) กระบวนการพิจารณาบทความตามข้อ (1) และ (2) จะใช้เวลาไม่เกิน 3 เดือน โดยกองบรรณาธิการจะแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้เขียนทราบ และหากกระบวนการพิจารณาล่าช้ากว่าที่กำหนด กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบถึงความล่าช้าดังกล่าว

(4) ในกรณีที่จะต้องมีการแก้ไข หรือปรับปรุงบทความ ให้ผู้เขียนแก้ไขบทความ และนำส่งกองบรรณาธิการภายใน 15 วันนับตั้งแต่วันที่ได้รับผลการพิจารณา

(5) การตรวจสอบความถูกต้องทางภาษา ของบทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) และเนื้อหาของบทความ กรณีที่เป็นบทความภาษาอังกฤษ เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ที่จะต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ และรูปแบบการใช้ภาษาอังกฤษ ตั้งแต่ก่อนนำส่งบทความเข้าสู่ระบบ และตลอดกระบวนการพิจารณาบทความ วารสารมีสิทธิ์ปฏิเสธการตีพิมพ์บทความในกรณีที่ผู้เขียนไม่ดำเนินการแก้ไขภาษาอังกฤษให้มีความถูกต้องตามข้อเสนอแนะของกองบรรณาธิการ

(6) กองบรรณาธิการจะนำบทความที่ผ่านการพิจารณาและแก้ไขแล้ว เข้าสู่กระบวนการเรียงพิมพ์และการตีพิมพ์เผยแพร่ โดยกองบรรณาธิการจะแจ้งกำหนดการตีพิมพ์เผยแพร่เบื้องต้นให้ผู้เขียนทราบ

- เนื้อหาและข้อมูลที่ลงตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ถือเป็นข้อคิดเห็นและความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความโดยตรง ซึ่งกองบรรณาธิการวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย หรือร่วมรับผิดชอบใดๆ
  The article content is a personal opinion and the responsibility of the author that Is not an opinion or responsibility of the editorial team.
- คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไม่รับผิดชอบต่อเนื้อหาที่นำมาจากเว็บไซต์ภายนอกที่ถูกอ้างอิงในบทความในวารสาร ความถูกต้องของ URL ที่ถูกอ้างนั้นสามารถสืบค้นได้เมื่อวันที่ผู้เขียนเขียนบทความ
  The Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University is not responsible for third-party websites or their content. URL links were active at time of writing.
- บทความและข้อมูล ที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ถือเป็นลิขสิทธิ์ของวารสาร หากบุคคลหรือหน่วยงานใดต้องการนำข้อมูลไปเผยแพร่ ขอให้อ้างอิงแหล่งที่มาด้วย
  Articles and content published in this journal are the copyright of the Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University. Any content from this journal that are republished must be cited.

กองบรรณาธิการ

ที่ปรึกษา

รศ.ดร.ไพลิน ภู่จีนาพันธุ์	คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำกองบรรณาธิการ

ศ.เกียรติคุณ ดร.ธเนศวร์ เจริญเมือง	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.ดร.กิตติ ประเสริฐสุข	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บรรณาธิการ

ผศ.ดร.นรุตม์ เจริญศรี	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กองบรรณาธิการ

รศ.ดร.ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ดร.ธโสธร ตู้ทองคำ	สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
รศ.ดร.พฤดี หงุ่ยตระกูล	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.ไกรวุฒิ ใจคำปัน	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.บัณฑิต จันทร์โรจนกิจ	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อ.ดร.กมลพร กัญชนะ	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.ณัฐกร วิทิตานนท์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.ณัฐพล ตันตระกูลทรัพย์	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ชาลินี สนพลาย	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Assoc. Prof. Dr. Ron Bridget Vilog	International Studies Department, De La Salle University
Asst. Prof. Dr. Lee Kian Cheng	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Dr. Guo Hai	Institute of Public Policy, South China University of Technology
Dr. Khang Nguyen Tran	Faculty of International Relations University of Social Sciences and Humanities, Vietnam National University
Mrs. Maki Aoki-Okabe	Institute of Developing Economies, Japan External Trade Organization (IDE-JETRO)

เลขานุการกองบรรณาธิการ

น.ส.สิริมา ชินสมุทร	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทบรรณาธิการ

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ฉบับนี้ได้รับเกียรติจากนักวิชาการที่ส่งบทความวิจัยและบทความวิชาการมาร่วมเผยแพร่องค์ความรู้สู่สาธารณะ ทั้งที่เป็นงานเชิงทฤษฎีและงานเชิงพื้นที่ รวมไปถึงบทวิจารณ์หนังสือที่น่าสนใจ วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ในฐานะที่เป็นพื้นที่ทางวิชาการที่เปิดโอกาสให้นักวิชาการได้เสนอผลงานวิชาการ งานวิจัยสู่สาธารณะทำให้วารสารมีบทบาทเป็นผู้ร่วมเผยแพร่องค์ความรู้สู่สาธารณะ แต่คำถามที่น่าสนใจต่อบทบาท หน้าที่ และความคาดหวังของวารสารที่มาจากผู้เขียน ผู้อ่าน ผู้ให้ทุน ต่างก็แตกต่างกันออกไป ในโลกที่งานวิชาการด้านสังคมศาสตร์ที่ทุนวิจัยเริ่มมีลดน้อยถอยลงไป ผนวกกับการที่ผู้เขียนต้องพยายามเผยแพร่งานวิชาการในระบบที่คาดหวังให้ผู้คนทำงานบนฐานคิดแบบประสิทธิผล การทำงานวิชาการในเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่จึงยาก เพราะนักวิชาการสายสังคมศาสตร์ที่โลกเน้นผลผลิต นวัตกรรม การแข่งขัน การเพิ่มประสิทธิภาพ และการดูองค์ความรู้แบบ Frontier ทำให้ความรู้แบบสังคมศาสตร์ถูกลดทอนความสำคัญลงไปให้เหลือเพียงแต่การทำงานเชิงพื้นที่และการออกข้อเสนอแนะเชิงนโยบายบนโจทย์ที่รัฐส่วนกลางกำหนดมาให้แล้ว ในขณะเดียวกัน วารสารเองก็ต้องเผชิญกับการแข่งขัน เพราะมีวารสารที่ต้องทำหน้าที่เผยแพร่องค์ความรู้ แต่ก็ต้องคิดอยู่บนฐานของการเลี้ยงตัวเองและการผลักดันเพื่อเข้าไปสู่ระบบการแข่งขัน การควบคุมโดยหน่วยงานต่างๆ ทั้งเพื่อคุณภาพและหรือชื่อเสียง

ในโลกวิชาการที่ต้องเผชิญกับอุดมคติและโลกแห่งความเป็นจริงที่ทุนขับเคลื่อนโลก วารสารวิชาการจำนวนมากก็ยังคงพยายามเปิดพื้นที่ให้กับงานที่หลากหลาย ไม่เพียงแต่เป็นงานที่ต้องตอบโจทย์ของรัฐเท่านั้น แต่การอ่านเพื่อเข้าใจโลก หรือเพื่อความใคร่รู้ก็ยังเป็นสิ่งที่วารสารยังมีความสามารถทำได้ และช่วยสนับสนุนนักวิชาการให้ทำงานที่ดี มีคุณภาพ และต่อยอดองค์ความรู้ทางวิชาการต่อไป

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ยังคงพยายามเป็นวารสารที่เผยแพร่บทความที่น่าสนใจ มีคุณภาพ และช่วยเผยแพร่องค์ความรู้ด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การระหว่างประเทศ และสาขาวิชาด้านสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องต่อไป เราแสวงหางานเชิงทฤษฎีและงานเชิงพื้นที่ที่มีประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในสังคม หากผู้อ่านมีผลงานวิชาการใดที่ช่วยต่อยอดองค์ความรู้ ท้าทาย หักล้าง หรือเปิดพื้นที่ใหม่ให้กับแวดวงวิชาการ บรรณาธิการก็ขอเชิญชวนให้ผู้อ่านลองส่งบทความมายังวารสารได้ต่อไป

นรุตม์ เจริญศรี
บรรณาธิการ

สารบัญ

ทฤษฎีสีเขียวกับนัยต่อการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย
วุฒิกรณ์ ชูวัฒนานุรักษ์ 1-54

บทบาทของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้กับการพัฒนาพื้นที่ในมุมมองขององค์กรประชาสังคม
ฮาซันอักริม ดงนะเด็ง, ศักดา ขจรบุญ, บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และอารีลักษณ์ พูลทรัพย์ 55-86

ภาพอนาคตเทศบาลนครแหลมฉบังและข้อเสนอแนวทางการปรับโครงสร้างองค์กร
ปานปั้น รองหานาม, กฤชวรรธน์ โล่ห์วัชรินทร์, ศิริศักดิ์ เหล่าจันขาม, พีรสิทธ์ คำนวณศิลป์, ณรงค์เดช มหาศิริกุล, กฤษดา ประชุมราศี และภาคภูมิ พลสูงเนิน 87-116

แนวทางของภาครัฐในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกของประเทศไทย
ภานุวัฒน์ กุยแก้ว และศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา 117-146

ประชาชนกับการเลือกตั้ง: กรณีศึกษาพฤติกรรมผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปี พ.ศ. 2562 ในจังหวัดชลบุรี
กาญจนา บุญยัง และเอกสิทธิ์ หนุนภักดี 147-172

การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ: กรณีศึกษา ลุ่มน้ำลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมา
วรัชยา เชื้อจันทึก 173-196

นโยบายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ
ชัยมงคล สุพรมอินทร์ 197-226

The Readiness for Collecting the Land and Building Tax of Local Government Organizations in Muang District, Songkhla Province
Sadanon Wattatham 227-246

การออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลาง
ปีดิเทพ อยู่ยืนยง 247-268

บทวิจารณ์หนังสือ ประยุทธ์ไม่ใช่สฤษดิ์ พลวัตรัฐราชการไทยจากยุครุ่งเรืองสู่ยุคเสื่อมถอย
ภาวิดา รังษี 269-277

แนวทางการจัดทำต้นฉบับบทความ เพื่อส่งขอรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2566): 1-54

ทฤษฎีสีเขียวกับนัยต่อการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย[1]

วุฒิกรณ์ ชูวัฒนานุรักษ์[2]

วันที่รับบทความ: 2 กรกฎาคม 2565
วันที่แก้ไขครั้งล่าสุด: 5 สิงหาคม 2565
วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 16 สิงหาคม 2565

บทคัดย่อ

ทฤษฎีสีเขียวได้ให้เส้นทางในการทำความเข้าใจทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ความหลากหลายของงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อยในประเทศไทย ทฤษฎีเหล่านั้นมีตั้งแต่แนวทางการศึกษากระแสหลักซึ่งเป็นส่วนประกอบของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างสัจนิยมและเสรีนิยม รวมถึงแนวทางการศึกษาทางเลือกอื่นๆ เช่น ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเชิงวิพากษ์ สตรีนิยม และหลังโครงสร้างนิยม อย่างไรก็ตาม งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีสีเขียวกลับมีไม่มากนักในประเทศไทย บทความนี้จึงมุ่งเน้นไปที่เสาหลักของทฤษฎีสีเขียวสี่ประการ ได้แก่ ความคิดและความรับผิดชอบในเชิงนิเวศ สันติภาพโลกและการไม่ใช้ความรุนแรง ความยุติธรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อม และการกระจายศูนย์ของอำนาจ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญสำหรับการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระดับโลก นอกจากนี้ ยังอภิปรายนัยของทฤษฎีสีเขียวที่สัมพันธ์กับการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย บทวิเคราะห์การวิจัยได้ขยายพื้นที่ทางความคิดสำหรับแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสทางเลือกในประเทศไทย แนวทางในการเสริมสร้างการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจากพัฒนาการความรู้ของแนวคิดจากล่างสู่บน รวมทั้งการนำเสนอ “มุมมองเชิงนิเวศ” เข้ามาอยู่ในการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย

คำสำคัญ ทฤษฎีสีเขียว, ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, สิ่งแวดล้อม

---

[1] บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การสำรวจการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับนัยเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติต่อการศึกษาทฤษฎีสีเขียวในประเทศไทย” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก 65000 อีเมล: wuttikornc@gmail.com, wuttikornc@nu.ac.th

Green Theory and Implications for the Study of IR Theory in Thailand

Wuttikorn Chuwattananurak[3]

Received: 2 July 2022
Revised: 5 August 2022
Accepted: 16 August 2022

Abstract

The Green theory has provided a path to a clearer understanding of international relations (IR) theories in Thailand. There is currently a diversity in numbers of studies that have been performed related to IR theories that are followed in Thailand. The theories ranged from mainstream approaches that consisted of components of IR (realism and liberalism) and other alternative approaches such as critical international relations theory, feminism, and post-structuralism. However, there had been very few studies performed related to the Green theory in Thailand. This article focused on the four pillars of the Green theory, ecological thinking and responsibility; world peace and nonviolence; social and environmental justice; and decentralization of power, which were essential issues for studying the IR theory that impacted global environments. Furthermore, it also discussed the implications of the Green theory that related to the study of the IR theory as considered in Thailand. The research analysis expanded the intellectual space for the alternative approaches of IR in Thailand; approaches which galvanized the study of IR theory from the bottom-up concepts of knowledge development; and those that were able to introduce the "ecological perspective" into the study of IR theory in Thailand.

Keywords Green Theory, International Relations Theory, Environment

[3] Assistant Professor, Ph.D., Faculty of Social Sciences, Naresuan University, Phitsanulok 65000. E-mail: wuttikornc@gmail.com, wuttikornc@nu.ac.th

1. บทนำ

“ ... ตำราที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยังมีไม่มากนัก และเท่าที่มีอยู่ก็ทิ้งช่วงห่างในการตีพิมพ์ งานแปลตำราและทฤษฎีมีอยู่น้อยเช่นกัน ผลงานวิชาการส่วนใหญ่ของนักวิชาการในสาขาวิชานี้เป็นผลงานเกี่ยวกับภูมิภาคศึกษา ทั้งที่เป็นงานวิจัย ตำรา และงานแปล โดยส่วนใหญ่ใช้แนวทางการศึกษาแบบดั้งเดิม หรือครอบคลุมแนวคิดและทฤษฎีกระแสหลักเป็นส่วนใหญ่ ... ทิศทางการวิจัยของประเทศด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือความสัมพันธ์ข้ามชาติ ยังคงให้ความสำคัญต่อการตอบโจทย์ที่สัมพันธ์กับปัญหารูปธรรมของการดำเนินนโยบาย และการทำความเข้าใจกับสภาพระหว่างประเทศที่แวดล้อมไทยอยู่ในระยะเวลาหนึ่งๆ ... มากกว่าจะเป็นการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างและพัฒนาทฤษฎีอันเป็นองค์ความรู้พื้นฐานให้แก่สาขาวิชา ทั้งในแง่ของการขยาย ต่อยอดทฤษฎีเดิมที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นกระแสใด หรือเสนอแนวคิดและทฤษฎีที่เป็นทางเลือกใหม่” (ศุภมิตร ปิติพัฒน์, 2553, น. 55)

แม้สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยจะเติบโตขึ้นภายใต้ร่มเงาของรัฐศาสตร์อย่างน้อยที่สุดก็นับตั้งแต่การสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สอง โดยมีการจัดการเรียนการสอนทั้งในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ทั้งที่อยู่ในเขตศูนย์กลางอำนาจทุกสิ่งอย่างในประเทศนี้ ณ กรุงเทพมหานครและปริมณฑลอย่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หรือที่อยู่ในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศอย่างมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี หากแต่ตำราและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยยังมีจำนวนไม่มากนัก โดยยังมิพักต้องกล่าวถึงงานวิชาการหรืองานวิจัยเชิงทฤษฎีทั้งในแง่ของจำนวนหรือแรงจูงใจผ่านเงินทุนสนับสนุนการวิจัยแต่อย่างใด (Prasirtsuk, 2009, pp. 92-93; Na Thalang et al., 2019, p. 7)

ฉันทิมา อ่องสุรักษ์ ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับงานด้านแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือที่ฉันทิมาเรียกว่า “การระหว่างประเทศ” ในประเทศไทยในระยะแรกๆ ไว้ว่า “... การที่มีตำราที่เป็นภาษาไทยน้อยมาก ทางด้านการระหว่างประเทศก็เช่นกัน ... แต่โดยทั่วไป ก็ยังไม่มีงานชิ้นใดที่เจาะลึกโดยเฉพาะในประเด็นที่สำคัญของแขนงวิชาการระหว่างประเทศ ทั้งนี้ มิพักต้องเอ่ยถึง ประเด็นเรื่องทฤษฎีการระหว่างประเทศ” (ฉันทิมา อ่องสุรักษ์,

2523, น. ก) นั่นจึงเป็นที่มาของงาน ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่ตัดตอนแปลโดย ฉันทิมา อ่องสุรักษ์ (2523) จาก *Contending Theories of International Relations* ของ เจมส์ อี โดเฮอร์ตี และโรเบิร์ต แอล ฟอลส์กราฟ (James E. Dougherty and Robert L. Pfaltzgraff, Jr.) ซึ่งเน้นหนักการนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีกระแสหลักอย่างสัจนิยม โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับดุลอำนาจ ขณะที่งานแปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษในระยะหลัง โดยเฉพาะงาน ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: สาขาวิชาและความแตกต่างหลากหลาย โดยมีจิตติภัทร พูนขำ เป็นบรรณาธิการแปลจากงาน *International Relations Theories: Discipline and Diversity* ของ ทิม ดันน์ มิเลีย เคอร์กี และสตีฟ สมิธ (Tim Dunne, Milja Kurki, and Steve Smith) ในฐานะบรรณาธิการร่วม (2560) ถือเป็นการเปิดพื้นที่งานวิชาการด้านแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยตรงซึ่งครอบคลุมทั้งกระแสหลักอย่างสัจนิยม เสรีนิยม กระแสรองอย่างสรรสร้างนิยม (Constructivism) และกระแสทางเลือกในภาพรวมให้กว้างมากขึ้น

งานวิชาการที่มีเนื้อหาโดยตรงเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เขียนโดยนักวิชาการไทยอาจสามารถย้อนกลับไปตั้งแต่ *ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ* ของ สุรชัย ศิริไกร (2527) *แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ* ของ โคริน เฟื่องเกษม (2548) ตลอดจน *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: แนวคิด ทฤษฎี และกรณีศึกษา* ที่มี จุลชีพ ชินวรรโณ เป็นบรรณาธิการ (2547) ซึ่งเน้นการศึกษาหรือให้พื้นที่งานของตนแก่แนวคิดหรือทฤษฎีกระแสหลักอย่างชัดเจน ขณะที่งานเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภาพรวมในระยะหลังๆ เราเริ่มเห็นความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างเนื้อหาแนวคิดและทฤษฎีที่ถูกแบ่งให้แนวคิดและทฤษฎีกระแสรองและกระแสทางเลือกที่มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นงาน *ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ* ของ นรุตม์ เจริญศรี (2563) ที่นำเสนอมุมมองด้านทฤษฎีของสำนักอังกฤษ (The English School) หรือ *ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: ความรู้เบื้องต้น* ของ ศิวพล ชมภูพันธุ์ (2559) ที่ขยายองค์ความรู้แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยให้กว้างมากขึ้น โดยเฉพาะทฤษฎีหลังโครงสร้างนิยม (Post-structuralism) และสตรีนิยม (Feminism) ในสัดส่วนที่ไม่น้อยไปกว่าแนวคิดและทฤษฎีกระแสหลักอย่างสัจนิยมและเสรีนิยม นั่นหมายความว่า กระแสแนวคิดและทฤษฎีทางเลือก โดยเฉพาะทฤษฎีกลุ่มหลังปฏิฐานนิยม (Post-positivism) เริ่มเข้ามามีบทบาทในฐานะมุมมองทางเลือกใหม่และร่วมแบ่งปันพื้นที่ในงานเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น

ในขณะที่งานด้านแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่อิงกับกระแสหลัก/สายปฏิฐานนิยมยังคงผลิดอกออกผลสู่ตลาดแห่งภูมิปัญญาในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่า

จะเป็นงานที่ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีกระแสหลักในภาพรวม (ธโสธร ตู้ทองคำ, 2559) หรืองานที่ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีกระแสหลักทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งเป็นการเฉพาะอย่างสัจนิยม (ศุภมิตร ปิติพัฒน์, 2551; จุฑามณี สามัคคีนิชย์, 2559; ภูวิน บุณยะเวชชีวิน, 2559; ศิริสุดา แสนอิว, 2557; จิตติภัทร พูนขำ, 2553; ศุทธาวีร์ ลีสวรรค์, 2550; Wadeesirisak, 2017) หรือเสรีนิยม (Sriwattanapong, 2008; ฐิติเทพ สิทธิยศ, 2562; เบญจมาศ นิลสุวรรณ์, 2563; เอนกชัย เรืองรัตนากร, 2560) งานวิชาการด้านแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่อิงกับกระแสรอง กระแสทางเลือก หรือสายหลังปฏิฐานนิยมก็เติบโตเบ่งบานเพื่อตั้งคำถามท้าทายมุมมองกระแสหลักและนำเสนอในฐานะมุมมองทางเลือกใหม่สำหรับการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นสรรสร้างนิยม (Kunnamas, 2015; Busbarat, 2012; กัษมพร รักสอน, 2563; วรารัก เฉลิมพันธุศักดิ์, 2551; วิเชียร อินทะสี, 2559) ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเชิงวิพากษ์ (Callahan, 2001; Poonkham, 2019; Kesboonchoo Mead, 2004; Jayanama, 2003; กฤษฎา ธีระโกศลพงศ์, 2560, 2562; ฑภิพร สุพร, 2556; วัชรพล พุทธรักษา, 2553ก, 2553ข) สตรีนิยม/เพศวิถีศึกษา (Sireekan, 2008; ปรีชญา ยศสมศักดิ์, 2563) หลังโครงสร้างนิยม (Jayanama, 2019; ติณณภพจ์ สินสมบูรณ์ทอง, 2562; ศาสตร์ ชัยวรพร, 2548) หรือทฤษฎีหลังอาณานิคม (Postcolonial Theory) (Supachalasai, 2017, 2019) อันนับเป็นความพยายามและความมุ่งมั่นที่สำคัญที่จะสร้างความเป็นพหุนิยม ความเห็นต่าง (Dissensus) และความหลากหลายให้บังเกิดขึ้นในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทย (Poonkham, 2017; Jayanama, 2009, pp. 5-7)

ท่ามกลางความเติบโตเบ่งบานของงานด้านแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสทางเลือก/สายหลังปฏิฐานนิยมที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องในประเทศไทย ทฤษฎีสีเขียว (Green Theory) กลับมีตำแหน่งแห่งที่ของตนในพื้นที่แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศน้อยมาก โดยเฉพาะงานวิชาการ/หมู่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย กล่าวคือ ขณะที่ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมภายใต้ความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในระดับโลก (Global Environmental Change) และวิกฤตการณ์เชิงนิเวศ (Ecological Crisis) ที่ครอบคลุมปัญหาสภาวะโลกร้อน ความสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การกร่อนของดิน การแปรสภาพเป็นทะเลทราย และอื่นๆ กลายเป็นประเด็นปัญหาสำคัญและมักถูกบรรจุอยู่ในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่วมสมัยร่วมกับประเด็นข้ามพรมแดนหรือภัยคุกคามในด้านอื่นๆ เช่น การก่อการร้าย การแพร่ขยายของอาวุธทำลายล้างสูง ในฐานะประเด็นปัญหาหนึ่งที่สร้างความไร้ระเบียบทางการเมือง (Political Disorder) และจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการหรือหนทางเพื่อสถาปนาระเบียบทางการเมือง

(Political Order) ให้บังเกิดขึ้นแล้ว (Laferrière & Stoett, 1999, pp. 173-174) ความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในระดับโลกและวิกฤตการณ์เชิงนิเวศยังจุดเริ่มต้นของการตั้งคำถามที่สำคัญต่อองค์ความรู้ ตลอดจนแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วยว่าภายใต้สังคมการเมืองระหว่างประเทศที่ถูกอธิบายภายใต้บริบทของการต่อสู้แย่งชิง ทำลายล้าง ตลอดจนแข่งขันกันเพื่อให้สามารถอยู่รอดปลอดภัยได้นั้น เราจะสามารถศึกษาและสำรวจสถานภาพองค์ความรู้ในการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยผ่านการนำเสนอสาระสำคัญของทฤษฎีสีเขียว รวมทั้งวิเคราะห์นัยเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติต่อการศึกษาทฤษฎีสีเขียวในฐานะทางเลือกหนึ่งของการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยรวมในประเทศไทยเพื่อสนับสนุนสังคมการเมืองระหว่างประเทศที่พึงปรารถนาและมีชีวิตที่ดีได้อย่างไรบ้าง

บทความนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิจัยด้วยการอ่าน ตีความ วิเคราะห์ ตลอดจนวิพากษ์วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทฤษฎีสีเขียวในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมทั้งนัยที่มีต่อการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยโดยวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research Method) จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลสองประเภทสำคัญ ได้แก่ แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เช่น รายงาน (Report) อย่างรายงานของเวทีระหว่างรัฐบาลว่าด้วยนโยบายวิทยาศาสตร์ด้านความหลากหลายทางชีวภาพและบริการจากระบบนิเวศ (Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services: IPBES) ขณะที่แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จะประกอบไปด้วยงานวิชาการที่ตีพิมพ์ในรูปแบบต่างๆ ทั้งงานวิจัย บทความวิชาการ/บทความวิจัยในวารสารวิชาการ ตำรา หนังสือ

บทความนี้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1) บทนำ 2) ทฤษฎีสีเขียวในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ 3) นัยต่อการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย และ 4) บทสรุป

2. ทฤษฎีสีเขียวในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ในประเทศไทย แม้จะมีงานที่ศึกษาเกี่ยวกับการเมืองสีเขียวในมุมมองที่แตกต่างหลากหลายอยู่แล้วจำนวนหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการเมืองสีเขียวในฐานะการเมืองทางเลือกใหม่ (จุฑาทิพ คล้ายทับทิม, 2553, น. 69-109; ประชา หุตานุวัตร, 2544) เศรษฐศาสตร์สีเขียว (Green Economics) (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2541) เศรษฐศาสตร์การเมืองสีเขียว (Green Political Economy) นิเวศวิทยาการเมือง (Political Ecology) (Carpanini, 2017; กนกวรรณ

มะโนรมย์, 2565; ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2556, 2561) การเมืองสีเขียวในฐานะการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ โดยเฉพาะบทบาทและเส้นทางการเมืองของพรรคกรีนในยุโรปและสหรัฐฯ (ลดาวัลย์ ไข่คำ, 2564) มุมมองเชิงนิเวศวิทยา อันรวมถึงนิเวศวิทยามนุษย์ (Human Ecology) (ชูศักดิ์ วิทยาภัค, 2561; ประเวศ อินทองปาน, 2553) หรือความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice) (Oliveira, Thorseth, & Brattebø, 2018; ศักดิ์ณรงค์ มงคล, 2558) ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญสำหรับการทำความเข้าใจทฤษฎีสีเขียว แต่บทความนี้จะมุ่งนำเสนอทฤษฎีสีเขียวในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นสำคัญ

ในขณะที่นักสตรีนิยมถกเถียงว่า ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ “มืดบอดในเรื่องเพศสภาพ” (Gender Blind) นักทฤษฎีสีเขียวก็มองว่า ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ “มืดบอดในเรื่องสิ่งแวดล้อม” (Green Blind) เช่นกัน (Daddow, 2013, p. 245; Eckersley, 2013, p. 267) ความมืดบอด (Blindness) ในที่นี้มิได้หมายความว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศปราศจากการถกเถียงหรือการศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด หากแต่ปราศจากการตั้งคำถามหรือท้าทายโครงสร้างการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันว่าจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนอย่างไรบ้างเพื่อให้ระบบนิเวศสามารถดำรงอยู่ได้อย่างอุดมสมบูรณ์ไปพร้อมๆ กับการที่มนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่รอดและมีชีวิตที่ดีได้ด้วย

ในส่วนนี้จึงมุ่งนำเสนอสาระสำคัญของทฤษฎีสีเขียวในฐานะมุมมองหนึ่งที่จะทำให้เราสามารถเห็นมากกว่าที่เคยมองและฟังมากกว่าที่เคยได้ยิน ที่สำคัญ ทฤษฎีสีเขียวมีฐานคติหรือแก่นสารทางทฤษฎีที่มากกว่าประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมเท่านั้นเนื่องจากมองประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในฐานะประเด็นปัญหาทางการเมือง (Political Problems) โดยใช้ความคิดหรือมุมมองเชิงนิเวศ (Ecological Thought/Thinking/Perspective) มาช่วยปรับแต่งทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ทำความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบ สันติภาพ ความมั่นคง และอำนาจให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น (Laferrière & Stoett, 1999, p. 5) นอกจากนั้น แม้ว่าจะมีการใช้คำหรือเรียกชื่อทฤษฎีสีเขียวที่แตกต่างหลากหลายกันไปตามบริบทหรือสถานภาพ เช่น ทฤษฎีการเมืองสีเขียว (Green Political Theory) (Barry, 1999; Carter, 1999; Weber, 2006) การเมืองสีเขียว (Green Politics) (Paterson, 2005) ความคิดทางการเมืองสีเขียว (Green Political Thought) (Dobson, 2007) แต่ในที่นี้จะขอใช้คำว่า “ทฤษฎีสีเขียว” ที่มาจาก “ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสีเขียว” (Green IR Theory) (Eckersley, 2013)

ทฤษฎีสีเขียวตั้งต้นด้วยฐานคติที่ว่า ภูมิปัญญาที่เราเคยรับรู้มาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ถูกปลูกฝังว่ามนุษย์อยู่เหนือธรรมชาติและสามารถใช้ประโยชน์จากธรรมชาติเพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นและความต้องการของมนุษย์นั้นจักต้องได้รับการทบทวนใหม่ เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในปัจจุบันกำลัง

คร่าชีวิตมนุษย์ สิ่งมีชีวิตอื่นๆ รวมทั้งโลกใบนี้อยู่ ดังนั้น การที่จะทำให้โลกใบนี้ปลอดภัยสำหรับทุกสรรพสิ่งทั้งในปัจจุบันหรืออนาคตจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติให้วิวัฒน์เป็นสังคมใหม่ที่อยู่บนพื้นฐานของความคิดและการดำรงอยู่อันสะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติที่เชื่อมโยงกับทุกปรากฏการณ์ (Spretnak & Capra, 1986, p. 3; Weber, 2001, p. 192) ภายใต้เสาหลักที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ (1) ความคิดและความรับผิดชอบเชิงนิเวศ (Ecological Thinking and Responsibility) (2) สันติภาพโลก (World Peace) และการไม่ใช้ความรุนแรง (Non-Violence) (3) ความยุติธรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อม (Social and Environmental Justice) และ (4) การกระจายศูนย์ของอำนาจ (Decentralization of Power/Decentralism) (Eckersley, 2013, p. 269; Naess, 2016, p. 24; Paterson, 2005, p. 236; Spretnak & Capra, 1986, p. 28) แน่นอนว่าทฤษฎีสีเขียวมีบทบาทอย่างมากในมิติแรก ในขณะที่สามมิติหลังจะเกี่ยวข้องทั้งกับทฤษฎีสีเขียวและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่วมกัน

2.1 ความคิดและความรับผิดชอบเชิงนิเวศ

ในส่วนของความคิดและความรับผิดชอบเชิงนิเวศ หรือจิตสำนึกเชิงนิเวศ (Ecological Consciousness) หรือที่ John S. Dryzek เรียกว่า “จิตสำนึกสีเขียว” (Green Consciousness) (Dryzek, 2013) นั้น ทฤษฎีสีเขียวมุ่งเสนอการเปลี่ยนความเข้าใจใน 2 ประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ ความเข้าใจเกี่ยวกับภววิทยา และความเข้าใจเกี่ยวกับขีดจำกัดของโลก

ในเชิงภววิทยา ทฤษฎีสีเขียวมุ่งนำเสนอการเปลี่ยนมุมมองและความเข้าใจจากเดิมที่แยกสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์ออกจากกันและยกให้มนุษย์เหนือกว่าธรรมชาติหรือสามารถควบคุมจัดการธรรมชาติเพื่อประโยชน์ของมนุษย์อันมีลักษณะที่เรียกว่า การยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentrism) ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากแนวทางอนุรักษ์ (Conservationism) และแนวทางสงวนรักษา (Preservationism) ในยุคก่อนคริสต์ทศวรรษที่ 1960 (Pre-1960s)[4]

[4] แนวทางอนุรักษ์ (Conservationism) ซึ่งสะท้อนผ่านความคิดของ Gifford Pinchot หัวหน้ากรมป่าไม้แห่งสหรัฐอเมริกา (United States Forest Service) คนแรกนั้น เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพเพื่อพัฒนาให้เกิดประโยชน์แก่สังคม (มนุษย์) โดยรวม ส่วนแนวทางสงวนรักษา (Preservationism) ซึ่งได้รับแบบฉบับความคิดมาจาก John Muir แห่ง Sierra Club เป็นแนวทางที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทัศนคติที่เคารพธรรมชาติ โดยเฉพาะผืนป่าธรรมชาติ (Wilderness) อันนำมาสู่ความพยายามในการปกป้องพื้นที่เหล่านั้นจากมนุษย์ (Carter, 2018, pp. 4–5) หรือหากจะกล่าวโดยง่ายก็คือ ในขณะที่ Pinchot มุ่งอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อการพัฒนา (To conserve nature for

มาเป็นความเข้าใจใหม่ที่ยึดระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง (Ecocentrism) โดยเชื่อว่า โลกสำคัญที่สุด มีฐานะเป็นระบบสิ่งมีชีวิต (Living Organism) เพียงหนึ่งเดียว และมนุษย์ก็รวมอยู่ในนั้น ความเข้าใจใหม่นี้มีอิทธิพลอย่างชัดเจนนับตั้งแต่ปลายคริสต์ทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา (Burkett, 2012, p. 626)

ทฤษฎีสีเขียว เช่น นิเวศวิทยาแนวลึก (Deep Ecology) หรือนิเวศปรัชญา (Ecosophy) ชีวเขตนิยม (Bioregionalism) ซึ่งเป็นสองในหลายโทนสีของทฤษฎีสีเขียว ยึดหลักชีวจริยธรรม (Bioethics) ที่เชื่อว่า ทุกสรรพสิ่งในนิเวศมณฑล (Ecosphere) ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิต (มนุษย์ พืช สัตว์) หรือสิ่งไม่มีชีวิต (เช่น แม่น้ำ ภูมิทัศน์ ระบบนิเวศ) ล้วนแต่มีคุณค่าประจำโดยธรรมชาติ (Inherent Value) หรือมีคุณค่าในตัวเอง (Intrinsic Value) อีกทั้งความหลากหลายและความอุดมสมบูรณ์ของสรรพสิ่งก็ควรค่าแก่การเคารพใส่ใจ (Reverence) เพราะทุกสรรพสิ่งต่างยึดโยงพึ่งพากัน (All things hang together.) โดยมนุษย์ไม่มีสิทธิ์ไปลดทอนความอุดมสมบูรณ์หรือความหลากหลายเหล่านั้นเว้นแต่เพื่อตอบสนองความจำเป็นที่ยิ่งยวดเท่านั้น เนื่องจากมนุษย์ก็ต้องพึ่งพาระบบนิเวศและธรรมชาติด้วยเช่นกัน วิกฤตการณ์เชิงนิเวศ (Ecological Crisis) ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมาจากการที่มนุษย์เข้าไปแทรกแซงหรือเบียดเบียนธรรมชาติมากเกินไป ดังนั้น มนุษย์จึงต้องเคารพธรรมชาติ เพราะมิฉะนั้นจะต้องพบกับหายนะที่จะตามมา (Naess, 1995, pp. 214-217, 2016, pp. 111-114; Pepper, 1991, pp. 10-11; Sale, 2017, pp. 83-84)

หนทางที่จะป้องกันมิให้พบจุดจบอันไม่พึงประสงค์จึงต้องเริ่มต้นจากการสร้างตัวตนเชิงนิเวศ (Ecological Self) ซึ่งมิได้อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน หรือระหว่างมนุษย์ในชุมชนที่ต่างกันเท่านั้น หากรวมถึงระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งอื่นๆ ในโลกเพื่อมุ่งไปสู่การเข้าใจตนเอง (Self-Realization) ในแง่ที่ว่า ความอยู่รอดหรือการมีชีวิตที่ดีของมนุษย์ไม่อาจสมบูรณ์ได้หากมนุษย์คนอื่นๆ สิ่งมีชีวิตอื่นๆ ระบบนิเวศหรือธรรมชาติขาดความสมบูรณ์หรือต้องสูญพันธุ์ไป (Devall & Sessions, 2007, p. 67) ความหมายของชีวิต (Meaning of Life) และความสุขของการมีชีวิตอยู่คือการเติมเต็มศักยภาพของกันและกันเพื่อให้เราเห็นความเป็นตัวเราในมนุษย์คนอื่นๆ หรือสรรพสิ่งอื่นๆ (See ourselves in others.) (Naess, 2016, pp. 81-96) กล่าวโดยง่ายก็คือ หากมนุษย์สร้างตัวตนเชิงนิเวศโดยเปลี่ยนมายึดระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง มองตนเองเป็นส่วนหนึ่งที่กลมกลืนและต้องพึ่งพาสรรพสิ่งอื่นในธรรมชาติภายใต้การมีจิตสำนึกเชิงนิเวศ (Ecological Consciousness) ก็จะเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่จะ

development) แต่ Muir มุ่งสงวนรักษาธรรมชาติให้รอดพ้นจากการพัฒนา (To preserve nature from development) (Eckersley, 1992, p. 39)

นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายที่ต้องรับผิดชอบต่อระบบนิเวศหรือเน้นความยั่งยืนเพื่อธำรงความหลากหลายของทุกสรรพสิ่งทั้งในเชิงธรรมชาติและเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมชุมชนหรือท้องถิ่นที่อิงกับธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงในเชิงอุดมการณ์ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างคุณภาพชีวิตมากกว่าการยกระดับมาตรฐานการครองชีพให้สูงขึ้น ด้วยเหตุนี้ การมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายและทุกระดับจึงสำคัญนับตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน ไปจนถึงการดำเนินการในระดับโลก (Global Action) ผ่านบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน (Devall & Sessions, 2007, pp. 65-76; McLaughlin, 1995, p. 89; Naess, 2016, pp. 111-114) วลีที่ว่า “จงคิดในระดับโลก แต่กระทำในระดับท้องถิ่น” (Think Globally, Act Locally) ซึ่งสะท้อนให้เห็นใจความสำคัญของทฤษฎีสีเขียวจึงต้องเริ่มต้นด้วยการเปลี่ยนจิตสำนึกเชิงนิเวศตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลนั่นเอง

การเปลี่ยนจิตสำนึกและความคิดเชิงนิเวศข้างต้นจำเป็นต้องดำเนินควบคู่ไปกับความรับผิดชอบเชิงนิเวศที่เชื่อมโยงกับความเข้าใจเกี่ยวกับขีดจำกัดของโลก กล่าวคือ แม้โลกจะถูกเปรียบเสมือนเป็นกาย่าหรือไกอา (Gaia) ในฐานะสิ่งมีชีวิต (Living Organism) ที่มีความสามารถในการธำรงรักษาสภาวะให้เอื้อต่อความอยู่รอด ตลอดจนการดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิตต่างๆ บนโลกดังสมมติฐานของ James Lovelock แต่โลกก็มีขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ความต้องการของสิ่งมีชีวิตบนโลก โดยเฉพาะมนุษย์ที่จำกัดเช่นกัน (Lovelock, 2016, pp. 119, 122) ดังจะเห็นได้จากขีดจำกัดของโลกในเรื่องทรัพยากรและการดูดซับอย่างทรัพยากรน้ำมันที่ลดลง การลดลงของโอโซนในชั้นบรรยากาศ อุณหภูมิเฉลี่ยของโลกที่กำลังเพิ่มสูงขึ้น การถกเถียงเกี่ยวกับสถานที่ทำลายของเสียอันตราย หรือการลดลงของน้ำใต้ผิวดิน (Meadows, Randers, & Meadows, 2004, p. xxi) นอกจากนั้น รายงานของเวทีระหว่างรัฐบาลว่าด้วยนโยบายวิทยาศาสตร์ด้านความหลากหลายทางชีวภาพและบริการจากระบบนิเวศ (Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services: IPBES) ในปี ค.ศ. 2019 ยังระบุด้วยว่า สัตว์และพืชนับล้านสายพันธุ์ที่สูญพันธุ์ไปหรือกำลังสูญพันธุ์ล้วนมาจากน้ำมือของมนุษย์ แน่นอนว่าหนึ่งในปัจจัยที่ส่งผลกระทบในเชิงลบดังกล่าว ก็คือ การเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว และการเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจที่เน้นการผลิตและการบริโภคที่ไม่คำนึงถึงความยั่งยืน (IPBES, 2019, pp. xv-xvi, xix)

นอกจากงาน *The Limits to Growth* ซึ่งเผยแพร่สู่สาธารณชนครั้งแรกในปี ค.ศ. 1972 และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมในโอกาสครบรอบ 30 ปี ในปี ค.ศ. 2004 โดยกล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องจำกัดการเติบโตทั้งในแง่ของประชากรและเศรษฐกิจ (Meadows et al., 2004) แล้ว นิเวศวิทยาแนวลึกและชีวเขตนิยมมองว่า ความรับผิดชอบเชิงนิเวศตั้งอยู่บน

สมมติฐานที่ว่า อุปทานของโลกนั้นมีอยู่จำกัดและจำเป็นต้องลดจำนวนประชากรลงเนื่องจากยิ่งมีจำนวนประชากรมากขึ้นย่อมส่งผลให้ความต้องการยกมาตรฐานการดำรงชีพของมนุษย์มีมากขึ้น มลพิษที่เพิ่มขึ้น และทรัพยากรที่ร่อยหรอลง นั่นหมายความว่า โอกาสของการที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีย่อมเป็นไปได้ยากขึ้นไม่ว่าจะเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่ร่ำรวยหรือประเทศที่ยากจนก็ตาม (Naess, 2016, pp. 302-307) การลดหรือควบคุมจำนวนประชากรจึงต้องพิจารณาภาพรวมในระดับโลกเนื่องจากส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและระบบนิเวศในหลายด้านอันมีลักษณะข้ามแดนและเป็นไปในวงกว้าง เช่น ภาวะโลกร้อน การเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ มลพิษ ขณะเดียวกัน เราจำเป็นต้องจำกัดการเติบโตทางเศรษฐกิจลงเนื่องจากการเติบโตทางเศรษฐกิจภายใต้ระบบทุนนิยมและลัทธิอุตสาหกรรมนิยม (Industrialism) ในปัจจุบันซึ่งมุ่งเน้นการผลิต การมุ่งเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross National Product: GNP) และวัฒนธรรมการบริโภคนิยมเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการขูดรีดหรือใช้ทรัพยากรเกินขนาดและสร้างผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นทั้งการผลิต การบริโภค การขนส่ง รวมทั้งขยะหรือของเสียที่เกิดจากการผลิตและการบริโภค ดังนั้น ไม่ว่าการผลิตและการบริโภคจะเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติเพียงใด เช่น แปรใช้ใหม่ (Recycle) ใช้ซ้ำ (Reuse) หรือใช้พลังงานสะอาด ซึ่งก็ถือว่าเป็นเรื่องที่ดี แต่หากเราไม่ลดการผลิตและการบริโภคลง เราก็ไม่อาจสร้างความยั่งยืนภายใต้โลกที่มีขีดจำกัดได้ (Devall & Sessions, 2007, p. 69; Dobson, 2007, p. 121; Schumacher, 2011, pp. 17-18)

จิตสำนึกและความรับผิดชอบเชิงนิเวศจึงเกิดจากการลดการบริโภคลงหรือบริโภคเพื่อตอบสนองความจำเป็นมากกว่าการบริโภคเพื่อสร้างสถานภาพทางสังคม (Social Status) สร้างอัตลักษณ์ที่เหนือกว่าผู้อื่น (Superior Identity) หรือจับจ่ายใช้สอยเพื่อความสนุกสนานบันเทิงใจ (Shopping for Fun) (Cato, 2013, pp. 127, 129, 136) แน่นอนว่า คงไม่จำเป็นถึงขั้นต้องย้อนกลับไปมีวิถีชีวิตเฉกเช่นสังคมในอดีตหรือขนาดต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดังเช่นสังคมชนเผ่าดิงกา (Dinka) ในซูดานใต้ แต่เราต้องทบทวนและเปลี่ยนจิตสำนึกในแนวลึก (Deep Change) และย้อนกลับไปยังวิถีชีวิตที่คำนึงถึงความยั่งยืนเชิงนิเวศ ไม่คุกคามความสมดุลเชิงนิเวศ และยึดการมีคุณภาพชีวิตที่ดีที่สอดคล้องกับธรรมชาติและระบบนิเวศ (Cato, 2013, p. 136; Morris, 2017, pp. 36-37; Naess, 2016, p. 290; Sale, 2017, pp. 297-300) กล่าวโดยง่ายก็คือ ทฤษฎีสีเขียวไม่เชื่อว่า การปกป้องสิ่งแวดล้อมจะสามารถดำเนินควบคู่ไปกับการเติบโตทางเศรษฐกิจตามมโนทัศน์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ได้ ขณะที่ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่แม้จะเป็นมิตร

ต่อสิ่งแวดล้อม แต่ก็เป็นเพียงการยื้อหรือชะลอเวลาของวิกฤตการณ์เชิงนิเวศเท่านั้นตราบใดที่เรายังไม่ลดการผลิตหรือการบริโภคลง

นอกจากการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึก (Consciousness Change) แล้ว ทฤษฎีสีเขียวยังตั้งคำถามกับโครงสร้างทางสังคม สถาบันทางการเมือง และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันที่จำเป็นต้องได้รับการทบทวนหรือเปลี่ยนแปลงใหม่ อันเกี่ยวข้องกับ 3 เสาหลักที่เหลือ ได้แก่ สันติภาพโลกและการไม่ใช้ความรุนแรง ความยุติธรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อม และการกระจายศูนย์ของอำนาจ

2.2 สันติภาพโลกและการไม่ใช้ความรุนแรง

ทฤษฎีสีเขียวเติบโตมาพร้อมกับสันติภาพ รวมถึงการต่อต้านลัทธิทหาร (Militarism) โดยเฉพาะอาวุธทำลายล้างสูงอย่างอาวุธนิวเคลียร์ กล่าวคือ ในขณะที่เสรีนิยมเชื่อว่าสันติภาพเกิดได้หลายรูปแบบ เช่น ผ่านแนวคิดภาวะพลเมืองโลก (Cosmopolitanism) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากงานเขียนต่างๆ ของ Immanuel Kant โดยมีกระแสโลกาภิวัตน์และการค้าที่เสรีและเปิดกว้างเป็นปัจจัยกระตุ้นที่สำคัญเพื่อนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองที่เป็นสากล (Universal Prosperity) หรือผ่านกฎเกณฑ์ (Peace Through Rules) ภายใต้บทบาทของสถาบันระหว่างประเทศในการสร้างกฎกติการ่วมกัน รวมทั้งดึงตัวแสดงทางการเมืองต่างๆ โดยเฉพาะรัฐให้มีพฤติกรรมในเชิงที่ร่วมมือกันมากขึ้น (Laferrière & Stoett, 1999, pp. 10-11)

อย่างไรก็ดี นักทฤษฎีสีเขียวอย่าง E. F. Schumacher กลับเชื่อว่าสันติภาพไม่อาจตั้งอยู่บนความเจริญรุ่งเรืองที่เป็นสากลได้เนื่องจากความเชื่อในเรื่องความมั่งคั่งได้บ่มเพาะธรรมชาติของมนุษย์ให้เต็มไปด้วยความโลภและความริษยา รวมทั้งความต้องการที่เพิ่มขึ้นทั้งการบริโภคเกินขนาดหรือความพยายามยกระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตจนเกินพอดีภายใต้ทรัพยากรของโลกที่มีอยู่อย่างจำกัด ผลที่ตามมาคือ การปะทะกันระหว่างผู้คนที่ไม่จำกัดเฉพาะกับคนจนที่อ่อนแอและไม่มีทางป้องกันตนเอง หากยังรวมถึงระหว่างคนรวยด้วยกันด้วยหรือระหว่างผู้คนกับธรรมชาติอันเกิดจากการครอบงำ การกดขี่ขูดรีด หรือการทำให้เป็นชายชอบจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ สันติภาพจึงไม่อาจเกิดขึ้นได้ภายใต้สังคมที่เต็มไปด้วยวิทยาศาสตร์แบบเลินเล่อ (Reckless Science) และเทคโนโลยีที่รุนแรง (Violent Technology) ในรูปของสิ่งประดิษฐ์หรือเครื่องจักรต่างๆ ที่คุกคามธรรมชาติและระบบนิเวศ เพราะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ดีคือต้องมีราคาถูกที่ทุกคนเข้าถึงได้ มีขนาดที่เหมาะสมกับการใช้งาน รวมทั้งสอดคล้องกับความจำเป็นของมนุษย์ในเชิงสร้างสรรค์ สงครามหรือความขัดแย้งจึงมิใช่หายนะที่เกิดขึ้นโดยไร้เหตุผล หากแต่เกิดขึ้นจากวิถีคิดและการดำเนินชีวิตที่ผิดข้างต้นจนนำไปสู่สถานการณ์ที่ไม่อาจทานทนได้ (Schumacher, 2011, pp. 19-23)

สิ่งที่นิเวศวิทยาการเมือง (Political Ecology) ซึ่งเป็นอีกโทนสีหนึ่งของทฤษฎีสีเขียวพยายามนำเสนอ เช่น การทำอุตสาหกรรมประมงสมัยใหม่จนก่อให้เกิดวิกฤตการณ์การประมงเกินขนาด อุตสาหกรรมปศุสัตว์จากการผลิตและการบริโภคเนื้อสัตว์ที่มากเกินไปจนส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ สวัสดิภาพของสัตว์และสิทธิของชุมชนท้องถิ่นที่ต้องจำนนต่อเหตุผลด้านการพัฒนาของรัฐ การทุ่มงบประมาณพัฒนายุทธศาสตร์ทางทหารด้านข่าวกรองโดยใช้ธรรมชาติและพฤติกรรมของสัตว์เป็นตัวแบบ (Animalization of Military Strategy) เช่น มด ผึ้ง ในสงครามต่อต้านการก่อการร้ายของสหรัฐฯ หรือผลกระทบจากการปนเปื้อนของกัมมันตรังสีจากนิวเคลียร์ในกรณี Area G ในรัฐนิวเม็กซิโกของสหรัฐฯ (Peet, Robbins, & Watts, 2011) สิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ที่เลินเล่อและเทคโนโลยีที่รุนแรงที่คุกคามธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ

แต่กระนั้น นิเวศสังคมนิยม (Eco-Socialism) และนิเวศสตรีนิยม (Ecofeminism) ในฐานะอีกสองโทนสีของทฤษฎีสีเขียวกลับมองสันติภาพที่ต่างจากไป Schumacher โดยนิเวศสังคมนิยมมองว่า นอกจากธรรมชาติของมนุษย์ที่เต็มไปด้วยความโลภและความริษยาแล้ว สันติภาพที่อยู่คู่กับธรรมชาติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อต้องล้มล้างระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมในปัจจุบันให้หมดสิ้น (Laferrière & Stoett, 1999, p. 68; Pepper, 1993, p. 91) เพราะระบบทุนนิยมซึ่งเป็นต้นเหตุหลักของวิกฤตการณ์เชิงนิเวศมุ่งใช้อุตสาหกรรมในการผลิตเพื่อสร้างผลกำไรมากกว่าเพื่อความจำเป็น (Dobson, 2007, p. 167) โดยเฉพาะในส่วนของวิถีการผลิตอย่างที่ดิน วัตถุดิบ หรือแม้แต่แรงงานมนุษย์ ขณะเดียวกัน สังคมทุนนิยมยังมีส่วนที่ทำให้มนุษย์แปลกแยกจากธรรมชาติ ชนชั้นกรรมาชีพถูกมองในฐานะเครื่องจักรและถูกขูดรีดแรงงานในกระบวนการผลิตแบบทุนนิยม ขณะที่ชนชั้นนายทุนกลับมิได้ให้คุณค่าคนที่อยู่ในชนชั้นเดียวกันในฐานะมนุษย์ที่ต้องใส่ใจ หากแต่มองเป็นคู่แข่งในสังเวียนเพื่อแย่งชิงการผูกขาดกระบวนการและทรัพยากรเพื่อสะสมทุนและสร้างมูลค่าส่วนเกิน (Pepper, 1993, pp. 79, 86) ดังนั้น สันติภาพจึงไม่อาจเกิดขึ้นได้ตราบใดที่มนุษย์ยังคงแทรกแซงธรรมชาติภายใต้ระบบทุนนิยมอยู่ เนื่องจากการแทรกแซงดังกล่าวเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเสื่อมโทรมของดิน พิษจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร ของเสียและมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมอันนำไปสู่ความขัดแย้งและการปะทะกันระหว่างผู้คนในสังคม นอกเหนือจากการต่อสู้ทางชนชั้นที่มีอยู่แล้ว

ส่วนนิเวศสตรีนิยมมองว่า สันติภาพไม่อาจเกิดขึ้นได้ในสังคมปิตาธิปไตย (Patriarchy) เนื่องจากสังคมปิตาธิปไตยหรือชายเป็นใหญ่มุ่งควบคุมหรือครอบงำทุกรูปแบบชีวิต รวมทั้งผู้หญิง โลก (Mother Earth) และธรรมชาติ (Mother Nature) การกดขี่ผู้หญิงจึงเป็นส่วนหนึ่งและนำพาไปสู่วิกฤตการณ์เชิงนิเวศ นอกจากนั้น เมื่อรวมกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

ในปัจจุบันที่เรียกว่า สังคมปิตาธิปไตยแบบทุนนิยม (Capitalist Patriarchy) ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของโลกทัศน์แบบเครื่องจักร เศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม วัฒนธรรมของการครอบงำ ความรุนแรง สงคราม และความไร้ความรับผิดชอบต่อมนุษย์และระบบนิเวศ (Laferrière & Stoett, 1999, p. 69; Mies & Shiva, 2014, pp. xvi-xvii, xix) ปัจจุบันนี้จึงเป็นการต่อสู้แข่งขันกันระหว่างสิทธิของโลกกับสิทธิของบรรษัทระดับโลกและรัฐที่เน้นความมั่นคงทางทหาร หรือระหว่างกฎของกายาหรือไกอากับกฎของตลาด ตลอดจนการทำสงครามในรูปแบบที่เรียกว่า สงครามดาวเคราะห์โลก (Planetary War) ระหว่างโลกและธรรมชาติกับมนุษย์ภายใต้สังคมปิตาธิปไตยที่หยิ่งผยองว่าสามารถจัดการหรือควบคุมธรรมชาติ รวมทั้งบดบังปัญหาและความรุนแรงที่มนุษย์มีต่อโลกและธรรมชาติด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น การสร้างภูเขาไฟเทียม การทิ้งเหล็กลงทะเลเพื่อหวังสร้างการเติบโตของแพลงก์ตอนพืช (Phytoplankton) หรือการสร้างแผ่นสะท้อนแสงบนท้องฟ้าเพื่อยับยั้งการแผ่รังสีจากดวงอาทิตย์มายังโลก (Mies & Shiva, 2014, p. xix)

ทฤษฎีสีเขียวยังส่งเสริมการไม่ใช้ความรุนแรงโดยเคารพทุกสรรพสิ่งและสิ่งมีชีวิตทั้งปวงว่ามีคุณค่าประจำโดยธรรมชาติหรือคุณค่าในตัวเองไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ด้วยกัน พืช สัตว์ ตลอดจนธรรมชาติและระบบนิเวศผ่านอิทธิพลทางความคิดในเรื่องสัตยาเคราะห์ (Satyagraha) ของ Mahatma Gandhi เพื่อต่อสู้กับความคิดหรือมุมมองฝ่ายตรงข้ามโดยสันติวิธีหรือไม่ใช้ความรุนแรงมากกว่าต่อสู้กับตัวบุคคลที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามโดยตรง (Naess, 2016, pp. 220-221) แน่นอนว่า การไม่ใช้ความรุนแรงในที่นี้ไม่จำเป็นต้องเป็นไปในเชิงตั้งรับ (Passive) หากแต่เป็นการไม่ใช้ความรุนแรงด้วยการต่อต้านเชิงรุกและการดื้อแพ่ง (Civil Disobedience) และแม้การไม่ใช้ความรุนแรงในทฤษฎีสีเขียวจะมิได้ประยุกต์ใช้กับนโยบายการป้องกันประเทศหรือยุทธศาสตร์ทางทหารโดยตรงอย่างสัจนิยม แต่วิธีการที่เน้นการไม่ใช้ความรุนแรงของทฤษฎีสีเขียวดังกล่าวกลับเป็นพื้นฐานสำคัญของการเคลื่อนไหวหรือต่อสู้กับการใช้อำนาจของรัฐที่ไม่ชอบธรรม โดยเฉพาะที่มีต่อธรรมชาติและระบบนิเวศ (Goodin, 1992, p. 132) ดังจะเห็นได้จากบทบาทของขบวนการชิพโก (Chipko Movement) ในอินเดียที่มุ่งปกป้องต้นไม้และผืนป่าโดยบรรดาผู้หญิงและเด็กหญิงชาวเขาในท้องถิ่นต่างจับมือกันโอบกอดต้นไม้เพื่อมิให้บริษัทที่ได้รับสัมปทานทำการตัดต้นไม้ รวมทั้งมุ่งกดดันและเรียกร้องให้ทางการของอินเดียพัฒนาระบบการป่าไม้เพื่อตอบสนองประโยชน์ทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นซึ่งเป็นชาวเขา มรดกของขบวนการชิพโกนอกจากจะเป็นต้นแบบทางจิตวิญญาณของอินเดีย (National Psyche) ในการปกป้องผืนป่าโดยสันติวิธีตามหลักการสัตยาเคราะห์ของ Gandhi แล้ว ขบวนการชิพโกยังเป็นเสมือนแรงบันดาลใจให้กับกลุ่มนักเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมทั่วโลกในฐานะตัวแบบ “การพัฒนาที่เหมาะสม” (Appropriate Development) ที่เน้น

ประชาชนเป็นศูนย์กลาง และเป็นตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงของการป่าไม้ที่คำนึงถึงมิติทางสังคม (Social Forestry) (Weber, 1987)

การไม่ใช้ความรุนแรงยังครอบคลุมถึงมิติความรุนแรงที่มีต่อสตรี นิเวศสตรีนิยมมองว่า สังคมปิตาธิปไตยแบบทุนนิยม (Capitalist Patriarchy) ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการทำให้ทุกสิ่งอย่างกลายเป็นสินค้า (Commodification of Everything) อันรวมถึงผู้หญิงซึ่งถูกตีเป็นราคาแต่กลับไม่มีคุณค่า (Mies & Shiva, 2014, pp. xvi-xvii) Vandana Shiva นักนิเวศสตรีนิยมได้ตอกย้ำอยู่หลายคราว่าพลังการผลิตของระบบทุนนิยมโลกและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ เช่น การปฏิวัติเขียว นอกจากจะก่อความรุนแรงแก่ดินและความหลากหลายทางพันธุกรรมแล้ว ยังคุกคามการดำรงชีพของผู้หญิงในซีกโลกใต้หรือประเทศโลกที่สามจำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะในอินเดีย (Shiva, 1988, 2016) ขณะเดียวกันทฤษฎีสีเขียวยังเน้นย้ำการไม่ใช้ความรุนแรงต่อสิ่งมีชีวิตอื่นที่มิใช่มนุษย์ อันรวมถึงบรรดาสัตว์ต่างๆ เช่นเดียวกับการปลดปล่อยสัตว์ (Animal Liberation) ที่มองว่าการบริโภคเนื้อสัตว์นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการกดขี่หรือการใช้ความรุนแรงต่อสิ่งมีชีวิตที่มิใช่มนุษย์ (Nonhumans) แล้ว ยังสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นปัญหามลพิษ การใช้พลังงานและน้ำเป็นจำนวนมากในอุตสาหกรรมปศุสัตว์ หรือแม้กระทั่งการถางป่าหรือพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อสร้างพื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์หรือสร้างพื้นที่เพาะปลูกพืชเพื่อเป็นอาหารเลี้ยงสัตว์ซึ่งเป็นการบั่นทอนความหลากหลายทางชีวภาพอันเนื่องมาจากการคุกคามแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของสัตว์ป่า นก ปลา ฯลฯ (Eckersley, 1992, pp. 43-44, 46; Singer, 2002, pp. 220-221) ดังนั้น เมื่อมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์จึงไม่สามารถมีชีวิตหรือเติบโตได้อย่างสมบูรณ์ตราบใดที่ยังคงมีการเข่นฆ่า ทรมาน หรือแทรกแซงชีวิตและแหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตอื่นอยู่ หากมีทางเลือก เราควรลดการสร้างภยันตรายและเพิ่มโอกาสให้สิ่งมีชีวิตต่างๆ รวมถึงสัตว์ได้เติบโตและคงความหลากหลายอย่างที่ควรจะเป็น กล่าวโดยง่ายก็คือ จงใช้ชีวิตที่เรียบง่าย (Live simply) เพื่อให้สิ่งมีชีวิตอื่นๆ (มีโอกาส) ได้ใช้ชีวิตบ้าง (Simply live) (Eckersley, 1992, p. 57)

ทฤษฎีสีเขียวยังต่อต้านลัทธิทหาร ลัทธิทหารในที่นี้หมายถึงการเตรียมความพร้อม รวมถึงการสร้างบรรทัดฐานการยอมรับและความชอบธรรมในการทำสงคราม (Preparation for and Normalization and Legitimation of War) (Stavrianakis & Stern, 2018) หรือทัศนคติและชุดของสถาบันที่มองว่าสงครามหรือการเตรียมความพร้อมในการทำสงครามเป็นเรื่องปกติและพึงปรารถนาในสังคม (Mann, 1984) ทฤษฎีสีเขียวต่อต้านลัทธิดังกล่าว (Bookchin, 2004, p. xxvii) โดยมองว่าเป็นการใช้ความรุนแรงและสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ กล่าวคือ กองทัพในฐานะสถาบันหนึ่งของลัทธิดังกล่าวในบางครา

เป็นผู้ใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลรายใหญ่ของโลกอันเป็นที่มาสำคัญของภาวะโลกร้อนจากการปล่อยก๊าซเรือนกระจกขึ้นสู่ชั้นบรรยากาศ (Newell, 2020, p. 53) สงครามและการเตรียมความพร้อมในการทำสงครามที่เกินขนาดจึงเป็นความสิ้นเปลืองเนื่องจากเบียดบังทรัพยากรธรรมชาติและเบี่ยงเบนการทุ่มความสนใจหรือทรัพยากรจากประเด็นอื่นที่สำคัญหรือจำเป็นมากกว่า เช่น การบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ การจัดการและรับมือกับปัญหาโรคระบาด การสนับสนุนการศึกษา หรือแม้แต่การให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาแก่ประเทศโลกที่สาม ที่น่าสนใจคือ ของเสียด้านการทหาร (Military Waste) ไม่ว่าจะเป็นยุทโธปกรณ์ที่เก่า ชำรุดเสียหาย หรือถูกปลดระวาง นอกจากจะสร้างภาระด้านเวลา กำลังคน และทรัพยากรในการดำเนินการขนย้ายแล้ว การกำจัดหรือการปลดระวางด้วยการจมให้อยู่ใต้ทะเล การปล่อยให้ขึ้นสนิมและผุกร่อนในทะเลทราย การปล่อยให้ลอยทิ้งไว้ในวงโคจรโลก หรือแม้แต่การแพร่กระจายของกัมมันตรังสีที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ รวมทั้งระบบนิเวศโดยรวมด้วย (Reno, 2019) ขณะเดียวกัน ค่าใช้จ่ายด้านการทหารจำนวนไม่น้อยยังถูกจัดสรรไปยังกลุ่มอุตสาหกรรมทหาร (Military-Industrial Complex) ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพ มหาวิทยาลัย และบริษัทผู้ให้บริการเทคโนโลยี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวโยงกันระหว่างลัทธิทหาร ทุนนิยม และอุตสาหกรรมนิยม ตัวอย่างเช่น การพัฒนายุทโธปกรณ์หรือเทคโนโลยีการรบขั้นสูงเพื่อการป้องกันประเทศและสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจในกรณีของสหรัฐฯ ด้วยการขายอาวุธให้ต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศโลกที่สาม ซึ่ง Vijay Mehta เรียกว่า “เศรษฐศาสตร์แห่งการเข่นฆ่า” (Economics of Killing) กล่าวคือ เศรษฐกิจของสหรัฐฯ ไม่อาจอยู่รอดได้หากปราศจากการส่งออกและขายอาวุธให้ต่างประเทศ แม้กระทั่งคู่แข่งอย่างจีน กลุ่มอุตสาหกรรมทหารจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่สร้างดุลการค้าให้แก่สหรัฐฯ (Mehta, 2012, p. 15) อย่างไรก็ดี ขณะที่สงครามและการขายอาวุธได้สร้างผลกำไรให้แก่กลุ่มอุตสาหกรรมและการเติบโตทางเศรษฐกิจให้แก่รัฐใดรัฐหนึ่ง แต่อีกด้านหนึ่งกลับสร้างผลกระทบหรือก่อปัญหาให้แก่ผู้คนจำนวนมหาศาล โดยเฉพาะผู้ลี้ภัยจากสงครามและผู้อพยพย้ายถิ่นโดยถูกบังคับในอิรัก ปากีสถาน หรืออัฟกานิสถาน รวมทั้งสร้างผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์และระบบนิเวศ ดังจะเห็นได้จากกรณีการใช้ยูเรเนียมด้อยสมรรถนะ (Depleted Uranium Ammunition) ของกองทัพสหรัฐฯ ในสงครามอ่าวเปอร์เซียและสงครามอิรักในปี ค.ศ. 2003 ซึ่งมีความเป็นพิษสูง เป็นสารก่อมะเร็งในปอดและเม็ดเลือดขาว และเป็นอาวุธที่มีกัมมันตรังสี หรือกรณีความขัดแย้งในพื้นที่ดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำไนเจอร์ (Niger Delta) ระหว่างรัฐบาลไนจีเรียที่ซื้ออาวุธจากอังกฤษกับกลุ่มต่อต้านรัฐบาลซึ่งประท้วงการแสวงประโยชน์และการสร้างความเสียหายของรัฐบาลในพื้นที่ดังกล่าว ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกลายเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหามลพิษ ไม่ว่าจะเป็น

การใช้เครื่องปั่นไฟแทนเนื่องจากสายไฟฟ้าถูกทำลาย ยานพาหนะที่ปล่อยมลพิษมากขึ้นจากการเดินทางที่ไกลขึ้นเนื่องจากถนนหรือสะพานได้รับความเสียหาย หรือการขาดแคลนน้ำสะอาดเนื่องจากแหล่งกักเก็บน้ำถูกทำลายหรือปนเปื้อนจากอาวุธสงคราม (Mehta, 2012, pp. 84-85)

นอกจากนั้น ทฤษฎีสีเขียวแสดงจุดยืนชัดเจนในการต่อต้านและขจัดอาวุธทำลายล้างสูงอย่างอาวุธนิวเคลียร์ให้หมดสิ้นไปจากโลก (Goodin, 1992, p. 202) ในขณะที่นักสัจนิยมอย่าง Kenneth N. Waltz มองอาวุธนิวเคลียร์เป็นเสมือนยุทธศาสตร์การป้องปรามที่สร้างเสถียรภาพดุลแห่งอำนาจและสันติภาพระหว่างรัฐมหาอำนาจ รวมทั้งสร้างความมั่นคงให้แก่รัฐ (Waltz, 1981, 1990, 2012) แต่ทฤษฎีสีเขียวกลับมิได้มองอาวุธนิวเคลียร์ที่จำกัดขอบเขตเฉพาะสงครามนิวเคลียร์เท่านั้น หากยังรวมถึงความเสี่ยงของอาวุธและพลังงานนิวเคลียร์ที่มีต่อชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งผู้คนและระบบนิเวศที่อาจได้รับอันตรายจากนิวเคลียร์ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การขนส่ง การทดสอบ หรือแม้กระทั่งการกำจัดของเสียหรือกากนิวเคลียร์ (Bookchin, 2004, p. 23; Eckersley, 2005, p. 171; Talshir, 2001, p. 51) นอกจากนั้นในขณะที่หลายคนยินดีปรีดากับการใช้สารเคมีหรือพลังงานนิวเคลียร์เพื่อตอบโจทย์การยกระดับคุณภาพชีวิตภายใต้เศรษฐกิจแบบทุนนิยมและการขยายเขตเมือง (Urbanization) แต่ Murray Bookchin หนึ่งในนักทฤษฎีสีเขียวคนสำคัญกลับเสนอให้ระงับการมีอยู่ของอาวุธและพลังงานนิวเคลียร์โดยสมบูรณ์ พร้อมทั้งย้ำเตือนให้เห็นถึงอันตรายจากพลังงานนิวเคลียร์และฝุ่นกัมมันตรังสี รวมทั้งการแปรรูปอาหารโดยใช้สารเคมี เนื่องจาก Bookchin มองว่าวิถีชีวิตดังกล่าวนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องต้องกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในเชิงขัดแย้งแข่งขันระหว่างมนุษย์ด้วยกัน (Best, 1998, pp. 335, 337; Bookchin, 1995, p. 157) เพราะนอกจากโศกนาฏกรรมระเบิดนิวเคลียร์ที่ฮิโรชิมาและนางาซากิในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 หายนะจากเหตุระเบิดของเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ในโรงไฟฟ้านิวเคลียร์เชอร์โนบิล (Chernobyl) ของสหภาพโซเวียต (หรือยูเครนในปัจจุบัน) ในปี ค.ศ. 1986 หรืออุบัติภัยจากโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ฟุกุชิมะ ไดอิจิ (Fukushima Daiichi) ในปี ค.ศ. 2011 และการทิ้งน้ำเปื้อนกัมมันตรังสีลงในมหาสมุทรแปซิฟิกคือตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงความไม่มั่นคงต่อมนุษย์และระบบนิเวศที่มีมากกว่าความมั่นคงที่สัจนิยมมองเห็น

ขณะเดียวกัน Francis Fukuyama มองการสิ้นสุดของสงครามเย็นว่าเป็นเสมือน “จุดจบของประวัติศาสตร์” (The End of History) แต่ Bookchin กลับมองว่า หายนะจากอาวุธนิวเคลียร์ รวมทั้งอาวุธชีวภาพและเชื้อโรคสังเคราะห์คือจุดจบของมนุษยชาติ (The End of Humanity) และสิ่งมีชีวิตต่างๆ บนโลก (Bookchin, 2004, p. xxxvi, 2006,

p. 77) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทฤษฎีสีเขียวจะไม่ยินดีปรีดากับการมีอยู่ของอาวุธนิวเคลียร์หรือแม้กระทั่งการใช้พลังงานนิวเคลียร์ในฐานะแหล่งพลังงานหนึ่ง แต่หากเป็นไปเพื่อตอบสนองความจำเป็น (Needs) ของความต้องการใช้พลังงานในชุมชนหรือท้องถิ่น พลังงานนิวเคลียร์ก็ควรถูกมองในฐานะแหล่งพลังงานทางเลือก (สุดท้าย) มากกว่าที่จะเป็นแหล่งพลังงานหลัก อีกทั้งควรมุ่งเน้นการใช้แหล่งพลังงานอื่นให้หลากหลายและเป็นมิตรกับระบบนิเวศและสิ่งมีชีวิตต่างๆ ให้มากที่สุดหรือที่ Bookchin เรียกว่า “Soft Technologies” เช่น พลังงานลม น้ำ แสงอาทิตย์ (Bookchin, 1982, p. 220, 2004, pp. 32-33) เช่นเดียวกับ Schumacher ที่เห็นว่าทิศทางของการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ควรมุ่งเน้นการไม่ใช้ความรุนแรงมากกว่าความรุนแรง เน้นความร่วมมือที่สอดคล้องกับธรรมชาติมากกว่าประกาศสงครามกับธรรมชาติ รวมทั้งหาทางออกหรือสร้างนวัตกรรมที่เป็นมิตร ประหยัด ไม่สร้างมลพิษทางเสียง และสอดคล้องกับธรรมชาติมากกว่าหาทางออกหรือสร้างนวัตกรรมที่คุกคามสวัสดิภาพและสุขภาพของผู้คนและระบบนิเวศอย่างที่เป็นอยู่ โดยเฉพาะกรณีกัมมันตรังสีและกากนิวเคลียร์ (Schumacher, 2011, pp. 117-118) ดังนั้น แม้ในมุมมองสัจนิยมจะเห็นว่าการครอบครองอาวุธนิวเคลียร์เป็นเสมือนปราการหนึ่งภายใต้ยุทธศาสตร์การป้องปรามที่ส่งผลให้รัฐต่างๆ ต้องยับยั้งชั่งใจเวลาที่จะก่อสงคราม แต่สำหรับทฤษฎีสีเขียว การมีอยู่ของอาวุธนิวเคลียร์หรือพลังงานนิวเคลียร์กลับเป็นการก่อสงครามอยู่แล้วในตัวของมันเอง สงครามที่มิได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงสงครามระหว่างรัฐอย่างที่สัจนิยมเข้าใจ หากแต่เป็นการก่อสงครามกับสวัสดิภาพความปลอดภัยและสุขภาพของผู้คนที่อยู่ภายในชุมชนท้องถิ่นหรือในรัฐนั้น กับระบบนิเวศและสิ่งมีชีวิตต่างๆ หากเกิดอุบัติภัยหรือหายนะจากนิวเคลียร์ หรือแม้กระทั่งกับโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติอื่นที่ยั่งยืน เช่น การศึกษา การสาธารณสุข การปกป้องสิ่งแวดล้อมที่ต้องถูกแลกหรือถูกเบียดบังทรัพยากรและงบประมาณไปเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีนิวเคลียร์

2.3 ความยุติธรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

ในประเด็นเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อม John Rawls นิยามความยุติธรรม (Justice) ว่าหมายถึงคุณความดีประการแรกของสถาบันทางสังคม และแม้กฎหมายหรือสถาบันจะมีประสิทธิภาพและดีเพียงใด แต่หากปราศจากซึ่งความยุติธรรมก็ควรจะได้รับการปฏิรูปหรือยกเลิกไป ขณะที่ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) อยู่ภายใต้หลักการเกี่ยวกับการวางกรอบในเรื่องสิทธิและหน้าที่ในสถาบันต่างๆ ของสังคม รวมทั้งเกี่ยวกับการกระจาย (Distribution) ทั้งประโยชน์ที่จะได้รับและภาระที่จะต้องแบกรับอย่างเหมาะสมด้วย ดังนั้น สังคมที่ดีเป็นระเบียบจึงมิใช่เพียงการกระจายสิ่งที่ดีงามให้แก่สมาชิกในสังคม หากยังรวมถึงการกำกับความยุติธรรมในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย (Rawls, 1999,

pp. 3-4) สำหรับ Rawls แล้ว ความยุติธรรมในฐานะความเป็นธรรม (Justice as Fairness) จึงหมายถึงการกระจายทั้งสิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดีในทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างเป็นธรรมนั่นเอง (Schlosberg, 2007, p. 13) แน่นอนว่าประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งเกี่ยวข้องกับการกระจายในเรื่องประโยชน์และภาระที่เกิดขึ้นในสังคมจึงสัมพันธ์กับความยุติธรรมและความยุติธรรมทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ แม้จะมีความพยายามในการจำแนก “ความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม” (Environmental Justice) ซึ่งหมายถึงความยุติธรรมเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในหมู่ประชากรมนุษย์ด้วยกันเองหรือการกระจายสิ่งแวดล้อมทั้งที่ดีและไม่ดีระหว่างมนุษย์ด้วยกันอย่างเป็นธรรม กับ “ความยุติธรรมเชิงนิเวศ” (Ecological Justice) ซึ่งหมายถึงความยุติธรรมระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แต่เนื่องจาก “สิ่งแวดล้อม” (Environment) ในแง่หนึ่งก็มีขอบเขตครอบคลุมทั้งมนุษย์ พืช สัตว์ และระบบนิเวศ (Low & Gleeson, 1998, p. i; Schlosberg, 2007, p. vii) ดังนั้น ในที่นี้จะขอใช้คำว่า “ความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม” เพื่อความเข้าใจร่วมกันแทนดังข้อถกเถียงของ David Schlosberg ที่ว่า ไม่ว่าจะเป็น “ทางสิ่งแวดล้อม” หรือ “เชิงนิเวศ” ก็ต่างใช้ชุดความคิด เครื่องมือ หรือภาษาที่ไม่ต่างกัน (Schlosberg, 2007, p. viii)

สืบเนื่องจากขีดจำกัดของโลกในเรื่องทรัพยากร ขีดความสามารถของโลกในการดูดซับของเสียหรือมลพิษจากมนุษย์ การแสวงประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจากประเทศที่ยากจนเพื่อการดำรงชีวิตที่ดีของผู้คนในประเทศที่ร่ำรวยกว่า การคุกคามระบบนิเวศทั้งป่าไม้และมหาสมุทร การใช้ประโยชน์จากสัตว์ในเชิงอุตสาหกรรม หรือแม้กระทั่งการลดทอนผลประโยชน์ที่อนุชนรุ่นหลังพึงได้รับ สิ่งเหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับความยุติธรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมภายใต้รูปแบบสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และนำไปสู่ความพยายามป้องกันมิให้สิ่งที่ไม่พึงปรารถนาเหล่านี้เกิดขึ้นในอนาคต (Low & Gleeson, 1998, p. 2)

ในขณะที่จุดหมายปลายทางของทฤษฎีสีเขียวคือการมุ่งลดทั้งการผลิตและการบริโภค รวมทั้งจำนวนประชากรอันเนื่องจากขีดจำกัดของโลกโดยรวมดังที่ได้กล่าวไปแล้วมากกว่าที่จะเน้นเรื่องการกระจายทรัพยากรในแต่ละส่วน (Dobson, 1998, p. 13) แต่เนื่องจากการกระจายที่ไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นย่อมปฏิเสธไม่ได้ว่าส่วนหนึ่ง (หรืออาจจะเป็นส่วนหลัก) มาจากโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองที่ไม่เป็นธรรม ไม่ว่าจะเป็นระบบทุนนิยมที่ไม่เป็นธรรมหรือโลกที่ไม่เป็นธรรมจากอำนาจที่เติมแต่งขึ้นมา (Low & Gleeson, 1998, p. 20) ทั้งนี้ นักนิเวศสังคมนิยมอย่าง David Pepper กล่าวว่า “ความยุติธรรมทางสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดแคลนในระดับโลกคือปัญหาที่เร่งด่วนที่สุดของปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งปวง โดยระบบทุนนิยมไม่เพียงแต่สร้างความเสื่อมโทรมให้แก่ระบบนิเวศ หากแต่ยังสร้างความอยุติธรรมทางสังคมให้เกิดขึ้นด้วย เพราะแม้แต่การประชุมสุดยอดโลก (Earth Summit) ซึ่งมีระบบทุนนิยมตะวันตกขับเคลื่อนอยู่เบื้องหลังนั้นก็ยัง

ขาดเจตจำนงที่จะเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคนเพื่อสร้างสังคมระดับโลกที่มีความเป็นธรรมทางสังคมและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม" (Pepper, 1993, pp. i, xi-xii)

ตัวอย่างของความอยุติธรรมทางสังคมภายใต้โครงสร้างปัจจุบัน ก็คือ ความยากจน โดยคณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development: WCED) ระบุไว้อย่างชัดเจนในรายงาน *Our Common Future* ในปี ค.ศ. 1987 ว่า ความยากจนเป็นต้นตอหลักและเป็นผลลัพธ์ของความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา เนื่องจากมองว่าคนยากจนซึ่งต้องอยู่รอดและไม่มีทางเลือกในชีวิตมากนักเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงจากการใช้ดินที่มากเกินไปและการแผ้วถางที่ดิน พร้อมทั้งเรียกร้องให้มีการกระจายความมั่งคั่งทั้งในระดับชาติและระดับโลกเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ความยากจนจึงพรากสิ่งแวดล้อมที่ดีๆ ไปจากคนยากคนจน (Brundtland, 1987, p. 292; Dobson, 1998, p. 14) แต่นักทฤษฎีสีเขียวอย่าง Andrew Dobson กลับวิพากษ์ว่า การบรรเทาความยากจนกับการสร้างความเป็นธรรมหรือความยุติธรรมให้มากขึ้นเป็นคนละเรื่องกัน นอกจากนั้น การระบุว่าคนยากจนถูกบังคับให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มากเกินไป แต่คนยากจนก็ไม่จำเป็นต้องดำรงชีวิตอยู่ในสภาวะดังกล่าวไปตลอด มิหนำซ้ำ คนยากจนเหล่านั้นน่าจะตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดีและพยายามธำรงรักษาความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตด้วยซ้ำที่สำคัญ ไม่ใช่เพียงคนยากจนที่อาจใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไป คนที่มีฐานะหรือร่ำรวยก็ใช้ทรัพยากรผ่านการบริโภคที่ไม่น้อยไปกว่ากัน เด็กที่เกิดในครอบครัวที่มั่งคั่งในปารีสย่อมเบียดบังทรัพยากรมากกว่าเด็กที่เกิดในครอบครัวยากจนในปราจีนบุรี (Dobson, 1998, pp. 15-16) ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า มิพักต้องกล่าวถึงสิ่งแวดล้อมที่ดีหรือไม่ดีที่ต้องกระจายอย่างเป็นธรรม แม้แต่รอยเท้านิเวศของมนุษยชาติระหว่างประเทศที่ร่ำรวยในซีกโลกเหนือซึ่งมีจำนวนน้อยนิด (ยุโรปและอเมริกาเหนือ) กับประเทศส่วนใหญ่ในซีกโลกใต้ก็ยังกระจายอย่างไม่เท่าเทียมกัน ผู้คนในประเทศที่ร่ำรวยจึงเป็น "หนี้เชิงนิเวศ (Ecological" Debt) กับผู้คนส่วนใหญ่บนโลกซึ่งเป็นเรื่องของความยุติธรรมในเชิงชดเชย (Compensatory Justice) อันเนื่องมาจากผลกระทบที่ต้องเผชิญจากปัญหาสิ่งแวดล้อมมากกว่าที่จะมากล่าวอ้างในฐานะบุญคุณหรือคุณงามความดีผ่านการให้ความช่วยเหลือ (Aid) หรือการกุศล (Charity) (Barry, 2007, pp. 232-233; Dobson, 2003, p. 31)

นอกจากนี้ ทฤษฎีสีเขียวยังมองความยุติธรรม โดยเฉพาะในมิติความยุติธรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในขอบเขตที่กว้างกว่ามุมมองเสรีนิยมอย่าง Rawls หรือ Brian Barry กล่าวคือ ในขณะที่ Barry วางธรรมชาติอยู่นอกเหนือข้อพิจารณาเกี่ยวกับความยุติธรรมโดยมองว่าความยุติธรรมหรือความอยุติธรรมจะต้องตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตที่เสมอภาคกัน

ทางศีลธรรมภายใต้มาตรวัดทางศีลธรรมเดียวกันเท่านั้น ส่วน Rawls ก็มองความสัมพันธ์กับสัตว์ พืช หรือสิ่งแวดล้อมอยู่นอกเหนือความสัมพันธ์เกี่ยวกับความยุติธรรม และแม้ว่าการทำร้ายสัตว์จะเป็นสิ่งที่ผิดหรือการทำลายล้างสายพันธุ์หนึ่งให้หมดสิ้นไปจะเป็นเรื่องที่ชั่วร้ายอย่างใหญ่หลวง แต่นั่นก็เป็นเรื่องความเมตตาเห็นอกเห็นใจมากกว่าความยุติธรรม (Barry, 1999, p. 95; Rawls, 1999, p. 449; Schlosberg, 2007, pp. 104-105) แต่นักทฤษฎีสีเขียวอย่าง James P. Sterba กลับมองว่า ความยุติธรรมจำเป็นต้องมีให้กับสิ่งที่สมควรได้รับ ซึ่งนั่นมิได้มีเพียงมนุษย์ในฐานะสมาชิกหนึ่งของสังคมหรือรัฐเท่านั้น หากแต่รวมถึงสิ่งมีชีวิตต่างๆ และระบบนิเวศด้วย กล่าวคือ การครองคุณลักษณะความมีเหตุผล (Rationality) และสิทธิ์เสรีทางศีลธรรม (Moral Agency) ของมนุษย์มิได้เหนือกว่าหรือมีคุณค่ามากกว่าคุณลักษณะที่สิ่งมีชีวิตหรือสรรพสิ่งอื่นนั้นถือครองอยู่ เพราะแต่ละสิ่งมีชีวิตก็ต่างมีคุณลักษณะเฉพาะตัวของตนที่มนุษย์ก็อาจไม่มี เช่น การสร้างรังโดยไม่ใช้เครื่องมือของนกพิราบ หรือความเร็วในการเคลื่อนไหวของเสือชีตาห์ เป็นต้น (Sterba, 2006, pp. 148-149) ขณะที่ Nicolas Low และ Brendan Gleeson ก็มีทัศนะจากมุมมองนิเวศวิทยาการเมืองที่คล้ายคลึงกันว่า ทุกสรรพสิ่งทางธรรมชาติล้วนมีสิทธิ์แสวงหาความสมบูรณ์ภายใต้รูปแบบชีวิตของตน กอปรกับสิ่งมีชีวิตทุกรูปแบบล้วนต่างต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันและพึ่งพาสรรพสิ่งอื่นที่ไม่มีชีวิตอย่างระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อมด้วย (Low & Gleeson, 1998, p. 156)

Sterba เสนอหลักการเกี่ยวกับความยุติธรรมซึ่งสิ่งมีชีวิตต่างๆ สมควรได้รับไว้อย่างน่าสนใจ อันประกอบด้วย

(1) หลักการเกี่ยวกับการสงวนรักษามนุษย์ (Human Preservation) เป็นหลักการรับรองการกระทำเพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ แม้ว่ากระทำดังกล่าวจะไปเบียดเบียนหรือทำลายสัตว์ พืช หรือแม้แต่ระบบนิเวศทั้งหมดก็ตาม โดย Sterba ได้ยกตัวอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงในกรณีคนยากจนนับพันที่ต้องแผ้วถางป่า ปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์รอบบริเวณอุทยานแห่งชาติจิตวัน (Royal Chitwan National Park) ในเนปาล และเห็นว่าผู้คนดังกล่าวมีความชอบธรรมและสมควรได้รับความยุติธรรมจากหลักการข้อแรกเนื่องจากกระทำไปเพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพ การใช้กำลังบังคับต่อผู้คนเหล่านั้นเพื่อรักษาสัตว์ป่าหรือพันธุ์พืชที่ใกล้จะสูญพันธุ์จึงเป็นเพียงการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เนื่องจากต้นเหตุของปัญหาที่ทำให้ผู้คนเหล่านั้นต้องดำรงชีวิตแบบนั้นมาจากความอยุติธรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ได้รับการกระจายสิ่งที่มีคุณค่า เช่น ทรัพยากร สวัสดิการ หรือความช่วยเหลือต่างๆ จากรัฐหรือสังคมที่เป็นอยู่อย่างไม่เป็นธรรมหรือดีพอ และหากต้องมีการใช้กำลังบังคับจริง ก็พึงใช้มาตรการเหล่านั้นกับบรรดาคนรวยซึ่งไม่เต็มใจที่จะแบ่งปันหรือช่วยเหลือบรรดาคนยากจนเหล่านั้น

เพื่อป้องกันมิให้กระทำการใดๆ ที่คุกคามป่าหรือแม้แต่การล่าสัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์เพื่อการดำรงชีพ (Sterba, 2006, pp. 150, 153)

(2) หลักการเกี่ยวกับความไม่เป็นสัดส่วนเหมาะสม (Disproportionality) เป็นหลักการที่ไม่รับรองการกระทำของมนุษย์ที่ตอบสนองเหนือความจำเป็นขั้นพื้นฐานหรือในเชิงฟุ่มเฟือยเมื่อต้องเบียดเบียนความจำเป็นขั้นพื้นฐานของสัตว์ พืช และระบบนิเวศ (Sterba, 2006, p. 153) กรณีล่าสัตว์ป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร หรือ “คดีเสือดำ” ที่กระทำโดยนักธุรกิจชื่อดังคือตัวอย่างในชีวิตจริงที่สะท้อนหลักการนี้ได้เป็นอย่างดี

(3) หลักการเกี่ยวกับการป้องกันตัวของมนุษย์ (Human Defense) ซึ่งรองรับการกระทำของมนุษย์เพื่อป้องกันตนเองจากภยันตรายต่างๆ ภายใต้ความจำเป็นขั้นพื้นฐานทั้งจากมนุษย์ด้วยกันเองหรือจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ แม้ว่าจะต้องฆ่าหรือทำร้ายสัตว์ พืช รวมทั้งทำลายล้างระบบนิเวศและสายพันธุ์ต่างๆ ทั้งหมดก็ตาม (Sterba, 2006, p. 155) แน่นอนว่า หากพิจารณากรณีตัวอย่างในหลักการทั้งสองข้างต้นก่อนหน้านี้ การกระทำของคนยากจนที่ต้องล่าสัตว์เพื่อการดำรงชีพหรืออยู่รอดจึงมีความชอบธรรมในหลักการป้องกันตัวนี้มากกว่าการกระทำของนักธุรกิจชื่อดังที่ล่าสัตว์เพื่อวัตถุประสงค์อื่น และ

(4) หลักการเกี่ยวกับการแก้ให้ถูกต้อง (Rectification) ในรูปของการชดเชย (Compensation) หรือการชดใช้ค่าเสียหาย (Reparation) เมื่อหลักการทั้งสามข้างต้นถูกละเมิด (Sterba, 2006, p. 157) จะเห็นได้ว่าหลักการทั้งสี่ประการข้างต้นล้วนเป็นส่วนผสมของการพิจารณาคุณค่าของสิ่งมีชีวิตทั้งมวลและระบบนิเวศในภาพรวม (Holism) โดยไม่มองข้ามการกระทำที่ตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานทั้งของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เพื่อดำรงชีพหรืออยู่รอดได้ในภาพย่อย (Individualism) ด้วย นักทฤษฎีสีเขียว (แม้จะไม่ทั้งหมด) จึงมิได้มองสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ หรือสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เป็นเสมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่แตะต้องหรือละเมิดมิได้ อีกทั้งมิได้ต้องการให้คนยากจนหรือคนชายขอบต้องประพฤติตนเป็นเสมือนนักบุญที่ต้องปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อมหรือผืนป่า ทั้งๆ ที่ตนเองต้องต่อสู้ดิ้นรนให้มีชีวิตรอดในแต่ละวัน เพราะนั่นเป็นการตั้งคำถามที่ปลายเหตุ

ความอยุติธรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดำรงอยู่จึงต้องตั้งคำถามต่อรูปแบบของความยุติธรรมที่เรียกว่า “ความยุติธรรมเชิงโครงสร้าง” (Structural Justice) ที่ท้าทายต่อโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพราะลำพังการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายไม่เพียงพอที่จะสร้างความยุติธรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้น หัวใจสำคัญของการสร้างความยุติธรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะจากมุมมองนิเวศสังคมนิยม จึงเห็นว่านอกจากการชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวของระบบทุนนิยมที่เป็นตัวการหนึ่งของความอยุติธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ก็คือ ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมในระดับ

โลกด้วยการลดหรือชะลอการเติบโต การให้คุณค่ากับกิจกรรมอย่างการแบ่งปันหรืองานอาสาสมัครอันเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิวัติทางสังคมและดำรงวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ รวมทั้งการเรียกร้องความยุติธรรมและประชาธิปไตยผ่านขบวนการเคลื่อนไหวความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ให้แก่เหล่าคนชายขอบ (Barry, 2007, pp. 179, 235; Ehresman & Okereke, 2015, p. 20; Pepper, 1993, p. 234)

2.4 การกระจายศูนย์ของอำนาจ

การกระจายศูนย์ของอำนาจเป็นประเด็นเกี่ยวข้องกับทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยตรง Matthew Paterson หนึ่งในนักทฤษฎีสีเขียวเห็นว่า การกระจายศูนย์ของอำนาจคือหัวใจสำคัญของทฤษฎีสีเขียว และเสนอการปรับโครงสร้างการเมืองระดับโลกหรือระเบียบโลกใหม่ (New Global Political Structuring/ New Global Order) ซึ่งจะต้องมีลักษณะของการกระจายอำนาจมากกว่าระบบรัฐในปัจจุบันและต้องให้อำนาจแก่รัฐน้อยกว่าที่เป็นอยู่ (Paterson, 2005, pp. 237, 242; Weber, 2001, p. 194) เพราะระบบรัฐแบบเวสต์ฟาเลียหรือรัฐอำนาจอธิปไตยในปัจจุบันเป็นต้นเหตุสำคัญของวิกฤตการณ์เชิงนิเวศหรือความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมการสะสมทุนภายใต้ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม การแข่งขันกันทางทหารที่คุกคามสันติภาพและใช้ความรุนแรง แนวปฏิบัติที่ก่อให้เกิดการพลัดถิ่นเชิงนิเวศ (Ecological Displacement) อย่างการสร้างเขื่อนหรือการกำหนดพื้นที่อุทยานแห่งชาติ หรือแม้กระทั่งการสร้างกฎเกณฑ์ที่รองรับความชอบธรรมหรือเหตุผลให้กับตัวรัฐเอง (Falk, 2015; Paterson, 2000, p. 45) ดังนั้น นักทฤษฎีสีเขียวแบบสุดโต่งหรือถอนรากถอนโคนจึงปฏิเสธหรือการดำรงอยู่ของรูปแบบรัฐในปัจจุบัน รวมทั้งมองว่ารัฐไม่จำเป็นและไม่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา โดยเฉพาะมุมมองจากนิเวศอนาธิปไตย (Eco-Anarchism) และชีวเขตนิยม (Bioregionalism) (Barry & Eckersley, 2005, pp. 255, 257-258; Bookchin, 1982; Eckersley, 2005, p. 161; Hunold & Dryzek, 2002, p. 19; Martinez-Alier, 2002, p. 203; Paterson, 2000, p. 62, 2005, p. 244) ดังจะเห็นได้จากนักชีวเขตนิยมอย่าง Kirkpatrick Sale ที่ตั้งคำถามเกี่ยวกับความจำเป็นที่ต้องมีรัฐ (Necessity of the State) มากกว่าที่จะเป็นชุมชนขนาดเล็กที่เป็นอิสระต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นเหตุผลเรื่องการป้องกันประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจ การให้บริการสาธารณะ และการสร้างความยุติธรรมทางสังคม (Sale, 2017, pp. 307-324)

แล้วอะไรคือโครงสร้างการเมืองหรือระเบียบโลกใหม่ที่ทฤษฎีสีเขียวต้องการ ทฤษฎีสีเขียวเสนอให้จัดตั้งเครือข่ายระดับโลกที่ประกอบไปด้วยชุมชนขนาดเล็กแบบพอเพียงและพึ่งตนเองได้ (Self-Sufficient and Self-Reliant) ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการกระจายอำนาจ

(Decentralization) และประชาธิปไตยรากหญ้า (Grassroots Democracy) ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนเป็นสำคัญ โดยให้แต่ละชุมชนเน้นวิถีชีวิตที่พึ่งพาทรัพยากรในชุมชนหรือท้องถิ่นเป็นสำคัญและแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่นหากไม่สามารถผลิตบางสิ่งบางอย่างได้ด้วยตนเอง นั่นหมายความว่า แม้แต่ละชุมชนจะเน้นการพึ่งตนเองก็ไม่ได้ตัดขาดจากชุมชนอื่นภายใต้การสร้างเครือข่ายที่อาจมีการสร้างพันธกรณีหรือความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งมีลักษณะเป็นสากล (Internationalist) ด้วยเช่นกัน วลีที่แสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์และยุทธศาสตร์สำคัญของทฤษฎีสีเขียวที่ว่า “จงคิดในระดับโลก แต่กระทำในระดับท้องถิ่น” (Think Globally, Act Locally) จึงเป็นเสมือนความพยายามก้าวข้ามข้อจำกัดเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยของรัฐในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับโลก (Goodin, 1992, p. 156; Hunold & Dryzek, 2002, p. 19; Paterson, 2000, pp. 62, 166, 2005, p. 243; Schumacher, 2011) อย่างไรก็ตาม แม้ทฤษฎีสีเขียวจะเสนอรูปแบบของสังคมหรือชุมชนขนาดเล็กภายใต้การสร้างเครือข่ายระดับโลกอันมีลักษณะเป็นสากล แต่ความล้มเหลวของทฤษฎีสีเขียวคือมิได้ให้ภาพหรือรูปแบบของการประสานงานหรือการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนหรือหน่วยการเมืองขนาดเล็กดังกล่าวว่าต้องเป็นอย่างไร (Goodin, 1992, p. 157)

Kirkpatrick Sale หรือ Molly Scott Cato ยังเสนอชุมชนแบบชีวเขต (Bioregional Community) เช่นเดียวกับนักนิเวศวิทยาแนวลึกอย่าง Bill Devall ที่เสนอชุมชนที่เรียกว่า “อีโคโทเปีย” (Ecotopia) ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากนักเขียนอย่าง Ernest Callenbach โดยแบ่งเขตหรืออาณาบริเวณของชุมชนตามคุณลักษณะของสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ เช่น พื้นที่ลุ่มน้ำ ลักษณะของดิน สภาวะภูมิอากาศ พืชพื้นเมือง สัตว์ประจำท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมมนุษย์ที่มีร่วมกัน ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของทุกสรรพสิ่งและได้รับความเห็นชอบจากผู้คน ดังจะเห็นได้จากชีวเขตในบริเวณตอนเหนือของรัฐแคลิฟอร์เนียในสหรัฐฯ อย่าง Kalmath-Siskiyou Region ที่ทำการรื้อเขื่อน ปล่อยให้น้ำไหลเพื่อให้ปลาแซลมอนสามารถกลับไปวางไข่ได้ตามธรรมชาติ หยุดตัดไม้และปกป้องผืนป่าเพื่อดูดซับมลพิษ รวมทั้งเคารพวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชนเผ่าพื้นเมือง (Cato, 2013, pp. 6-7; Devall, 2021, pp. 73-74; Eckersley, 1992, pp. 167-168) ส่วน David Pepper นักนิเวศสังคมนิยมเสนอชุมชนที่เรียกว่า คอมมูน (Commune) ที่เกิดขึ้นจริงในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1970 ในอังกฤษ สกอตแลนด์ และเวลส์ อันเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสังคมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Environmentally Sound Society) หรือสังคมสีเขียวที่เรียกว่า “อีโคโทเปีย” เช่นกัน (Pepper, 1991) หรือ Hans A. Baer นักนิเวศสังคมนิยมเช่นกันที่เสนอระบบโลกนิเวศสังคมนิยมประชาธิปไตย (Democratic Eco-Socialist World System) ในฐานะระบบโลกทางเลือกที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความ

ยุติธรรมทางสังคม กระบวนการแบบประชาธิปไตย ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม และสภาวะภูมิอากาศที่ปลอดภัย (Baer, 2018)

อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่นักทฤษฎีสีเขียวทุกคนจะเห็นดีเห็นงามกับการปฏิเสธการดำรงอยู่ของรัฐหรือต่อต้านรัฐ (Anti-Statism) Marius de Geus เสนอให้มีการปรับโครงสร้างเชิงนิเวศ (Ecological Restructuring) ของรัฐใหม่ (de Geus, 1996) ขณะที่ John Barry หนึ่งในนักนิเวศวิทยาการเมืองถึงกับถกเถียงว่า การแปลงเปลี่ยน (Transformation) มากกว่าการยุบหรือล้มเลิก (Abolition) รัฐน่าจะทำให้ทฤษฎีสีเขียวสามารถบรรลุเป้าหมายและคุณค่าที่ยึดถือได้มากกว่า (Barry, 1999, p. 79) ส่วน Robyn Eckersley นอกจากจะมีมุมมองที่สอดคล้องกับ Barry ข้างต้นแล้ว ยังเห็นว่า ข้อเสนอของนิเวศอนาธิปไตยที่เสนอให้มอบหรือถ่ายโอนอำนาจอธิปไตยจากรัฐไปสู่ชุมชนท้องถิ่นนั้นเป็นการกระทำที่ไร้เดียงสาและมองธรรมชาติของมนุษย์ในแง่ดีเกินไป “เล็ก” นั้นจึงมิได้ “สวยงาม” (“Small” is not “beautiful”.) หากรัฐต้องถูกแทนที่ด้วยชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนขนาดเล็กในขณะที่ชุมชนดังกล่าวยังมีขีดความสามารถที่จำกัด ระบบนิเวศในท้องถิ่นขาดความอุดมสมบูรณ์ หรือชุมชนท้องถิ่นถูกบีบบังคับด้วยความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่จำต้องเลือกเส้นทางการพัฒนาที่บั่นทอนระบบนิเวศในท้องถิ่น (Eckersley, 1992, p. 182, 2020) ขณะที่ Andrew Hurrell ก็ชวนตั้งข้อสังเกตว่า คำถามอาจจะไม่ใช่เรื่องของการหารูปแบบสังคมระหว่างประเทศที่นำไปสู่การสร้างความยุติธรรมหรือหาแนวคิดเพื่อสร้างสังคมที่ดี แต่หากเป็นคำถามที่ว่า ท่ามกลางสงครามและอาวุธนิวเคลียร์ที่ยังคงมีอยู่ รัฐและกลุ่มต่างๆ จะช่วยกันขจัดภยันตรายเหล่านี้ให้น้อยลงเพื่อให้สามารถอยู่รอดในฐานะสายพันธุ์หนึ่งได้อย่างไร เป้าหมายสำคัญของการสร้างระเบียบสังคมระหว่างประเทศจึงอยู่ที่ความอยู่รอดและการอยู่ร่วมกัน ซึ่งนั่นมิได้หมายถึงมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น หากรวมถึงมนุษย์กับธรรมชาติด้วย (Hurrell, 2006, p. 166)

แล้วคุณลักษณะหรือรูปแบบของรัฐที่พึงประสงค์สำหรับทฤษฎีสีเขียวเป็นอย่างไร ในเมื่อทฤษฎีสีเขียวเน้นย้ำถึงการกระจายศูนย์ของอำนาจ ย่อมเดาไม่ยากว่าข้อเสนอเกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลโลก (World Government) จึงได้รับการต่อต้านหรือไม่ปรากฏอยู่ในสารบบของทฤษฎีสีเขียวอย่างแน่นอน (Hurrell, 2006, pp. 171-172) ตัวอย่างหนึ่งของข้อเสนอเกี่ยวกับคุณลักษณะของรัฐมาจาก Eckersley ที่เสนอว่าควรมุ่งฟื้นฟู (Revitalize) รัฐด้วยการเสริมสร้างกลไกการตรวจสอบและถ่วงดุลผ่านการแบ่งอำนาจอธิปไตยของรัฐและกระจายอำนาจดังกล่าวไปยังส่วนต่างๆ ทั้งส่วนบน (กลไกตัดสินใจที่เป็นประชาธิปไตยในระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศ) และส่วนล่าง (กลไกการตัดสินใจในระดับท้องถิ่น เช่น เทศบาล) หรือที่เรียกว่า โครงสร้างกลไกการตัดสินใจหลายระดับ (Multilevel Decision Making Structure) เพื่อสร้างหลักประกันความร่วมมือหรือข้อตกลงระหว่างประเทศในการแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์

เชิงนิเวศทั้งที่มีต่อมนุษย์ทั้งรุ่นปัจจุบันและรุ่นหลัง สิ่งมีชีวิตอื่นๆ และระบบนิเวศ รวมทั้งธำรงมาตรฐานรายได้ การสาธารณสุข การศึกษา และสวัสดิการขั้นพื้นฐานระหว่างชุมชน ภูมิภาค และชาติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การทำให้ประเด็นสิ่งแวดล้อมอยู่ในสารบบของชาติรัฐ (Greening the Nation-State) ที่เคารพธรรมชาติและระบบนิเวศด้วยการลดการบริโภคพลังงานและทรัพยากร ลดการปล่อยมลพิษ รวมทั้งปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพ ด้วยการเปลี่ยนจากอำนาจอธิปไตยแบบสิทธิ์ขาดจำเพาะมาเป็นแบบครอบคลุม (From Exclusive to Inclusive Sovereignty) กล่าวคือ แทนที่รัฐจะอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนอย่างเข้มงวด ก็เปลี่ยนคุณลักษณะเป็นรัฐที่กลายเป็นจุดต่อสำคัญระหว่างหน่วยการเมืองหรือตัวแสดงต่างๆ ภายในรัฐ รวมทั้งเป็นจุดเชื่อมโยงเพื่ออำนวยความสะดวกในส่วนของเขตอำนาจที่คาบเกี่ยวหรือข้ามแดน โดยเฉพาะปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือวิกฤตการณ์เชิงนิเวศที่มีลักษณะข้ามแดนหรือส่งผลกระทบต่อโลกโดยรวม (Eckersley, 1992, p. 183, 2005)

รูปแบบของรัฐภายใต้มุมมองทฤษฎีสีเขียวก็มีหลากหลายเช่นกัน เช่น รัฐสิ่งแวดล้อม (Environmental State) (Meadowcroft, 2012) นิเวศรัฐ (Ecostate) หรือรัฐเชิงนิเวศ (Ecological State) (Meadowcroft, 2005) รัฐแบบสาธารณรัฐ (Republican State) (Slaughter, 2005) รวมทั้งรัฐสีเขียว (Green State) (Bäckstrand & Kronsell, 2017; Christoff, 2005; Dryzek et al., 2003; Eckersley, 2004, 2020) โดยแต่ละรูปแบบต่างเน้นคุณลักษณะที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น นิเวศรัฐซึ่งเป็นรัฐที่ปราศจากชนชั้น สหภาพแรงงาน พรรคการเมือง เน้นคุณภาพของการเติบโตด้วยการรักษาแบบแผนการผลิตและการบริโภคให้อยู่ภายใต้ขีดจำกัดเชิงนิเวศ หรือดำเนินและประสานข้อริเริ่มทั้งภายในและระหว่างประเทศกับรัฐอื่นๆ เพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมและลดภาระด้านสิ่งแวดล้อมหรือช่วยเหลือด้านการพัฒนาแก่ประเทศในซีกโลกใต้ ฯลฯ หรือกรณีรัฐแบบสาธารณรัฐซึ่งรัฐควรเป็นสถาบันที่ปกป้องเสรีภาพของสาธารณชนจากการครอบงำ (Domination) หรือการแทรกแซง (Interference) จากอำนาจทั้งภายในและภายนอก ให้ความสำคัญกับประโยชน์สาธารณะ (Public Good) ซึ่งรวมถึงประเด็นสิ่งแวดล้อม รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) เพื่อธำรงไว้ซึ่งประโยชน์สาธารณะและป้องกันการครอบงำหรือการแทรกแซง

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่ารูปแบบรัฐในมุมมองของทฤษฎีสีเขียวข้างต้นจะเป็นเช่นไร รัฐในความหมายของทฤษฎีสีเขียวจึงมิได้เน้นความเป็นรัฐนิยม (Statism) ที่เน้นการรวมศูนย์อำนาจอย่างที่เคยเข้าใจ หากแต่เป็นรัฐที่ทำหน้าที่กระจายบทบาทหน้าที่ไปยังตัวแสดงต่างๆ รวมทั้งถ่ายโอนอำนาจหรือสิทธิอำนาจต่างๆ ไปยังหน่วยงานหรือชุมชนท้องถิ่นและองค์กร/กลไกข้ามชาติหรือระหว่างประเทศ (Dryzek et al., 2003, p. vii) ยิ่งกว่านั้น สิ่งที่ทุกข้อเสนอมีร่วมกันก็คือ การมุ่งแปลงเปลี่ยนหรือปรับโครงสร้างรัฐที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้หันมาปกป้องและ

รักษาสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และระบบนิเวศ มากกว่าจะเป็นตัวการหรือเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมหรือวิกฤตการณ์เชิงนิเวศนั่นเอง

3. นัยต่อการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย

จากการนำเสนอสาระสำคัญของทฤษฎีสีเขียวข้างต้น เราจะสามารถเห็นนัยเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติต่อการศึกษาทฤษฎีสีเขียวในฐานะทางเลือกหนึ่งของการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย รวมทั้งนัยต่อการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยรวมในประเทศไทยได้อย่างไรบ้าง

ในขณะที่งาน/วรรณกรรมด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจำนวนไม่น้อยพยายามเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎี (Theory) กับการปฏิบัติ (Practice) หรือระหว่างโลกของนักวิชาการ (Academics) กับโลกของนักปฏิบัติ (Practitioners) (Bueger & Gadinger, 2015; Head, 2008; Hill & Beshoff, 1994; Lamborn, 1997; Lepgold, 1998; Maliniak, Peterson, Powers, & Tierney, 2020; Youngs, 2008) โดยเฉพาะ William Wallace ที่ออกมาย้ำเตือนให้นักทฤษฎีหรือนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่ควรถอยห่างออกจากโลกของการปฏิบัติ หรือไม่สนุกสนานกับการเขียนงานเชิงทฤษฎีอยู่บนหอคอยงาช้างหรือภายในอารามรั้วของมหาวิทยาลัยมากกว่าการลงพื้นที่ศึกษาหรือเก็บข้อมูลหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ควรเปิดประตูรั้วมหาวิทยาลัยเพื่อให้ได้สัมผัสถึงโลกภายนอกที่ไม่ราบเรียบหรือแน่นอน รวมทั้งควรเสนอภูมิปัญญาเชิงวิพากษ์และความเชี่ยวชาญเพื่อช่วยเหลือบรรดาผู้คนที่กำลังต่อสู้กับอำนาจที่กดขี่หรือไม่เป็นธรรม (Wallace, 1996, pp. 304, 316, 321) อย่างไรก็ตาม Steve Smith กลับตั้งข้อสังเกตว่าในความเป็นจริงแล้ว ทฤษฎีกับการปฏิบัตินั้นเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้อยู่แล้ว เพราะทฤษฎีก็ปรากฏอยู่ในการปฏิบัติ ส่วนการปฏิบัติก็จำต้องมีทฤษฎีเป็นกรอบหรือแนวทางขณะเดียวกัน ไม่มีนักทฤษฎีคนใดที่จะสนุกสนานกับการเขียนงานเชิงทฤษฎีได้โดยปราศจากข้อมูลหลักฐานเชิงประจักษ์ ที่สำคัญ ทฤษฎีแต่ละประเภทก็ต่างมีมุมมองและเป้าประสงค์ที่แตกต่างกัน (Smith, 1997, pp. 513-515) ส่วน Robert W. Cox ก็เคยกล่าวไว้ว่า “ทฤษฎีมีไว้สำหรับบางคนและสำหรับบางเป้าประสงค์เสมอ บรรดาทฤษฎีทั้งหลายก็ล้วนมีมุมมองของตัวเอง โดยมุมมองที่มาจากจุดยืนซึ่งขึ้นอยู่กับกาละและเทศะ โดยเฉพาะกาละและเทศะทางสังคมและการเมือง” (Cox, 1981, p. 128)

ข้อกังวลของ Wallace และข้อสังเกตของ Smith และ Cox ข้างต้นจึงเป็นหมุดหมายสำคัญในการพินิจพิจารณานัยเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติต่อการศึกษาทฤษฎีสีเขียว รวมทั้งนัยต่อการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยรวมในประเทศไทย ดังนี้

ประการแรก การขยายพื้นที่ทางความคิดสำหรับแนวคิดกระแสทางเลือกในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย หากพิจารณางานที่ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยนับตั้งแต่งานของ ฉันทิมา อ่องสุรักษ์ (2523) หรืองานของ สุรชัย ศิริไกร (2527) เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันดังที่กล่าวไปแล้วในบทนำ เราจะพบว่าท่ามกลางการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยที่ยังคงอิงกับแนวคิดหรือทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลักอย่างสัจนิยมและเสรีนิยมอย่างต่อเนื่องและไม่เสื่อมคลายนั้น ความเป็นพหุนิยมและความหลากหลาย (Plurality and Diversity) ของการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยผ่านการพิจารณางานที่ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่อิงกับกระแสรองหรือกระแสทางเลือกกลับเบ่งบานและเติบโตขึ้นในช่วง 1-2 ทศวรรษที่ผ่านมานี่เอง ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเชิงวิพากษ์ สตรีนิยม หลังโครงสร้างนิยม หรือแม้แต่ทฤษฎีหลังอาณานิคม ที่น่าสนใจไปกว่านั้นคือ ภายใต้งานที่ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่อิงกับกระแสรองหรือกระแสทางเลือกดังกล่าว กลับพบงานที่ศึกษาทฤษฎีสีเขียวในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยดังเช่นที่ปรากฏในเนื้อหาตอนหนึ่งในบทที่ 2 ของ *สิ่งแวดล้อมกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ* โดยโสภารัตน์ จารุสมบัติ (2565) อยู่น้อยมากทั้งๆ ที่องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีสีเขียวกลับเติบโตและเบ่งบานในสาขาวิชาอื่นๆ ในทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มาเนิ่นนานแล้ว ไม่ว่าเศรษฐศาสตร์ (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2541) มานุษยวิทยา (ยศ สันตสมบัติ และอัมมาร สยามวาลา, 2541) ประวัติศาสตร์ (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2545) ชีวประวัติและปรัชญา (วีระ สมบูรณ์, 2548) หรือแม้แต่งานแปลจากผลงานชิ้นสำคัญของนักทฤษฎีสีเขียวอย่าง *เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ* ของ E. F. Schumacher ซึ่งแปลโดยรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (อี เอฟ ชูเมกเกอร์, 2517) หรือ *ปฏิวัติยุคสมัยด้วยฟางเส้นเดียว* ของมาซาโนบุ ฟูกูโอกะ ซึ่งแปลโดยรสนา โตสิตระกูล (ฟูกูโอกะ, 2551) คำถามที่ชวนขบคิดหาคำตอบ โดยเฉพาะสำหรับโจทย์การวิจัยครั้งต่อไป ก็คือ เหตุใดทฤษฎีสีเขียวจึงไม่ค่อยได้รับความสนใจ ในฐานะมุมมองทางเลือกหนึ่งในการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย

คำตอบเบื้องต้นที่พอจะเป็นไปได้น่าจะมาจากข้อสังเกตของศุภมิตร ปิติพัฒน์ เมื่อทศวรรษก่อนที่ว่า

> *"ผลงานวิชาการส่วนใหญ่ของนักวิชาการในสาขาวิชานี้ (สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ - ผู้เขียน) เป็นผลงานเกี่ยวกับภูมิภาคศึกษา ทั้งที่เป็นงานวิจัย ตำรา และงานแปล โดยส่วนใหญ่ใช้แนวทางการศึกษาแบบดั้งเดิม หรือครอบคลุมแนวคิดและทฤษฎีกระแสหลักเป็นส่วนใหญ่ ส่วนผู้ที่ไม่เห็นพ้องกับแนวคิดทฤษฎีกระแสนี้มักหันไปใช้แนวการศึกษาแบบประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจการเมือง ... ทิศทางการวิจัยของประเทศด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือความสัมพันธ์ข้ามชาติยังคงให้ความสำคัญต่อการตอบโจทย์ที่สัมพันธ์กับปัญหารูปธรรมของการดำเนินนโยบายและการทำความเข้าใจกับสภาพระหว่างประเทศที่แวดล้อมไทยอยู่ในระยะเวลาหนึ่งๆ เช่น การสร้างความเข้าใจการเมืองการปกครองและการต่างประเทศของประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาค มากกว่าจะเป็นการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างและพัฒนาทฤษฎีอันเป็นองค์ความรู้พื้นฐานให้แก่สาขาวิชาทั้งในแง่ของการขยาย ต่อยอดทฤษฎีเดิมที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นกระแสใด หรือเสนอแนวคิดและทฤษฎีที่เป็นทางเลือกใหม่ ... การศึกษาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยในเวลาที่ผ่านมา แฝงตัวอย่างสงบมาเป็นเวลายาวนานภายใต้ร่มเงาของแนวทางการศึกษาตามแบบแผนดั้งเดิม โดยเน้นหนักไปในทางการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์และการศึกษาเฉพาะกรณี และอาศัยกรอบความคิดของสัจนิยม ประกอบกับวิจารณญาณความรู้ส่วนตนของผู้ศึกษาเป็นอุปกรณ์สำคัญ"* (ศุภมิตร ปิติพัฒน์, 2553, น. 55-56)

ข้อสังเกตของศุภมิตร ปิติพัฒน์ข้างต้นยังคงสะท้อนภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ทุนวิจัยส่วนใหญ่ยังเน้นโจทย์วิจัยมุ่งเป้าเพื่อแก้ปัญหาเชิงรูปธรรมหรือเสนอทางออกในเชิงนโยบายอยู่ เช่น นโยบายต่างประเทศไทยในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือสัมพันธ์กับประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือนโยบายต่างประเทศ/ยุทธศาสตร์ของมหาอำนาจที่มีอิทธิพลหรือส่งผลกระทบต่อไทยในด้านต่างๆ การตั้งโจทย์ทุนวิจัยเช่นนี้ นอกจากจะทำให้การวิจัยเพื่อสร้างและพัฒนาทฤษฎีเป็นไปไม่ได้แล้ว ยังมิพักต้องกล่าวถึงทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสทางเลือก รวมทั้งทฤษฎีสีเขียวที่ตั้งคำถามต่อโครงสร้างการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เป็นอยู่ รวมทั้งเสนอการแปลงเปลี่ยนหรือปรับเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างอย่างที่ควรจะเป็น เมื่อการมุ่งแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า โดยเฉพาะในเชิงกลไกหรือกระบวนการเพื่อตอบโจทย์นโยบาย/ยุทธศาสตร์หลัก ตลอดจนการทำความเข้าใจกับสภาพระหว่างประเทศในระยะเวลาหนึ่งๆ นั้นง่ายกว่าการแปลงเปลี่ยนหรือปรับเปลี่ยนโครงสร้าง ซึ่งเป็นเรื่องที่ท้าทายและยากกว่า กรอบที่ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อเสนอทางออกหรือแก้ไขปัญหา

ที่เกิดขึ้นจึงหนีไม่พ้นสัจนิยม หรือเสรีนิยม ตัวอย่างเช่น เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ที่กำลังเป็นกระแสนิยมทั้งในเวทีสหประชาชาติ รวมทั้งแวดวงวิชาการด้านการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมทั้งในไทยและต่างประเทศอยู่ในขณะนี้ หากหน่วยงาน/องค์กรใดในไทยที่เสนอให้ทุนวิจัยเห็นดีเห็นงามกับเป้าหมายฯ ดังกล่าวจนบรรจุอยู่ในแผนงานหรือพันธกิจของหน่วยงาน/องค์กรก็คงไม่เสียสติให้ทุนแก่โครงการวิจัยที่ใช้ทฤษฎีสีเขียวเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เว้นแต่ผู้คนในหน่วยงาน/องค์กรนั้นจะให้ความสำคัญกับการวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงทฤษฎีหรือใจกว้างมากพอที่จะรับฟังข้อวิพากษ์ต่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าว รวมทั้งพร้อมปรับเปลี่ยนจิตสำนึกและความรับผิดชอบเชิงนิเวศ ตลอดจนร่วมเป็นส่วนหนึ่งเพื่อแปลงเปลี่ยนโครงสร้างการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งมนุษย์และธรรมชาติ เช่น ความยุติธรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อม แน่นอนว่า มันคงจะเป็นเรื่องที่ดีมากหากหน่วยงาน/องค์กรที่ใจกว้างมากพอนั้นเป็นสหประชาชาติหรือองค์กรธุรกิจ

คำตอบเบื้องต้นอีกชุดหนึ่งที่พอจะเป็นไปได้ ก็คือ ชุดความคิดที่ว่าอะไรเป็นหรือไม่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือ IR ในประเทศไทย หากอะไรที่เป็น IR ในประเทศไทยหมายถึงสงครามและสันติภาพที่บรรจุหีบห่อมาพร้อมกับการศึกษาความมั่นคงระหว่างประเทศหรือการทำความเข้าใจประเด็นความร่วมมือหรือความขัดแย้งภายใต้รูปแบบ/โครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศที่เป็นอยู่เท่านั้น ย่อมเป็นการยากที่จะให้การศึกษาทฤษฎีสีเขียวในฐานะทางเลือกหนึ่งของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเติบโตงอกงามขึ้นในประเทศไทย นอกจากนั้น มันจะยากยิ่งกว่าหากอะไรที่เป็น IR ในประเทศไทย ซึ่งหมายรวมถึงประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมในฐานะประเด็นร่วมสมัยที่ไม่ต่างไปจากประเด็นการก่อการร้ายสากลหรือสิทธิมนุษยชน ถูกมองว่าเป็นประเด็นที่ห่างไกลตัวหรือฝากความหวังในการแก้ไขปัญหาไว้กับระดับเบื้องบนอย่างผู้นำรัฐ กลไกรัฐ รวมทั้งความร่วมมือหรือกลไกเชิงสถาบันขององค์การระหว่างรัฐบาลในระดับโลกอย่างสหประชาชาติ ในระดับภูมิภาคอย่างสหภาพยุโรปหรืออาเซียน หรือแม้แต่ในระดับอนุภูมิภาคอย่างลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion: GMS) ภายใต้กรอบสัจนิยมหรือเสรีนิยมเท่านั้น การนำเสนอสาระสำคัญของทฤษฎีสีเขียวในบทความนี้จึงเป็นการขยายพื้นที่ทางความคิดสำหรับการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยให้กว้างมากขึ้น อีกทั้งเพื่อชี้ให้เห็นว่า การมุ่งสร้างสังคมการเมืองระหว่างประเทศที่พึงปรารถนาและมีชีวิตที่ดีนั้น นอกจากจะต้องตั้งคำถามหรือแปลงเปลี่ยนโครงสร้างการเมืองเศรษฐกิจ สังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันแล้ว ยังต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะในเรื่องจิตสำนึกและความรับผิดชอบเชิงนิเวศตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลหรือในระดับชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุนี้ การศึกษาประเด็นสิ่งแวดล้อม (รวมทั้งประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งปรากฏอยู่ใน

ทฤษฎีสีเขียว) ใน IR โดยเฉพาะในประเทศไทยอย่างลึกซึ้งนั้นจึงไม่อาจศึกษาหรือมองจากมิติระดับเบื้องบนได้แต่เพียงอย่างเดียว

ประการที่สอง แนวทางในการเสริมสร้างการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศภายใต้แนวคิดจากล่างสู่บน สืบเนื่องจากประการที่แล้ว เมื่อความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในระดับโลก (Global Environmental Change) และวิกฤตการณ์เชิงนิเวศ (Ecological Crisis) มิใช่เรื่องไกลตัวหรือเป็นเรื่องเฉพาะผู้นำรัฐ กลไกรัฐ หรือองค์การระหว่างรัฐบาลในระดับต่างๆ แล้ว ก่อนที่จะแปลงเปลี่ยนหรือตั้งคำถามกับโครงสร้างการเมืองเศรษฐกิจ และสังคมอันเป็นต้นตอหนึ่งของความเปลี่ยนแปลงและวิกฤตการณ์ดังกล่าว จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกและความรับผิดชอบเชิงนิเวศ อันเป็นเสาหลักประการแรกของทฤษฎีสีเขียว หรือที่สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทองกล่าวไว้ในคำนำในหนังสือ *ปฏิวัติยุคสมัยด้วยฟางเส้นเดียว* ว่า “การปฏิวัติทางทัศนคติ” ที่จำเป็นต้องกลับมาพินิจพิจารณาทัศนคติพื้นฐานของตัวเราเอง ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติต่อธรรมชาติ รวมทั้งทัศนคติของเราในฐานะส่วนหนึ่งของธรรมชาติ (อ้างถึงใน ฟูกูโอกะ, 2551, น. 6) ด้วยเหตุนี้ ทฤษฎีสีเขียวจึงเป็นเสมือนมุมมองหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างพลังทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจากเบื้องล่าง คำถามคือแล้วเราจะเสริมสร้างพลังดังกล่าวในการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยได้อย่างไร

แนวทางหนึ่งที่สามารถกระทำได้อย่างไม่ยากนัก ก็คือ การเสริมสร้างพลังดังกล่าวผ่านการให้ความรู้และการศึกษาโดยบรรจุสาระสำคัญของทฤษฎีสีเขียวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหารายวิชาต่างๆ ในหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการเรียนการสอนด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย หากพิจารณาตารางที่ 1 จะพบว่า นอกเหนือจากรายวิชาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ/การเมืองระหว่างประเทศ: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษาที่เปิดสอนในหลักสูตรด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทุกระดับซึ่งสามารถบรรจุทฤษฎีสีเขียวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในฐานะมุมมองทางเลือกในการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยแล้ว ทฤษฎีสีเขียวยังสามารถเข้าไปส่วนหนึ่งของการศึกษาในรายวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้อย่างมากมายหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นรายวิชาเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ สตรีนิยมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความขัดแย้งและสันติภาพศึกษา โดยเฉพาะทฤษฎีกระแสวิพากษ์ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่น่าสนใจก็คือ เรายังพบการจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสิ่งแวดล้อมในฐานะประเด็นร่วมสมัยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศผ่านรายวิชาสิ่งแวดล้อมใน/และ/กับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในกรณีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ระดับปริญญาโท) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ หรือมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ระดับปริญญาตรี) รายวิชานิเวศวิทยาฯ ในกรณีของ

มหาวิทยาลัยรามคำแหง (ระดับปริญญาตรี) หรือแม้แต่รายวิชาเศรษฐกิจการเมืองโลกในชีวิตประจำวันของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นั่นหมายความว่า การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยได้ให้ความสนใจหรือความสำคัญกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะที่เชื่อมโยงกับมิติเศรษฐกิจการเมืองโลกอยู่แล้ว ดังนั้น หากเสริมสร้างทฤษฎีสีเขียวในฐานะมุมมองทางทฤษฎีเข้าไปส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์ปรากฏการณ์หรือประเด็นปัญหาให้แก่ผู้เรียน นอกจากจะช่วยเสริมสร้างมุมมองที่ชวนให้เกิดการวิพากษ์หรือตั้งคำถามต่อโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองโลกที่เป็นอยู่ ยังจะเอื้อให้การปรับเปลี่ยนจิตสำนึกและความรับผิดชอบเชิงนิเวศที่จำต้องเริ่มต้นตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลหรือจากเบื้องล่างอันสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันมีความเป็นไปได้มากขึ้นด้วยเช่นกัน

ตารางที่ 1 ตัวอย่างรายวิชาในหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยที่จัดการเรียนการสอนในสาขาวิชา/เอกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่สามารถบรรจุทฤษฎีสีเขียวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาในรายวิชาได้

สถาบัน/หลักสูตร	รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา/เอกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (ระดับปริญญาตรี)	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ/รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ระดับปริญญาโท)	รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต/ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ (ระดับปริญญาเอก)
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	■ การเมืองระหว่างประเทศ: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา ■ ความรุนแรงในการเมืองโลกยุคใหม่ ■ การเมืองในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ■ เพศสภาพกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ■ เศรษฐกิจการเมืองโลกในชีวิตประจำวัน	■ ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ■ เศรษฐกิจการเมืองโลก ■ สิ่งแวดล้อมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ■ กระแสวิพากษ์ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	■ สัมมนาการเมืองระหว่างประเทศ: ภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

สถาบัน/ หลักสูตร	รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา/ เอกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (ระดับปริญญาตรี)	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ/รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ระดับปริญญาโท)	รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต/ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ (ระดับปริญญาเอก)
	■ สัมมนาประเด็นวาระในการเมืองโลก		
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	■ การเมืองระหว่างประเทศ: ทฤษฎีและกรณีศึกษา ■ สิ่งแวดล้อมกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ■ ทฤษฎีวิพากษ์ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	■ ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ■ สัมมนาเศรษฐกิจการเมืองโลก ■ สัมมนาทฤษฎีวิพากษ์ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	■ ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ■ สัมมนาเศรษฐกิจการเมืองโลก ■ สัมมนาทฤษฎีวิพากษ์ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	■ ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ■ ความมั่นคงด้านพลังงานในการเมืองโลก ■ ความขัดแย้งและสันติภาพศึกษา ■ สตรีนิยมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ■ สิ่งแวดล้อมและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ		
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์	■ ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ■ เศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ ■ สิ่งแวดล้อมในการเมืองระหว่างประเทศ		

สถาบัน/ หลักสูตร	รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา/ เอกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (ระดับปริญญาตรี)	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ/รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ระดับปริญญาโท)	รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต/ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ (ระดับปริญญาเอก)
มหาวิทยาลัยรามคำแหง	■ ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ■ สัมมนาเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ ■ สัมมนาการแข่งขันและความขัดแย้งในเศรษฐกิจโลก ■ การจัดการสันติภาพและความขัดแย้ง ■ นิเวศวิทยาและการจัดสรรทรัพยากรระหว่างประเทศและการเมือง	■ หลักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ■ ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ■ ประเทศไทยและเศรษฐกิจการเมืองในระบบโลก	

ที่มา: รวบรวมโดยผู้เขียน จากเอกสาร มคอ.2 ของสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการเรียนการสอนในสาขาวิชา/เอกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือการระหว่างประเทศ ทั้งนี้ การยกตัวอย่างสถาบันอุดมศึกษาข้างต้นจะอิงตามประเภทของมหาวิทยาลัยเปิด (มหาวิทยาลัยรามคำแหง) และมหาวิทยาลัยปิด (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์) รวมทั้งอิงตามที่ตั้งเพื่อให้กระจายครอบคลุมภูมิภาคต่างๆ ในประเทศไทยให้มากที่สุด

อีกแนวทางหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างพลังการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยจากล่างสู่บน ก็คือ การหันมาให้ความสนใจกับการอภิบาลหลายระดับ (Multi-level Governance) กล่าวคือ ทฤษฎีสีเขียวยอมรับว่า โครงสร้างหรือรูปแบบทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่พึงปรารถนา หรือแม้แต่รูปแบบรัฐสีเขียวจะยังไม่เกิดขึ้นครอบคลุมอาณาบริเวณทุกส่วนของโลก (Dryzek et al., 2003, p. vii) แต่ทฤษฎีสีเขียวก็คงไม่ใช่ทฤษฎีในแบบที่ Randall L. Schweller เรียกว่า “ทฤษฎีจินตนิมิต” (Fantasy Theory) ที่ฝันในความฝันที่เป็นไปไม่ได้ (Schweller, 1999) ไปเสียทั้งหมด เพราะภายใต้ระบบรัฐที่ยังคงไม่เลือนหายไปไหน เราจะเห็นการก่อตัวของชุมชนท้องถิ่นขนาดเล็กจำนวนไม่น้อยที่เน้นการพึ่งพาตนเองและดำรงวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติหรือระบบนิเวศในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นชีวเขตอย่าง Kalmath-Siskiyou Region ในสหรัฐฯ ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว หรือแม้แต่ในประเทศไทย

เช่น เครือข่ายจากภูผามหานที จังหวัดชุมพร บ้านสลักคอก จังหวัดตราด บ้านวังน้ำมอก จังหวัดหนองคาย หรือบ้านแม่ละนา จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผ่านรูปแบบของชุมชนที่พึ่งตนเองด้วยการทำเกษตรอินทรีย์ ผลิต แปรรูป และสร้างช่องทางจัดจำหน่ายเอง ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมด้วยการจัดตั้งขบวนการกลุ่มและสร้างศูนย์การเรียนรู้เพื่อขับเคลื่อนให้ชุมชนก้าวหน้าอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ที่สำคัญ ชุมชนเหล่านี้ยังมุ่งดูแลทรัพยากรและธรรมชาติในท้องถิ่นเสมือนเป็นเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนในท้องถิ่น (ภัทรพร อภิชิต, 2553) วลีที่แสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์และยุทธศาสตร์สำคัญของทฤษฎีสีเขียวที่ว่า “จงคิดในระดับโลกแต่กระทำในระดับท้องถิ่น” (Think Globally, Act Locally) ทำให้การศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมถึงในประเทศไทยอาจต้องหันมาให้ความสนใจกับการอภิบาลหลายระดับ (Multi-Level Governance) โดยเฉพาะประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับโลก เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ ความสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การแปรสภาพเป็นทะเลทราย ฯลฯ ที่ซึ่งชุมชนท้องถิ่นขนาดเล็กก็สามารถมีบทบาทหรือเป็นฟันเฟืองของการเริ่มต้นในการเปลี่ยนแปลงความคิดและความรับผิดชอบเชิงนิเวศที่ยิ่งใหญ่ไม่น้อยไปกว่าการบรรลุข้อตกลงปารีส (Paris Agreement) ที่ดำเนินการโดยรัฐและองค์การระหว่างรัฐบาลในระดับโลก

ประการที่สาม การนำเสนอ “มุมมองเชิงนิเวศ” เข้ามาอยู่ในการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย ในการศึกษาทฤษฎีสีเขียวในประเทศไทยนั้นมันเป็นไปไม่ได้เลยหากเราจะมุ่งขยายพื้นที่ทางความคิดและเสริมสร้างเสริมสร้างการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศภายใต้แนวคิดจากล่างสู่บนโดยไม่นำ “มุมมองเชิงนิเวศ” เข้ามาอยู่ในการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย นอกจากรายวิชาเกี่ยวกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่มีการจัดการเรียนสอนในประเทศไทยดังที่ได้กล่าวไปแล้ว หากพิจารณางานที่ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ใช้กรอบแนวคิดหรือทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในการวิเคราะห์และตีพิมพ์หรือเผยแพร่ในประเทศไทย จะพบว่างานที่ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยังมีจำนวนไม่มากเท่าที่ควรโดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ งานกลุ่มแรกเป็นงานที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศภายใต้กรอบเสรีนิยม งานกลุ่มนี้ค่อนข้างโดดเด่นกว่างานกลุ่มอื่นๆ ทั้งในแง่ปริมาณและความหลากหลายของการศึกษาวิเคราะห์ ดังจะเห็นได้จากการศึกษาในมิติขององค์การระหว่างรัฐบาล โดยเฉพาะกรณีสหภาพยุโรป (คงกฤช เสลาคุณ, 2555; ฑภิพร สุพร, 2554) หรืออาเซียน (ธีราศิลป์ อินทรสุข, 2554; ภัณณิน สุมนะเศรษฐกุล, กนกรัตน์ ยศไกร, และเมธินี ภูวทิศ, 2561) บทบาทของรัฐหรือความร่วมมือระหว่างรัฐในการจัดการกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม (จุฑาทิพ คล้ายทับทิม และ

แทนชนก พูนชัย, 2564; ศุภลักษณ์ เศรษฐวัชราวนิช, 2556) บทบาทของภาคประชาสังคมในประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม (เสาวลักษณ์ หีบแก้ว, 2554) หรือแม้แต่การทูตด้านสิ่งแวดล้อม (ศุภมิตร ปิติพัฒน์, 2564)

งานกลุ่มที่สองเป็นงานที่ศึกษาเกี่ยวกับโลกาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อม (Global Environmental Governance) โดยแนวคิดโลกาภิบาลเป็นแนวคิดที่ขยายองค์ความรู้จากมุมมองเสรีนิยมให้กว้างยิ่งขึ้น ทั้งแง่ของตัวแสดงและประเด็นปัญหาที่ซับซ้อน หลากหลาย และเป็นในหลายระดับ งานในกลุ่มนี้อาจจะยังมีจำนวนอยู่ไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับงานกลุ่มแรก เช่น การศึกษาประเด็นปัญหา ตัวแสดง รวมทั้งสิ่งท้าทายของโลกาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อม (วุฒิกรณ์ ชูวัฒนานุรักษ์, 2562) การสำรวจกรอบความร่วมมือการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ (Climate Change) รวมทั้งบทบาทของไทยในคลับสภาวะภูมิอากาศ (Climate Clubs) (ยศพล จิระวุฒิ, 2563, 2564) บทบาทของธุรกิจในโลกาภิบาลในประเด็นด้านการแปรสภาพเป็นทะเลทราย (วุฒิกรณ์ ชูวัฒนานุรักษ์, 2565) หรือการอภิบาลน้ำในระดับภูมิภาค (Regional Water Governance) ในกรณีกลุ่มประเทศลุ่มแม่น้ำโขง (GMS) (Yeophantong, 2013)

และงานกลุ่มสุดท้าย คือ งานที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมภายใต้มุมมองสัจนิยม โดยเฉพาะความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม เช่น งานที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนทัศน์ความมั่นคงภายหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็น อันรวมถึงความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นหนึ่งในปัญหาความมั่นคงแบบใหม่ (Non-Traditional Security) (สุรชาติ บำรุงสุข, 2545) สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคงของรัฐไทยภายใต้มุมมอง “รัฐกับป่า” กับ “ราษฎรกับป่า” ที่แตกต่างกัน (ชัยอนันต์ สมุทวณิช และกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2546) ความมั่นคงของรัฐอันเนื่องมาจากวิกฤตพลังงานโลกอย่างน้ำมันที่มีจำกัดและไม่สามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้ (กุลนันทน์ คันธิก, 2553; เทวินทร์ วงศ์วานิช, 2553) หรือการปรับเปลี่ยนบทบาทของหน่วยงานด้านความมั่นคงอย่างกองทัพที่ต้องหันมารับมือ/จัดการกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การบริหารจัดการขยะพิษหรือของเสียอันตราย (Hazardous Waste) (สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 2562) หรือการแก้ไขปัญหาความมั่นคงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาติ (ชัยวิน ผูกพันธุ์, 2559)

งานทั้งสามกลุ่มข้างต้น แสดงเห็นได้ว่า ขณะที่งานที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยมีอยู่จำนวนไม่มากนักหากเปรียบเทียบกับงานที่ศึกษาประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมจากสาขาอื่น โดยเฉพาะวิทยาการสิ่งแวดล้อมและวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม และในจำนวนงานที่มีไม่มากนักก็ยังอยู่ภายใต้แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลักอยู่เป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นกรอบเสรีนิยมที่เน้น

การศึกษาภายใต้แนวคิดระบอบกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศหรือภูมิภาคนิยมที่เน้นบทบาทขององค์การระหว่างรัฐบาลเป็นสำคัญ ตลอดจนการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนที่มองความร่วมมือระหว่างรัฐ กรอบโลกาภิบาลซึ่งนอกจากจะเน้นบทบาทขององค์การระหว่างรัฐบาลแล้ว ยังเห็นบทบาทของตัวแสดงอื่นๆ ที่หลากหลายและในหลายระดับภายใต้ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อนและหลากหลาย หรือกรอบสัจนิยมที่เชื่อมโยงความมั่นคงเข้ากับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในฐานะภัยคุกคามใหม่ต่อรัฐ ตลอดจนความพยายามสร้างสิ่งแวดล้อมให้มั่นคงทั้งในบริบทการเมืองภายในรัฐหรือระหว่างรัฐ

ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลักไม่ว่าจะมาจากมุมมองเสรีนิยมหรือสัจนิยมก็ตามก็ยังคงอยู่ภายใต้การใช้ความมีเหตุผลเชิงเครื่องมือ (Instrumental Rationality) อันประกอบด้วยวิทยาศาสตร์ในฐานะเครื่องมือของรัฐ และเศรษฐกิจสมัยใหม่ในฐานะเครื่องมือของนายทุนที่สร้างความชอบธรรมแก่รูปแบบทางการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อให้ชนชั้นปกครองสามารถมีอำนาจครอบงำชนชั้นที่ถูกปกครองต่อไปได้ (Chernoff, 2007, p. 172) หรือภายใต้ทฤษฎีการแก้ไขปัญหา (Problem-Solving Theory) ที่เชื่อว่า โครงสร้างการเมืองระหว่างประเทศหรือระบบรัฐ ตลอดจนระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันสามารถจัดการหรือบรรเทาปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยอาศัยองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทำให้การปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาสามารถดำเนินควบคู่กันไปได้ (Saurin, 1996, p. 84) แต่นั่นก็เป็นเพียงมุมมองส่วนหนึ่งในการจัดการหรือรับมือกับวิกฤตการณ์เชิงนิเวศที่เกิดขึ้น เพราะภูเขาน้ำแข็งมิได้มีเพียงส่วนที่อยู่เหนือผิวน้ำเท่านั้น ทฤษฎีสีเขียวพยายามสะท้อนให้เราเห็นภาพภูเขาน้ำแข็งที่อยู่ใต้ผิวน้ำผ่านการตั้งคำถามหรือท้าทายโครงสร้างทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ว่าเป็นต้นตอของวิกฤตการณ์เชิงนิเวศหรือจำต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างเหล่านั้นอย่างไรเพื่อสร้างความยั่งยืนเชิงนิเวศให้บังเกิดขึ้น ไม่ว่าระบบรัฐที่จำต้องปรับเปลี่ยนคุณลักษณะหรือรูปแบบโดยให้ความสำคัญไม่เพียงแต่ความอยู่รอดหรือการมีชีวิตที่ดีของมนุษย์ด้วยกัน หากยังรวมถึงสิ่งมีชีวิตอื่นๆ และระบบนิเวศด้วยเช่นกัน ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมซึ่งเน้นการสะสมทุน การผลิตและการบริโภค รวมทั้งการเติบโตทางเศรษฐกิจก็จำต้องได้รับทบทวนใหม่ โดยเฉพาะในแง่ของการลดหรือชะลอการเติบโตภายใต้ขีดจำกัดของโลก หรือแม้แต่โครงสร้างทางสังคมที่ยังคงมีการกดขี่หรือการใช้ความรุนแรงต่อมนุษย์ด้วยกัน โดยเฉพาะสตรี การเข่นฆ่า ทรมานสิ่งมีชีวิตที่มิใช่มนุษย์ โดยเฉพาะสัตว์ต่างๆ อันครอบคลุมถึงแหล่งอาหารและแหล่งที่อยู่อาศัย ตลอดจนการใช้ความรุนแรงต่อระบบนิเวศผ่านลัทธิทหารและอาวุธทำลายล้างสูงอย่างอาวุธนิวเคลียร์

นัยของการนำ “มุมมองเชิงนิเวศ” เข้ามาอยู่ในการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย โดยเฉพาะผ่านการศึกษาทฤษฎีสีเขียวในฐานะทางเลือกหนึ่งของทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ก็คือ ประเด็นสิ่งแวดล้อมมิได้อยู่โดดเดี่ยวในตัวของมันเอง หากแต่อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์ด้วยกัน มนุษย์กับระบบนิเวศหรือโลก มนุษย์กับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ อันเป็นเหตุให้การศึกษาทฤษฎีสีเขียวจำต้องเกี่ยวข้องกับประเด็นอื่นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น สันติภาพ การไม่ใช้ความรุนแรง ความยุติธรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ทฤษฎีสีเขียวจึงไม่ใช่ Theory of Survival เท่านั้น หากยังมีเป้าหมายในฐานะ Theory of Good Life ด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้เรารับรู้ความจริงมากกว่าที่เคยสัมผัส ฟังผู้ที่กำลังต่อสู้กับอำนาจที่กดขี่หรือไม่เป็นธรรมมากกว่าที่เคยได้ยิน เห็นต้นตอของวิกฤตการณ์เชิงนิเวศหรือความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมจากภายในมากกว่าอาการที่แสดงออกมา และที่สำคัญ เพื่อให้การศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศไทย “ไม่มืดบอดในเรื่องสิ่งแวดล้อม” (Green Blind) อีกต่อไป

4. บทสรุป

บทความนี้ได้สำรวจสถานภาพและองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย อีกทั้งมุ่งนำเสนอสาระสำคัญของทฤษฎีสีเขียวในฐานะทางเลือกหนึ่งในการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม ความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในระดับโลก และวิกฤตการณ์เชิงนิเวศที่เกิดขึ้น ผ่านฐานคติอันเป็นเสาหลักของทฤษฎีสีเขียว 4 ประการ ได้แก่ ความคิดและความรับผิดชอบเชิงนิเวศ สันติภาพโลกและการไม่ใช้ความรุนแรง ซึ่งรวมถึงการต่อต้านลัทธิทหารและอาวุธทำลายล้างสูงอย่างอาวุธนิวเคลียร์ ความยุติธรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อม และสุดท้ายคือการกระจายศูนย์ของอำนาจ

ส่วนนัยต่อการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นนัยเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติต่อการศึกษาทฤษฎีสีเขียวในฐานะทางเลือกหนึ่งของการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย รวมทั้งนัยต่อการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยรวมในประเทศไทยมีอยู่ 3 ประการที่สำคัญ ได้แก่ (1) การขยายพื้นที่ทางความคิดสำหรับแนวคิดกระแสทางเลือกในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยเพื่อสร้างความเป็นพหุนิยมและความหลากหลาย (Plurality and Diversity) ให้เกิดขึ้นผ่านทฤษฎีสีเขียวซึ่งไม่ค่อยได้รับความสนใจ ในฐานะมุมมองทางเลือกหนึ่งในการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย (2) การเสริมสร้างพลังการศึกษา

ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจากเบื้องล่างในประเทศไทย เช่น การเสริมสร้างพลังดังกล่าวผ่านการให้ความรู้และการศึกษาโดยบรรจุสาระสำคัญของทฤษฎีสีเขียวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหารายวิชาต่างๆ ในหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการเรียนการสอนด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย หรือการหันมาให้ความสนใจกับการอภิบาลหลายระดับ (Multi-level Governance) และ (3) การนำ “ธรรมชาติ” เข้ามาอยู่ในการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยเพื่อมุ่งแสดงให้เห็นว่า ประเด็นสิ่งแวดล้อมมิได้อยู่โดดเดี่ยวในตัวของมันเอง หากแต่อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์ด้วยกัน มนุษย์กับระบบนิเวศหรือโลก มนุษย์กับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ อันเป็นเหตุให้การศึกษาทฤษฎีสีเขียวจำต้องเกี่ยวข้องกับประเด็นอื่นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น สันติภาพ การไม่ใช้ความรุนแรง ความยุติธรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ทฤษฎีสีเขียวจึงเป็นอีกทางเลือกหรือมุมมองเชิงทฤษฎีหนึ่งที่จะทำให้การศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศไทย “ไม่มืดบอดในเรื่องสิ่งแวดล้อม” (Green Blind) อีกต่อไป แน่นอนว่า ทฤษฎีสีเขียวไม่ใช่ Theory of Survival เท่านั้น หากยังมีเป้าหมายในฐานะ Theory of Good Life ด้วย เพราะ “มนุษย์ในบริบทการเมืองต้องการทั้ง ‘Theories of Survival’ และ ‘Theories of Good Life’ ... ขึ้นชื่อว่ามนุษย์แล้ว ไม่มีใครคิดล่องไปในทะเล แม้ว่าจะโดยเรือที่มั่นคงเพียงใดโดยไม่มีจุดหมาย” (Booth, 1991, p. 536; ศุภมิตร ปิติพัฒน์, 2553, น. 51)

ท้ายที่สุดนี้ คงไม่มีข้อคิดใดที่กล่าวถึงแนวโน้มและทิศทางของการศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างที่ควรจะเป็น ซึ่งรวมถึงในกรณีประเทศไทยได้ดีไปกว่าข้อคิดของสุรชัย ศิริไกร ศาสตราจารย์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทย ในระหว่างการสัมมนาและประชุมเชิงปฏิบัติการ “การพัฒนาการเรียนการสอนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่วมสมัยในประเทศไทย” ซึ่งจัดโดยคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2009 (พ.ศ. 2552) ที่กล่าวไว้ว่า

> *“ ... สาขาวิชาไออาร์ (ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ - ผู้เขียน) เป็นสาขาใหม่มากที่ตั้งขึ้นมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 แล้วก็ล้มเหลวอยู่ตลอด ที่ล้มเหลวคือไม่สามารถแก้ปัญหาที่ควรจะแก้ได้ แล้วที่สำคัญที่สุดเลยก็คือ พวกนักทฤษฎีรุ่นใหม่บอกว่า ทฤษฎีไม่ควรจะแค่ตอบคำถามอะไร กับอย่างไร พวก realist จะตอบคำถามว่าอะไร “อะไรคือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” จะเน้นอยู่ที่รัฐชาติ เน้นที่เรื่องอนาธิปไตยระหว่างประเทศ อำนาจ การคานอำนาจ ในขณะที่ idealist ก็จะถามว่า อย่างไร “จะรักษาสันติภาพและระเบียบไว้ได้อย่างไร” ก็จะใช้เรื่องระเบียบระหว่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศ แล้วก็ peaceful*

resolutions (การระงับข้อพิพาทโดยสันติ) มาเป็นเครื่องมือ แต่ทั้งสองทฤษฎีนี้ไม่ได้คิดที่จะเปลี่ยน มุ่งที่จะรักษา status quo (สถานะเดิม - ผู้เขียน) ในขณะที่ทฤษฎีใหม่นี้ต้องถามเรื่อง ทำไม ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ นี่เป็นการตั้งคำถามที่ดีว่าเรามาศึกษาไออาร์ทำไม คำตอบก็คือเพื่อ emancipation (การปลดปล่อยมนุษย์ให้เป็นอิสระจากโครงสร้างที่ครอบงำอยู่) การที่เรามาเป็นนักวิชาการไออาร์นี้ก็คงไม่ใช่เพื่อมารักษาสถานภาพ รักษาอำนาจหรือระบบเก่าๆ เอาไว้ให้มันอยู่ไปอีกหมื่นปี หน้าที่ของนักวิชาการก็ควรมุ่งที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลง นั่นก็คือ มุ่งที่จะปลดปล่อยมนุษย์จากการถูกจองจำทางความคิด ถูกจองจำโดยระบบการเมืองโดยระบบเศรษฐกิจของประเทศมหาอำนาจซึ่งสร้างระบบแล้วครอบงำคน”
(สุรชัย ศิริไกร อ้างถึงใน กษิร ชีพเป็นสุข, 2553, น. 12)

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กฤษฎา ธีระโกศลพงศ์. (2560). ความคิดของ Robert W. Cox ว่าด้วยอารยธรรมกับการครองอำนาจนำของสหรัฐอเมริกา. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 8*(2), 151-168.

กฤษฎา ธีระโกศลพงศ์. (2562). การครองอำนาจนำและการตอบโต้การครองอำนาจนำในองค์การแรงงานระหว่างประเทศ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 10*(1), 145-177.

กนกวรรณ มะโนรมย์. (2565). *นิเวศวิทยาการเมืองแนวสตรีนิยม.* กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.

กษิร ชีพเป็นสุข. (2553). *การพัฒนาการเรียนการสอนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่วมสมัยในประเทศไทย*. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กัษมพร รักสอน. (2563). การศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎีสรรสร้างนิยม. *วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 3*(1), 27-36.

กุลนันทน์ คันธิก. (2553). ความมั่นคงพลังงานโลก. *จุลสารความมั่นคงศึกษา, 83,* 1-41.

คงกฤช เสลาคุณ. (2555). *บทบาทของสหภาพยุโรปในการสร้างระบอบระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม: ศึกษากรณีระเบียบการซื้อขายสิทธิในการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์สำหรับภาคส่วนการบิน* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โครินเฟื่องเกษม. (2548). *แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. กรุงเทพ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิตติภัทร พูนขำ. (2553). พินิจทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแนวสัจนิยมใหม่ (Neorealism): ว่าด้วยความเป็นเจ้าของสหรัฐอเมริกากับดุลแห่งอำนาจในยุคหลังสงครามเย็น. *วารสารสังคมศาสตร์, 41*(1), 1-31.

จุฑาทิพ คล้ายทับทิม, และแทนชนก พูนชัย. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวภายใต้ความร่วมมือในการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการตรวจวัดกัมมันตภาพรังสีและระดับรังสีในสิ่งแวดล้อม. *วารสารการเมืองการปกครอง, 11*(2), 217-232.

จุฑาทิพ คล้ายทับทิม. (2553). *การเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จุฑามณี สามัคคีนิชย์. (2559). ทฤษฎีสัจนิยมนีโอคลาสสิคและการวิเคราะห์ นโยบายต่างประเทศ. ใน วัชรพล ศุภจักรวัฒนา, และวัชรพล พุทธรักษา (บก.). *ว่าด้วยทฤษฎี*

รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย (น. 69-86). พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

จุลชีพ ชินวรรโณ. (2547). *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: แนวคิด ทฤษฎี และกรณีศึกษา*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ฉันทิมา อ่องสุรักษ์. (2523). *ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชัยวิน ผูกพันธุ์. (2559). *บทบาทของหน่วยทหารในการช่วยแก้ไขปัญหาความมั่นคงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาติ*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช, และกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. (2546). *สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง: ความมั่นคงของรัฐกับความไม่มั่นคงของราษฎร* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.

ชูศักดิ์ วิทยาภัค. (2561). *นิเวศวิทยามนุษย์: การศึกษาสิ่งแวดล้อมในมิติของสังคมและวัฒนธรรม*. เชียงใหม่: ศูนย์บริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ฐิติเทพ สิทธิยศ. (2562). วิวัฒนาการของความร่วมมือในเกม Prisoner's Dilemma. *วารสารสังคมศาสตร์, 49*(2), 131-148.

ฑภิพร สุพร. (2554). การพัฒนาและปรับปรุงมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมใหม่ในตลาดสหภาพยุโรป: กรณีศึกษาการปรับใช้ฉลากสิ่งแวดล้อมต่อสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มของไทย. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts), 4*(2), 273-287.

ฑภิพร สุพร. (2556). นีโอกรัมเชี่ยนและการขยายปริมณฑลทางความรู้ในทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศ. *วารสารสังคมศาสตร์, 9*(2), 121-144.

ติณณภพจ์ สินสมบูรณ์ทอง. (2562). การท้าทายวาทกรรมความเป็นสากลของการบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลักขององค์กรเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐฯ. *วารสารสังคมศาสตร์, 49*(1), 127-150.

ทิม ดันน์, มิเลีย เคอร์กีม, และสตีฟ สมิธ. (2560). *ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: สาขาวิชาและความแตกต่างหลากหลาย* [International Relations Theories: Discipline and Diversity]. (จิตติภัทร พูนขำ, บก., ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.

เทวินทร์ วงศ์วานิช. (2553). วิกฤตพลังงานโลกและผลกระทบต่อไทย. *จุลสารความมั่นคงศึกษา, 81*, 10-28.

ธโสธร ตู้ทองคำ. (2559). แนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบและแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: การจัดกลุ่มทางความคิดและสาระสำคัญจากแนวคิดกระแสหลักช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 7*(2), 118-151.

ธีราศิลป์ อินทรสุข. (2554). *บทบาทของอาเซียนในการเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นรุตม์ เจริญศรี. (2563). *ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เบญจมาศ นิลสุวรรณ์. (2563). จากระบอบระหว่างประเทศถึง Regime Complex: ทิศทางและพลวัตของการศึกษาความร่วมมือระหว่างประเทศ. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 16*(1), 47-84.

ประชา หุตานุวัตร. (2544). *การเมืองสีเขียว* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการสรรพสาส์น สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก.

ประเวศ อินทองปาน. (2553). การศึกษาเปรียบเทียบนิเวศวิทยาในพุทธปรัชญากับนิเวศวิทยาแนวลึกตามทัศนะของอาร์เน แนสส์. *วารสารมนุษยศาสตร์, 17*(2), 71-88.

ปรีชญา ยศสมศักดิ์. (2563). ซินเธีย เอ็นโล กับแนวคิดสตรีนิยมในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 7*(2), 185-209.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2541). *เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2556). เศรษฐศาสตร์การเมือง นิเวศวิทยาการเมือง และนิเวศสังคมนิยม. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง, 1*(1), 217-234.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2561). *เศรษฐศาสตร์การเมืองสีเขียวและนิเวศวิทยาการเมือง*. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ฟูกูโอกะ, มาซาโนบุ. (2551). *ปฏิวัติยุคสมัยด้วยฟางเส้นเดียว* [The One-Straw Revolution] (รสนา โตสิตระกูล, ผู้แปล; พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

ภัณณิน สุมนะเศรษฐกุล, กนกรัตน์ ยศไกร, และเมธินี ภูวทิศ. (2561). แนวคิดภูมิภาคนิยมกับนโยบาย ด้านความมั่นคงรูปแบบใหม่ทางสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา กลุ่มประชาคมอาเซียน. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม, 14*(2), 112-126.

ภัทรพร อภิชิต. (2553). *ปฏิบัติการยิ่งใหญ่ในชุมชนเล็กๆ ชุมชนสีเขียวพึ่งตนเอง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา.

ภูวิน บุณยะเวชชีวิน. (2559). กระแสความคิดสัจนิยม: บทปริทัศน์เบื้องต้น. Veridian E-*Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts), 9*(2), 1537-1548.

ยศ สันตสมบัติ, และอัมมาร สยามวาลา. (2541). *นิเวศน์วิกฤต: ความรู้กับวิวาทะ*. กรุงเทพฯ: คบไฟ.

ยศพล จิระวุฒิ. (2563). บทสำรวจกรอบความร่วมมือโลกาภิบาลด้านสภาพภูมิอากาศ. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 16*(2), 1-36.

ยศพล จิระวุฒิ. (2564). บทบาทของประเทศไทยในคลับสภาพภูมิอากาศ. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา, 9*(2), 121-149.

ลดาวัลย์ ไข่คำ. (2564). การเมืองสีเขียว: การปะทะกันระหว่างการเมืองกระแสหลักกับการเคลื่อนไหวแบบใหม่. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 17*(2), 69-98.

วรารัก เฉลิมพันธุศักดิ์. (2551). “Constructivism” เพื่อการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. *รัฐศาสตร์สาร, 29*(ฉบับพิเศษ), 1-28.

วัชรพล พุทธรักษา. (2553ก). นีโอกรัมเชี่ยน (Neo-Gramscianism): ข้อควรพิจารณาในฐานะทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศ. *วิภาษา, 3*(7), 71-79.

วัชรพล พุทธรักษา. (2553ข). นีโอกรัมเชี่ยน (Neo-Gramscianism): ข้อควรพิจารณาในฐานะทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศ (จบ). *วิภาษา, 3*(8), 67-70.

วิเชียร อินทะสี. (2559). สรรสร้างนิยม อัตลักษณ์ และนโยบายต่างประเทศ. ใน วัชรพล ศุภจักรวัฒนา, และวัชรพล พุทธรักษา (บก.). *ว่าด้วยทฤษฎีรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย* (น. 87-112). พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วีระ สมบูรณ์. (2548). *ชีวิตและความคิดของ อี.เอฟ. ชูมาเกอร์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: openbooks.

วุฒิกรณ์ ชูวัฒนานุรักษ์. (2562). โลกาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อม: ประเด็นปัญหา ตัวแสดง และสิ่งท้าทาย. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 10*(1), 195-230.

วุฒิกรณ์ ชูวัฒนานุรักษ์. (2565). ธุรกิจ โลกาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อม และปัญหาการแปรสภาพเป็นทะเลทราย: กรณีศึกษากลุ่มบริษัทอี้ลี่ในการต่อสู้กับการแปรสภาพเป็นทะเลทรายในจีน. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 18*(1), 33-86.

ศักดิ์ณรงค์ มงคล. (2558). ความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม. *วารสารพัฒนาสังคม, 17*(2), 87-112.

ศาสตร์ ชัยวรพร. (2548). *แนวคิดหลังสมัยใหม่กับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: ศึกษางานของริชาร์ด เค แอชลีย์* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริสุดา แสนอิว. (2557). การวิเคราะห์ทฤษฎีสัจนิยมใหม่ของเคนเน็ธ วอลซ์ ผ่านวิธีวิทยาการพิจารณาแบบย้อนกลับของแนวคิดสัจนิยมทางวิทยาศาสตร์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 5*(2), 33-54.

ศิวพล ชมภูพันธุ์. (2559). *ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: ความรู้เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วัชรินทร์ พี.พี.

ศุทธาวีร์ ลีสวรรค์. (2550). *สัจนิยมของฮานส์ มอร์เกนธอ: ศึกษากรณีงานของมอร์เกนธอว่าด้วยนโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกา* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศุภมิตร ปิติพัฒน์. (2551). *แนวทางกระแสหลักในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: ทฤษฎีสัจนิยมกับแนวคิดดุลแห่งอำนาจ*. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศุภมิตร ปิติพัฒน์. (2553). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. *วารสารสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (สังคมศาสตร์), 42*(1), 43-61.

ศุภมิตร ปิติพัฒน์. (2564). *การทูตสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ.

ศุภลักษณ์ เศรษฐวัชราวนิช. (2556). ลัทธิเสรีนิยมใหม่เชิงอนุรักษ์กับการจัดการระบบนิเวศด้วยกลไกตลาดในเวียดนาม กัมพูชา และไทย. *วารสารสังคมศาสตร์, 43*(2), 242-273.

สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. (2562). *แนวทางการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและขยะพิษเพื่อความมั่นคงของชาติ: เอกสารศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study)*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

สุรชัย ศิริไกร. (2527). *ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุรชาติ บำรุงสุข. (2545). กระบวนทัศน์ความมั่นคงใหม่: ความเปลี่ยนแปลงของทฤษฎีและกรณีประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์, 33*(1), 237-270.

เสาวลักษณ์ หีบแก้ว (2554). บทบาทภาคประชาสังคมในการทูตสิ่งแวดล้อมของญี่ปุ่น. *วารสารญี่ปุ่นศึกษาธรรมศาสตร์, 28*(2), 70-85.

โสภารัตน์ จารุสมบัติ. (2565). *สิ่งแวดล้อมกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2545). *นิเวศประวัติศาสตร์: พรมแดนความรู้*. กรุงเทพฯ: คบไฟ.

อี เอฟ ชูเมกเกอร์. (2517). *เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ* [Buddhist Economics] (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

เอนกชัย เรืองรัตนากร. (2560). รัฐเสรีประชาธิปไตยกับการแทรกแซงระหว่างประเทศ: จากมุมมองของแนวคิดเสรีนิยมเชิงสังคม. *วารสารเกษมบัณฑิต, 18*(1), 146-161.

ภาษาอังกฤษ

Bäckstrand, K., & Kronsell, A. (Eds.). (2017). *Rethinking the Green State: Environmental Governance towards Climate and Sustainability Transitions*. London: Routledge.

Baer, H. A. (2018). *Democratic Eco-Socialism as a Real Utopia: Transitioning to an Alternative World System*. New York: Berghahn Books.

Barry, B. (1999). Sustainability and Intergenerational Justice. In Dobson, A. (Ed.). *Fairness and Futurity: Essays on Environmental Sustainability and Social Justice* (pp. 93-117). Oxford: Oxford University Press.

Barry, J. (1999). *Rethinking Green Politics: Nature, Virtue and Progress.* London: SAGE Publications.

Barry, J. (2007). *Environment and Social Theory* (2nd ed.). London: Routledge.

Barry, J., & Eckersley, R. (2005). W(h)ither the Green State? In Barry, J., & Eckersley, R. (Eds.). *The State and the Global Ecological Crisis* (pp. 255-272). Cambridge, MA: The MIT Press.

Best, S. (1998). Murray Bookchin's Theory of Social Ecology: An Appraisal of "The Ecology of Freedom." *Organization & Environment, 11*(3), 334-353.

Bookchin, M. (1982). *The Ecology of Freedom: The Emergence and Dissolution of Hierarchy*. Palo Alto, CA: Cheshire Books.

Bookchin, M. (1995). *Re-enchanting Humanity: A Defense of the Human Spirit Against Antihumanism, Misanthropy, Mysticism, and Primitivism*. London: Cassell.

Bookchin, M. (2004). *Post-Scarcity Anarchism*. Palo Alto, CA: AK Press.

Bookchin, M. (2006). *Social Ecology and Communalism*. Oakland, CA: AK Press.

Booth, K. (1991). Security in Anarchy: Utopian Realism in Theory and Practice. *International Affairs, 67*(3), 527-545.

Brundtland, G. H. (1987). Our Common Future—Call for Action. *Environmental Conservation, 14*(4), 291-294.

Bueger, C., & Gadinger, F. (2015). The Play of International Practice. *International Studies Quarterly, 59*(3), 449-460.

Burkett, J. (2012). The Campaign for Nuclear Disarmament and Changing Attitudes Towards the Earth in the Nuclear Age. *The British Journal for the History of Science, 45*(4), 625-639.

Busbarat, P. (2012). A Review of Thailand's Foreign Policy in Mainland Southeast Asia: Exploring an Ideational Approach. *European Journal of East Asian Studies, 11*(1), 127-154.

Callahan, W. A. (2001). International Studies in the 21st Century: Civilization, Ethics and Transnational Relations. *Journal of Social Sciences, 32*(1), 233-274.

Carpanini, F. (2017). On Political Ecology Questioning Globalization: A Reflection Starting from Bruno Latour and Philippe Descola. *Journal of Social Sciences, Naresuan University, 13*(2), 25-39.

Carter, A. (1999). *A Radical Green Political Theory*. London: Routledge.

Carter, N. (2018). *The Politics of the Environment: Ideas, Activism, Policy* (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Cato, M. S. (2013). *The Bioregional Economy: Land, Liberty and the Pursuit of Happiness.* London: Routledge.

Chernoff, F. (2007). *Theory and Metatheory in International Relations: Concepts and Contending Accounts*. New York: Palgrave Macmillan.

Christoff, P. (2005). Out of Chaos, a Shining Star? Toward a Typology of Green States. In J. Barry & R. Eckersley (Eds.). *The State and the Global Ecological Crisis* (pp. 25-52). Cambridge, MA: The MIT Press.

Cox, R. W. (1981). Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory. *Millennium: Journal of International Studies, 10*(2), 126-155.

Daddow, O. (2013). *International Relations Theory: The Essentials* (2nd ed.). London: SAGE Publications Ltd.

de Geus, M. (1996). The Ecological Restructuring of the State. In Doherty, B., & de Geus, M. (Eds.). *Democracy and Green Political Thought: Sustainability, Rights and Citizenship* (pp. 185-206). London: Routledge.

Devall, B. (2021). *Living Deep Ecology: A Bioregional Journey.* Lanham, MD: Lexington Books.

Devall, B., & Sessions, G. (2007). *Deep Ecology: Living as if Nature Mattered*. Salt Lake City, UT: Gibbs Smith Publisher.

Dobson, A. (1998). *Justice and the Environment: Conceptions of Environmental Sustainability and Theories of Distributive Justice*. Oxford: Oxford University Press.

Dobson, A. (2003). *Citizenship and the Environment*. Oxford: Oxford University Press.

Dobson, A. (2007). *Green Political Thought* (4th ed.). London: Routledge.

Dryzek, J. S. (2013). *The Politics of the Earth: Environmental Discourses* (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press.

Dryzek, J. S., Downes, D., Hunold, C., Schlosberg, D., & Hernes, H.-K. (2003). *Green States and Social Movements: Environmentalism in the United States, United Kingdom, Germany, and Norway*. Oxford: Oxford University Press.

Eckersley, R. (1992). *Environmentalism and Political Theory: Toward an Ecocentric Approach*. London: UCL Press.

Eckersley, R. (2004). *The Green State: Rethinking Democracy and Sovereignty*. Cambridge, MA: The MIT Press.

Eckersley, R. (2005). Greening the Nation-State: From Exclusive to Inclusive Sovereignty. In Barry, J., & Eckersley, R. (Eds.). *The State and the Global Ecological Crisis* (pp. 159-180). Cambridge, MA: The MIT Press.

Eckersley, R. (2013). Green Theory. In Dunne, T., Kurki, M., & Smith, S. (Eds.). *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (3rd ed., pp. 266-286). Oxford: Oxford University Press.

Eckersley, R. (2020). Greening States and Societies: From Transitions to Great Transformations. *Environmental Politics, 30*(1-2), 1-21.

Ehresman, T. G., & Okereke, C. (2015). Environmental Justice and Conceptions of the Green Economy. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics, 15*(1), 13-27.

Falk, R. (2015). State Sovereignty Endangers the Planet. In Nicholson, S., & Wapner, P. (Eds.). *Global Environmental Politics: From Person to Planet* (pp. 144-149). Boulder, CO: Paradigm Publishers.

Goodin, R. E. (1992). *Green Political Theory*. Cambridge: Polity Press.

Head, N. (2008). Critical Theory and its Practices: Habermas, Kosovo and International Relations. *Politics, 28*(3), 150-159.

Hill, C., & Beshoff, P. (Eds.). (1994). *Two Worlds of International Relations: Academics, Practitioners and the Trade in Ideas*. London: Routledge.

Hunold, C., & Dryzek, J. S. (2002). Green Political Theory and the State: Context is Everything. *Global Environmental Politics, 2*(3), 17-39.

Hurrell, A. (2006). The State. In Dobson, A., & Eckersley, R. (Eds.). *Political Theory and the Ecological Challenge* (pp. 165-182). Cambridge: Cambridge University Press.

IPBES. (2019). *Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. Bonn: IPBES Secretariat.

Jayanama, S. (2003). The United States, Globalization, and World Order. *Journal of Social Sciences, 34*(1), 91-120.

Jayanama, S. (2009). *(Non) Key Thinkers in International Relations: Foucault, Žižek, Butler, Chomsky*. Bangkok: Faculty of Political Science, Chulalongkorn University.

Jayanama, S. (2019). Minding the Gap: Poststructuralist IR Theory in Thailand. In Na Thalang, C., Jayanama, S., & Poonkham, J. (Eds.). *International Relations as a Discipline in Thailand: Theory and Sub-fields* (pp. 47-62). London: Routledge.

Kesboonchoo Mead, K. (2004). *The Rise and Decline of Thai Absolutism*. London: RoutledgeCurzon.

Kunnamas, N. (2015). Does ASEAN-ization Exist?: Assessing Social Constructivist Process through Europeanization. *Journal of European Studies, 23*(1), 10-35.

Laferrière, E., & Stoett, P. J. (1999). *International Relations Theory and Ecological Thought: Towards a Synthesis.* London: Routledge.

Lamborn, A. C. (1997). Theory and the Politics in World Politics. *International Studies Quarterly, 41*(2), 187-214.

Lepgold, J. (1998). Is Anyone Listening? International Relations Theory and the Problem of Policy Relevance. *Political Science Quarterly, 113*(1), 43-62.

Lovelock, J. (2016). *Gaia: A New Look at Life on Earth*. Oxford: Oxford University Press.

Low, N., & Gleeson, B. (1998). *Justice, Society and Nature: An Exploration of Political Ecology.* London: Routledge.

Maliniak, D., Peterson, S., Powers, R., & Tierney, M. J. (Eds.). (2020). *Bridging the Theory-Practice Divide in International Relations*. Washington, DC: Georgetown University Press.

Mann, M. (1984). Capitalism and Militarism. In Shaw, M. (Ed.). *War, State and Society* (pp. 25-46). London: Palgrave Macmillan.

Martinez-Alier, J. (2002). *The Environmentalism of the Poor: A Study of Ecological Conflicts and Valuation*. Cheltenham: Edward Elgar.

McLaughlin, A. (1995). The Heart of Deep Ecology. In Sessions, G. (Ed.). *Deep Ecology for the Twenty-First Century: Readings on the Philosophy and Practice of the New Environmentalism* (pp. 85-93). Boston, MA: Shambhala.

Meadowcroft, J. (2005). From Welfare State to Ecostate. In Barry, J., & Eckersley, R. (Eds.), *The State and the Global Ecological Crisis* (pp. 3-23). Cambridge, MA: The MIT Press.

Meadowcroft, J. (2012). Greening the State? In Steinberg, P. F., & VanDeveer, S. D. (Eds.). *Comparative Environmental Politics: Theory, Practice, and Prospects* (pp. 63-87). Cambridge. MA: The MIT Press.

Meadows, D. H., Randers, J., & Meadows, D. L. (2004). *Limits to Growth: The 30-Year Update*. White River Junction, VT: Chelsea Green Publishing.

Mehta, V. (2012). *The Economics of Killing: How the West Fuels War and Poverty in the Developing World*. London: Pluto Press.

Mies, M., & Shiva, V. (2014). *Ecofeminism*. London: Zed Books.

Morris, B. (2017). Reflections on "Deep Ecology." In Ray, R. (Ed.). *Deep Ecology and Anarchism: A Polemic* (pp. 31-40). London: Freedom Press.

Na Thalang, C., Jayanama, S., & Poonkham, J. (2019). *International Relations As a Discipline in Thailand: Theory and Sub-fields*. London: Routledge.

Naess, A. (1995). The Deep Ecology "Eight Points" Revisited. In Sessions, G. (Ed.). *Deep Ecology for the Twenty-First Century: Readings on the Philosophy and Practice of the New Environmentalism* (pp. 213-221). Boston, MA: Shambhala.

Naess, A. (2016). *The Ecology of Wisdom.* In Drengson, A., & Devall, B. (Eds.). London: Penguin Books.

Newell, P. (2020). *Global Green Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Oliveira, R. V., Thorseth, M., & Brattebø, H. (2018). The Potential of Co-Benefits In Climate Change Mitigation Strategy: An Opportunity for Environmental and Social Justice. *Journal of Social Sciences, Naresuan University, 14*(1), 163-192.

Paterson, M. (2000). *Understanding Global Environmental Politics: Domination, Accumulation, Resistance*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Paterson, M. (2005). Green Politics. In Burchill, S., Linklater, A., Devetak, R., Donnelly, J., Paterson, M., Reus-Smit, C., & True, J. (Eds.). *Theories of International Relations* (3rd ed., pp. 235-257). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Peet, R., Robbins, P., & Watts, M. (Eds.). (2011). *Global Political Ecology*. London: Routledge.

Pepper, D. (1991). *Communes and the Green Vision: Conterculture, Lifestyle and the New Age*. London: Green Print.

Pepper, D. (1993). *Eco-Socialism: From Deep Ecology to Social Justice*. London: Routledge.

Poonkham, J. (2017). What Does Thai International Relations Want? *Journal of Social Sciences, 47*(2), 63-90.

Poonkham, J. (2019). Why is There no Thai (Critical) International Relations Theory?: Great Debates Revisited, Critical Theory and Dissensus of IR in Thailand. In Na Thalang, C., Jayanama, S., & Poonkham, J. (Eds.). *International Relations*

as a Discipline in Thailand: Theory and Sub-fields (pp. 19-46). London: Routledge.

Prasirtsuk, K. (2009). Teaching International Relations in Thailand: Status and Prospects. *International Relations of the Asia-Pacific, 9*(1), 83-105.

Rawls, J. (1999). *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: The Belknap Press.

Reno, J. O. (2019). *Military Waste: The Unexpected Consequences of Permanent War Readiness*. Oakland, CA: University of California Press.

Sale, K. (2017). *Human Scale Revisited: A New Look at the Classic Case for a Decentralist Future.* White River Junction, VT: Chelsea Green Publishing.

Saurin, J. (1996). International Relations, Social Ecology, and the Globalisation of Environmental Change. In Vogler, J., & Imber, M. F. (Eds.). *The Environment and International Relations* (pp. 84-107). London: Routledge.

Schlosberg, D. (2007). *Defining Environmental Justice: Theories, Movements, and Nature*. Oxford: Oxford University Press.

Schumacher, E. F. (2011). *Small is Beautiful: A Study of Economics as if People Mattered*. London: Vintage Books.

Schweller, R. L. (1999). Fantasy Theory. *Review of International Studies, 25*(1), 147-150.

Shiva, V. (1988). *Staying Alive: Women, Ecology and Survival in India*. New Delhi: Kali for Women.

Shiva, V. (2016). *The Violence of the Green Revolution: Third World Agriculture, Ecology and Politics*. Lexington: University Press of Kentucky.

Singer, P. (2002). *Animal Liberation*. New York: HarperCollins Publishers.

Sireekan, R. (2008). *The European Union as a Masculine Supranational Community: A Test Case of its Common Market Law* (Master's thesis), Chulalongkorn University.

Slaughter, S. (2005). The Republican State: An Alternative Foundation for Global Environmental Governance. In Barry, J., & Eckersley, R. (Eds.). *The State and the Global Ecological Crisis* (pp. 207-227). Cambridge: The MIT Press.

Smith, S. (1997). Power and Truth: A Reply to William Wallace. *Review of International Studies, 23*(4), 507-516.

Spretnak, C., & Capra, F. (1986). *Green Politics: The Global Promise*. London: Paladin Grafton Books.

Sriwattanapong, T. (2008). *The European Union as Kantian Neoliberalism* (Master's thesis), Chulalongkorn University.

Stavrianakis, A., & Stern, M. (2018). Militarism and Security: Dialogue, Possibilities and Limits. *Security Dialogue, 49*(1-2), 3-18.

Sterba, J. P. (2006). Justice. In Dobson, A., & Eckersley, R. (Eds.), *Political Theory and the Ecological Challenge* (pp. 148-164). Cambridge: Cambridge University Press.

Supachalasai, C. (2017). Decolonial Epistemology and the Future of Thai IR Theory. *Journal of Social Sciences, 47*(1), 37-62.

Supachalasai, C. (2019). Postcolonial Theoretical Proposals in Thai International Relations. In Na Thalang, C., Jayanama, S., & Poonkham, J. (Eds.). *International Relations as a Discipline in Thailand: Theory and Sub-fields* (pp. 63-84). London: Routledge.

Talshir, G. (2001). Ecological Sustainability: A Private Case of Social Justice? In Barry, J. & Wissenburg, M. (Eds.). *Sustaining Liberal Democracy: Ecological Challenges and Opportunities* (pp. 37-56). Basingstoke: Palgrave.

Wadeesirisak, W. (2017). School of Realism: An Inadequate Approach to Account Insecurity in Global Politics? *Political Science and Public Administration Journal, 8*(1), 101-118.

Wallace, W. (1996). Truth and Power, Monks and Technocrats: Theory and Practice in International Relations. *Review of International Studies, 22*(3), 301-321.

Waltz, K. N. (1981). *The Spread of Nuclear Weapons: More May Be Better (Adelphi Paper No. 171)*. London: International Institute for Strategic Studies.

Waltz, K. N. (1990). Nuclear Myths and Political Realities. *The American Political Science Review, 84*(3), 731-745.

Waltz, K. N. (2012). Why Iran Should Get the Bomb: Nuclear Balancing Would Mean Stability. *Foreign Affairs, 91*(4), 2-5.

Weber, C. (2001). *International Relations Theory: A Critical Introduction* (3rd ed.). London: Routledge.

Weber, M. (2006). IR Theory, Green Political Theory, and Critical Approaches: What Prospects? In Laferrière, E., & Stoett, P. J. (Eds.). *International Ecopolitical Theory: Critical Approaches* (pp. 104-121). Vancouver: UBC Press.

Weber, T. (1987). Is There Still a Chipko Andolan? *Pacific Affairs, 60*(4), 615-628.

Yeophantong, P. (2013). China, Responsibility, and the Politics of Regional Water Governance: The Case of the Lancang-Mekong River. *Thammasat Review, 16*(1), 63-80.

Youngs, G. (2008). From Practice to Theory: Feminist International Relations and 'Gender Mainstreaming.' *International Politics, 45*(6), 688-702.

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2566): 55-86

บทบาทของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ กับการพัฒนาพื้นที่ในมุมมองขององค์กรประชาสังคม[1]

ฮาซันอักริม ดงนะเด็ง[2], ศักดา ขจรบุญ[3], บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ[4], และอารีลักษณ์ พูลทรัพย์[5]

วันที่รับบทความ: 19 ตุลาคม 2565
วันที่แก้ไขครั้งล่าสุด: 20 ธันวาคม 2565
วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 22 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยืดเยื้อ มีการจัดตั้งองค์กรพิเศษ คือ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ในปี พ.ศ. 2524 งานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของ ศอ.บต. ในการพัฒนาพื้นที่ในมุมมององค์กรประชาสังคม ใช้การสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก คัดเลือกตัวแทนองค์กรประชาสังคมแบบเจาะจง 12 คน ผลวิจัย พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจ เน้นโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ ไม่เชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชน ขาดพัฒนาแบบองค์รวม ไม่ตอบสนองชุมชน การพัฒนาสังคม สนับสนุนงบประมาณคุ้มครองสิทธิกลุ่มเปราะบาง ไม่พบการให้ประชาชนพึ่งตนเอง มีการอำนวยความเป็นธรรม บุคลากรการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบขาดการพัฒนาทักษะ เด่นการสร้างความเชื่อมั่นกระบวนการยุติธรรม ส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรม สร้างความร่วมมือแก้ปัญหาพื้นที่ไม่ชัด การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อบรมข้าราชการให้เข้าใจพื้นที่ เพิ่มศักยภาพผู้นำ จัดทุนการศึกษา ขาดการพัฒนาบุคลากรโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา การบริหารจัดการภาครัฐไม่พบบทบาทการเป็นองค์กรดิจิทัล ขาดการส่งเสริมภาพลักษณ์องค์กร มีบทบาทป้องกันทุจริต

---

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง ธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้นโยบายการบริหารและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้รับทุนสนับสนุนงานพื้นฐาน (Fundamental Fund) ประจำปีงบประมาณ 2565 จากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.)

[2] อาจารย์ ดร. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จังหวัดปัตตานี 94000 อีเมล: arsun.do@psu.ac.th

[3] อาจารย์ ดร. คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84000 อีเมล: sakda.k@psu.ac.th

[4] รองศาสตราจารย์ ดร. สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110 อีเมล: bussabong.c@psu.ac.th

[5] อาจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จังหวัดปัตตานี 94000 อีเมล: areeluk.p@psu.ac.th

ของเจ้าหน้าที่รัฐ การพัฒนาเพื่อความมั่นคง มีบทบาทสร้างความปลอดภัยในระยะแรกของเหตุการณ์ความไม่สงบ ไม่มีบทบาทเด่นในการพูดคุยสันติภาพ การสร้างความเข้าใจ บทบาทน้อยต่อการยุติความคิดการต่อสู้ด้วยความรุนแรง บทบาทไม่ชัดด้านสร้างความเข้าใจกับต่างประเทศ แสดงบทบาทน้อยกรณีปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรม ข้อเสนอแนะคือพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและจัดแหล่งข้อมูลทันสมัยต่อการพัฒนาพื้นที่

คำสำคัญ บทบาทการพัฒนา, ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, องค์กรประชาสังคม

The Roles of the Southern Border Provinces Administrative Center (SBPAC) in the Development of the Conflict Area from the Perspectives of Civil Society Organizations

Hasan Akrim Dongnadeng[6], Sakda Kajornbun[7], Bussabong Chaijaroenwatana[8], and Areeluk Poonsub[9]

Received: 19 October 2022
Revised: 20 December 2022
Accepted: 22 December 2022

Abstract

Unrest in the southernmost provinces is protracted. Southern Border Provinces Administrative Center (SBPAC) was initiated in 1981. This qualitative research was conducted with the aim of studying roles of SBPAC in the conflict area from perspectives of Civil Society Organizations. Group discussions and in-depth interviews were carried out with twelve selected key informants. Findings are as follows: a) Economic Development – concentrating on large-scale development projects with no linkages to community economy, lacking holistic development and unresponsive to communities; b) Social development - supporting unspent budget in protecting rights of vulnerable groups, little evidence of self-dependency of people towards SBPAC, facilitating justice, responsible personnel for the healing programme possessed poor development skill, remarkable efforts in building confidence among people towards the justice process, promoting plural-cultural society, unclear of creating cooperation to solve problems;

[6] Lecturer, Ph.D., Faculty of Political Science, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani 94000. E-mail: arsun.do@psu.ac.th

[7] Lecturer, Ph.D., Faculty of Liberal Arts and Management Sciences, Prince of Songkla University, Suratthani Campus, Suratthani 84000. E-mail: sakda.k@psu.ac.th

[8] Assoc. Prof., Ph.D., Institute for Peace Studies, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Songkhla 90110 E-mail: bussabong.c@psu.ac.th

[9] Lecturer, Faculty of Political Science, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani 94000. E-mail: areeluk.p@psu.ac.th

c) Human Resource Development - focusing on training civil servants to understand the area, enhancing leadership potential, granting scholarships for children, lacking personnel development in private religious schools; d) Public Administration - playing no role as a digital organization, lacking promotion of corporate image and playing roles in preventing corruption of government officials; e) Development for Security – playing roles in ensuring the safeness in the early stages of the unrest, no prominent role in peace talks, little role in ending the idea of violent fighting, unclear role in building understanding with foreign countries, and little role in the case of cultural differences problems. The suggestions are focusing on fundamental economy development and serving up-to-date information for area development.

Keywords Development Roles, Southern Border Provinces Administrative Center, Civil Society Organizations

1. บทนำ

ปัญหาความขัดแย้งและความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดขึ้นมานาน (Human Rights Watch, 2010; McCargo, 2014; Burke, Tweedie, & Poocharoen, n.d; บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และเหมือนขวัญ เรณุมาศ, 2560) ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของทุกฝ่าย และประชาชนรู้สึกได้ถึงความไม่ปลอดภัย กังวลถึงความปลอดภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบ (Abdulmani, 2013; Chor Boonpunth & Rolls, 2017; บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และเหมือนขวัญ เรณุมาศ, 2560) แม้รัฐบาลไทยได้ใช้ความพยายามในการแก้ไขปัญหาผ่านระบบโครงสร้าง กลไกการทำงานต่างๆ ของภาครัฐที่มีอยู่ ทั้งฝ่ายพลเรือน ฝ่ายความมั่นคง กระบวนการยุติธรรม และกระบวนการฟื้นฟูเยียวยา รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมกับองค์กรประชาสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาด้วยการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Chor Boonpunth & Rolls, 2017) ในความพยายามดังกล่าว มีองค์กรพิเศษที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อพัฒนาพื้นที่นี้ คือศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) โดยถูกจัดตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ. 2524 ในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (วรชัย แสนสีระ, 2553; ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2565ก) มีเป้าหมายหลักเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่โดยการใช้การเมืองและการพัฒนานำหน้าการทหารและการปราบปราม มีการกำหนดนโยบายในการแก้ไขปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างเป็นรูปธรรม บูรณาการการแก้ไขปัญหาในทุกมิติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ผลจากการจัดตั้ง ศอ.บต. ประสบความสำเร็จในการบรรเทาความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2565ก)

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2545 รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีคำสั่งให้ยุบเลิก ศอ.บต. โดยมอบให้รองปลัดกระทรวงมหาดไทยรับผิดชอบดูแล 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา และสตูล ให้เป็นไปตามการบริหารแบบบูรณาการหรือ ผู้ว่า CEO (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ม.ป.ป.; วรชัย แสนสีระ, 2553) และใช้กลไกตำรวจปกติเป็นผู้รับผิดชอบในการปราบปรามกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ โดยมองว่า ความไม่สงบนั้นเกิดจากอาชญากรธรรมดา ให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานปกติของรัฐบาล ไม่จำเป็นต้องมีองค์การพิเศษเข้ามาดูแล เพื่อประหยัดงบประมาณและความมีประสิทธิภาพ (พิชญเดช โอสถานนท์, 2555) อย่างไรก็ตาม ภายหลังการยุบ ศอ.บต. สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้กลับรุนแรงอย่างต่อเนื่อง (บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ, ดำรงเสียมไหม, ศักดา ขจรบุญ, และวิโชติ จงรุ่งโรจน์, 2551; สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ม.ป.ป.; วรชัย แสนสีระ, 2553) เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบหลายครั้งทั้งการเผยทำลายทรัพย์สินสาธารณะ การโจมตีสถานที่ราชการ จนกระทั่งเมื่อวันที่

4 มกราคม พ.ศ. 2547 ได้เกิดเหตุการณ์การก่อความไม่สงบครั้งใหญ่คือการบุกปล้นปืนกองพันพัฒนาที่ 4 อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการปะทุครั้งใหญ่ของสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หลังจากนั้นพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดสถานการณ์รุนแรงอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ม.ป.ป.) จนเมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2547 เกิดเหตุการณ์ปะทะและปิดล้อมที่มัสยิดกรือเซะ จังหวัดปัตตานี และต่อมาเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2547 เกิดเหตุการณ์สลายการชุมนุมที่ตากใบ

สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องและทวีความรุนแรงมากขึ้น จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2549 รัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ มีคำสั่งให้จัดตั้ง ศอ.บต. และกำหนดนโยบายเสริมสร้างสันติสุขโดยมุ่งลดความหวาดระแวง ความไม่ไว้วางใจ และสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหา โดยใช้แนวทางการเมืองนำการทหาร ใช้ยุทธศาสตร์ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และแนวทางสันติวิธีเป็นแนวทางหลักในการดำเนินนโยบาย อย่างไรก็ตาม ศอ.บต. ใหม่กลับมีโครงสร้างที่อ่อนแอ ไม่มีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ และไม่มีงบประมาณของตนเอง ต้องปฏิบัติงานภายใต้การกำกับดูแลของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ในช่วงการฟื้นฟู ศอ.บต. กลับมานี้ กอ.รมน. จึงเป็นหน่วยงานหลักดูแลงานทั้งความมั่นคงและการพัฒนา เป็นผลให้ขาด การถ่วงดุลระหว่างฝ่ายพลเรือนและฝ่ายความมั่นคง ทำให้การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้เน้นงานความมั่นคง ซึ่งสวนทางกับนโยบายหลักที่ต้องการให้งานการเมืองนำการทหาร (วรชัย แสนสีระ, 2553)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2552 พรรคประชาธิปัตย์ เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล ได้ผลักดันให้มีการออกกฎหมายรองรับการปฏิบัติงานของ ศอ.บต. (วรชัย แสนสีระ, 2553) โดยในปี พ.ศ. 2553 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 กำหนดโครงสร้างให้ ศอ.บต. เป็นนิติบุคคลระดับกระทรวง อยู่ภายใต้การกำกับโดยตรงของนายกรัฐมนตรี กำหนดให้มีนโยบายการบริหารและการพัฒนาที่มาจากความต้องการและสอดคล้องกับวิถีชีวิตประชาชนในพื้นที่ กำหนดให้มีสภาที่ปรึกษา การบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วยตัวแทนจากภาคประชาชน ภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่เป็นที่ปรึกษาการปฏิบัติงานของ ศอ.บต. (พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553, 2553)

ภายหลังการการเข้ากุมอำนาจของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) หลังจากปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา มีการปรับเปลี่ยนแนวทางนโยบายและการบริหารจัดการจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยให้ กอ.รมน. เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งหมด และให้ ศอ.บต. ปฏิบัติงานร่วมกับ กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้า และให้ระงับการใช้กฎหมายในมาตราที่เกี่ยวข้องกับสภาที่ปรึกษา ศอ.บต. ทั้งหมด เป็นผลให้สภาที่ปรึกษา ศอ.บต. ที่มาจากภาคประชาชนต้องหมดสถานะและอำนาจหน้าที่ในการทำงาน โดยให้

ตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีฝ่ายความมั่นคงและฝ่ายปกครอง ทำหน้าที่แทนสภาที่ปรึกษาของ ศอ.บต. และกำหนดให้ ศอ.บต.ปรึกษาหารือและรับข้อเสนอแนะของ กอ.รมน. ไปดำเนินการอีกด้วย เป็นผลการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน และทำให้โครงสร้างการบริหารงานของ ศอ.บต. ซึ่งเป็นฝ่ายพลเรือนอยู่ภายใต้การกำกับของฝ่ายความมั่นคง ทำให้การดำเนินงานในพื้นที่เปลี่ยนเป็นการให้ความสำคัญกับงานความมั่นคงนำหน้าการเมืองและการพัฒนา

พัฒนาการของ ศอ.บต. จะเห็นได้ว่า โครงสร้างการบริหารมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ของพื้นที่และนโยบายของรัฐบาล ซึ่งในแต่ละยุคจะแตกต่างกันโดยเฉพาะจุดเน้นการดำเนินงาน ความมั่นคงกับการพัฒนาพื้นที่ สิ่งที่สังเกตได้คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาและการพัฒนาพื้นที่ ตลอดจนการร่วมเป็นกลไกในการดำเนินกิจกรรมให้กับ ศอ.บต. เป็นการสร้างแนวร่วมจากประชาชนให้พื้นที่สงบสุข ซึ่งจากงานวิชาการหลายชิ้นได้ยืนยันว่า กลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนจะนำมาสู่การแก้ปัญหาเชิงพื้นที่ได้ (สุชาติ มั่นคงพิทักษ์กุล, สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, ประพนธ์ สหพัฒนา, และศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี, 2559) อย่างไรก็ตาม ในบางช่วงอาจจะจำเป็นต้องให้หน่วยงานด้านความมั่นคงเข้ามาดูแล ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาโดยการใช้ยุทธวิธีทางความมั่นคง ทำให้ขาดมิติของภาคประชาชน จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและบทบาทของ ศอ.บต. อยู่บ่อยครั้งเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในพื้นที่

จากประเด็นการจัดตั้ง ยุบเลิก รื้อฟื้น และปรับเปลี่ยนโครงสร้างและบทบาทของ ศอ.บต. มีตัวแสดงที่มีความสำคัญเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ องค์กรประชาสังคมในพื้นที่ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ภายใต้แนวทางการพัฒนาที่ทำงานร่วมกับประชาชนในพื้นที่โดยไม่แสวงหากำไร และได้รับงบประมาณ การดำเนินการจากองค์กรทุนในประเทศและต่างประเทศ องค์กรประชาสังคมจึงเป็นองค์กรที่มีการทำงานเชิงพัฒนาร่วมกับ ศอ.บต. ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศาสนาวัฒนธรรม การเยียวยา การดูแลทรัพยากรและอื่นๆ โดยเป็นลักษณะของการร่วมกันทำงาน ขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมร่วมกัน ซึ่งพบว่ามีศักยภาพสูงกว่าหน่วยงานรัฐและเข้าถึงประชาชนได้มากกว่า แต่อาจจะมีลักษณะต่างองค์กรต่างทำ (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้, 2565ข) และการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐไม่สามารถให้การสนับสนุนได้เพียงพอและต่อเนื่อง ทำให้ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขและยังคงมีการดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในอนาคต ศอ.บต. มีแผนบูรณาการให้องค์กรประชาสังคมได้หนุนเสริมการทำงานระหว่างกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ ให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างเป็นระบบ องค์กรประชาสังคมจึงเป็นหน่วยงานใกล้ชิดกับ ศอ.บต.

มีโอกาสรับรู้ ติดตามและคอยตรวจสอบการดำเนินงานของ ศอ.บต. การศึกษานี้จึงสนใจว่าองค์กรประชาสังคมมีมุมมองอย่างไรต่อบทบาทของ ศอ.บต. ซึ่งเป็นองค์กรบริหารพิเศษที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนข้อเสนอแนะในการพัฒนาให้กับ ศอ.บต. ต่อไป

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาบทบาทของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในมุมมองขององค์กรประชาสังคม

3. การทบทวนวรรณกรรม

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย พระราชบัญญัติบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 ที่มีกำหนดอำนาจหน้าที่ของ ศอ.บต. ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2563-2565 ที่กำหนด 3 ยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แผนปฏิบัติการเสริมการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2562 ที่กำหนดขอบเขตแนวทางการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ 6 ด้าน ยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2564 รวมทั้งจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสังเคราะห์กรอบแนวคิดหลักเกี่ยวกับบทบาทของ ศอ.บต. ดังรายละเอียดตารางที่ 1

ตารางที่ 1 บทบาทของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้

ด้านหลัก	รายละเอียด	ที่มา
1. การพัฒนาเศรษฐกิจ	การเชื่อมโยงเศรษฐกิจทุกระดับ ทำให้ประชาชนมีงานทำ มีอาชีพและรายได้เพิ่ม ลดความเหลื่อมล้ำของรายได้ สร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการค้าการลงทุนและการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ	แผนปฏิบัติการเสริมการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2562 (ม.ป.ป.); ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2563-2565 (ม.ป.ป.)
2. การพัฒนาสังคม	การพัฒนาให้ประชาชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ การอำนวยความเป็นธรรม ให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับ	พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 (2553); แผนปฏิบัติการเสริมการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.

ด้านหลัก	รายละเอียด	ที่มา
	ผลกระทบจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ อันเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบ การสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม การส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรม การสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้และพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน	2562 (ม.ป.ป.); ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2563-2565 (ม.ป.ป.)**;** ยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2564 (ม.ป.ป.); เลอยศ พุทธชิโนรสสกุล (2561)
3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	การพัฒนาบุคลากรภาครัฐที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตประชาชน และการพัฒนาประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ส่งเสริมการศึกษา	แผนปฏิบัติการเสริมการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2562 (ม.ป.ป.); พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 (2553); ยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2564 (ม.ป.ป.); เลอยศ พุทธชิโนรสสกุล (2561)
4. การบริหารจัดการภาครัฐ	การจัดระบบบริหารองค์กรดิจิทัล การพัฒนาให้องค์กรภาครัฐมีภาพลักษณ์และผลงานเป็นที่ยอมรับ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ	พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 (2553);แผนปฏิบัติการเสริมการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2562 (ม.ป.ป.)
5. การพัฒนาเพื่อความมั่นคง	การส่งเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในพื้นที่ การสร้างสภาวะแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการพูดคุยเพื่อสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้	ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2563-2565 (ม.ป.ป.); ธัญยนันท์ จันทร์ทรงพล (2560); แผนปฏิบัติการเสริมการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2562 (ม.ป.ป.); ยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2564 (ม.ป.ป.); เลอยศ พุทธชิโนรสสกุล (2561)

ด้านหลัก	รายละเอียด	ที่มา
6. การสร้างความเข้าใจ	การยุติความคิดในการต่อสู้ด้วยความรุนแรงของกลุ่มก่อความไม่สงบ การสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีกับต่างประเทศเกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่	ธัญยนันท์ จันทร์ทรงพล, 2560; พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 (2553); ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2563-2565 (ม.ป.ป.); ยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2564 (ม.ป.ป.); เลอยศ พุทธชิโนรสสกุล (2561)

ที่มา: ผู้วิจัยสังเคราะห์จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีนักวิจัยบางส่วนที่สนใจศึกษาเกี่ยวข้องกับ ศอ.บต. แต่เป็นการศึกษาในประเด็นอื่นที่ไม่ใช่ประเด็นบทบาทของ ศอ.บต. ดังที่ อลงกต สุขุมาลย์ และสมบูรณ์ สิริสรรหิรัญ (2560) วิจัยเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของ ศอ.บต. นอกจากนี้ สุกรี หลังปุเต๊ะ (2555) ศึกษาเกี่ยวกับข้อเสนอเชิงนโยบายการปฏิรูปโครงสร้างการบริหารจัดการเฉพาะพื้นที่ ในขณะที่ สุชาติ มั่นคงพิทักษ์ และคณะ (2559) วิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติของ ศอ.บต.

อย่างไรก็ตาม มีเพียงงานวิจัยของ ธัญยนันท์ จันทร์ทรงพล (2560) ที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของ ศอ.บต. ในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่เป็นการศึกษาในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ปฏิบัติงานในระดับปฏิบัติและระดับนโยบาย ของ ศอ.บต. และข้าราชการฝ่ายปกครองที่ทำงานกับ ศอ.บต. ผลการวิจัยพบว่าบทบาทด้านการป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ ได้แก่ บทบาทในการนำ พ.ร.ก. สถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 มาใช้มีความเหมาะสม โดยจะได้ผลมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับการรวบรวมข้อมูลการกระทำผิดให้ชัดเจน โปร่งใส ยุติธรรม แต่ถ้ากระทำอย่างผิดพลาดจะยิ่งเป็นการสร้างเงื่อนไขในการก่อความไม่สงบในพื้นที่ นอกจากนี้ พบว่า ศอ.บต. ยังไม่สามารถลดอิทธิพลของกลุ่มก่อความไม่สงบในพื้นที่ได้ แต่ในระดับปฏิบัติการได้มีการพยายามดำเนินการอยู่แต่ทำได้ไม่มาก เนื่องจากต้องมุ่งยุติเหตุร้ายรายวันก่อน ส่วนบทบาทในการขจัดเงื่อนไขและสาเหตุที่ส่งผลให้เกิดความแตกแยกพบว่ายังไม่มีการสร้างเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความแตกแยก โดย ศอ.บต. ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น ส่วนบทบาทเพื่อยุติความคิดในการต่อสู้ด้วยความรุนแรงของกลุ่มก่อความไม่สงบ ได้แก่ การวางแผนปฏิบัติการจิตวิทยาและประชาสัมพันธ์ยังไม่เป็นระบบ

และยังไม่สามารถเอาชนะฝ่ายก่อความไม่สงบได้ การช่วยเหลือประชาชนยังไม่มีแผนระยะยาว สำหรับบทบาทในการปรับความคิดความเชื่อตามแนวทางสันติวิธียังไม่ได้ผล โดย ศอ.บต. ได้จัดตั้งโรงเรียนเสริมสร้างสันติสุข เพื่ออบรมปรับเปลี่ยนความคิด แต่ยังมีปัญหาบุคลากรที่มาทำการอบรมไม่ได้รับการคัดเลือกให้ดีและน่าเชื่อถือ และการอบรมยังขาดการติดตามประเมินอย่างเหมาะสม ในส่วนของบทบาทในการสร้างพลังชุมชนและจัดระเบียบชุมชน นั้นพบว่า มีการฝึกชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน โดยสามารถป้องกันหมู่บ้านได้ในระดับหนึ่งโดยเฉพาะหมู่บ้านชาวพุทธ แต่ยังมีปัญหาประสิทธิผลของอาวุธ

งานวิจัยที่ศึกษาบทบาทของ ศอ.บต. ข้างต้นเป็นงานวิจัยที่ศึกษาผ่านมุมมองของเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการและระดับนโยบายของ ศอ.บต. และข้าราชการฝ่ายปกครอง ยังไม่เห็นมุมมองจากภาคส่วนอื่นโดยเฉพาะองค์กรประชาสังคม ที่มีบทบาทสำคัญในการติดตามและทำความเข้าใจวาระทางสังคมและบริบทการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบกับงานวิจัยดังกล่าวยังศึกษาไม่ครอบคลุมบทบาทของ ศอ.บต. ตามกรอบบทบาทสำคัญ 6 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาเศรษฐกิจ 2) การพัฒนาสังคม 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 4) การบริหารจัดการภาครัฐ 5) การพัฒนาเพื่อความมั่นคง และ 6) การสร้างความเข้าใจ กล่าวได้ว่ายังมีงานวิจัยจำกัดที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมุมมองขององค์กรประชาสังคม

จากการทบทวนวรรณกรรมสามารถนำเสนอกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อใช้เป็นกรอบในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล รายละเอียดดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 บทบาทของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้

ที่มา: ผู้วิจัยสังเคราะห์จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ ได้มีการนำเสนอประเด็นสำคัญเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย รูปแบบการวิจัย ขอบเขตการวิจัย การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก เครื่องมือวิจัย การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 รูปแบบการวิจัย

มีการเลือกใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เนื่องจากต้องการข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังที่นักวิชาการเห็นตรงกันว่า การวิจัยเชิงคุณภาพช่วยให้นักวิจัยได้ข้อมูลในเชิงลึกและทำเข้าใจประเด็นที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน (Atieno, 2009; Patton, 1990; Mathie & Camozzi, 2005)

4.2 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้ กำหนดขอบเขตการวิจัย รายละเอียดดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาบทบาทของ ศอ.บต. ในการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบ 6 ด้าน ที่ได้จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) การพัฒนาเศรษฐกิจ 2) การพัฒนาสังคม 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 4) การบริหารจัดการภาครัฐ 5) การพัฒนาเพื่อความมั่นคง และ 6) การสร้างความเข้าใจ

ขอบเขตด้านระยะเวลา การเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมระยะเวลา 2 เดือน ตั้งแต่พฤษภาคม - มิถุนายน พ.ศ. 2565

ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่จังหวัด ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส และ 4 อำเภอจังหวัดสงขลา ประกอบด้วย อำเภอจะนะ นาทวี สะบ้าย้อย และเทพา

4.3 การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก

งานวิจัยนี้ได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการเจาะจง เนื่องจากการศึกษานี้ต้องการผู้ให้ข้อมูลที่สามารถให้ข้อมูลแก่นักวิจัยในเชิงลึก ดังที่ Patton (1990) และ Emmel (2013) ระบุตรงกันว่า การเลือกผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการเจาะจงช่วยให้ทำความเข้าใจกับปัญหาการวิจัยได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยการวิจัยนี้เจาะจงไปยังตัวแทนองค์กรประชาสังคม ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และ 4 อำเภอจังหวัดสงขลา รวมจำนวน 12 คน ครอบคลุมองค์กรประชาสังคมที่ปฏิบัติการในพื้นที่ ประกอบด้วย องค์กรประชาสังคมด้านเศรษฐกิจ จำนวน 2 คน ด้านสังคม จำนวน 3 คน ด้านการเมือง จำนวน 2 คน ด้านศาสนาวัฒนธรรม 1 คน ด้านการเยียวยา 1 คน

การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 คน และองค์กรสนับสนุนด้านวิชาการ จำนวน 1 คน โดยกำหนดเกณฑ์ในการเลือกองค์กรประชาสังคม คือ เป็นองค์กรประชาสังคมที่ยังคงมีปฏิบัติการหรือมีความเคลื่อนไหวในพื้นที่ มีบทบาทในการติดตามบริบทการพัฒนาในพื้นที่ โดยที่การศึกษานี้ได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants Criteria Selection) ดังนี้ 1) มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการทำงานของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) มีบทบาทในการทำงานในองค์กรประชาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 4 อำเภอจังหวัดสงขลา 3) มีความสมัครใจในการให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย

4.4 เครื่องมือวิจัย

ในการศึกษานี้ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้สร้างแนวคำถามสนทนากลุ่ม และแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและ ความเหมาะสมของแนวคำถาม หลังจากนั้นทำการทดลองใช้เครื่องมือวิจัย และทำการปรับปรุงแก้ไขก่อนการนำไปใช้จริงกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

4.5 การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้ให้ความสำคัญกับหลักจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ โดยได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ สาขาสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รหัสหนังสือรับรอง PSU IRB 2022-LL-Peacestudies041 (Internal)

ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เลือกแบบเจาะจง รวมจำนวน 12 คน โดยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม 8 คน และทำการสัมภาษณ์เจาะลึก จำนวน 4 คน เก็บรวบรวมข้อมูลในเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน พ.ศ. 2565 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก มาถอดเทป จัดระบบข้อมูล โดยจัดหมวดหมู่คำตอบ วิเคราะห์แก่นสาระ และสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์

5. ผลการศึกษาและอภิปรายผล

5.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักสังกัดองค์กรประชาสังคมที่หลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีบทบาทในการทำกิจกรรมในภาคประชาสังคมในด้านต่างๆ ประกอบด้วย เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศาสนาวัฒนธรรม การเยียวยา การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และองค์กรสนับสนุนด้านวิชาการ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย นับถือศาสนาอิสลาม รองลงมานับถือ

ศาสนาพุทธ โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรี รองลงมาระดับปริญญาโท

5.2 บทบาทของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการเก็บข้อมูลทั้งจากการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก สามารถสรุปบทบาทของ ศอ.บต. ในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในมุมมองขององค์กรประชาสังคม นำเสนอครอบคลุม 6 ด้าน สรุปภาพรวมดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 บทบาทของ ศอ.บต. ในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในมุมมองขององค์กรประชาสังคม

ด้าน	ผลการวิจัย บทบาท ศอ.บต.	
	บทบาทเชิงบวก	บทบาทที่ต้องปรับปรุงพัฒนา
1. การพัฒนาเศรษฐกิจ ■ การเชื่อมโยงเศรษฐกิจทุกระดับสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการค้าการลงทุน	■ มีความพยายามในการพัฒนาเศรษฐกิจ	■ เน้นบทบาทในการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ใช้งบประมาณในการลงทุนมากแต่การพัฒนายังไม่คืบหน้า ■ ขาดความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจในระดับชุมชน ไม่เห็นบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ■ การยกระดับเศรษฐกิจขาดความต่อเนื่องและไม่บูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ■ ไม่มีการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวมที่ให้เกิดความยั่งยืน
■ การสร้างอาชีพและรายได้	■ มีการส่งเสริมโครงการพื้นที่สันติสุขขนาดเล็กให้ชุมชนจัดการตนเองมีอาชีพและรายได้	■ โครงการพื้นที่สันติสุขขนาดเล็กดำเนินการไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและการกระจายผลประโยชน์แก่ประชาชนยังกระจุกตัว

ด้าน	ผลการวิจัย บทบาท ศอ.บต.	
	บทบาทเชิงบวก	บทบาทที่ต้องปรับปรุงพัฒนา
2. การพัฒนาสังคม		
■ การพัฒนาประชาชนให้มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง	-	■ ไม่เห็นบทบาทที่ชัดเจนในการทำให้ประชาชนพึ่งตนเองได้
■ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ	■ มีการสำรวจข้อมูลกลุ่มเปราะบาง	■ ผลการสำรวจข้อมูลกลุ่มเปราะบางยังไม่ถูกนำไปใช้ประโยชน์เพื่อแก้ปัญหา
	■ มีการสนับสนุนงบประมาณองค์กรประชาสังคมที่ทำงานคุ้มครองสิทธิของกลุ่มเปราะบาง	-
■ การอำนวยความเป็นธรรมรับเรื่องร้องทุกข์จากประชาชน	■ มีการอำนวยความเป็นธรรมและรับเรื่องร้องทุกข์จากประชาชน	■ การอำนวยความความเป็นธรรมขาดข้อมูลเชิงลึก *“รับข้อมูลจากคนกลาง ไม่เกาะติด ขาดความมุ่งมั่น บทบาทไม่เด่นชัดอย่างในอดีต”*
■ การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ	■ มีบทบาทในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ	■ การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบขึ้นกับความเอาใจใส่ของผู้บริหารแต่ละสมัย ■ บุคลากรที่ทำงานเยียวยา ไม่ได้รับการพัฒนาทักษะการทำงานกับผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจ
■ การสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม	■ บทบาทการสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม มีความโดดเด่นช่วยแก้ปัญหาประชาชน ทำมาอย่างยาวนาน	-
■ การส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรม	■ มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรม	-

ด้าน	ผลการวิจัย บทบาท ศอ.บต.	
	บทบาทเชิงบวก	**บทบาทที่ต้องปรับปรุงพัฒนา**
■ การสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้และพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน	-	■ บทบาทไม่เด่นชัดในการสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วนในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้และพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในพื้นที่ แต่มีความพยายามบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรศาสนาและภาคประชาสังคมเพื่อแก้ปัญหาในวิกฤติโควิด-19
3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์		
■ การพัฒนาบุคลากรภาครัฐ	■ มีการอบรมข้าราชการที่มาปฏิบัติงานในพื้นที่ให้มีความเข้าใจบริบทพื้นที่	■ การอบรมระยะสั้นอาจไม่สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนได้
■ การพัฒนาประชาชน	■ มีการพัฒนาประชาชนโดยการจัดอบรมสัมมนาศักยภาพผู้นำ การให้ทุนการศึกษาเยาวชนไปเรียนต่างประเทศ การจัดโครงการสานใจไทยสู่ใจใต้	■ ไม่เห็นบทบาทการพัฒนาบุคลากรและนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
4. การบริหารจัดการภาครัฐ		
■ การจัดระบบบริหารองค์กรดิจิทัล	-	■ ยังไม่พบบทบาทเด่นชัดในการเป็นองค์กรดิจิทัลที่มีข้อมูลทันสมัยที่เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการพัฒนาพื้นที่ ที่จะเอื้อในการใช้ประโยชน์
■ การพัฒนาให้องค์กรภาครัฐมีภาพลักษณ์	-	■ ไม่พบบทบาทการส่งเสริมภาพลักษณ์ขององค์กรภาครัฐให้เป็นที่ยอมรับ

ด้าน	ผลการวิจัย บทบาท ศอ.บต.	
	บทบาทเชิงบวก	บทบาทที่ต้องปรับปรุงพัฒนา
และผลงานเป็นที่ยอมรับ		
■ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ	■ มีบทบาทในการป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ	■ บทบาทในการป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐลดลงจากอดีตที่มีบทบาทในการย้ายข้าราชการที่ทุจริตได้
5. การพัฒนาเพื่อความมั่นคง		
■ การส่งเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในพื้นที่	■ มีบทบาทเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยของพื้นที่ในระยะแรกของการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบเป็นเหมือนพ่อบ้าน เป็นส่วนหน้าจากรัฐบาลที่ดูแลพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้	■ ปัจจุบันบทบาทการเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยลดลง
■ การสร้างสภาวะแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการพูดคุยเพื่อสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้		■ ไม่มีบทบาทในกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ *“ไม่มีที่นั่งและไม่มีบทบาทหลัก”*
6. การสร้างความเข้าใจ		
■ การยุติความคิดในการต่อสู้ด้วยความรุนแรงของกลุ่มก่อความไม่สงบ	-	■ ไม่มีบทบาทยุติความคิดในการต่อสู้ด้วยความรุนแรงของกลุ่มก่อความไม่สงบ *“บทบาทหายไปอย่างเห็นได้ชัด”*
■ การสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีกับต่างประเทศเกี่ยวกับ	-	■ บทบาทไม่ชัดเจนในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ความเข้าใจอันดีกับต่างประเทศ

ด้าน	ผลการวิจัย บทบาท ศอ.บต.	
	บทบาทเชิงบวก	บทบาทที่ต้องปรับปรุงพัฒนา
สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่		เกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่
■ การแก้ไขปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่	-	■ ไม่แสดงบทบาทสำคัญในกรณีมีประเด็นปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ *“ศอ.บต.จะไม่เข้าไปมีบทบาทและหายไปจากฉาก”*

ที่มา: ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (n=12)

จากตาราง สามารถนำเสนอรายละเอียดผลการศึกษาและอภิปรายผลในประเด็นสำคัญครอบคลุม 6 ด้าน ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้แก่ 1) การพัฒนาเศรษฐกิจ 2) การพัฒนาสังคม 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 4) การบริหารจัดการภาครัฐ 5) การพัฒนาเพื่อความมั่นคง และ 6) การสร้างความเข้าใจ รายละเอียดดังต่อไปนี้

5.2.1 ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ

บทบาทของ ศอ.บต. ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ผู้ให้ข้อมูลหลักมองว่า ศอ.บต. มีความพยายามในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเน้นการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ ใช้งบประมาณในการลงทุนมากแต่การพัฒนายังไม่มีความคืบหน้า เช่น โครงการสามเหลี่ยมมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และโครงการนิคมอุตสาหกรรมจะนะ อีกทั้งไม่เห็นบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากขาดความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจในระดับชุมชน ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO2 ที่กล่าวว่า *“ศอ.บต. เน้นบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจขนาดใหญ่ ใช้เม็ดเงินลงทุนจำนวนมาก แต่การพัฒนายังไม่คืบหน้า และขาดความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจระดับชุมชนของประชาชนในพื้นที่ ไม่มีการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านในระดับชุมชน เพื่อที่จะเป็นแหล่งตั้งต้นในการผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจที่พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับครัวเรือน”* สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูล CSO9 ที่สะท้อนว่า *“หากพูดถึงบทบาทของ ศอ.บต. ผลงานที่โดดเด่น คือ ด้านเศรษฐกิจระดับใหญ่ เช่น นิคมอุตสาหกรรม แต่ระดับชุมชนไม่ค่อยปรากฏให้เห็น อยากให้เห็นความสำคัญและพัฒนาเศรษฐกิจรากฐานด้วย”* เช่นเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO3 ที่มีความเห็นว่า *“ยังไม่เห็นบทบาทของ ศอ.บต. ในเรื่องเศรษฐกิจฐานรากอย่างชัดเจนนัก ไม่ค่อยมองเห็นมิติชุมชน มิติเล็กๆ ไม่เห็นมีการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน ไม่มีจุดไหนที่เห็นเป็นรูปธรรมของ ศอ.บต. ที่ขยับขับเคลื่อนในระดับชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้”* หากพิจารณาผลการวิจัยข้างต้น

กล่าวได้ว่าองค์กรประชาสังคมมองว่า ศอ.บต. ดำเนินบทบาทในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจโดยเป็นการมุ่งเน้นเศรษฐกิจระดับใหญ่ ขาดการพัฒนาหรือมุ่งเน้นเศรษฐกิจฐานราก ขัดแย้งกับแนวคิดของนักวิชาการและองค์กรที่ดำเนินงานด้านเศรษฐกิจฐานรากที่เห็นตรงกันว่าการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการพัฒนาประเทศ เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการแข่งขันและพึ่งพาตนเองได้ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นได้เพื่อตอบสนองความจำเป็นในการดำรงชีวิต (จรัส สุวรรณมาลา, 2558; หทัยชนก คะตะสมบูรณ์, 2563; สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2564)

ผลงานวิจัยยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมองบทบาทของ ศอ.บต. ในการยกระดับเศรษฐกิจขาดความต่อเนื่องและไม่บูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO4 ที่ระบุว่า *“การสนับสนุนการยกระดับเศรษฐกิจในพื้นที่ ขาดความต่อเนื่อง เช่น กรณีบริษัทปาล์มเอกชนที่ลงทุนแต่หน่วยงานรัฐขาดความต่อเนื่องในการส่งเสริม รวมถึงการเข้าถึงโอกาสของกลุ่ม OTOP ที่จะได้รับการพัฒนามีความเหลื่อมล้ำ มีกลุ่มที่ถูกพัฒนาแบบก้าวกระโดดและกลุ่มที่ไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ การทำงานขาดการบูรณาการหน่วยงานที่จะเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของประชาชน มีความไม่ชัดเจน ไม่รู้ใครรับผิดชอบประชาชนไม่รู้จะพึ่งใคร”*

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักสะท้อนถึงบทบาทของ ศอ.บต. ว่าไม่มีการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวมที่ให้เกิดความยั่งยืน ดังตัวอย่างคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO5 ที่เห็นว่า *“ศอ.บต. ทำงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบให้ความอนุเคราะห์ไม่ได้มองภาพของการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวมที่ให้เกิดความยั่งยืน”* ผลการวิจัยดังกล่าว ขัดแย้งกับข้อเสนอแนะของผู้ปฏิบัติงานด้านนโยบายและแผนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่นำเสนอผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ระบุว่าการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องสอดคล้องกับแนวทางมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ตามแนวทางที่รัฐบาลกำหนดในแผนพัฒนาชาติระยะยาว 20 ปี (ชาดา สิมประดิษฐ์พันธุ์, ม.ป.ป) นอกจากนี้ ยังขัดแย้งกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวม (Bio, Circular, & Green Economy: BCG Economy) ที่เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจครอบคลุม 3 มิติทั้ง คือ 1) การมุ่งเน้นใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างคุ้มค่า 2) การใช้ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนคำนึงถึงการนำวัสดุกลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด และ 3) ระบบเศรษฐกิจสีเขียว มุ่งแก้ปัญหามลพิษ ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (สถาบันเทคโนโลยีและสารสนเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2565)

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นบทบาทของ ศอ.บต. ในการสร้างอาชีพและรายได้ โดยมีโครงการพื้นที่สันติสุขขนาดเล็กให้ชุมชนจัดการตนเองมีอาชีพและรายได้

แต่การดำเนินการไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและการกระจายผลประโยชน์แก่ประชาชนยังกระจุกตัว

ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล CSO1 ที่ว่า *"ศอ.บต. มีบทบาทในการสนับสนุนงบประมาณโครงการพื้นที่สันติสุขขนาดเล็กที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนสามารถจัดการตนเองและมีรายได้ โดยเปิดโอกาสให้องค์กรประชาสังคมที่ทำงานในพื้นที่เสนอโครงการกิจกรรมต่างๆ แต่มักจะได้รับอนุมัติบางกิจกรรมทำให้การทำงานไม่ครบวงจร ขาดความต่อเนื่อง และไม่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชน"* ตรงกันกับผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO8 ที่กล่าวว่า *"โครงการพื้นที่สันติสุขขนาดเล็ก เป้าหมายคือการลดการว่างงานกระตุ้นเศรษฐกิจ การใช้ฐานทรัพยากรของชุมชนให้เป็นประโยชน์ แต่การจัดการโครงการไม่เป็นไปตามที่ควรจะเป็น ทำให้การกระจายผลประโยชน์ให้กับประชาชนกระจุกตัว"* ผลการวิจัยนี้สอดรับกับงานวิจัยของ รุจน์จาลักษณ์รายา คณานุรักษ์ (2560) ที่พบว่าสันติสุขและสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังไม่เป็นรูปธรรมตามเป้าหมายของโครงการพื้นที่สันติสุขขนาดเล็ก งานวิจัยดังกล่าวมีข้อเสนอแนะว่าการสร้างสันติสุขโดยกระบวนการของชุมชนต้องให้ประชาชนเป็นผู้กำหนดทิศทางในการพัฒนา

5.2.2 ด้านการพัฒนาสังคม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักสะท้อนถึงบทบาทของ ศอ.บต. มีการสนับสนุนงบประมาณองค์กรประชาสังคมที่ทำงานในด้านการคุ้มครองสิทธิกลุ่มเปราะบาง มีการมอบหมายให้กลุ่มบัณฑิตอาสาดำเนินการสำรวจข้อมูลกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้ด้อยโอกาส เด็กกำพร้า แม่หม้าย เป็นต้น แต่ยังไม่นำข้อมูลไปใช้ประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO12 ที่กล่าวว่า *"ศอ.บต. มีบทบาทในการสนับสนุนงบประมาณให้แก่องค์กรประชาสังคมที่ทำงานเกี่ยวกับเรื่องผู้หญิง เด็กและกลุ่มด้อยโอกาสต่างๆ เพื่อช่วยในเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของกลุ่มเหล่านั้น"* นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO10 ระบุว่า *"ศอ.บต. มีการให้บัณฑิตอาสาแต่ละหมู่บ้านใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เข้าไปสำรวจข้อมูลตัวเลขว่ามีกลุ่มเปราะบาง ผู้ด้อยโอกาส เด็กกำพร้า แม่หม้ายจำนวนกี่คน"* ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนว่า ศอ.บต. ให้ความสำคัญกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ ต้องการการสนับสนุน และการการปกป้อง (กุลธิดา ศรีวิเชียร, ศิลา โทนบุตร, และศุภสิทธิ์ พรรณารุโณทัย, 2564) พิจารณาได้จากการสนับสนุนงบประมาณให้แก่องค์กรประชาสังคมที่ทำงานในด้านการคุ้มครองสิทธิกลุ่มเปราะบาง สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ นักวิจัยบางส่วนที่เสนอแนะว่าควรมีการส่งเสริมให้องค์กรประชาสังคมได้มีโอกาสและช่องทางในการทำงานกับภาครัฐเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเปราะบางมากยิ่งขึ้น และควรทำการศึกษาข้อมูลของกลุ่มเปราะบางในเชิงลึก (กุลธิดา ศรีวิเชียร และคณะ, 2564) อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นว่าผลการสำรวจข้อมูลกลุ่มเปราะบางที่ ศอ.บต. ดำเนินการนั้น

ยังไม่ถูกนำไปใช้ประโยชน์เพื่อแก้ปัญหา ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO10 ที่กล่าวว่า *“.... แต่ไม่ยังไม่เห็นว่า ศอ.บต. ได้นำเอาข้อมูลเหล่านั้นไปให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือหน่วยงานใดสานต่อ”* ผู้วิจัยมองว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งหลังจากที่มีการศึกษาข้อมูลของกลุ่มเปราะบางแล้ว ศอ.บต. ควรผลักดันให้มีการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจไปนำไปใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงานให้เกิดประโยชน์ต่อไป

ผลการวิจัย ชี้ว่าผู้ให้ข้อมูลหลัก เห็นว่า ศอ.บต. มีบทบาทในการอำนวยความเป็นธรรมและรับเรื่องร้องทุกข์จากประชาชน แต่การอำนวยความเป็นธรรมขาดข้อมูลเชิงลึก บทบาทไม่เด่นชัดอย่างในอดีต ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO2 ที่ระบุว่า *“เสียงสะท้อนจากเครือข่ายที่เขาทำงานเรื่องคดีความมั่นคงที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของ ศอ.บต. มีความล่าช้า ไม่แน่ใจว่าติดขัดอะไร ไม่สนใจข้อมูลในเชิงลึกขาดข้อมูลเชิงลึกรับข้อมูลแค่จากคนกลาง ขาดความมุ่งมั่นความตั้งใจที่จะช่วยเหลือ ไม่เกาะติดอย่างในอดีต”* สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO9 ที่กล่าวว่า *“ในอดีต ศอ.บต. มีความโดดเด่นในเรื่อง การแก้ปัญหาและจัดการเกี่ยวกับการอำนวยความเป็นธรรม แต่ปัจจุบันบทบาทในส่วนนี้กลับเห็นน้อยลง”* ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ศอ.บต. ควรฟื้นฟูบทบาทในด้านการอำนวยความเป็นธรรมให้ปรากฏเด่นชัด

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นว่า ศอ.บต. มีบทบาทในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO12 กล่าวว่า *“เวลาเกิดเหตุการณ์อะไรแบบนี้ก็คือ ศอ.บต. มักจะเป็นหน่วยงานแรกที่เข้าไปในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ”* อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนชี้ว่าบทบาทในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบขึ้นอยู่กับความเอาใจใส่ของผู้บริหารแต่ละสมัย ดังที่ ผู้ให้ข้อมูล CSO5 กล่าวว่า *“บทบาทของ ศอ.บต. ในเรื่องการเยียวยา มันขึ้นอยู่กับผู้บริหาร บางสมัยมีการให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เด่นชัด บางสมัยละเลยอย่างสิ้นเชิง เลยมองว่าบทบาทในการเยียวยานี้เกี่ยวข้องกับ mindset ของผู้บริหารด้วย”* นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลยังเห็นว่า บุคลากรของ ศอ.บต. ที่ทำงานเยียวยา ไม่ได้รับการพัฒนาทักษะการทำงานกับผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจ ดังตัวอย่างคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO5 ที่ว่า *“ได้มีโอกาสคุยกับบุคลากร ศอ.บต. ที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยา พบว่า การทำงานของเขาเนี่ยไม่ได้รับการพัฒนาทักษะ โดยเฉพาะทักษะในการทำงานกับผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างสูง บางรายมีภาวะซึมเศร้า เขาไม่ได้รับการพัฒนาให้สามารถรับมือได้”* ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นชัดว่า ศอ.บต. ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะของผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบได้อย่างเหมาะสม ดังที่มีเอกสารทางวิชาการเสนอแนะว่า บุคลากรที่ทำงานเกี่ยวกับการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ ต้องมีความรู้ ความสามารถและความเข้าใจ สามารถให้ความเห็นที่

เป็นประโยชน์ในการกระบวนการเยียวยาได้ (โครงการกิจกรรมการเชื่อมโยงงานวิจัยกับภาคนโยบาย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2555)

ผลวิจัยพบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักมองว่า ศอ.บต. มีบทบาทสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมมีความโดดเด่นช่วยแก้ปัญหาประชาชน ทำมายาวนาน ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล CSO9 ที่กล่าวว่า *"การสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม ถือเป็นเรื่องถนัดและช่วยแก้ไขปัญหาประชาชนได้เยอะและทำมาอย่างยาวนาน"* ดังนั้น งานด้านนี้จึงมีความโดดเด่น แต่บทบาทการทำงานดังกล่าวขึ้นอยู่กับผู้บังคับบัญชาว่ามีวิธีการจัดการอย่างไรต่อการสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม เชื่อว่าศูนย์ ศอ.บต. เป็นหน่วยงานถ่วงดุลภาครัฐที่ดีที่สุด

นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นว่า ศอ.บต. มีบทบาทในการส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรม มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมทุกวัฒนธรรมในพื้นที่ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO9 ที่ว่า *"ศอ.บต. มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมพหุวัฒนธรรม"* สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO12 ที่ระบุว่า *"ศอ.บต. เข้ามาส่งเสริมในเรื่องของประเพณีในชุมชนอะไรแบบเนี่ย อย่างเช่นวันสำคัญทางศาสนาเดี๋ยวนี้ก็มี ไม่ได้แบ่งหรือว่าเหลื่อมล้ำ สนับสนุนทุกศาสนาวัฒนธรรม"*

อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูล CSO2 ให้ข้อสังเกตว่า *"ศอ.บต. มักใช้คำว่าสังคมพหุวัฒนธรรมในการชักชวนประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ แต่ไม่แน่ใจว่าพหุวัฒนธรรมที่ ศอ.บต. ขับเคลื่อนนั้น เป็นพหุวัฒนธรรมที่จะไปสร้างความกดดันให้แก่ประชาชนหรือไม่ เพราะในสภาพความเป็นอยู่จริงของประชาชน มีการไปมาหาสู่ปฏิสัมพันธ์ที่ข้ามศาสนาวัฒนธรรมอยู่แล้ว แต่ที่เห็นว่าวัฒนธรรมหนึ่งเด่นชัดกว่าอีกวัฒนธรรมหนึ่งเป็นเพราะความเข้มข้นตามสัดส่วนตามธรรมชาติ อะไรที่มีจำนวนมากกว่าก็ย่อมต้องเข้มข้นกว่า"* ผลการวิจัยนี้ สะท้อนว่าการส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรมควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของสภาพพื้นที่และบริบทความเป็นจริงของประชาชนในพื้นที่เป็นสำคัญไม่พยายามยัดเยียดหรือกดดันประชาชนในพื้นที่จนกลายเป็นประเด็นขัดแย้งในที่สุด

ผลการวิจัยยังชี้อีกว่า องค์กรประชาสังคมมองไม่เห็นบทบาทที่เด่นชัดของ ศอ.บต. ในการสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วนในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้และพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในพื้นที่ ดังคำกล่าวของ ผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO5 ที่ว่า *"บทบาทของ ศอ.บต. ไม่เด่นชัดในแง่การบูรณาการปรึกษาหารือ มีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ทำให้การแก้ปัญหาไม่ได้ตอบสนองต่อปัญหาของประชาชน"* สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO10 ที่กล่าวว่า *"ศอ.บต. ไม่สามารถที่จะบูรณาการกับหน่วยงานอื่นหรือว่าพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้มากนัก"* แต่ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักบางส่วนชี้ว่า ศอ.บต. มีความพยายามบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรศาสนาและภาคประชาสังคม เพื่อแก้ปัญหาในวิกฤติโควิด-19

ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO11 ที่กล่าวว่า *“ในช่วงวิกฤติโควิดที่ ศอ.บต. พยายามจะเชิญหน่วยงานต่างๆ ที่ไม่ใช่แค่ในสายราชการเท่านั้น รวมถึงภาคประชาสังคมอย่างสมาคมจันทร์เสี้ยว องค์กรศาสนา อย่างคณะกรรมการอิสลาม สำนักจุฬาราชมนตรี เป็นบทบาทของการสร้างการบูรณาการไปในทางขวาง หมายถึงไม่ได้อยู่ในสายบังคับบัญชาโดยตรง สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เห็นล่าสุดที่เป็นที่โดดเด่น นอกจากกรณีตัวอย่างที่ได้ยกมาแล้วนั้นไม่ได้เห็นบทบาทนำ ทั้งที่ ศอ.บต. เองเป็นหน่วยงานหลักในแผนบูรณาการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาชายแดนภาคใต้”* ผลการวิจัยนี้สะท้อนว่า ศอ.บต. มีความพยายามในการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของนักวิชาการที่เห็นว่า ศอ.บต. ต้องมีบทบาทหลักในการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องดำเนินงานไปในกรอบและแนวทางเดียวกัน (สุชาติ มั่นคง พิทักษ์กุล, และคณะ, 2559; อิทธิชัย สีดำ, 2553)

5.2.3 ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นบทบาทของ ศอ.บต. ในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ โดยมีการจัดอบรมข้าราชการที่มาปฏิบัติงานในพื้นที่ให้มีความเข้าใจบริบทพื้นที่ ดังตัวอย่างคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO4 ที่ระบุว่า *“ศอ.บต. มีบทบาทในการเตรียมเจ้าหน้าที่ที่จะลงมาปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้มีความเข้าใจบริบทของพื้นที่ อันนี้ดีเพราะเจ้าหน้าที่รัฐที่ลงมาต้องเข้าใจบริบทพื้นที่ ให้ชัดเจน ว่าพื้นที่เขาเป็นอย่างไร”* นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO10 และ CSO12 กล่าวในทำนองเดียวกันว่า *“ศอ.บต. มีบทบาทในการอบรมข้าราชการที่มาทำงาน เพื่อให้เข้าใจบริบทในพื้นที่”* ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับสุชาติ มั่งคงพิทักษ์กุล และคณะ (2559) ที่กล่าวถึงการพัฒนาคุณภาพของบุคลากรภาครัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่าต้องมีการเตรียมบุคลากรให้เข้าใจบริบทของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ต่อไป อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลหลักบางส่วนมองว่า แม้มีการอบรมข้าราชการก่อนปฏิบัติงานในพื้นที่ แต่การอบรมระยะสั้นอาจไม่สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนได้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO9 กล่าวว่า *“การอบรมระยะสั้นๆ ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนทัศนคติของคนได้”* ผู้วิจัยเสนอแนะว่า ศอ.บต. ควรมีการติดตามประเมินผลการทำงานของข้าราชการที่ผ่านการอบรมและไปปฏิบัติงานในหน่วยงานต่างๆ เพื่อประเมินผลการอบรม รวมถึงการเสริมเพิ่มเติมความรู้ ทักษะและทัศนคติในการปฏิบัติงานในพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่มากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัยยังพบว่า ศอ.บต. มีการพัฒนาประชาชนโดยการจัดอบรมสัมมนาศักยภาพผู้นำ การให้ทุนการศึกษาเยาวชนไปเรียนต่างประเทศ การจัดโครงการสานใจไทยสู่ใจใต้

ดังตัวอย่างคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO4 ที่ว่า *“ศอ.บต. มีการจัดอบรมสัมมนาศักยภาพผู้นำชุมชน เป็นบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เน้นกลุ่มประชาชน”* ในขณะที่ให้ข้อมูลหลัก CSO3 กล่าวว่า *“ศอ.บต. สนับสนุนทุนการศึกษาให้กับเยาวชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปเรียนต่างประเทศ ช่วยเหลือคนที่ไม่มีทุนทรัพย์ เป็นโครงการที่ได้ใจมวลชน”* นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO6 กล่าวว่า *“มีโครงการสานใจไทยสู่ใจใต้ นำเยาวชนในพื้นที่ 3 จังหวัด ไปเปิดโลกทัศน์ สร้างความสัมพันธ์กับคนไทยหรือพี่น้องในภาคอื่นของประเทศไทย”* ผลการวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ศอ.บต. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประชาชนในพื้นที่ทั้งในกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนวัยผู้ใหญ่ และเยาวชน อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักยังชี้ว่า ศอ.บต. ไม่ได้แสดงบทบาทสำคัญในการพัฒนาคนที่อยู่ในระบบของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอย่างเด่นชัดมากนัก ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO5 กล่าวว่า *“เราไม่ได้เห็นบทบาทของ ศอ.บต. ในการพัฒนาคนที่อยู่ในระบบของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามซักเท่าไหร่ ไม่ได้มุ่งเน้นที่การพัฒนาคุณภาพของคนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทั้งบุคลากรและนักเรียน ทั้งที่คนในกลุ่มนี้มีจำนวนมาก ไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร”* ผลการวิจัยดังกล่าวไม่สอดคล้องกับที่มีนักวิจัยศึกษาและเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาประชาชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมองว่าควรให้ความสำคัญกับหลักการศาสนา และควรพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ เพื่อให้เยาวชนได้รับโอกาส พัฒนาศักยภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดี (เฉลิมศักดิ์ บุญนำ, 2558) ทั้งนี้ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (นุรซีตา เพอแสละ และ วิทวัส สุริยันยงค์, 2558; มูหามัดรูยานี บากา และอิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต, 2552)

5.2.4 ด้านการบริหารจัดการภาครัฐ

ผลการวิจัยชี้ว่าองค์กรประชาสังคม ยังมองไม่เห็นบทบาทที่เด่นชัดของ ศอ.บต. ในการเป็นองค์กรดิจิทัลที่มีข้อมูลทันสมัยที่เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ และข้อมูลการพัฒนาพื้นที่ที่จะเอื้อในการใช้ประโยชน์ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO11 ที่ระบุว่า *“ข้อมูลที่ ศอ.บต. มีอยู่ในปัจจุบันเป็นข้อมูลที่ไม่อัพเดต ควรจะมีข้อมูลในด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และควรเป็นศูนย์กลางของฐานข้อมูลที่หน่วยงานรัฐ ภาคประชาสังคม วิชาการ หรือใครก็ตามที่มีความสนใจในเรื่องของภาคใต้ในเรื่องการพัฒนา ข้อมูลเหล่านี้ที่ยังไม่มีในหน่วยงานของ ศอ.บต. ถ้า ศอ.บต. ไม่เป็นผู้นำในเรื่องการปกครองหรือเรื่องอื่นๆ ก็ควรจะนำในเรื่องของการมีข้อมูลอย่างน้อยดึงข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ ให้มาอยู่เป็นระบบ ไม่เห็นบทบาทตรงนี้เลย ถ้าพูดถึงในเรื่องของการเป็นองค์กรดิจิตอลคือไม่เห็นบทบาทตรงนี้”* ผลการวิจัยข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ศอ.บต. ต้องพัฒนาให้เป็นองค์กรดิจิทัลเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลที่ทันสมัยเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เอื้อต่อการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ ดังที่งานวิจัยของ ภูตรา อาแล และ

นินุสรา มินทราศักดิ์ (2565) ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างความสามารถในการแข่งขันขององค์กรในยุคดิจิทัล โดยศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่พบว่าองค์กรในยุคดิจิทัลต้องสามารถปรับเปลี่ยนองค์กรให้สามารถสร้างนวัตกรรมในสินค้าและการบริการนำเสนอสิ่งใหม่ให้สอดคล้องกับความต้องการใช้งานของผู้รับบริการ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการให้บริการ งานวิจัยดังกล่าวนี้สามารถนำมาประยุกต์ในการพัฒนาการบริหารจัดการของภาครัฐได้ โดย ศอ.บต. ต้องพัฒนาให้มีข้อมูลที่ทันสมัยเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการพัฒนาพื้นที่ ที่จะเอื้อในการใช้ประโยชน์ต่อไป

นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นว่า ศอ.บต. มีบทบาทในการป้องกัน การทุจริตประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่บทบาทลดลงจากอดีต ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล CSO11 ที่ว่า *“สมัยก่อน ศอ.บต. มีความโดดเด่นในเรื่องการโยกย้ายข้าราชการที่ทุจริต เวลาที่ประชาชนร้องเรียนและเรื่องไปถึง ศอ.บต. ถือเป็นเรื่องใหญ่มาก ทำให้มีผลในการย้ายข้าราชการได้ แต่ในปัจจุบัน ศอ.บต. กลายเป็นองค์กรรัฐทั่วไป”* ผลการวิจัยยังพบว่า องค์กรประชาสังคมไม่เห็นบทบาทของ ศอ.บต. ในการส่งเสริมภาพลักษณ์ขององค์กรภาครัฐให้เป็นที่ยอมรับ จากการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์องค์กรประชาสังคม

ประชาสังคม มีบางช่วงบางตอนที่ ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนถึงภาพลักษณ์ของ ศอ.บต. เช่น ผู้ให้ข้อมูล CSO12 กล่าวว่า *“เอาตรงๆ นะ พี่มองว่า ศอ.บต. เป็นเหมือนเสือกระดาษ ไม่มีอำนาจในมือ สั่งได้ แต่คนอื่นจะไม่กระตือรือร้นที่จะทำ”* นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูล CSO5 ระบุว่า *“.... เห็นข้อด้อยในการทำงานเชิงรุกของ ศอ.บต.ในเรื่องของการแก้ปัญหาด้านสังคม”* ทั้งนี้ นักวิชาการมีความเห็นว่าการสร้างภาพลักษณ์องค์กรมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นเครื่องมือที่ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือและการยอมรับทั้งของคนในและนอกองค์กร (มนสิช สิทธิสมบูรณ์, วีรวรรณ จงจิตร ศิริจิรกาล, และจุรีรัตน์ เสนาะกรรณ, 2563) ศอ.บต. ควรมีบทบาทเด่นชัดในการช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ขององค์กรภาครัฐให้เป็นที่ยอมรับ โดยควรเร่งส่งเสริมภาพลักษณ์องค์กร ศอ.บต. เองเป็นเบื้องต้น

5.2.5 ด้านการพัฒนาเพื่อความมั่นคง

ผลการวิจัยพบว่า ศอ.บต. มีบทบาทเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยของพื้นที่ในระยะแรกของการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ เป็นเหมือนพ่อบ้าน เป็นส่วนหน้าจากรัฐบาลที่ดูแลพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล CSO12 ที่ว่า *“...ระยะแรก ศอ.บต. เหมือนกับเป็นพ่อบ้านของทั้งหมด เป็นส่วนหน้าจากรัฐบาลที่ลงมาดูแลพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับ 4 อำเภอสงขลา”* สอดคล้องกับ อลงกต สุขุมาลย์ และสมบูรณ์ ศิริสรรหิรัญ (2560) ที่กล่าวว่า ศอ.บต. เป็นหน่วยงานเจ้าภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างไรก็ตาม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักมองว่าในปัจจุบันบทบาทของ ศอ.บต. ในการเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยลดลง ดังผู้ให้ข้อมูล CSO4 กล่าวว่า *"ศอ.บต. สูญเสียบทบาทไปในด้านการเสริมสร้างความมั่นคงปลอดภัยในพื้นที่ เป็นบทบาทของ กอ.รมน. ที่เด่นชัดกว่า"* ผลการวิจัยยังพบว่า องค์กรประชาสังคมมองว่า ศอ.บต. ไม่มีบทบาทในกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลัก CSO11 กล่าวว่า *"ตั้งแต่รัฐประหาร ตัวแทนของ ศอ.บต. จะถูกกันออกไป ตั้งแต่ระดับคณะพูดคุยจนไปถึงคณะประสานงาน บทบาทของ ศอ.บต. ถูกกันออกไป ไม่มีที่นั่งและไม่มีบทบาทหลัก"*

5.2.6 ด้านการสร้างความเข้าใจ

ผลการวิจัยพบว่า ศอ.บต. ไม่มีบทบาทยุติความคิดในการต่อสู้ด้วยความรุนแรงของกลุ่มก่อความไม่สงบ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล CSO9 ที่ว่า *"บทบาทของ ศอ.บต. ในการยุติความคิดในการต่อสู้ด้วยความรุนแรงของกลุ่มก่อความไม่สงบ หายไปอย่างเห็นได้ชัด"*

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องงานวิจัยของ ธัญยนันท์ จันทร์ทรงพล (2560) ที่พบว่า ศอ.บต. เป็นฝ่ายตั้งรับ และไม่เห็นผลชัดเจนในบทบาทการยุติความคิดในการต่อสู้ด้วยความรุนแรงของกลุ่มก่อความไม่สงบ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า ศอ.บต. ไม่แสดงบทบาทสำคัญในกรณีมีประเด็นปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล CSO11 ที่ว่า *"ในกรณีความขัดแย้งทางวัฒนธรรม เช่นกรณีโรงเรียนอนุบาลปัตตานี ในเรื่องของการคลุมฮิญาบในสถานศึกษา กรณีที่มีการเรียกร้องอาหารฮาลาลในโรงพยาบาล และเรื่องที่เป็นปัญหาความขัดแย้งและความตึงเครียดในความสัมพันธ์ของประชาชนในพื้นที่ ศอ.บต. จะไม่เข้าไปมีบทบาทและหายไปจากฉาก"* ผู้วิจัยเห็นว่า ศอ.บต. ควรทำงานในเชิงรุกในการแก้ไขประเด็นความแตกต่างและการสร้างการยอมรับทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

(1) ผลจากการวิจัย พบว่า ศอ.บต. มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษกิจโดยการสนับสนุนโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตาม ควรมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากเพื่อเป็นรากฐานที่มั่นคง ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี

(2) ผลการวิจัยพบประเด็นสำคัญกล่าวคือ มีการสำรวจข้อมูลกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ ทั้งนี้ ศอ.บต. ควรผลักดันให้มีการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจไปใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงานให้เกิดประโยชน์ต่อไป

(3) ผลการวิจัยพบบุคลากรที่ทำงานเยียวยา ไม่ได้รับการพัฒนาทักษะการทำงานกับผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจ ศอ.บต. ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะของผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบได้อย่างเหมาะสม

(4) ผลการวิจัยพบว่ามีการอบรมข้าราชการก่อนปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างไรก็ตาม การอบรมระยะสั้นไม่สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนได้ ศอ.บต. ควรมีการติดตามประเมินผลการทำงานของข้าราชการที่ผ่านการอบรมและไปปฏิบัติงานในหน่วยงานต่างๆ เพื่อประเมินผลและเสริมความรู้ ทักษะและทัศนคติในการปฏิบัติงานในพื้นที่

(5) ผลการวิจัยพบประเด็นสำคัญคือ ศอ.บต. ไม่มีบทบาทการเป็นองค์กรดิจิทัล ศอ.บต.ต้องพัฒนาให้มีข้อมูลที่ทันสมัยเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการพัฒนาพื้นที่ที่จะเอื้อในการใช้ประโยชน์ต่อไป

(6) ผลการวิจัยพบว่า ศอ.บต. ไม่แสดงบทบาทสำคัญในกรณีมีประเด็นปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ จึงควรปรับปรุงการทำงานให้เป็นการทำงานในเชิงรุกในการแก้ไขประเด็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมในพื้นที่

6.2 ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรศึกษาครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากบทบาทของ ศอ.บต.

(2) ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาบทบาทและภาพลักษณ์ของ ศอ.บต. ในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

(3) ควรศึกษาบทบาทขององค์กรประชาสังคมและแนวทางการเสริมสร้างพลังอำนาจขององค์กรประชาสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กุลธิดา ศรีวิเชียร, ศิลา โทนบุตร, และศุภสิทธิ์ พรรณารุโณทัย. (2564). การสังเคราะห์องค์ความรู้และสถานการณ์การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ประเด็นสิทธิด้านสุขภาพของกลุ่มเปราะบาง. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, 29*(1), 177-209.

โครงการกิจกรรมการเชื่อมโยงงานวิจัยกับภาคนโยบาย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2555). การเพิ่มประสิทธิภาพการเยียวยา. *TRF Policy Brief, 3*(2), 1-8.

จรัส สุวรรณมาลา. (2558). *การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นบนเส้นทางการกระจายอำนาจของไทย.* สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2565, จาก https://www.kpi.ac.th/media_kpiacth/pdf/M10_615.pdf

เฉลิมศักดิ์ บุญนำ. (2558). *ปัจจัยเชิงสาเหตุและผลความร่วมกับองค์กรภาครัฐขององค์กรชุมชนในการลดความรุนแรงสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้.* สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2565, จาก www.kpi.ac.th

ชาดา สิมประดิษฐ์พันธุ์. (ม.ป.ป). *การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้*. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2565, จาก https://wiki.ocsc.go.th/_media/กลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้_012.pdf

ธัญยนันท์ จันทร์ทรงพล. (2560). บทบาทและการสื่อสารทางการเมืองของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการแก้ไขปัญหาการก่อความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา, 7*(1), 76-83.

นุรซีตา เพอแสละ, และวิทวัส สุริยันยงค์. (2558). *สถานการณ์ด้านการศึกษาของเยาวชนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ของจังหวัดสงขลา.* ใน การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ, ดำรงเสียมไหม, ศักดา ขจรบุญ, และวิโชติ จงรุ่งโรจน์. (2551). *การศึกษานโยบายมาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหาความไม่สงบและการพัฒนาพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้* (รายงานการวิจัย), มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ, และเหมือนขวัญ เรณุมาศ. (2560). สันติวิธี: การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 5*(2), 1-16.

แผนปฏิบัติการเสริมการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2562. (ม.ป.ป.). *ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้.* สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2564, จาก https://www.sbpac.go.th/?page_id=34190

พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553. (2553, 29 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา, 127*(80 ก), 1-16.

พิชญเดช โอสถานนท์. (2555). *การเมืองในกระบวนการกำหนดนโยบายแก้ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ ศึกษากรณีการจัดตั้งศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.).*(วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต), คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภูตรา อาแล, และนินุสรา มินทราศักดิ์. (2565). การพัฒนาแบบจำลองเชิงสาเหตุการบริหารจัดการบุคลากรในสังคมพหุวัฒนธรรมของพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันขององค์การ ในยุคดิจิทัล. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 7*(6), 283-299.

มนสิช สิทธิสมบูรณ์, วีรวรรณ จงจิตร ศิริจิรกาล, และจุรีรัตน์ เสนาะกรรณ. (2563). มโนทัศน์การสร้างภาพลักษณ์องค์การ. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิชญทรรศน์, 15*(1), 149-160.

มูหามัดรูยานี บากา, และอิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต. (2552). สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารปาริชาติ, 22*(1), 131-139.

ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2563-2565. (ม.ป.ป.). *ความงดงามปลายด้ามขวานไทย.* สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2564, จาก https://www.isoc5.net/files/strategy_plan/(สมบูรณ์)ยุทธศาสตร์พัฒนา ศอ.บต.ปี 63.pdf?fbclid=IwAR0T_My865MQ75Qvc12ub-btBytrzLIMzT16BiLyoNv1niX3CliyKQObClU

ยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2564. (ม.ป.ป.). *ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร*. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2564, จาก https://isoc5.net/infographics/view/783/

รุจน์จาลักษณ์รายา คณานุรักษ์. (2560). การพัฒนารูปแบบชุมชนเสริมสร้างสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างยั่งยืน. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้, 10*(1), 111-119.

เลอยศ พุทธชิโนรสสกุล. (2561). *บทบาทของศอ.บต.กับการแก้ไขปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้*. สืบค้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2564, จาก https://bit.ly/3maZuU0

วรชัย แสนสีระ. (2553). มุมสะท้อนความคิดนิติบัญญัติ: ร่างพระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนใต้ พ.ศ. ... กฎหมายฟื้นชีพ ศอ.บต. *จุลนิติ*, 137-146.

ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้. (2565ก). *ประวัติความเป็นมา*. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2565, จาก https://www.sbpac.go.th/?page_id=6568

ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้. (2565ข). *ศอ.บต. จับมือภาคประชาสังคมร่วมพัฒนาชายแดนภาคใต้ ลดความเหลื่อมล้ำ เน้นสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาและยกระดับ ปปช. ให้เกิดความยั่งยืนทุกมิติ*. สืบค้นเมื่อ 11 ธันวาคม 2565, จาก https://www.sbpac.go.th/?p=98903

สถาบันเทคโนโลยีและสารสนเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. (2565). *โมเดลเศรษฐกิจใหม่ (BCG Economy)*. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2565, จาก https://www.nstdatiis.or.th/methodology_developm/bcg-economy/

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2564). *ภาพรวมการดำเนินงานสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน*. สืบค้นเมื่อ 29 กันยายน 2565, จาก https://web.codi.or.th/development_project/20201125-20029/

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (ม.ป.ป.). *รายงานของคณะกรรมาธิการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน วุฒิสภา พิจารณาศึกษาและติดตามประเมินผลการป้องกันและปราบปรามผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ภาคใต้*. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2565, จาก https://www.senate.go.th/document/Ext2186/2186145_0002.PDF

สุกรี หลังปูเต๊ะ. (2555). นโยบายแห่งชาติเพื่อการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชนในพื้นที่พหุวัฒนธรรม. *วารสารวิชาการอัล-ฮิกมะฮ มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, 2*(3), 52-58.

สุชาติ มั่นคงพิทักษ์กุล, สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, ประพนธ์ สหพัฒนา, และศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี. (2559). การแก้ไขปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: นโยบาย กระบวนการ และผลลัพธ์. *วารสารอัล-ฮิกมะฮ์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี, 6*(12), 35-53.

หทัยชนก คะตะสมบูรณ์. (2563). การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 8*(2), 473-488.

อลงกต สุขุมาลย์, และสมบูรณ์ ศิริสรรหิรัญ. (2560). โครงสร้างองค์การที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ภายหลังการปรับเปลี่ยนตามแนวทางการบริหารงานของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.). *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 28*(1), 1-13.

อิทธิชัย สีดำ. (2553). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปปฏิบัติ: ศึกษากรณีนำนโยบายไปปฏิบัติในจังหวัดปัตตานี. *วารสารวิทยบริการ, 21*(1), 86-109

ภาษาอังกฤษ

Abdulmani, L. (2013). Conflict Resolution: A Case Study of the Separatist Movement in the Southern Border Provinces of Thailand. *Qudus International Journal of Islamic Studies, 1*(1), 1-14. Retrieved September 30, 2022, from http://moraref.org/record/view/6297

Atieno, O. P. (2009). An Analysis of the Strengths and Limitation of Qualitative and Quantitative Research Paradigms. *Problems of Education in the 21st Century, 13*. 13-18.

Burke, A., Tweedie, P., & Poocharoen, O. (n.d). *The Contested Corners of Asia Subnational Conflict and International Development Assistance the Case of Southern Thailand*. Retrieved September 30, 2022, from https://asiafoundation.org/wp-content/uploads/2013/10/The-Contested-Corners-of-Asia_The-Case-of-Southern-Thailand_Executive-Summary.pdf

Chor Boonpunth, K., & Rolls, M. (2017). Peace Survey-Lesson learned from Northern Ireland to Southern Thailand. *Asian Social Research, 4*(2), 133-153.

Emmel, N. (2013). *Sampling and Choosing Cases in Qualitative Research: A Realist Approach*. Retrieved September 20, 2022, from https://methods.sagepub.com/book/sampling-and-choosing-cases-in-qualitative-research

Human Rights Watch. (2010). *Targets of Both Sides Violence Against Students, Teacher, and Schools in Thailand's Southern Border Provinces (HRW Report)*. Retrieved November 20, 2021, from https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/thailand0910sum_web.pdf

Mathie, A., & Camozzi, A. (2005). *Qualitative Research for Tobacco Control: A How-to Introductory Manual for Researchers and Development Practitioners*. Retrieved September 21, 2022, from https://prd-idrc.azureedge.net/sites/default/files/openebooks/074-8/

McCargo, D. (2014). *Southern Thailand: From Conflict to Negotiations? Sydney: The Lowy Institute for International Policy*. Retrieved December 20, 2021, from http://www.lowyinstitute.org/files/maccargo

Patton, M. Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods*. Bevery Hills, CA: Sage.

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2566): 87-116

ภาพอนาคตเทศบาลนครแหลมฉบัง และข้อเสนอแนวทางการปรับโครงสร้างองค์กร[1]

ปานปั้น รองหานาม[2], กฤชวรรธน์ โล่ห์วัชรินทร์[3], ศิริศักดิ์ เหล่าจันขาม[4], พีรสิทธ์ คำนวณศิลป์[5], ณรงค์เดช มหาศิริกุล[6], กฤษดา ประชุมราศี[7] และภาคภูมิ พลสูงเนิน[8]

วันที่รับบทความ: 19 พฤษภาคม 2565
วันที่แก้ไขครั้งล่าสุด: 6 กันยายน 2565
วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 19 กันยายน 2565

บทคัดย่อ

โครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หรือ อีอีซี เป็นโครงการขนาดใหญ่ที่สำคัญที่สุดของประเทศไทยในช่วงทศวรรษนี้ โครงการนี้เป็นการขยายการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรมหลักและส่วนเกี่ยวเนื่องซึ่งเป็นที่รู้จักมานานกว่า 30 ปี หรือที่เรียกว่าอีสเทิร์นซีบอร์ด อีอีซีมุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงทั้งการพัฒนาทางกายภาพและทางสังคมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ พื้นที่แหลมฉบังเป็นหนึ่งในจุดยุทธศาสตร์ของอีอีซีที่มีท่าเรือแหลมฉบังเป็นส่วนสำคัญ แม้ว่าการเกิดขึ้นของอีอีซีจะทำให้การปกครองส่วนท้องถิ่นของ

---

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยการออกแบบโครงสร้างทางการบริหารแหลมฉบังเพื่อรองรับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันคลังสมองของชาติ

[2] อาจารย์ ดร. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40002 อีเมล: panpro@kku.ac.th

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40002 อีเมล: grichawat@kku.ac.th

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40002 อีเมล: sirisaklao@kku.ac.th

[5] รองศาสตราจารย์ ดร. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40002 อีเมล: peerasit@kku.ac.th

[6] อาจารย์ ดร. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40002 อีเมล: narongdet@kku.ac.th

[7] อาจารย์ ดร. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40002 อีเมล: krispr@kku.ac.th

[8] นักศึกษาระดับปริญญาโท วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40002 อีเมล: pakpoom_phn@kkumail.com

เทศบาลนครแหลมฉบังมีความคล่องตัวมากขึ้นในแง่ของการอำนวยความสะดวกด้านการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมเป้าหมาย แต่ทว่าเทศบาลแหลมฉบังยังต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเหล่านี้ โดยเฉพาะพื้นที่หลังท่าซึ่งเป็นชุมชนเมืองขนาดใหญ่ที่เกิดปัญหาการขาดแคลนการจัดการบริการสาธารณะ เช่น โครงสร้างพื้นฐานความเป็นอยู่ที่ดี น้ำเสีย มลพิษ ปัญหาประชากรแฝง อย่างไรก็ตาม ในการบริการจัดการเทศบาลนครแหลมฉบังนั้นยังอยู่ภายใต้กฎระเบียบเช่นเดียวกันกับเทศบาลนครอื่นทั่วไป บทความนี้เป็นการให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการปรับปรุงระเบียบการบริหารรัฐกิจที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในเทศบาลนครแหลมฉบังซึ่งมีลักษณะจำเพาะทางเศรษฐกิจ โดยการวิจัยนี้ใช้วิธีการสร้างภาพอนาคตของเทศบาลนครแหลมฉบังโดยอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผ่านกระบวนการกวาดสัญญาณและการระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการท้องถิ่น จากนั้นใช้เทคนิคการสร้างฉากทัศน์เพื่อเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการกิจการสาธารณะและการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจสังคมที่จะเกิดขึ้น สำหรับแนวทางการเพิ่มศักยภาพทางการบริหารให้แก่เทศบาลนครแหลมฉบังเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาอีอีซี ได้แก่ 1) การแปรเปลี่ยนโครงสร้างทางการบริหาร อำนาจหน้าที่ และความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ โดยใช้อำนาจของคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก 2) การเพิ่มส่วนราชการใหม่ในโครงสร้างการบริหาร และการเพิ่มตำแหน่งสายงานด้านการส่งเสริมการลงทุน โดยใช้กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน

คำสำคัญ เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (อีอีซี), การบริหารจัดการเมืองเศรษฐกิจพิเศษ, ภาพอนาคตเมือง, เทศบาลนครแหลมฉบัง

The Foresight of Laem Chabang Municipality and Restructuring Guidelines for Eastern Economic Corridor (EEC)

Panpun Ronghanam[9], Grichawat Lowatcharin[10], Sirisak Laochankham[11], Peerasit Kamnuansilpa[12], Narongdet Mahasirikul[13], Krisada Prachumrasee[14], and Pakpoom Phonsungnoen[15]

Received: 19 May 2022
Revised: 6 September 2022
Accepted: 19 September 2022

Abstract

The Eastern Economic Corridor (EEC) is the most important megaproject of Thailand in this decade. This project is an expansion of the development of major industries and their relevance which has been known for more than 30 years, also known as the Eastern Seaboard. The EEC focuses on transforming both physical and social development to increase the country's competitiveness. Laem Chabang is one of the key areas of the EEC with the most important deep

[9] Lecturer, Ph.D., College of Local Administration, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002. E-mail: panpro@kku.ac.th

[10] Assistant Professor, Ph.D., College of Local Administration, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002. E-mail: grichawat@kku.ac.th

[11] Assistant Professor, Ph.D., College of Local Administration, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002. E-mail: sirisaklao@kku.ac.th

[12] Associate Professor, Ph.D., College of Local Administration, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002. E-mail: peerasit@kku.ac.th

[13] Lecturer, Ph.D., College of Local Administration, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002. E-mail: narongdet@kku.ac.th

[14] Lecturer, Ph.D., College of Local Administration, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002. E-mail: krispr@kku.ac.th

[15] Master of Public Administration Student, College of Local Administration, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002. E-mail: pakpoom_phn@kkumail.com

seaports. Even though the emergence of the EEC will make the local administrative regulations of Laem Chabang Municipality more flexible, with regard to facilitating investment in the promoted industrial sector, Laem Chabang Municipality often faces the other problems that come after these developments, especially the hinterland which is a large scale of the community. This makes the shortage of public service management such as well-being infrastructure, sewage, pollution, non-resident population problems. However, there are still a number of regulations that Laem Chabang can apply in the same way as other municipalities. This article provides guidelines for the management of public services, including policy recommendations to improve the regulations of public administration that cannot meet the needs of people in areas with special economic characteristics. This research used foresight technique to create a scenario of the future of Laem Chabang Municipality based on interview data through a sweeping process and brainstorming from experts and people involved in local administration. Use the visualization techniques to prepare for the management of public affairs and the provision of infrastructure to support the upcoming socio-economic activities. The guidelines for enhancing the administrative capacity of Laem Chabang Municipality to be in line with the EEC development are as follows: 1) Change the administrative structure, powers and duties, and the relationship between government agencies. by using the power of the Eastern Special Development Zone Policy Committee and 2) the addition of new government agencies in the administrative structure. and an increase in investment promotion positions using the current law.

Keywords The Eastern Economic Corridor (EEC), Special Economic City Management, City Foresight, Laem Chabang Municipality

1. บทนำ

โครงการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (East Economic Corridor: EEC) เกิดขึ้นและมีเป้าหมายสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมไทยที่มีการนำเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนา โดยมี 10 อุตสาหกรรมใหม่ (New S-Curve Industries) ที่เป็นเป้าหมายสำคัญในการเพิ่มศักยภาพในการเพิ่มผลิตภาพและเพิ่มคุณค่า โดยมุ่งหวังว่าเศรษฐกิจของประเทศไทยจะกลับขึ้นมาเติบโตเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 5 เป็นบรรทัดฐาน (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 2564ก, 2564ข)

EEC เป็นโครงการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ภาคตะวันออกของประเทศไทย ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัดสำคัญ ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง โครงการ EEC มีวัตถุประสงค์หลักในการต่อยอดการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกซึ่งเป็นที่รู้จักในชื่อ “อีสเทิร์นซีบอร์ด” มาไม่น้อยกว่า 30 ปี (DDproperty, 2561) เพราะฉะนั้นโครงการ EEC คือ ภาพที่สมบูรณ์ขึ้นของอีสเทิร์นซีบอร์ดทั้งในเชิงของการพัฒนากายภาพอื่นนอกจากนิคมอุตสาหกรรมและพื้นที่เศรษฐกิจ มีการจัดตั้งสำนักงาน EEC การพัฒนาโรงเรียน ศูนย์วิจัย (การพัฒนาบุคลากรผ่านการมีโครงสร้างพื้นฐาน) นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาในเชิงสังคม โดยการกำกับนโยบายระดับชาติเพื่อสร้างบุคลากรที่ตอบสนองความต้องการเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจ-อุตสาหกรรมดิจิทัล หุ่นยนต์ และเทคโนโลยี มีการทำแผนพัฒนา EEC และออกพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 เพื่อบังคับใช้ให้เกิดการพัฒนาในทุกมิติตามเจตนารมณ์ของ EEC ซึ่งเป็นการปรับปรุงจากรูปแบบการพัฒนาอีสเทิร์นซีบอร์ด ซึ่งไม่มีกฎหมายมารองรับ ทำให้การขับเคลื่อนขาดเสถียรภาพของการดำเนินการให้บริบูรณ์ทุกมิติ ดังนั้นแล้ว เพื่อเป็นการยกระดับความสามารถทางการแข่งขันของประเทศ โครงการ EEC จึงใช้งบประมาณจำนวนมากเพื่อผลักดันการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและเชิงสังคมไปพร้อมๆ กันด้วยวิธีการที่ไม่เคยมีมาก่อน

หากพิจารณาไปยังหัวใจสำคัญของ EEC คือการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจแห่งอนาคตที่ตอบสนองนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมายใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังและพื้นที่หลังท่า ซึ่งที่ผ่านมาเป็นแหล่งผลิตรวบรวม และกระจายสินค้าสำคัญ สามารถสร้างรายได้และก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์มวลรวมในสัดส่วนที่สูงที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย ทั้งนี้ จากการที่ EEC มีโครงการพัฒนาท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบังด้วยกระบวนการดิจิทัล (Digitization) และระบบหุ่นยนต์อัตโนมัติ (Robotics) ผนวกกับการสร้างระบบโลจิสติกส์สมัยใหม่ด้วยรถไฟความเร็วสูงและการขนส่งทางอากาศ พื้นที่แหลมฉบังจะกลายเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมดิจิทัลที่สำคัญที่สุดของ

ประเทศไทย ซึ่งจะดึงดูดการลงทุน การจ้างงาน และการเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่แหลมฉบัง ทำให้เศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่แหลมฉบังนั้นมีศักยภาพที่จะเติบโตต่อไปในอนาคต

โครงการพัฒนา EEC ไม่ใช่โครงการแรกในการพัฒนาพื้นที่และโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการกระตุ้นและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ที่ผ่านมายังมีโครงการที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันอย่างเช่น โครงการพัฒนาอีสเทิร์นซีบอร์ดดังที่กล่าวถึงในตอนต้น โครงการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายแดนสำคัญของประเทศไทย โครงการพัฒนาสำหรับพื้นที่ผ่อนปรนมาตรการทางภาษีโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (Board of Investment: BOI) เป็นต้น แต่จากงานวิจัยจำนวนหนึ่งพบว่า ประเทศไทยไม่ให้ความสำคัญต่อนโยบายหรือแผนสำหรับการดูแล การบริการสังคม และสาธารณะมากพอ เมื่อเศรษฐกิจพื้นที่เหล่านี้ได้รับการสนับสนุนและพัฒนาขึ้นมา ชุมชนบริเวณดังกล่าวจึงเติบโตขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน (มนนภา เทพสุด, 2562) ปัญหาที่ตามมาคือ บริการพื้นฐานของภาครัฐและบริการจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้นได้อย่างเท่าทันสถานการณ์และทั่วถึง ทำให้เมื่อถึงจุดหนึ่งที่สังคมขยายตัวเต็มที่แต่เมืองไม่สามารถสร้างความเป็นอยู่ดีให้กับประชาชนและการอยู่อาศัยอีกต่อไป (ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น, 2555) การลงทุนทางเศรษฐกิจก็จะค่อยๆ ชะลอตัวในที่สุด เนื่องจากขาดแคลนพื้นที่ที่มีความเป็นอยู่ดี ส่งผลให้ไม่เกิดการดึงดูดแรงงานที่มีทักษะขั้นสูง

แหลมฉบังเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่เกิดรูปแบบของผลกระทบดังที่กล่าวมา สิ่งสำคัญที่จำเป็นจะต้องได้รับการพัฒนาคือการแสวงหารูปแบบการบริหารจัดการท้องถิ่นที่สอดรับกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจตามแผนการพัฒนาโครงการของ EEC ซึ่งอุบัติขึ้นมาในปัจจุบัน ที่แม้ว่าทุกวันนี้จะอยู่ในระยะเริ่มต้นของการพัฒนา แต่ก็จะมีผลต่อไปยังอนาคตในทุกมิติ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม กายภาพและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี รวมไปถึงการปรับปรุงกฎระเบียบต่างๆ

อย่างไรก็ดี ที่ผ่านมาในการบริหารจัดการท้องถิ่นแหลมฉบังมีเทศบาลนครแหลมฉบังเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบบริการสาธารณะและบริการพื้นฐานให้กับประชาชนในพื้นที่ ทั้งนี้ รูปแบบการปกครองของเทศบาลนครแหลมฉบังนั้นมีระเบียบการปฏิบัติราชการไปในแบบแผนเดียวกันกับเทศบาลนครอื่น ทำให้ไม่สามารถบริหารจัดการรัฐกิจตามลักษณะทางเศรษฐกิจพิเศษได้ การศึกษานี้จึงต้องการแสวงหาและออกแบบโครงสร้างที่เหมาะสมสำหรับการเป็นส่วนสำคัญของพื้นที่ EEC ที่เริ่มดำเนินการและจะยังส่งผลกระทบจากการพัฒนาจากวันนี้ไปสู่อนาคต เพื่อความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดี ควบคู่ไปกับส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนต่อไป

ในการทำความเข้าใจต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน รวมไปถึงการคาดการณ์ปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตกับพื้นที่แหลมฉบัง จำเป็นจะต้องศึกษาถึงแนวโน้มสำคัญที่จะเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคม (Megatrend) ซึ่งจะได้จากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูล และทางสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) (Frost & Sullivan, n.d.) รวมไปถึงการประเมินสถานการณ์จากองค์กรหรือสถาบันที่น่าเชื่อถือได้ แม้ว่าข้อมูลการประเมินการคาดการณ์ และการพยากรณ์เหล่านี้จะมีความไม่แน่นอนที่สูง (Uncertainty) แต่เป้าหมายสำคัญของการกำหนดอนาคตคือการศึกษาเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคตทั้งหมดอย่างสมเหตุสมผล จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงการทำความเข้าใจกับข้อมูลทั้งสองด้านได้ (ความแน่นอนต่ำ และความแน่นอนสูง)

“การมองภาพอนาคต” (Foresight) จึงเป็นกระบวนการสร้างฉากทัศน์อย่างเหมาะสม เพื่อที่จะสามารถสร้างนโยบาย แผน และการปรับตัวที่ก้าวนำการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์และตอบสนองการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อภิวัฒน์ รัตนวราหะ, 2564) การมองภาพอนาคตยังเป็นกระบวนการวางแผนเพื่อมองอนาคตระยะยาวโดยคำนึงถึงทิศทางการเปลี่ยนแปลงระดับมหภาคในอนาคต และกลุ่มข้อมูลระดับพื้นที่ในปัจจุบันควบคู่กัน จึงเป็นกระบวนการวางแผนที่มองบริบทการพัฒนาทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างเป็นระบบ และทำให้เกิดแผนยุทธศาสตร์เชิงรุกที่มีประสิทธิภาพกว่าเดิม

สำหรับการมองภาพอนาคตจะถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษานี้ในด้านการเป็นส่วนสำคัญในหลักการเชิงกระบวนการวางแผนที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาเชิงระบบการบริหารจัดการกฎ ระเบียบ มาตรการ และนโยบายสาธารณะมากกว่าแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การวิเคราะห์ภาพอนาคตที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างครอบคลุมและไม่จำกัดอยู่เพียงสถานการณ์การพัฒนาใดโดยเฉพาะเจาะจง ทำให้สามารถเตรียมแนวทางและมาตรการตั้งรับต่อเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ในการสร้างข้อเสนอในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารงานของเทศบาลนครแหลมฉบังเพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการกิจการสาธารณะที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น การทำความเข้าใจกระแสการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ และโครงสร้างและกลไกในการจัดการปกครองในปัจจุบันของเทศบาลนครแหลมฉบังจึงเป็นเรื่องจำเป็นต่อการสร้างแนวทางในการบริหารจัดการบริการสาธารณะของเทศบาลนครแหลมฉบังในอนาคต

2. วัตถุประสงค์

(1) การสร้างภาพอนาคตเชิงเศรษฐกิจและสังคมแหลมฉบังที่สอดรับกับการเป็นพื้นที่ภายใน EEC

(2) การสร้างข้อเสนอเชิงโครงสร้างการจัดการปกครองในพื้นที่เทศบาลนครแหลมฉบังเพื่อให้สอดคล้องกับการเป็น EEC

3. การทบทวนวรรณกรรม

บทความนี้เป็นการศึกษาโครงสร้างทางการบริหารแหลมฉบังเพื่อรองรับ EEC มีแนวทางในการศึกษาถึงการจัดทำข้อเสนอโครงสร้างในการจัดการปกครองท้องถิ่นเทศบาลนครแหลมฉบังเพื่อให้สอดคล้องกับการเป็น EEC ด้วยเหตุนี้ การทบทวนเอกสารเชิงสังเคราะห์จึงมีหลักคิดในการบริหารจัดการในกิจการสาธารณะ มีรายละเอียดดังนี้

3.1 การมองภาพอนาคต

การสร้างภาพอนาคต นอกจากจะประกอบไปด้วยเนื้อความที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี หรือการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือและมีความมั่นคงเชิงหลักการที่สูง (Certainty) ยังจำเป็นจะต้องศึกษาถึงแนวโน้มสำคัญที่จะเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะได้จากการรวบรวมข้อมูลผ่านทางสื่อ สังคมออนไลน์ รวมไปถึงการประเมินสถานการณ์จากองค์กรหรือสถาบันที่น่าเชื่อถือได้ แม้ว่าข้อมูลการประเมินการคาดการณ์ และการพยากรณ์เหล่านี้จะมีความไม่แน่นอนที่สูง

“การมองภาพอนาคต” เป็นกระบวนการสร้างฉากทัศน์อย่างเหมาะสม เพื่อที่จะสามารถสร้างนโยบาย แผน และการปรับตัวที่ก้าวนำการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์และตอบสนองการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อภิวัฒน์ รัตนวราหะ, 2564) การมองภาพอนาคตยังเป็นกระบวนการวางแผนเพื่อมองอนาคตระยะยาว โดยคำนึงถึงทิศทางการเปลี่ยนแปลงระดับมหภาคในอนาคต และกลุ่มข้อมูลระดับพื้นที่ในปัจจุบันควบคู่กัน จึงเป็นกระบวนการวางแผนที่มองบริบทการพัฒนาทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างเป็นระบบ และทำให้เกิดแผนยุทธศาสตร์เชิงรุกที่มีประสิทธิภาพกว่าเดิม ทั้งนี้ ในการเสาะหาข้อเสนอในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารงานของเทศบาลนครแหลมฉบังเพื่อนำไปสู่การบริหารจัดในการกิจการสาธารณะที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น การทำความเข้าใจกระแสการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ทั้งในระดับโลกและระดับประเทศและโครงสร้างและกลไกในการจัดการปกครองในปัจจุบันของเทศบาลนครแหลมฉบังจึงเป็นเรื่องจำเป็น ดังนั้นแล้ว แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวโน้มใหญ่ พร้อมทั้ง

โครงสร้างทางกฎหมายและการจัดการปกครองที่มีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของเทศบาลนครแหลมฉบัง

3.2 แนวโน้มที่ส่งผลต่อการจัดการปกครอง

แนวโน้มมหภาค (Megatrends) คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือทัศนคติของประชากรโลก ในสภาวะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การวิเคราะห์แนวโน้มใหญ่เป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนสำหรับองค์กรต่างๆ ที่ต้องการขับเคลื่อนองค์กรให้มีความสามารถในการแข่งขันและเติบโตอย่างยั่งยืน (Dijkstra & Poelman, 2014) ทั้งนี้ สามารถจำแนกผลการศึกษาแนวโน้มใหญ่ออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ แนวโน้มใหญ่ระดับโลก ตัวอย่างเช่น ทิศทางการขยายตัวของเมืองการขยายตัวของเมือง การเปลี่ยนแปลงทางประชากรศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศกับการใช้พลังงานสะอาด การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Frost & Sullivan, n.d.) และแนวโน้มใหญ่ในประเทศไทย ตัวอย่างเช่น แนวโน้มด้านสังคมและเศรษฐกิจ แนวโน้มด้านเทคโนโลยีนวัตกรรม แนวโน้มด้านภูมิรัฐศาสตร์ เป็นต้น (Jones & Olken, 2008) โดยประเด็นเหล่านี้จะถูกนำมาพิจารณาผ่านการให้ความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการและการพัฒนาท้องถิ่นเทศบาลนครแหลมฉบัง

3.3 หลักการออกแบบโครงสร้างและการบริหารจัดการกิจการสาธารณะของรัฐบาลท้องถิ่น

การศึกษาปัจจัยสำคัญในการดึงดูดการลงทุนของโครงการพัฒนา EEC พบว่า ปัจจัยสำคัญที่สุดของการดึงดูดการลงทุนคือ การมีเมืองน่าอยู่ (Livable City) สำหรับนักลงทุน ผู้ประกอบการ แรงงาน และประชาชนสามารถมีความเป็นอยู่และมีคุณภาพชีวิตที่ดี รองลงมาได้แก่ ด้านความสามารถและทักษะบุคลากร และมาตรการจูงใจในการลงทุน ตามลำดับ การบริหารจัดการท้องถิ่นที่เหมาะสมกับบริบททางสังคมนั้นเป็นหัวใจสำคัญของการที่ประชาชนจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ด้วยการมีความปลอดภัยสาธารณะ มีบริการสาธารณสุขที่ดี และสวัสดิการสังคมอย่างเหมาะสม สิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างเมืองให้มีความน่าอยู่

การวิจัยนี้จึงต้องการที่จะทำการออกแบบโครงสร้างภายในของรัฐบาลท้องถิ่นที่เหมาะสมกับการเป็น EEC ด้วยการสร้างเหตุและผลของการมีอยู่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากหลักการ (Principle) โดยใช้กระบวนการทำความเข้าใจหลักการ 2P 2S (People, Process, System, Structure) ในการทำความเข้าใจลักษณะการบริหารจัดการท้องถิ่น รวมไปถึงการสืบค้นถึงหลักการของแต่ละตัวแบบในรูปแบบการปกครองซึ่งจำเป็น

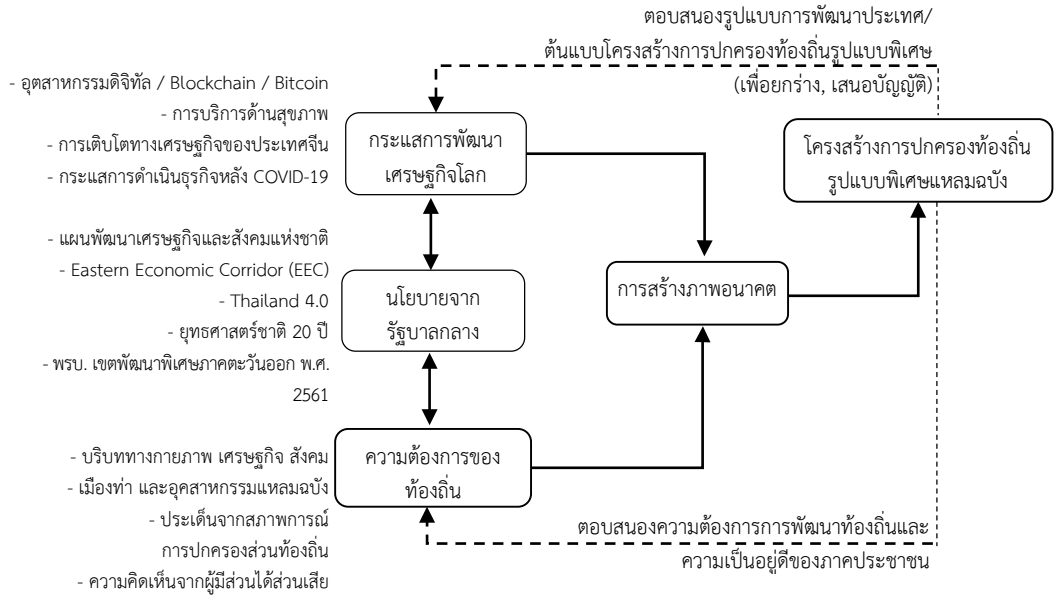
จะต้องนำมาเปรียบเทียบลักษณะข้อดีข้อเสียซึ่งนำมาสู่การปรับปรุงรูปแบบการบริหารจัดการท้องถิ่นเทศบาลนครแหลมฉบังต่อไป

ทั้งนี้ หลักการสำคัญในการบริหารกิจการสาธารณะ โดยเฉพาะกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ลักษณะการบริการและการบริหารองค์กรที่เกี่ยวข้องยังประกอบไปด้วย 1) หลักการบริหารกิจการสาธารณะแนวใหม่ 2) หลักการส่งเสริมศักยภาพและความเป็นอิสระขององค์กรระดับรอง 3) หลักการมีส่วนร่วม 4) หลักการร่วมทุน 5) หลักความรับผิดชอบ 6) หลักความคุ้มค่า และ 7) ผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นผู้จ่าย (International Renewable Energy Agency, 2018)

4. วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้มีกรอบการดำเนินงานเพื่อออกแบบโครงสร้างทางการบริหารแหลมฉบังเพื่อรองรับ EEC โดยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสร้างภาพอนาคต โดยใช้กระบวนการกวาดสัญญาณผนวกกับการสัมภาษณ์และการระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการท้องถิ่น เพื่อให้ได้มาซึ่งภาพอนาคตสำคัญจากกระบวนการมองภาพอนาคตร่วมกันและนำไปสู่รูปแบบการบริหารภาครัฐที่เหมาะสมกับพื้นที่แหลมฉบังซึ่งเป็นพื้นที่ที่สำคัญที่สุดพื้นที่หนึ่งของ EEC รายละเอียดดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษาโครงสร้างการปกครองท้องถิ่นเทศบาลนครแหลมฉบัง

ที่มา: พีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ และคณะ (2564)

4.1 การรวบรวมองค์ความรู้ที่เป็นแนวโน้มและทิศทางการพัฒนาแหลมฉบัง

การรวบรวมองค์ความรู้ที่เป็นแนวโน้มและทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในการศึกษานี้ ไม่เพียงแต่เป็นการแสวงหาสืบค้นข้อมูลเฉพาะที่หาได้จากงานวิจัย แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเท่านั้น แต่ยังรวมถึงองค์ความรู้จากสื่อออนไลน์ วารสาร เอกสารตีพิมพ์ จากองค์กรที่น่าเชื่อถือ เช่น องค์การการค้าระหว่างประเทศ องค์กรสำคัญที่เป็นผู้นำด้านเทคโนโลยีดิจิทัล แนวโน้มด้านสุขภาพ กลุ่ม G7 ธนาคารแห่งประเทศไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แนวนโยบายพัฒนากลุ่มอุตสาหกรรมใหม่ (New S-Curve) เป็นต้น เนื่องจากเป็นการกวาดสัญญาณเพื่อแสวงหาภาพแห่งอนาคตของแหลมฉบัง ในการสังเคราะห์วรรณกรรมจึงจำเป็นจะต้องใช้ข้อมูลทั้งที่มีในปัจจุบันและแนวโน้มที่น่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

นอกจากนี้ ยังจำเป็นจะต้องทำความเข้าใจกับลักษณะทั่วไปของพื้นที่แหลมฉบัง ได้แก่ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น ยุทธศาสตร์การพัฒนาท่าเรืออุตสาหกรรมแหลมฉบัง ลักษณะการส่งเสริมการลงทุน (BOI) แหลมฉบังและ EEC สภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ของพื้นที่แหลมฉบัง โดยการรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นมูลฐาน (Baseline) สำหรับการสร้างภาพอนาคต

4.2 การสัมภาษณ์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการระดมความคิดเห็น (Focus Group)

กระบวนการสัมภาษณ์แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการระดมความคิดเห็น แบ่งออกเป็น 4 ช่วง ได้แก่

(1) การสัมภาษณ์เบื้องต้น คณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักการเมืองท้องถิ่น ส่วนราชการ คณะกรรมการ EEC เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการบริหารจัดการท้องถิ่น ความสอดคล้อง-ไม่สอดคล้องระหว่างระเบียบการบริหารราชการกับบริบททางเศรษฐกิจ-สังคม

(2) การระดมความคิดเห็น จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของพื้นที่แหลมฉบัง เช่น นักธุรกิจ ผู้ประกอบการ หอการค้าจังหวัด นักอสังหาริมทรัพย์ และส่วนราชการ เป็นต้น ซึ่งเป็น “กระบวนการสร้างภาพอนาคตเทศบาลนครแหลมฉบัง” ทั้งนี้ เป็นการกวาดสัญญาณเข้าใจถึงแนวโน้มทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของแหลมฉบังในอนาคต รวมไปถึงการแสวงหาปัจจัยที่ขับเคลื่อนการพัฒนา

(3) การสัมภาษณ์และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในกลุ่มเดียวกันกับการระดมความคิดเห็น เพื่อนำเสนอภาพอนาคตที่เป็นไปได้ในกรณีต่างๆ ให้ผู้เชี่ยวชาญลงฉันทามติและเสนอ การแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นในการทำภาพอนาคตที่ชัดเจนยิ่งขึ้น กระบวนการสร้างฉากทัศน์สำคัญในการสร้างภาพอนาคตแหลมฉบัง และสร้างกรอบข้อตกลงนี้ไปใช้ในการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการพัฒนาพื้นที่แหลมฉบังให้เป็นไปตามฉากทัศน์ที่ได้พัฒนาขึ้น

(4) ประชุมนำเสนอ/แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หลังจากได้ภาพอนาคตสำคัญและทิศทางการบริหารจัดการกิจการสาธารณะในอนาคตแล้ว นำมาสู่การนำเสนอตัวแบบโครงสร้างการบริหารท้องถิ่นรูปแบบใหม่และข้อเสนอแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ รวมไปถึงการประชุมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นเชิงลึกในประเด็นการปรับตัวจากการบริหารภาครัฐท้องถิ่นแบบเก่าไปเป็นตัวแบบที่นำเสนอขึ้นใหม่ถึงความพร้อมและข้อจำกัดของการบริหารจัดการท้องถิ่นแหลมฉบัง

ตารางที่ 1 ลำดับและกระบวนการสัมภาษณ์แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการระดมความคิดเห็น

ลำดับ	การจัดการข้อมูล	ผู้เชี่ยวชาญ / ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	เป้าหมาย
1	การสัมภาษณ์	1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) นักการเมืองท้องถิ่น 3) ส่วนราชการระดับจังหวัด 4) คณะกรรมการ EEC	■ ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการบริหารจัดการท้องถิ่น ■ ความสอดคล้อง-ไม่สอดคล้องระหว่างระเบียบการบริหารราชการกับบริบททางเศรษฐกิจ-สังคม
2	การระดมความคิดเห็น	1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) ส่วนราชการระดับจังหวัด 3) หอการค้าจังหวัด 4) สภาอุตสาหกรรมจังหวัด 5) อุตสาหกรรมจังหวัด 6) สมาคมอสังหาริมทรัพย์ 7) สถาบันการศึกษา 8) แรงงานจังหวัด 9) สิ่งแวดล้อมจังหวัด 10) คณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 11) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น 12) คณะกรรมการ EEC 13) โยธาธิการและผังเมืองจังหวัด	■ สัญญาณ-แนวโน้มทางกายภาพเศรษฐกิจและสังคมของแหลมฉบังในอนาคต ■ ปัจจัยที่ขับเคลื่อนการพัฒนาแหลมฉบังในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต
3	การสัมภาษณ์และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น		■ นำเสนอภาพอนาคตที่เป็นไปได้ในกรณีต่างๆ ให้ผู้เชี่ยวชาญลงฉันทามติและเสนอ-แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นในการทำภาพอนาคตที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ■ ผู้เชี่ยวชาญได้ฉากทัศน์สำคัญในการสร้างภาพอนาคตแหลมฉบัง (Inception) ■ ผู้เชี่ยวชาญนำกรอบข้อตกลงนี้ไปใช้ในการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการพัฒนาพื้นที่แหลมฉบังให้เป็นไปตามฉากทัศน์ที่ได้พัฒนาขึ้น
4	ประชุมนำเสนอ/แลกเปลี่ยนความคิดเห็น	1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) นักการเมืองท้องถิ่น 3) ส่วนราชการระดับจังหวัด 4) คณะกรรมการ EEC 5) สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	■ นำเสนอตัวแบบโครงสร้างการบริหารท้องถิ่นรูปแบบใหม่และข้อเสนอ-แลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ

ลำดับ	การจัดการข้อมูล	ผู้เชี่ยวชาญ / ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	เป้าหมาย
	ประชุมนำเสนอ/แลกเปลี่ยนความคิดเห็น	1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลนครแหลมฉบังและท้องถิ่นที่มีลักษณะจำเพาะทางเศรษฐกิจ / มีบริบทใกล้เคียงกับ ทน. แหลมฉบัง 2) นักการเมืองท้องถิ่น 3) ส่วนราชการระดับจังหวัด 4) คณะกรรมการ EEC	▪ การประชุมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นเชิงลึกในประเด็นการปรับตัวจากการบริหารภาครัฐท้องถิ่นแบบเก่าไปเป็นตัวแบบที่นำเสนอขึ้นใหม่ ถึงความพร้อมและข้อจำกัดของการบริหารจัดการท้องถิ่นแหลมฉบัง

ที่มา: พีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ และคณะ (2564)

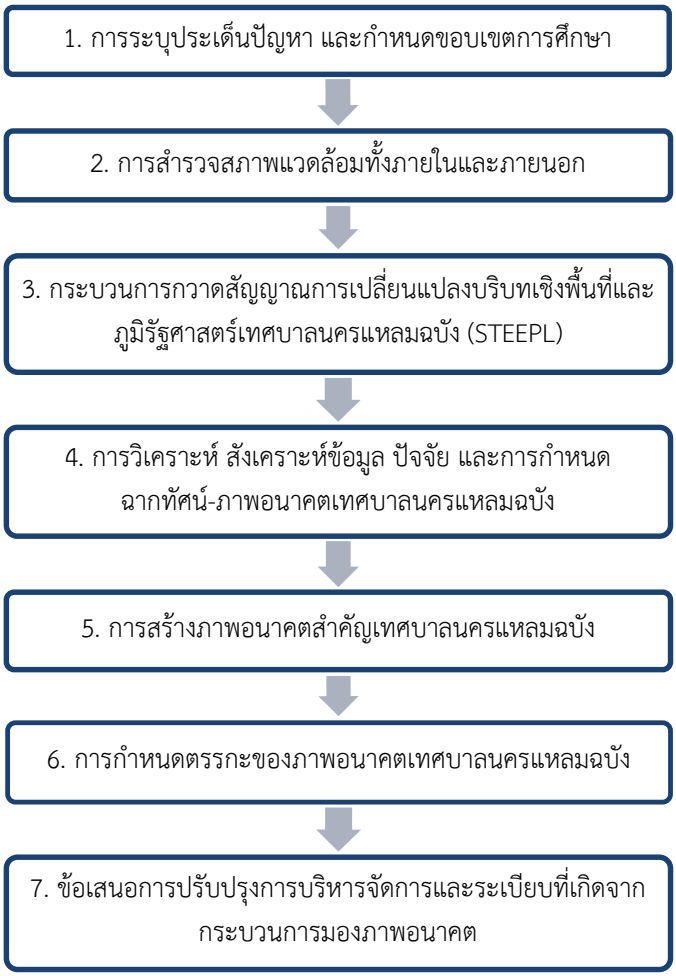
4.3 กระบวนการสร้างภาพอนาคตเทศบาลนครแหลมฉบัง

การมองภาพอนาคต คือ กระบวนการคาดการณ์อนาคตอย่างเป็นระบบเป็นกระบวนการทำความเข้าใจทางเลือกในอนาคตที่มีผลต่อการตัดสินใจในปัจจุบัน การมองภาพอนาคตในการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของ 3 ปัจจัยที่เปรียบเสมือนกรอบเนื้อหาการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ทั้งนี้ กระบวนการมองภาพอนาคตแตกต่างไปจากการวางแผนโดยทั่วไปที่เน้นการวิเคราะห์ปัจจัยศักยภาพที่มีความแน่นอนสูงเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม การมองภาพอนาคต ใช้การคาดการณ์ (Forecast) หรือการทำนาย (Prediction) ซึ่งเป็นการสันนิษฐานอนาคตเพียงรูปแบบเดียว แต่ผลลัพธ์ของการมองภาพอนาคตจะครอบคลุมทางเลือกของอนาคตประเภทต่างๆ ทั้งอนาคตที่มีโอกาสเกิดขึ้น (Possible) อนาคตที่อาจเกิดขึ้น (Plausible) อนาคตที่น่าจะเกิดขึ้น (Probable) และอนาคตที่อยากให้เกิดขึ้น (Preferable) การมองภาพอนาคตในเชิงผลลัพธ์จะทำให้เกิดความเข้าใจต่อสถานการณ์ทั้งหมดที่อาจเกิดขึ้น

ในการประเมินภาพอนาคต จากกระบวนการกวาดสัญญาณใช้หลักการ **“การสำรวจสภาพแวดล้อมเชิงลึก”** (Deep Horizontal Scanning) โดยมีหลักการวิเคราะห์และพิจารณาปัจจัยใดๆ ในด้าน “ความแน่นอน” และ “ระดับผลกระทบ” ซึ่งสามารถพิจารณาออกในรูปแบบตารางเมทริกซ์ (Wood, 2020) ในการศึกษานี้ใช้กระบวนการตรวจสอบปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนด้วยเทคนิค STEEPL ในการพิจารณาปัจจัยในแต่ละด้าน เนื่องจากในกระบวนการกวาดสัญญาณนั้นจำเป็นจะต้องมีข้อมูลในทุกมิติที่จำเป็นต่อการวิเคราะห์และวางแผนสำหรับอนาคต สำหรับกระบวนการกวาดสัญญาณจนนำมาสู่การสร้างภาพอนาคต กระบวนการสร้างภาพอนาคตทั้งหมดเหล่านี้เป็นปฏิบัติการผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการ

(Focus Group) และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ส่วนราชการในพื้นที่ และมีเทศบาลนครแหลมฉบัง

แผนภาพที่ 2 กระบวนการและเทคนิคการมองภาพอนาคตแหลมฉบัง

ทั้งนี้ ในขั้นตอนการศึกษาในลำดับถัดมาเป็นการนำผลการศึกษาดังกล่าวมาวิเคราะห์หาปัจจัย ระดับความแน่นอนและระดับผลกระทบที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ การวิเคราะห์ระดับความแน่นอน และระดับผลกระทบนับว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในกระบวนการลำดับความสำคัญและการวางแผนการเพื่อใช้ในการบริหารจัดการงานการลำดับความสำคัญกับปัจจัยที่มีความเสี่ยงและความไม่แน่นอนสูง

ประเด็นหรือปัจจัยใดที่วิเคราะห์แล้วว่ามีผลกระทบระดับต่ำก็ให้มีกระบวนการติดตามผลว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร ไม่จำเป็นต้องมีการระบุไว้ในแผนหรือการดำเนินการ ส่วนปัจจัยที่มีผลกระทบระดับกลางและสูงและมีความไม่แน่นอนต่ำ และประเด็นที่มีความไม่แน่นอนและผลกระทบอยู่ในระดับปานกลาง ก็ให้มีการบรรจุรายละเอียดไว้ในแผนยุทธศาสตร์ ประเด็นใดที่มีผลกระทบสูงก็กำหนดให้เป็นประเด็นที่สำคัญที่สุดหรือประเด็นวิกฤต สำหรับประเด็นที่มีความไม่แน่นอนปานกลางและสูงแต่มีผลกระทบสูงและปัจจัยที่มีความไม่แน่นอนสูงและผลกระทบปานกลางก็ให้นำมาวิเคราะห์กำหนดภาพอนาคต ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การกำหนดลำดับศักดิ์ของประเด็นในการพิจารณาสร้างภาพอนาคต

		ระดับความแน่นอน		
		ต่ำ	กลาง	สูง
ระดับผลกระทบ	สูง	ประเด็นสำคัญที่สุด ในการดำเนินการ	ปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญ ในการกำหนดภาพอนาคต	ปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญ ที่สุดที่กำหนดภาพอนาคต
	กลาง	ประเด็นสำคัญ ในการดำเนินการ	ประเด็นสำคัญ ในการดำเนินการ	ปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญ ที่กำหนดภาพอนาคต
	ต่ำ	สังเกตการณ์	สังเกตการณ์	ประเมินและติดตาม

ที่มา: นิติบดี ศุขเจริญ (2562)

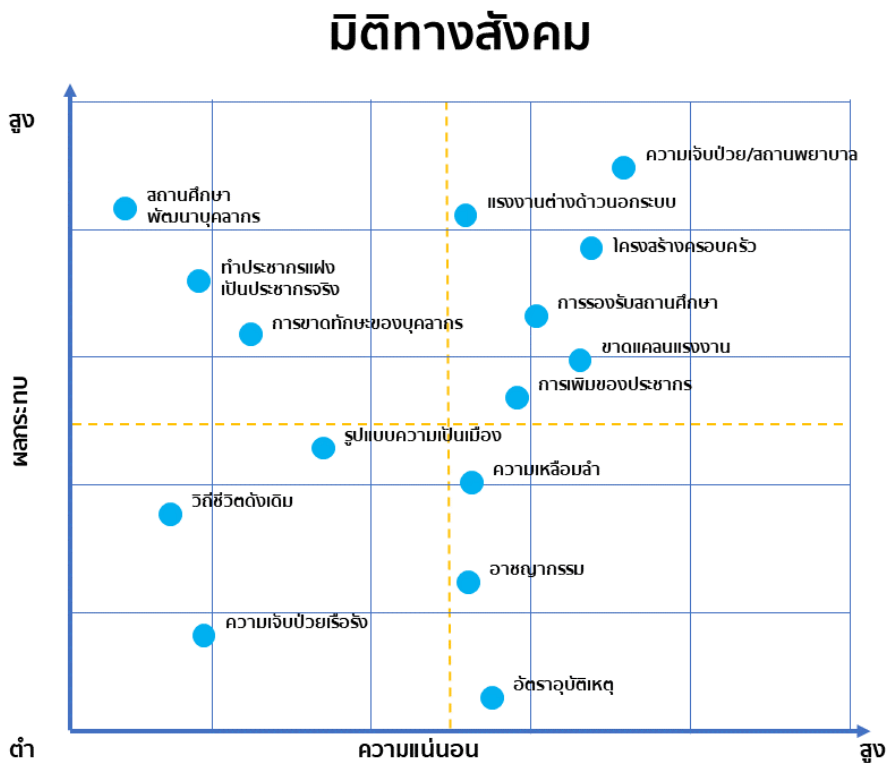
ทั้งนี้ ในกระบวนการวัดและประเมินผลในแต่ละด้านนั้นให้ผู้ประเมินทำการสัมภาษณ์และประชุมหารือแบบ Focus Group เพื่อสร้างประเด็นการหารือตามหมวดหรือกลุ่มที่กำหนดไว้ จากนั้นให้ใช้ฉันทมติจากกลุ่มการดำเนินการในแต่ละด้านทำการให้คะแนนลงในระบบพิกัด โดยแกนตั้งเป็นระดับผลกระทบและแกนนอนเป็นความแน่นอน โดยสร้างระดับคะแนนจาก 0 เป็นคะแนนต่ำสุด จนถึงคะแนนเต็ม 10 เป็นคะแนนสูงสุด

5. ผลการศึกษา

ในกระบวนการมองภาพอนาคต ใช้การกวาดสัญญาณ (Scanning) เป็นกระบวนการขั้นแรกเพื่อหาประเด็นและปัจจัยสำคัญทั้งในเชิงบวกและลบในการกำหนดกรอบของภาพที่มีความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับเทศบาลนครแหลมฉบัง และใช้การสำรวจสภาพแวดล้อมเชิงลึก (Deep Horizon Scanning) โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่จะส่งผลกระทบกับชุมชนและพื้นที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจนิคมอุตสาหกรรม ท่าเรือแหลมฉบัง เป็นต้น ทั้งนี้ ผู้อยู่อาศัย และประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ รวมไปถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีถือว่าเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญที่จะเป็นผู้กำหนดบทบาทและเข้าใจต่อสถานการณ์ในอดีต ปัจจุบัน และสิ่งที่น่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

ผลจากศึกษาเพื่อการกำหนดภาพอนาคตสำคัญของเทศบาลนครแหลมฉบัง เป็นการนำประเด็นสำคัญในด้านสังคม (Social) เทคโนโลยี (Technology) เศรษฐกิจ (Economic) สิ่งแวดล้อม (Environment) การปกครอง/การเมือง (Politics) และกฎเกณฑ์ (Laws) หรือกระบวนการวิเคราะห์ STEEPL ผ่านการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่ม (Focus Group) มาพิจารณาเพื่อสร้างฉากทัศน์ (Scenario) ที่เป็นภาพรวมของสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในแต่ละรูปแบบนำมาสู่กระบวนการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ ทั้งนี้ มีหลักสำคัญและผลการทำกระบวนการกวาดสัญญาณตามแผนภาพที่ 3-7 ดังนี้

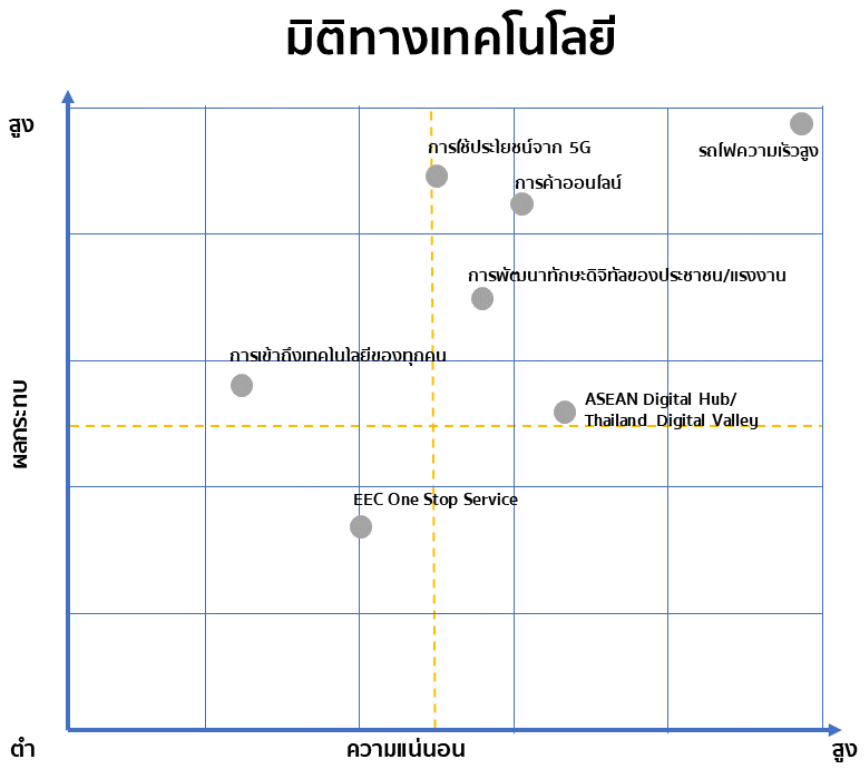
แผนภาพที่ 3 การประเมินระดับผลกระทบและระดับความแน่นอนที่จะเกิดขึ้นของสถานการณ์ของภาพอนาคตแหลมฉบัง: มิติทางสังคม

ที่มา: พีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ และคณะ (2564)

มิติทางสังคม ภาพอนาคตของแหลมฉบังในมิติทางสังคมยังคงประสบปัญหาพื้นฐานที่สำคัญอย่างการมีจำนวนประชากรแฝงจำนวนมากเกินกว่าความสามารถในการมีโครงสร้างพื้นฐานรองรับไหว มีความหนาแน่นของประชากรวัยแรงงานโดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมและบริการเกี่ยวเนื่อง สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบไปสู่ความจำเป็นในการสร้างสาธารณูปการรองรับ เช่น การพัฒนาสถานพยาบาล การพัฒนาระบบทะเบียนแรงงาน การพัฒนาสถานศึกษารองรับครอบครัวที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาประกอบกรรมาชีพที่แหลมฉบัง ทั้งนี้บริเวณชุมชนเมือง อาชีพท้องถิ่น เช่น เกษตรกรรม ประมงท้องถิ่น แปรเปลี่ยนหรือหายไปจากการส่งเสริมให้พื้นที่มีความโดดเด่นเฉพาะด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี

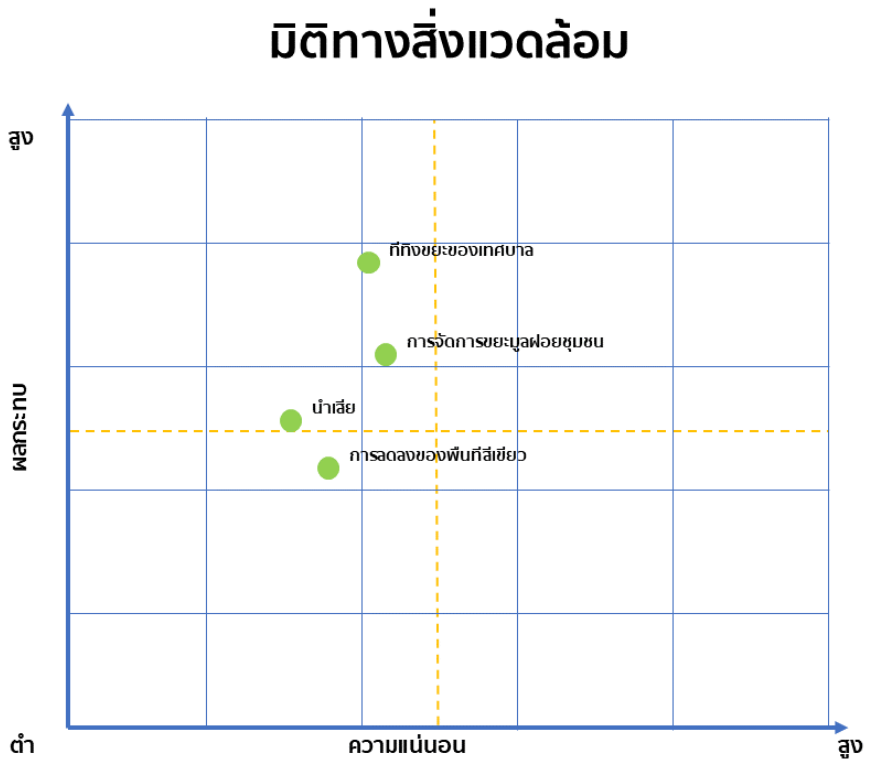
แผนภาพที่ 4 การประเมินระดับผลกระทบและระดับความแน่นอนที่จะเกิดขึ้นของสถานการณ์ของภาพอนาคตแหลมฉบัง: มิติทางเทคโนโลยี

ที่มา: พีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ และคณะ (2564)

มิติทางเทคโนโลยี ในภาคอุตสาหกรรมและการค้าการบริการของแหลมบังจะเกิดการใช้ประโยชน์จาก 5G ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนในภาคอุตสาหกรรมที่จะเป็นระบบอัตโนมัติมากขึ้น ซึ่งจะทำให้มีการลดการใช้จำนวนคนลง ใช้เครื่องมือเครื่องจักรและเทคโนโลยีมากขึ้น ผู้คนที่เคยทำงานในแบบเดิมเกิดการพัฒนาทักษะใหม่ แปรเปลี่ยนบทบาทของตนเองต่อภาคอุตสาหกรรม แหลมบังจะกลายเป็นแหล่งรวมเทคโนโลยีอุตสาหกรรมขึ้นสูง ผู้คนปรับตัวและเข้าใจต่อการใช้งานระบบปฏิบัติการต่างๆ ทั้งนี้ ในภูมิภาคตะวันออกที่ตั้งอยู่บน EEC มีระบบ EEC One Stop Service หรือ EECOSS ให้บริการภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมให้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น ส่งผลให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจของแหลมฉบังเกิดการผูกโยงเข้ากับเทคโนโลยีขั้นสูงของประเทศ

แผนภาพที่ 5 การประเมินระดับผลกระทบและระดับความแน่นอนที่จะเกิดขึ้นของสถานการณ์ของภาพอนาคตแหลมฉบัง: มิติทางสิ่งแวดล้อม

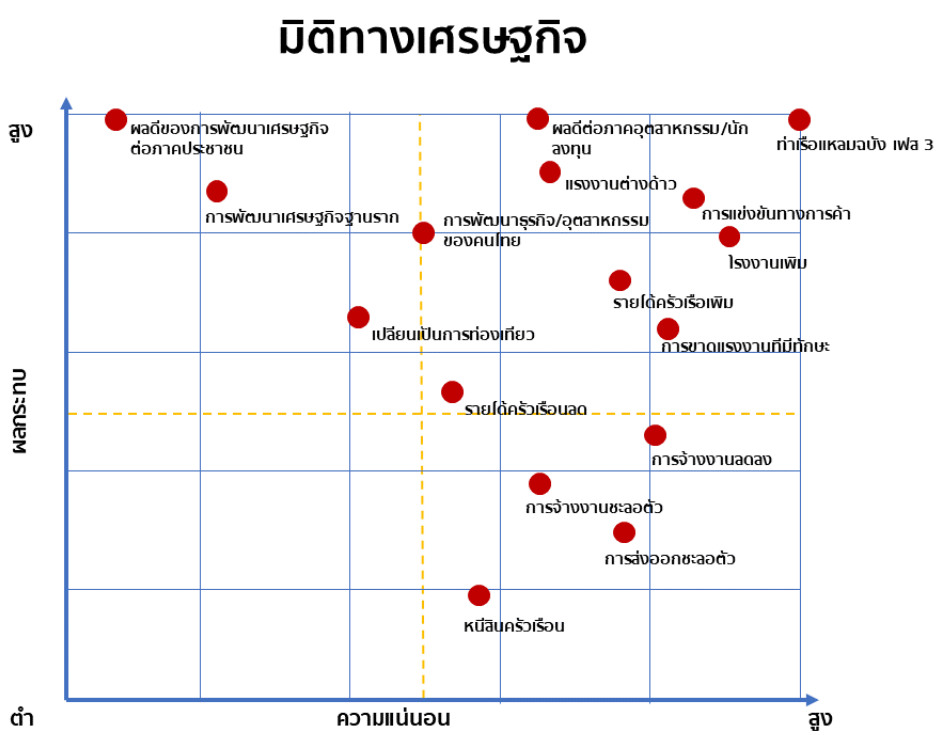

ที่มา: พีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ และคณะ (2564)

มิติทางสิ่งแวดล้อม มิติทางด้านสิ่งแวดล้อมของแหลมฉบังจะเผชิญกับการเพิ่มจำนวนสิ่งปฏิกูลทั้งที่มาจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและภาคครัวเรือนมากขึ้น รวมถึงในด้านมลพิษ ฝุ่นควัน ที่จะส่งผลต่อสุขภาวะโดยรวมของคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ในขณะเดียวกัน การขยายตัวของเมืองจะส่งผลต่อการลดลงของพื้นที่สีเขียว อาจเกิดการบุกรุกพื้นที่สีเขียวและรวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากพื้นที่เพาะปลูกกลายเป็นพื้นที่อยู่อาศัยหรือเป็นส่วนหนึ่งของเมืองที่กำลังขยายตัวอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่ามิติทางสิ่งแวดล้อมนั้นแม้ว่าจะมีประเด็นเชิงข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอยู่น้อยประเด็น เมื่อเทียบกับมิติอื่นๆ แต่ทว่าประเด็นเหล่านี้นั้นครอบคลุมปัญหาหลักด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งเทศบาลนครแหลมฉบังนั้นเผชิญอยู่อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้แล้วปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่างๆ โดยเฉพาะด้านมลพิษทางอากาศและเสียง แหลมฉบังเป็นพื้นที่ที่ซึ่งได้รับการพัฒนาอยู่อย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

มีความมั่นใจมากขึ้นในความสามารถของทางการในการที่จะขจัดและบรรเทาสภาพการณ์เหล่านี้ในอนาคต

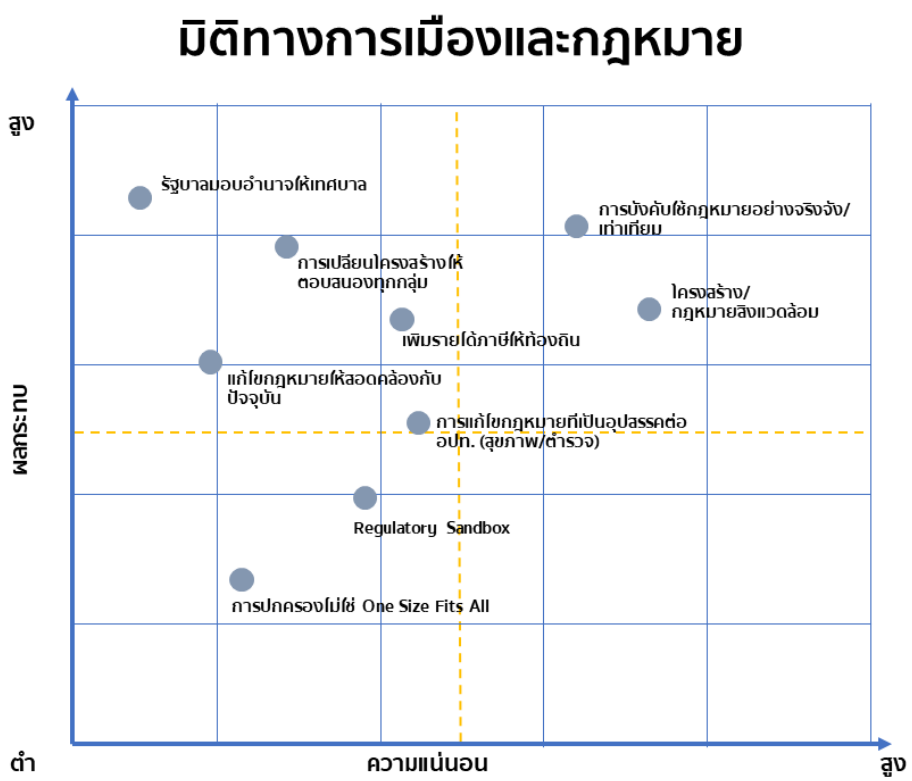
แผนภาพที่ 6 การประเมินระดับผลกระทบและระดับความแน่นอนที่จะเกิดขึ้นของสถานการณ์ของภาพอนาคตแหลมฉบัง: มิติทางเศรษฐกิจ

ที่มา: พีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ และคณะ (2564)

มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางด้านเศรษฐกิจเกิดการขยายตัวยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เกิดขึ้นจากการลงทุนของรัฐในการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบัง นิคมอุตสาหกรรม และโครงสร้างพื้นฐานสนับสนุนภาคอุตสาหกรรม รวมไปถึงการลงทุนทำธุรกิจ การพัฒนาอุตสาหกรรมและองค์กรที่เกี่ยวเนื่อง มาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันที่กำลังพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นตัวกระตุ้นและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับประเทศไทย แหลมฉบังจะยังคงเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศไทยต่อไป

แผนภาพที่ 7 การประเมินระดับผลกระทบและระดับความแน่นอนที่จะเกิดขึ้นของสถานการณ์ของภาพอนาคตแหลมฉบัง: มิติทางการเมืองและกฎหมาย

ที่มา: พีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ และคณะ (2564)

มิติทางการเมืองและกฎหมาย เนื่องจากการปรากฏขึ้นของ EEC ที่มีสำนักงานมีองค์กรกำกับดูแล และการพัฒนาที่ชัดเจน ทำให้ปัจจุบันนี้ EEC มีพระราชบัญญัติเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ พ.ศ. 2561 ซึ่งทำให้มีความชัดเจนและต่อเนื่องของการพัฒนากฎหมายฉบับดังกล่าวเปิดโอกาสให้กับพื้นที่ของ EEC สามารถพัฒนาได้โดยข้ามขีดจำกัดทางกฎหมายที่เคยมีอยู่เดิม สิ่งเหล่านี้จะทำให้ EEC จำเป็นจะต้องมีรายละเอียดด้านกฎหมายเพิ่มเติมเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการใช้งานทางกฎหมายผิดวิธี กฎและระเบียบของ EEC จะมีความทันสมัยที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ มีการบังคับใช้อย่างถูกต้องและเหมาะสมสอดรับกับการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจจำเพาะ โครงสร้างทางกฎหมายการปกครองและอื่นๆ โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการคลัง อุตสาหกรรม และสิ่งแวดล้อมจะถูกนำมาพิจารณาและปรับปรุงเป็นอันดับแรกๆ

ผลลัพธ์จากการดำเนินการกระบวนการมีส่วนร่วมทำให้ได้มาซึ่งปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนภาพอนาคตเทศบาลนครแหลมฉบังในแต่ละด้าน ซึ่งถูกนำไปใช้ในการคิดวิเคราะห์ต่อสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้น รวมไปถึงประเด็นต่างๆ ที่จะได้รับการพัฒนาและแก้ไขในอนาคต รวมทั้งการคำนึงคาดการณ์ถึงสถานการณ์ในอนาคตที่ได้รับผลกระทบจากบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสถานการณ์โลก สถานการณ์ประเทศไทย สถานการณ์พื้นที่แหลมฉบัง นำมาสู่ฉากทัศน์การเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นกับเทศบาลนครแหลมฉบัง มีรายละเอียดดังนี้

5.1 ภาพอนาคตเทศบาลนครแหลมฉบัง

จากการวัดและวิเคราะห์ STEEPL ผ่านการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่ม ทำให้ได้มาซึ่งประเด็นสำคัญในการสร้างฉากทัศน์-ภาพอนาคตเทศบาลนครแหลมฉบัง ด้วยวิธีการให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประเมินผ่านกรอบระดับผลกระทบและความแน่นอน ตามตารางที่ 3 มีผลดังนี้

ตารางที่ 3 ประเด็นการศึกษาจากการวิเคราะห์ STEEPL ในตารางระดับผลกระทบและความแน่นอน

		ระดับความแน่นอน		
		ต่ำ	กลาง	สูง
ระดับผลกระทบ	สูง	■ การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ■ ประชากรแฝงเป็นประชากรท้องถิ่น ■ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ■ ผลดีทางเศรษฐกิจต่อภาคประชาชนในท้องถิ่น ■ ปรับโครงสร้างการปกครองที่ตอบสนองแต่ละท้องถิ่น ■ รัฐบาลให้อำนาจท้องถิ่น	■ จำนวนแรงงานต่างชาติ/นอกระบบเพิ่มขึ้น ■ สถานศึกษาขาดแคลน ■ การใช้ประโยชน์จาก 5G ■ การค้าออนไลน์ ■ กำจัดขยะได้มากขึ้น ■ ผลดีต่อนักอุตสาหกรรม นักลงทุน ■ การพัฒนาธุรกิจและอสังหาริมทรัพย์ของคนไทย ■ การบังคับใช้กฎหมายจริงจัง / เท่าเทียม	■ ความเจ็บป่วย / สถานพยาบาล ■ โครงสร้างครอบครัว ■ รถไฟความเร็วสูง ■ ท่าเรือแหลมฉบังเฟส 3 ■ การแข่งขันทางการค้า ■ จำนวนโรงงานเพิ่มขึ้น
	กลาง	■ การเข้าถึงเทคโนโลยีของทุกคน	■ ความเป็นเมือง ■ ความเหลื่อมล้ำ	■ การขาดแคลนแรงงาน ■ Digital Hub

		ระดับความแน่นอน		
		ต่ำ	**กลาง**	**สูง**
		■ ปัญหาน้ำเสีย ■ ปัญหาพื้นที่สีเขียวขาดแคลน ■ แก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับปัจจุบัน	■ การพัฒนาทักษะดิจิทัลของแรงงาน/ประชาชน ■ EEC One Stop Service ■ การกำจัดขยะมูลฝอย ■ การกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ■ เพิ่มรายได้ให้ท้องถิ่น	■ รายได้/รายจ่ายครัวเรือนเพิ่ม ■ การขาดแรงงานทักษะมีฝีมือ ■ การจ้างงานลดลง/ชะลอตัว ■ ระเบียบ/กฎหมายสิ่งแวดล้อมดีขึ้น
	ต่ำ	■ การมีวิถีชีวิตดั้งเดิม ■ ความเจ็บป่วยเรื้อรัง ■ การปรับกฎหมายแบบ No One Size Fits All	■ อาชญากรรม ■ อุบัติเหตุ ■ Regulatory Sandbox	■ การส่งออกช้าลง ■ หนี้สินครัวเรือนสูงขึ้น

จากนั้นกำหนดให้กลุ่มผู้ดำเนินการประเมินสร้างฉากทัศน์ออกเป็น 3 กรณี ได้แก่ 1) ภาพอนาคตที่เลวร้ายที่สุด (Worst-case Scenario) หากภาครัฐไม่ดำเนินการใดๆ ในการหลอมรวมการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นกับการพัฒนาเศรษฐกิจ 2) กรณีที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆจากปัจจุบันสู่อนาคต และ 3) กรณีที่มีการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมอย่างยั่งยืน รายละเอียดดังนี้

ภาพอนาคตที่ 1: ภาพอนาคตที่เลวร้ายที่สุด (Worst-case Scenario)

หากภาครัฐไม่ดำเนินการใดๆ ในการหลอมรวมการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นกับการพัฒนาเศรษฐกิจสำหรับพื้นที่ที่มีศักยภาพการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสูงอย่างแหลมฉบังจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่เป็นด้านลบ เกิดการย้ายฐานการผลิตของอุตสาหกรรม แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอุตสาหกรรมที่ใช้หุ่นยนต์ทดแทนการใช้คน แต่เนื่องจากประเทศสูญเสียศักยภาพในการแข่งขัน ประเทศเพื่อนบ้านมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าทั้งในแง่แรงงานและเครื่องจักร ทำให้ฐานการผลิตอุตสาหกรรมที่เป็นการลงทุนจากทั้งในและต่างประเทศย้ายออก สภาพพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมและพื้นที่หลังท่าจึงเกิดเป็นพื้นที่กลางเมืองเสื่อมโทรม ไม่ได้รับการพัฒนา รัฐไม่สามารถเข้าไปบริหารจัดการพื้นที่ได้เนื่องจากเป็นที่ดินของเอกชน เกิดสารพิษปนเปื้อน ผู้คนทยอยย้ายออก ทวีผลให้แก่ความเหลื่อมล้ำในสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนและสังคมสะสมพอกพูนไปจนถึงขีดสุด แต่โดยรวมแล้วเศรษฐกิจฐานรากยังคงเป็นเมืองขนาดเทศบาลนคร แต่ไม่เกิดการเติบโตหรือเปลี่ยนแปลงไป

ในเชิงบวก ท้องถิ่นไม่สามารถบริการจัดการปัญหาขยะและสิ่งแวดล้อมที่เป็นกาก ของเหลือและสิ่งปฏิกูลที่เป็นผลเกี่ยวพันมาจากการอุตสาหกรรมล้าสมัย

ภาพอนาคตที่ 2: กรณีฐาน (Base-case Scenario)

ที่ผ่านมาพัฒนาการของพื้นที่เทศบาลนครแหลมฉบังถูกแบ่งสภาพการพัฒนาที่ชัดเจนในการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบัง และการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจอุตสาหกรรมตามโครงการ Eastern Seaboard ทั้งนี้ เกิดการทุ่มเงิน งบประมาณ และกำลังการผลิตไปยังพื้นที่เขตนิคมอุตสาหกรรมและท่าเรือแหลมฉบัง จะเห็นได้จากการพัฒนาที่ต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมา มีมาตรการผ่อนปรนทางการเงินการธนาคารที่หลากหลายเพื่อให้เกิดการกระตุ้นการลงทุน มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเฉพาะในเขตพื้นที่ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

ในขณะเดียวกันพื้นที่ที่เป็นชุมชนที่เทศบาลนครแหลมฉบังมีหน้าที่ในการดูแลรับผิดชอบอยู่นั้น ไม่สามารถขจัดปัญหาความเดือดร้อนที่เพิ่มขึ้นทุกวันจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาพื้นที่เขตอุตสาหกรรม พื้นที่ชุมชนซึ่งตั้งอยู่หลังท่าจึงกลายเป็นพื้นที่เสื่อมโทรม ไม่ได้รับอานิสงค์จากการพัฒนาของ EEC หรือจากการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมและเขตการท่าเรือโดยตรง

ภาพอนาคตที่ 3: กรณีที่มีการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมอย่างยั่งยืน (Best-case Scenario)

พื้นที่ชุมชนและพื้นที่หลังท่าได้รับการพัฒนาและปรับตัวไปพร้อมกับท่าเรือและนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง ได้รับการพัฒนาเชิงเทคโนโลยีนวัตกรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่สามารถสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจระดับนานาชาติ เศรษฐกิจระดับชาติและการพัฒนาเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น รัฐบาลส่วนกลาง ท้องถิ่น และเอกชน ร่วมมือกันในการพัฒนาให้เมืองเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองอัจฉริยะ และปลอดมลพิษตามต้นแบบและทิศทางการพัฒนาของพื้นที่ มีประชากรจากหลากหลายพื้นที่และนานาชาติเข้ามาอยู่อาศัยใช้ชีวิต เทศบาลนครแหลมฉบังสามารถบริหารจัดการท้องถิ่น สร้างความเป็นธรรม ปลอดภัย และรักษาความสะอาดของเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชากร

สำหรับฉากทัศน์ทั้งหมดนี้เป็นการพิจารณาร่วมกันระหว่างผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตัวแทนจากคณะกรรมการ EEC รวมไปถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และใช้เป็นฐานคิดสำหรับกระบวนการสร้างภาพอนาคตสำคัญ ผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

ภาพอนาคตสำคัญเทศบาลนครแหลมฉบัง

ฉากทัศน์สำคัญที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของแหลมฉบัง จากการรวบรวมประเด็นทั้งหมดและจากกระบวนการศึกษาตามภาพที่ 3-7 ซึ่งได้มาจากกระบวนการวิเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียพบว่า แหลมฉบังจะยังคงเป็นเมืองท่าที่สำคัญของประเทศไทยและ EEC และจะกลายเป็นเมืองท่าที่สำคัญกับนานาประเทศต่อไป โดยจะเกิดการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่นำเข้ามาใช้ในระบบการขนส่งและโลจิสติกส์ มีเทคโนโลยีขั้นสูง ทำให้แหลมฉบังจะมีผู้เชี่ยวชาญและผู้คนที่ชำนาญการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจำนวนมาก และยังกลายเป็นแหล่งเศรษฐกิจอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศยิ่งขึ้นไปอีก ในทางกลับกันมิติด้านสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มที่จะเกิดปัญหาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งที่มาจากระบบอุตสาหกรรมและจากการรวมตัวของแรงงานและผู้ประกอบการจำนวนมาก สิ่งที่ต้องทำการปรับตัวสำคัญสำหรับเทศบาลนครแหลมฉบัง คือ องค์กรจำเป็นจะต้องมีผู้เชี่ยวชาญและผู้ประสานงานในด้านการท่า ด้านเทคโนโลยี การจัดการสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการพัฒนาทักษะด้านภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาจีน ญี่ปุ่น อังกฤษ และอื่นๆ ที่เป็นคู่ค้าสำคัญกับประเทศไทย เพื่อที่จะมีความสามารถในการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ

5.2 ข้อเสนอเชิงโครงสร้างการจัดการปกครองในพื้นที่เทศบาลนครแหลมฉบังเพื่อให้สอดคล้องกับการเป็นเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

จากการศึกษาพื้นที่เทศบาลนครแหลมฉบัง และรวมไปถึงกระบวนการสร้างภาพอนาคต ผ่านกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมภาษณ์ และการแสดงข้อคิดเห็นในแต่ละกระบวนการ จึงได้มาซึ่งสภาพการณ์และภาพอนาคตของเทศบาลนครแหลมฉบัง อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้มีเป้าหมายสำคัญในการออกแบบโครงสร้างการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีศักยภาพสอดรับไปกับสถานการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่ และการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจากการมีนิคมอุตสาหกรรมและท่าเรือแหลมฉบัง ซึ่งเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดส่วนหนึ่งของประเทศไทย ในการศึกษานี้จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาระบบการบริหารจัดการการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านการบริการสาธารณะและการบริการภาคประชาสังคมเป็นสำคัญ รายละเอียดของข้อเสนอแนะมีดังต่อไปนี้

5.2.1 แนวทางการเพิ่มศักยภาพทางการบริหารให้แก่เทศบาลนครแหลมฉบัง

การแปรเปลี่ยนโครงสร้างทางการบริหาร อำนาจหน้าที่ และความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ในฐานะที่เทศบาลนครแหลมฉบังตั้งอยู่ใน EEC คณะกรรมการนโยบาย EEC กำหนดให้มีการบูรณาการการให้บริการภาครัฐแบบเบ็ดเสร็จในพื้นที่เทศบาลโดย

กำหนดให้เทศบาลนครแหลมฉบังมีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะโดยลดการพึ่งพิงหน่วยราชการส่วนภูมิภาคและสามารถตัดสินใจได้เองภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการนโยบาย EEC

5.2.2 การเพิ่มส่วนราชการใหม่ในโครงสร้างการบริหาร

เพื่อที่จะรองรับภารกิจที่ทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะด้านการสร้างความเป็นอยู่ดีด้านสุขภาพ การดูแลรักษาสภาพล้อม การต่างประเทศ และการพัฒนาเมือง ทั้งนี้ในปัจจุบันเทศบาลนครแหลมฉบังมีส่วนราชการที่รับผิดชอบด้านการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมอยู่รวมกัน และด้านการช่างและการผังเมืองอยู่รวมกัน และขาดส่วนราชการด้านการติดต่อประสานงานกับต่างประเทศและส่งเสริมการลงทุน เพื่อให้ส่วนราชการแต่ละแห่งมีงานที่จำเพาะเจาะจงมากขึ้นเพื่อรองรับภารกิจที่จะมีมากขึ้นในอนาคต และเพื่อให้สามารถเพิ่มตำแหน่งผู้รับผิดชอบงานด้านต่างๆ เพื่อรองรับการเป็นเมืองท่าและโลจิสติกส์ เทศบาลนครแหลมฉบัง ควรแยกกองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมออกจากสำนักสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม และควรแยกกองวิเทศสัมพันธ์ออกจากสำนักปลัดเทศบาล และควรแยกกองช่างและกองผังเมืองออกจากสำนักการช่าง

5.2.3 การเพิ่มตำแหน่งสายงานด้านการส่งเสริมการลงทุน

เทศบาลนครแหลมฉบังขาดบุคลากรที่รับผิดชอบภารกิจการส่งเสริมการลงทุน การพัฒนาเศรษฐกิจ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล จึงควรเพิ่มตำแหน่งใหม่โดยโยกย้ายคนเดิมมาปฏิบัติหน้าที่ใหม่ และต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้และเพิ่มพูนทักษะใหม่ สายงานที่ควรเพิ่ม ได้แก่ นักวิชาการพาณิชย์ นักพัฒนาการท่องเที่ยว นักวิชาการคอมพิวเตอร์ และนักวิเทศสัมพันธ์

6. บทสรุป

เทศบาลนครแหลมฉบังเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบบริการสาธารณะและบริการพื้นฐานให้กับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบจากนโยบายของรัฐบาลในการพัฒนา EEC ทว่ารูปแบบการปกครองของเทศบาลนครแหลมฉบังมีระเบียบการปฏิบัติราชการไปในแบบแผนเดียวกันกับเทศบาลนครอื่น เทศบาลนครแหลมฉบังจึงไม่สามารถบริหารจัดการรัฐกิจตามลักษณะทางเศรษฐกิจพิเศษได้ การศึกษานี้จึงต้องการแสวงหาและออกแบบโครงสร้างที่เหมาะสมสำหรับการเป็นส่วนสำคัญของพื้นที่ EEC ที่เริ่มใช้งานในอนาคตอันใกล้นี้ เพื่อความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดี ควบคู่ไปกับส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนต่อไป

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2 ประการ คือ 1) สร้างภาพอนาคตเชิงเศรษฐกิจและสังคมแหลมฉบังที่สอดรับกับการเป็นพื้นที่ภายใน EEC และ 2) ออกแบบและจัดทำข้อเสนอเชิงโครงสร้างการจัดการปกครองในพื้นที่เทศบาลนครแหลมฉบังเพื่อให้สอดคล้องกับการเป็น EEC

จากวัตถุประสงค์ที่ 1) ทำการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างภาพอนาคตเทศบาลนครแหลมฉบัง เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการพัฒนา ในมิติของประชากร เศรษฐกิจ ภูมิรัฐศาสตร์ และด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น นโยบายและแผนของ EEC จังหวัดชลบุรี และทิศทางการพัฒนาของเทศบาลนครแหลมฉบัง ที่นำไปสู่การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลนครแหลมฉบัง ทำให้ทราบถึง บริบทและทิศทางการพัฒนาที่เป็นไปตามกระแสสังคม จากนั้นเป็นการนำมาสู่การสร้างภาพอนาคตของเทศบาลนครแหลมฉบังโดยมีฉากทัศน์ คือ การยังคงเป็นแหล่งอุตสาหกรรมและพื้นที่ท่าเรือชั้นนำระดับนานาชาติ โดยจะเกิดการพัฒนาพื้นที่บริเวณท่าเรือและพื้นที่ชุมชนเมืองหลังท่าให้เป็นเมืองนวัตกรรม ที่สอดคล้องไปกับการวิจัยและพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังและเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

ภาพอนาคตสำคัญเทศบาลนครแหลมฉบัง แหลมฉบังจะยังคงเป็นเมืองท่าที่สำคัญของประเทศไทยและ EEC และจะกลายเป็นเมืองท่าที่สำคัญกับนานาประเทศ เกิดการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการขนส่งโลจิสติกส์ มีเทคโนโลยีขั้นสูง ทำให้แหลมฉบังจะมีผู้เชี่ยวชาญและผู้คนที่ชำนาญการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจำนวนมาก และยังกลายเป็นแหล่งเศรษฐกิจอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศยิ่งขึ้นไปอีก ในทางกลับกันมิติด้านสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มที่จะเกิดปัญหาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่ต้องทำการปรับตัวสำคัญสำหรับเทศบาลนครแหลมฉบังคือ องค์กรจำเป็นจะต้องมีผู้เชี่ยวชาญและผู้ประสานงานในด้านการท่าด้านเทคโนโลยี การจัดการสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการพัฒนาทักษะด้านภาษาต่างประเทศที่เป็นคู่ค้าสำคัญกับประเทศไทย เพื่อที่จะมีความสามารถในการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ

ทั้งนี้ จากวัตถุประสงค์ที่ 2 ในการให้ข้อเสนอแนะเชิงโครงสร้างการปกครองของเทศบาลนครแหลมฉบัง ได้แก่ 1) ดำเนินการเปลี่ยนโครงสร้างทางการบริหาร อำนาจหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ในฐานะที่เทศบาลนครแหลมฉบังตั้งอยู่ใน EEC 2) การเพิ่มส่วนราชการใหม่ในโครงสร้างการบริหาร โดยดำเนินการแยกกองช่างและกองผังเมืองออกจากสำนักช่าง ควรแยกกองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมออกจากสำนักสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม และควรแยกกองวิเทศสัมพันธ์ออกจากสำนัก 3) การเพิ่มตำแหน่งสายงานด้านการส่งเสริมการลงทุน เทศบาลนครแหลมฉบังควรใช้กลไกทางกฎหมาย

ที่มีอยู่แล้วเพิ่มตำแหน่งใหม่โดยโยกย้ายคนเดิมมาปฏิบัติหน้าที่ใหม่ โดยต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้และเพิ่มพูนทักษะใหม่

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

DDproperty. (2561). *ผ่าพื้นที่ EEC ข้อดี-ข้อเสียที่ประเทศไทยจะได้รับ. Forbes Thailand*. สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2564, จาก https://forbesthailand.com/commentaries/insights/eastern-economic-corridor-eec.html

นิติบดี ศุขเจริญ. (2562). การมองอนาคต Foresight. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 13*(3), 33-42.

พีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ และคณะ. (2564). *การออกแบบโครงสร้างทางการบริหารแหลมฉบังเพื่อรองรับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ และสถาบันคลังสมองของชาติ.

มนนภา เทพสุด. (2562). ภาวะโลกร้อน: ปัญหาที่ท้าทายในศตวรรษที่ 21. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ครั้งที่ 13 ประจำปี 2561* (น. 2558-2567). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น. (2555). การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและความท้าทายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย. *วารสารนักบริหาร, 32*(3), 3-11.

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (2564ข). *โครงสร้างพื้นฐาน. สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก*. สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2564, จาก https://www.eeco.or.th/th/comprehensive-infrastructure?sec=infrastructure

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. (2564ก). *สกพอ. จับมือ BOI TARA และ TRUE เดินหน้ายกระดับภาคอุตสาหกรรมไทยสู่ industry 4.0 ด้วยเทคโนโลยี 5G ในพื้นที่อีอีซีสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก*. สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2564, จาก https://www.eeco.or.th/th/news/362

อภิวัฒน์ รัตนวราหะ. (2564). *อนาคตศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว).

ภาษาอังกฤษ

Dijkstra, L., & Poelman, H. (2014). *Regional Working Paper 2014: A Harmonised Definition of Cities and Rural Areas: The New Degree of Urbanisation*. N.P. European Comission Directorate-General for Regional and Urban Policy.

Frost & Sullivan. (n.d.). *Urbanization: City as a Customer.* Retrieved August 31, 2021, from https://www.frost.com/research/visionary-innovation/mega-trends/urbanization-city-customer/

International Renewable Energy Agency. (2018). *Renewable power generation costs in 2018*. N.P.: IRENA.

Jones, B. F., & Olken, B. A. (2008). The Anatomy of Start-stop Growth. *The Review of Economics and Statistics, 90*(3), 582-587.

Wood, J. (2020). What Will the Future Look Like by 2050 If It's Powered by Renewables? *World Economic Forum*. Retrieved February 28, 2022, from https://www.weforum.org/agenda/2020/02/renewable-energy-future-carbon-emissions/

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2566): 117-146

แนวทางของภาครัฐในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลง เพื่อการส่งออกของประเทศไทย[1]

ภานุวัฒน์ กุยแก้ว[2] และศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา[3]

วันที่รับบทความ: 14 เมษายน 2565
วันที่แก้ไขครั้งล่าสุด: 8 กรกฎาคม 2565
วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 12 กรกฎาคม 2565

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทภาครัฐ ในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกในตลาดโลกของสาธารณรัฐเกาหลี ญี่ปุ่น และไทย (ค.ศ. 2014-2021) 2) ศึกษาปัญหาการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกในตลาดโลกของไทย (ค.ศ. 2014-2021) และ 3) นำเสนอแนวทางและวิธีการดำเนินงานของประเทศญี่ปุ่นและสาธารณรัฐเกาหลีมาปรับใช้กับอุตสาหกรรมเพลงไทย 1) ภาครัฐของสาธารณรัฐเกาหลีและญี่ปุ่นมีบทบาทอย่างมากในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกร่วมกับภาคเอกชน โดยในการดำเนินงานภาครัฐของทั้ง 2 ประเทศมีความมุ่งมั่นและจริงจังทั้งในด้านการส่งเสริมกระบวนการผลิต การประชาสัมพันธ์ และการตลาด ส่วนภาครัฐของไทยแม้จะมีการกำหนดยุทธศาสตร์การส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์และวีดิทัศน์ ระยะที่ 3 แต่ในทางปฏิบัติยังไม่มีรูปแบบหรือแนวทางที่ชัดเจนในการบริหารงาน 2) ปัญหาการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกของไทย ที่ผ่านมาเกิดจากทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชน เช่น การทำงานตามระบบราชการที่ควบคุมมากเกินไป บุคลากรทางดนตรียังขาดโอกาสในการพัฒนาความรู้และทักษะ การผลิตผลงานที่ขาดอัตลักษณ์ความเป็นไทย ฯลฯ เป็นต้น 3) ควรมีการพัฒนาคุณภาพคนให้มีสมรรถนะที่พร้อมคิดสร้างสรรค์ผลงานที่มีเอกลักษณ์ของไทยเพื่อสร้างเป็นอำนาจละมุน

---

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางภาครัฐในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกของประเทศไทย” หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[2] นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200 อีเมล: panuwat_ku@cmu.ac.th

[3] รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200 อีเมล: siripong.lad@cmu.ac.th

พร้อมทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องสร้างความร่วมมือช่วยกันผลักดันอุตสาหกรรมเพลงของไทยให้ประสบความสำเร็จ

คำสำคัญ การขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงไทย, การส่งออกอุตสาหกรรมเพลง, อุตสาหกรรมเพลง K-pop, อุตสาหกรรมเพลง J-pop

Guidelines for Driving the Thailand's Music Industries in Music Exports[4]

Panuwat Kuikeaw[5] and Siripong Ladavalya Na Ayuthya[6]

Received: 14 April 2022
Revised: 8 July 2022
Accepted: 12 July 2022

Abstract

This research aimed to 1) study the role of the government as a driving force of the global exportation of the music industries of South Korea, Japan, and Thailand from 2014 to 2021, 2) study the problems of the driving force of the exportation of the music industry of Thailand from the past until the present, and 3) propose methods to adapt patterns and procedures from Japan and South Korea to Thailand's music industry exportation. 1) South Korea and Japan's governments, together with their public sectors, were a major part driving the global exportation of their respective music industries. The governments from the two mentioned countries were determined in supporting the processes including production, advertisement, and marketing. The Thai government, in practice, did not have concrete patterns and procedures. However, strategies to support the film and media industries were established during Phase 3 (2017-2021). 2) The problems of the driving force of Thailand's global exportation of the music industry were caused by the government, the private sectors, and the public sectors. These include over-controlling bureaucratic systems, a lack of opportunities for music

[4] This article is part of a thesis entitled "Guidelines for Driving The Thailand's Music Industries in Music Exports" Master of Public Administration Program. Public Administration Chiang Mai University

[5] Student in Master of Public Administration Program, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, Chiang Mai 50200. E-mail: panuwat_ku@cmu.ac.th

[6] Associate Professor, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, Chiang Mai 50200. E-mail: siripong_lad@hotmail.com

industry experts to develop necessary skills and knowledge, and the production of works that lack Thai identity. 3) Creativity should be stressed as the main quality of Thai music industry individuals to produce unique work by adapting, not imitating, others to create Soft power via the Thai music industry. In addition, the determined cooperation between the government and public sectors can drive the Thai music industry towards success.

Keywords Driving the Thai Music Industry, Exporting the Music Industry, K-pop Music Industry, J-pop Music Industry

1. บทนำ

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ประเทศญี่ปุ่นและสาธารณรัฐเกาหลี ได้มีการพัฒนาประเทศผ่านการนำวัฒนธรรมมาใช้เป็นฐานราก อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมได้กลายมาเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งที่ถูกใช้เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความเจริญก้าวหน้าควบคู่ไปกับการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดย “เพลง” ถือเป็นสินค้าเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่ได้ถูกให้ความสำคัญและให้ความสนใจในการนำมาเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ทางวัฒนธรรมเพื่อผลักดันอุตสาหกรรมบันเทิงของประเทศ ดังนั้น จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ทั้งสาธารณรัฐเกาหลีและประเทศญี่ปุ่นจะมีความพยายามในการค้นคิดกลยุทธ์หรือวิธีการในการนำเพลงมาผลิตเป็นสินค้า ด้วยความหวังในการสร้างผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมเข้าสู่ประเทศ (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2562)

ในด้านการส่งออกอุตสาหกรรมเพลง ข้อมูลเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเชิงวัฒนธรรมของสมาพันธ์ผู้ผลิตสิ่งบันทึกเสียงระหว่างประเทศ ได้แสดงการจัดอันดับตลาดเพลงทั่วโลกโดยวัดจากรายได้ของแต่ละประเทศพบว่า การส่งออกสินค้าทางวัฒนธรรมอุตสาหกรรมเพลงของประเทศญี่ปุ่น สามารถสร้างรายได้สูงเป็นลำดับที่ 3 ของโลกและสาธารณรัฐเกาหลีอยู่ในลำดับที่ 6 (IFPI, 2019) เช่นเดียวกับข้อมูลสถิติการส่งออกสินค้าทางวัฒนธรรมของสื่อภาพเสียงและการโต้ตอบในโลกตั้งแต่ปี ค.ศ. 2004 ถึง ค.ศ. 2013 ของยูเนสโก ที่ได้จัดให้ประเทศญี่ปุ่นอยู่ในอันดับที่ 3ของโลกในด้านการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจจากการส่งออกสินค้าทางวัฒนธรรม (UNESCO, 2015) ในขณะเดียวกัน The recording industry association of Japan 2006-2015 ได้จัดแสดงผลอันดับส่วนแบ่งทางการตลาดและมูลค่าทางการตลาดของอุตสาหกรรมเพลง ที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดของอุตสาหกรรมเพลงในสาธารณรัฐเกาหลีตั้งแต่ในปี ค.ศ. 2005-2014 มีมูลค่าทางการตลาดสูงขึ้นทุกปี สามารถก้าวขึ้นมาจากอันดับ 29 ในปี ค.ศ. 2005 เป็นอันดับ 8 ของโลกในปี ค.ศ. 2014 (ฉัตรชัย งามเลิศ, 2560) ซึ่งแตกต่างจากอุตสาหกรรมเพลงของประเทศไทยที่ไม่ได้มีรายชื่อและถูกจัดอันดับในสถิติดังกล่าว

ความสำเร็จในข้างต้น พบว่า ภาคส่วนที่เป็นตัวแสดงหลักในการผลักดันและขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลง คือภาคเอกชนและภาครัฐบาลของแต่ละประเทศ ที่ภาคเอกชนจะเป็นผู้ขับเคลื่อนอุตสาหกรรมโดยมีภาครัฐบาลเป็นผู้สนับสนุน อาจกล่าวได้ว่า ภาครัฐได้มีการสนับสนุนระบบนิเวศที่ดีในขณะที่ภาคเอกชนเป็นเหมือนทัพหน้าในการฟันฝ่าอุปสรรคและทำงานในพื้นที่จริง ซึ่งหากศึกษาถึงการสนับสนุนของภาครัฐนั้นจะพบว่า ในสาธารณรัฐเกาหลีภาครัฐได้มีการกำหนดนโยบายการส่งออกวัฒนธรรม ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า “การกำเนิดยุคใหม่เป็นยุคแห่งความสุขสำหรับคนเกาหลี ผ่านการสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์” หรือประเทศญี่ปุ่น

ที่มีการใช้นโยบาย Cool Japan มาเป็นกรอบในการเผยแพร่กระแสนิยมของญี่ปุ่นเพื่อขยายการบริโภคสินค้าและบริการของญี่ปุ่นในการฟื้นฟูและกระตุ้นเศรษฐกิจญี่ปุ่น (ชนัญญา กมลยะบุตร, 2556) ภายใต้การดำเนินงานและทิศทางการส่งออกอุตสาหกรรมเพลงของทั้ง 2 ประเทศ แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของภาครัฐ ในการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการส่งออกวัฒนธรรมผ่านอุตสาหกรรมบันเทิงอย่างจริงจังต่อเนื่อง จนทำให้ประสบความสำเร็จ สามารถเผยแพร่วัฒนธรรมของชาติสู่ตลาดโลก นำมาซึ่งรายได้ ไม่น้อยกว่าสินค้าอุตสาหกรรมประเภทอื่นๆ

สำหรับประเทศไทย การส่งออกทางสินค้าทางวัฒนธรรมเริ่มถูกกล่าวถึง ภายใต้เป้าหมายการพัฒนาประเทศสู่ประเทศไทย 4.0 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 รวมถึงยุทธศาสตร์ชาติในระยะ 20 ปี โดยในการบริหารงานภาครัฐ ได้ให้ความสำคัญกับการเร่งส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรมและบริการที่มีมูลค่าสูง ซึ่งเริ่มจากสินค้าและการบริการทางวัฒนธรรมที่ไทยมีศักยภาพเรียกว่า “5 F” ประกอบด้วย อาหาร (Food) ภาพยนตร์ เพลง และวีดิทัศน์ (Film) ผ้าไทยและการออกแบบแฟชั่น (Fashion) มวยไทย (Fighting) และเทศกาล ประเพณี (Festival) ซึ่งการอนุรักษ์และขับเคลื่อนสู่ระดับโลกจำเป็นต้องพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่และสร้างนวัตกรรม เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้กับสินค้าและบริการทางวัฒนธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะสินค้าทางวัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านดนตรีและบทเพลง จำเป็นต้องมีกลยุทธ์ในการเป็นรูปธรรม (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2565)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในบทบาทและความมุ่งมั่นของภาครัฐบาลที่มีต่อการขับเคลื่อนการส่งออกอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกสู่ตลาดโลกตั้งแต่ปี ค.ศ. 2014-2021 เนื่องจาก ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยปกครองด้วยนายกรัฐมนตรี ประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่เป็นคณะรัฐมนตรีชุดปัจจุบันและยังมีการบริหารงานผ่านยุทธศาสตร์การส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์และวีดิทัศน์ ระยะที่ 3 ซึ่งเป็นแผนในการส่งเสริมอุตสาหกรรมวัฒนธรรมฉบับล่าสุดของประเทศไทย พร้อมกันนั้นในการพัฒนาอุตสาหกรรมเพลงของประเทศไทยในอนาคต ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาอุตสาหกรรมเพลงของสาธารณรัฐเกาหลีและประเทศญี่ปุ่นมาใช้เป็นแนวทางและแบบอย่างเพื่อนำวิธีดำเนินการมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทย เนื่องจากในช่วงแรกของการบริหารงาน ทางภาครัฐบาลของประเทศไทยได้มีคำสั่งให้กระทรวงวัฒนธรรมว่า “ต้องปรับมาตรฐานภาพยนตร์ เพลง ละคร ฯลฯ ให้ทัดเทียมต่างประเทศ เน้นการสร้างค่านิยมคนไทยให้เห็นถึงคุณค่าทาง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณีดังเดิมของไทย ตลอดจนความรักชาติ เพื่อให้คนไทยมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ซึ่งต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติค่านิยมโดยเร็ว โดยให้พิจารณาจาก แนวทางของประเทศเกาหลีและญี่ปุ่นว่า เขาทำภาพยนตร์ ละคร เพลง อย่างไร” (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559) ดังนั้น ผู้วิจัยจึง

นำอุตสาหกรรมของทั้งสองประเทศนี้มาเป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้อุตสาหกรรมเพลงไทยสามารถทัดเทียมกับอุตสาหกรรมเพลงของทั่วโลกได้

2. วัตถุประสงค์

(1) เพื่อศึกษาบทบาทภาครัฐ ในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกในตลาดโลกของประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ญี่ปุ่น และไทย (ค.ศ. 2014-2021)

(2) เพื่อศึกษาปัญหาการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกในตลาดโลกของไทย (ค.ศ. 2014-2021)

(3) เพื่อนำเสนอแนวทางการนำรูปแบบและวิธีการดำเนินงานของประเทศญี่ปุ่นและสาธารณรัฐเกาหลีมาปรับใช้กับการดำเนินงานส่งเสริมอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกในตลาดโลกของไทย

3. แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาผู้วิจัยได้นำ แนวคิดเกี่ยวกับ โครงสร้างของอุตสาหกรรมเพลงของ Huntington Cudahy (2007) มาใช้โดยที่ประกอบด้วย 3 โครงสร้าง คือ 1) บริษัท ค่ายเพลง ศิลปินและผู้จัดการศิลปิน 2) กระบวนการผลิต 3) การประชาสัมพันธ์และการตลาด โดยรูปแบบและวิธีการดำเนินงานแต่ละโครงสร้างจะมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยเช่น ยุคก่อนการใช้อินเทอร์เน็ต (Pre-internet Model) การผลิตผลงานเพลงไม่ว่าจะเป็นการแต่งเพลง การบันทึกเสียง จะจัดทำในรูปแบบของแผ่นซีดี/CD เทปคาสเซ็ท ที่จะมีพ่อค้าปลีกเป็นตัวกลางในการจัดจำหน่าย ในขณะที่การประชาสัมพันธ์จะนิยมดำเนินการผ่านสถานีวิทยุ การใช้ป้ายหรือโปสเตอร์เป็นหลัก ในยุคใหม่คือ ยุคที่มีการใช้อินเทอร์เน็ต จุดศูนย์กลางของอุตสาหกรรมเพลงได้ถูกเปลี่ยนมาเผยแพร่และผลิตด้วยระบบออนไลน์ทั้งในรูปแบบยูทูป ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต วิทยุออนไลน์ และแพลตฟอร์มต่างๆ (Passman, 2011) อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินงานของยุคใหม่ก็ยังคงมีการนำวิธีการของยุคแรกมาใช้อยู่ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง เช่น การจัดการแสดงนอกสถานที่ (Touring) ในรูปแบบคอนเสิร์ต เป็นต้น

นอกจากนี้ Dmitry Pastukhov (2019) ได้เสนอปัจจัยที่ส่งผลต่อโครงสร้างอุตสาหกรรมเพลงในยุคปัจจุบันว่า ปัจจัยหลักที่ต้องคำนึงถึงและมีผลกระทบต่อทุกส่วนของธุรกิจเพลงคือ เทคโนโลยี เนื่องจาก โลกยุคใหม่ โครงสร้างอุตสาหกรรมเพลงสามารถผลิตอัลบั้มบนอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ได้หลายรูปแบบ ซึ่งเทคโนโลยีที่เข้ามามีอิทธิพลต่อโครงสร้างอุตสาหกรรมเพลง และส่งผลให้ห่วงโซ่การทำงานของแต่ละฝ่ายเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง

โดยเฉพาะในขั้นของผู้จัดจำหน่ายที่ ลูกค้าสามารถรับเพลงผ่านผู้ให้บริการในระบบดิจิทัลทุกรูปแบบและทุกขนาด ตั้งแต่แพลตฟอร์มวิดีโอที่ขับเคลื่อนด้วยโฆษณาเช่น ยูทูป (YouTube) ไปจนถึงวิทยุดิจิทัลที่ปรับแต่งในรูปแบบบริการของวิทยุสตรีมมิ่งทางอินเทอร์เน็ตและบริการสตรีมมิ่งโดยมีการรวบรวมค่าลิขสิทธิ์การบันทึกจากผู้ให้บริการดิจิทัลมาแล้ว และศิลปินยังสามารถเผยแพร่เพลงของตนได้โดยตรงบนแพลตฟอร์ม เช่น ระบบ Soundcloud หรือระบบ Bandcamp เป็นต้น ในการเป็นช่องทางของการหารายได้ให้กับตนเอง อย่างไรก็ตาม หัวใจสำคัญของอุตสาหกรรมเพลง ก็คือ ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับความเป็นจริงของตลาดที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความอยู่รอดและก้าวหน้าต่อไปได้

3.1 K-pop, J-pop, T-pop

K-pop เป็นแนวเพลงยอดนิยมที่มีต้นกำเนิดมาจากสาธารณรัฐเกาหลีใต้ เป็นส่วนหนึ่งของ Korean Wave หรือ Hallyu ที่หมายถึง ความนิยมของวัฒนธรรม POP เกาหลี ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งรายการโทรทัศน์ เพลง ภาพยนตร์ ฯลฯ ทั่วทั้งเอเชียและส่วนอื่นๆ ของโลก โดยต้นกำเนิดของ K-pop เริ่มขึ้นตั้งแต่ช่วงปลายยุค 80 และต้นยุค 90 ซึ่งในช่วงนั้น สาธารณรัฐเกาหลีนิยมบริโภคเพลงพื้นบ้านเป็นหลัก แต่เมื่ออิทธิพลทางดนตรีของวัฒนธรรมทางตะวันตกได้เริ่มขยายอิทธิพลเข้ามาในทวีปเอเชีย ส่งผลทำให้เพลงในสาธารณรัฐเกาหลีได้เปลี่ยนไป เริ่มมีการผสมผสานองค์ประกอบของแนวเพลงในประเภทอื่นๆ เช่น Rap, Rock หรือ Jazz เข้ามาใช้ร่วมกับเสียงดนตรีจนทำให้เพลงในสาธารณรัฐเกาหลีกลายเป็นเพลงร่วมสมัย โดยศิลปินที่โดดเด่นและเป็นผู้นำในวงการ K-pop สมัยนั้นก็คือ Seo Taiji and the Boys ที่ผลงานเพลงของพวกเขาได้สร้างประวัติศาสตร์หน้าใหม่ให้กับวงการเพลงในสาธารณรัฐเกาหลี กล่าวคือ เป็นการเปลี่ยนโฉมหน้าดนตรีของประเทศจากเดิมที่เป็นเพลงเพลงพื้นบ้านหรือเพลงบัลลาดกลายมาเป็นแนวเพลงใหม่ที่บดบังเพลงในรูปแบบดั้งเดิมซึ่งเป็นที่นิยมในประเทศขณะนั้น จนทำให้เกิดแฟนคลับ ผู้ติดตามจำนวนมาก และเกิดเป็น Idol Culture ในที่สุด หลังจากความสำเร็จของ Seo Taiji and the Boys ในช่วงยุคปี ค.ศ. 2000 อุตสาหกรรมเพลงในสาธารณรัฐเกาหลีก็เริ่มมีการผลิตไอดอลขึ้นมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน เริ่มมีการสรรหาเด็กและเยาวชนให้เข้ามาฝึกเพื่อเป็นไอดอล ซึ่งนำไปสู่การสร้างวงดนตรีในที่สุด (Oh & Lee, 2014).

J-pop เป็นแนวเพลงที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมป๊อปญี่ปุ่น เริ่มใช้ครั้งแรกตั้งแต่ช่วงต้นปี ค.ศ. 1990 โดยนักร้องและกลุ่มดนตรีนอกแนวเพลงฮาร์ดร็อก เมทัล พังก์ และอิเล็กทรอนิกส์ที่นำมาใช้กำหนดแนวดนตรีผสมผสาน ก่อนที่จะถูกนำมาใช้ร่วมกับ วงดนตรีป๊อปและป๊อปสตาร์ บอยแบนด์ และเกิร์ลกรุ๊ป ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 โดยเพลง J-pop ส่วนใหญ่

จะเป็นแนวเพลงที่สะท้อนทัศนคติเชิงบวก มีเนื้อเพลงเกี่ยวข้องกับ ความรัก ความอกหัก ความสุข ความทะเยอทะยาน ความต่อสู้ ฯลฯ รวมไปถึงการนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับโทรทัศน์และเพลงประกอบสำหรับรายการอานิเมะและวิดีโอเกม เป็นต้น (Monty, 2010) อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน แนวเพลง J-pop ได้มีการนำองค์ประกอบของแนวเพลงเสียงสังเคราะห์ มาใช้ร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อผลิตผลงานเพลงผ่านการใช้เครื่องสังเคราะห์เสียงร้องเพลง เป็นต้น

T-Pop หมายถึงเพลงป๊อปในประเทศไทยที่ไม่ได้ระบุประเภทอย่างแน่ชัด อาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวเพลงที่มีความหลากหลายผ่านศิลปินในรูปแบบวง รูปแบบศิลปินเดี่ยว และศิลปินอิสระ (หทัยธาร ฉัตรเลิศมงคล, 2564) โดยกระแส T-pop เริ่มถูกนำมาใช้ ในช่วงระยะปี ค.ศ. 2016-2017 ที่ผ่านมา ผ่านการเกิดขึ้นของวง BNK48 ที่สร้างปรากฏการณ์วงเกิร์ลกรุ๊ปขึ้นมาในประเทศไทย ร่วมกับการที่มีศิลปินคนไทยไปเป็นสมาชิกของวงไอดอลในอุตสาหกรรมเพลงอื่นทั่วโลก การที่ศิลปินจากค่ายเพลงเล็กๆ สามารถขยับตัวมาเป็นศิลปินที่สาธารณชนรู้จักได้ รวมไปถึงวงดนตรีอินดี้ กับศิลปินจากค่ายเพลงต่างๆ ที่มีผลงานในเวทีระดับโลก สิ่งเหล่านี้ถือเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างการรับรู้ในเรื่อง T-pop ในประเทศได้มากขึ้น (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, ม.ป.ป.)

3.2 วิวัฒนาการของบทบาทภาครัฐในการผลักดันอุตสาหกรรมเพลง ค.ศ. 2014-2021

ในช่วงปี ค.ศ. 2014-2021 ของสาธารณรัฐเกาหลี เป็นช่วงการปกครองของประธานาธิบดีพัก กึน-ฮเย (Park Geun-Hye) ได้มีการผลักดันอุตสาหกรรมเพลงผ่านนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อมุ่งหวังในการส่งเสริมวัฒนธรรมของประเทศแบบองค์รวม โดยในการบริหารงานภาครัฐบาลได้ใช้ประชาชนเป็นศูนย์กลางในการขยายฐานการตลาด ร่วมกับการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาเป็นแรงขับเคลื่อนอุตสาหกรรมที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมของประเทศจนสามารถสร้างผลผลิตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสาธารณรัฐเกาหลี (ดำรงค์ ฐานดี, 2557) อย่างไรก็ตาม ในช่วงต้นของการปกครองพัก กึน-ฮเย ได้มีการนำร่องแนวทางการผลักดันอุตสาหกรรมเพลงของประธานาธิบดีคนก่อนหน้าไว้อยู่ก่อนที่จะเปลี่ยนมาใช้นโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในช่วงเวลาต่อมา ซึ่งแนวทางดังกล่าว คือยุทธศาสตร์ C-Korea 2010 ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ใน การสร้างมูลค่าเพิ่มของวัฒนธรรมในฐานะตัวบ่มเพาะความคิดสร้างสรรค์และอุตสาหกรรมวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกาหลีใต้เป็น 1 ใน 5 ของโลกทางด้านอุตสาหกรรม ผ่านการกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ 3 ประการ คือ การขยายกระแสเกาหลี (Korean Wave) การสร้างนวัตกรรมด้านโครงสร้างการลงทุน การก่อตั้งกองทุนสำหรับอุตสาหกรรมวัฒนธรรม และการส่งเสริมระบบสนับสนุนการสร้างสรรค์อุตสาหกรรมวัฒนธรรม

ที่จำเป็นสำหรับการสนับสนุนและส่งเสริมโครงการ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการสร้างสรรค์ (จิรัชญา วรรณโสภาม, 2561) ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. 2017-2021 เป็นช่วงสมัยของประธานาธิบดี มุนแจอิน ที่การพัฒนาอุตสาหกรรมเพลงถูกบรรจุไว้ในแผนพัฒนาประเทศ 5 ปี ผ่านการตั้งนโยบาย 100 ข้อโดยในการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพลงจะอยู่ในเป้าหมายที่ 3 กลยุทธ์ที่ 5 ที่มีความต้องการส่งเสริม และสร้างให้วัฒนธรรมของประเทศมีความแข็งแรงมั่นคงและเป็นมหาอำนาจของโลกทางวัฒนธรรม (The Government of the Republic of Korea, 2017)

เช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่น ในสมัยการปกครองของนายกรัฐมนตรี ชินโซ อะเบะ (Shinzp Abe) ค.ศ. 2012-2021 ก็ได้มีการใช้นโยบาย Cool Japan ที่เป็นนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ และเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การเติบโต (Growth Strategy) เข้ามาช่วยผลักดันอุตสาหกรรมเพลง โดยในการดำเนินงาน ภาครัฐบาลได้มีการใช้จุดเด่นของสินค้าและบริการที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในการสร้างฐานการตลาดในต่างประเทศ ด้วยความหวังที่ต้องการเผยแพร่ความนิยมญี่ปุ่นในต่างประเทศและส่งเสริมส่งออกสินค้าทางวัฒนธรรมและวิถีแบบญี่ปุ่น ผ่านการนำเสนอสินค้าและบริการของญี่ปุ่นที่ได้รับความนิยมจากต่างประเทศ เช่น ได้แก่ อุตสาหกรรมบันเทิง (Content Industry) แฟชั่น อาหาร การท่องเที่ยว รวมถึงสินค้าวัฒนธรรมและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ในตลาด เป็นต้น (อจินไตย เฮงรวมญาติ, 2560)

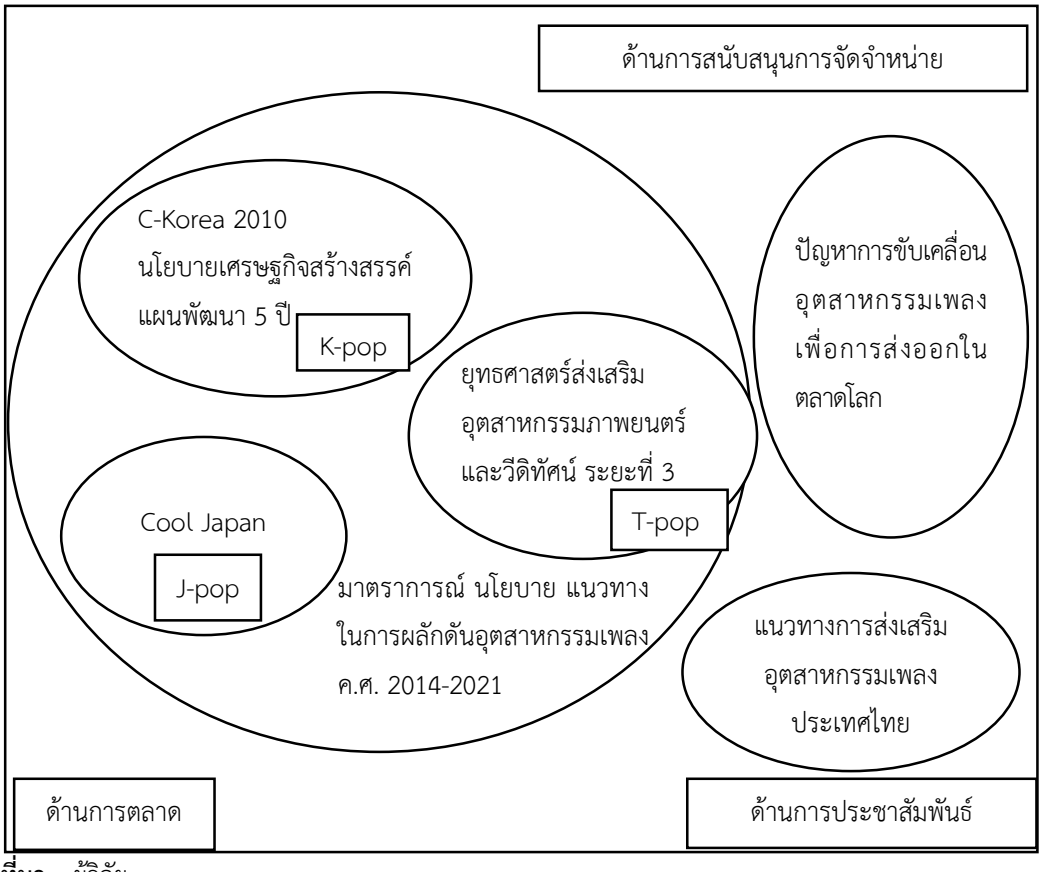
ในส่วนของประเทศไทย บทบาทภาครัฐกับการผลักดันอุตสาหกรรมเพลงใน ค.ศ. 2014-2021 ตรงกับช่วงการปกครองของนายกรัฐมนตรี ประยุทธ์ จันทร์โอชา โดยในการบริหารงานภาครัฐบาลได้มีการใช้ยุทธศาสตร์การส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์และวีดิทัศน์ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560-2564) (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559) เข้ามาเป็นแผนสำหรับใช้เป็นกรอบการส่งเสริม ผลักดันอุตสาหกรรมวัฒนธรรมของไทยให้เป็นอุตสาหกรรมหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยในแผนงานภาครัฐบาลได้มุ่งพัฒนาศักยภาพอุตสาหกรรม ทั้งโครงสร้างพื้นฐาน บุคลากร เทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ การผลิต การถ่ายทอด การตลาด การบริโภค การร่วมลงทุนระหว่างประเทศ การพัฒนากฎหมาย ตลอดจนการปกป้องคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยให้ศึกษาแนวทางของสาธารณรัฐเกาหลีและประเทศญี่ปุ่นเป็นแบบอย่างในการดำเนินงาน ภายใต้แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่ได้สรุปมาข้างต้น สามารถนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดดังแผนภาพที่ 1

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ประชากรเป้าหมายโดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลจากตัวแทนกลุ่มที่มีความรู้ ความสามารถ ในด้านการส่งเสริมสินค้าวัฒนธรรม (อุตสาหกรรมเพลง) และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิต การจำหน่าย การส่งเสริมอุตสาหกรรมเพลงของไทย ญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลีพร้อมทั้งมีประสบการณ์มาแล้วไม่น้อยกว่า 2-10 ปี จำนวนทั้งหมด 15 คน ที่พร้อมและยินดีให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย กลุ่มที่ 1ตัวแทนจากภาครัฐ ได้แก่ นักวิชาการวัฒนธรรม ของกระทรวงวัฒนธรรม นักวิชาการพาณิชย์ จากกรมการค้าภายใน และกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศของกระทรวงพาณิชย์ รวมจำนวน 4 ท่าน กลุ่มที่ 2 ตัวแทนภาคเอกชน ประกอบด้วยผู้บริหารบริษัทผู้ผลิตเพลง นักร้อง ผู้ประกอบการ และผู้จัดรายการเพลง รวม 5 ท่าน และกลุ่มที่ 3 ผู้เชี่ยวชาญด้านอุตสาหกรรมเพลง ประกอบ ผู้เชี่ยวชาญเพลงจากสาธารณรัฐเกาหลี ประเทศญี่ปุ่น และ Youtuber ไทย รวม 6 ท่าน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 15 ท่าน โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ที่มีการกำหนด โครงสร้างคำถามตามประเด็นการวิจัย มีลักษณะคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Questions) เป็นเครื่องมือ เช่น

- ท่านคิดว่าบทบาทของภาครัฐของสาธารณรัฐเกาหลี ประเทศญี่ปุ่น และประเทศไทย (รัฐบาล หน่วยงานผู้บริหารภาครัฐ) ในการกำหนดนโยบายเกี่ยวการส่งเสริมผลักดันให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมเพลงในการคิดสร้างสรรค์ ออกแบบ และผลิตเพลงที่มีคุณภาพตรงกับความต้องการของตลาด ในด้านการสนับสนุนด้านการจัดจำหน่าย การตลาดและการประชาสัมพันธ์ มีรูปแบบและวิธีการดำเนินงาน อะไร อย่างไรบ้าง
- ที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน การดำเนินงานเกี่ยวกับ การผลิต การส่งเสริมอุตสาหกรรมเพลงเพื่อส่งออกไปยังต่างประเทศของไทย มีปัญหา อุปสรรคในด้านใด อย่างไรบ้าง
- ท่านคิดว่า สามารถนำแนวทางการดำเนินงานของ ประเทศญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลี มาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานของไทยได้ ในเรื่องใด อย่างไรบ้าง โปรดให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

ที่มา: ผู้วิจัย

จากกรอบแนวคิดการศึกษาข้างต้น สามารถอธิบายความสัมพันธ์ตามกรอบ ได้ดังนี้ การวิจัยจะเริ่มต้นจากศึกษาถึงบทบาทของภาครัฐ และภาคเอกชน ที่มีต่อการสร้างสรรค์บทเพลงของประเทศไทย ในช่วงปี ค.ศ. 2014-2021 โดยเลือกศึกษาทั้งหมด 3 อุตสาหกรรมเพลง คือ 1) อุตสาหกรรมเพลงสาธารณรัฐเกาหลี (K-pop) ตามการบริหารงานภายใต้ยุทธศาสตร์ C-Korea 2010 นโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และแผนพัฒนา 5 ปี 2) อุตสาหกรรมเพลงญี่ปุ่น (J-pop) ตามนโยบาย Cool Japan และ 3) อุตสาหกรรมเพลงของประเทศไทย (T-pop) ตามภาครัฐยุทธศาสตร์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์และวีดิทัศน์ ระยะที่ 3 โดยในการศึกษาผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเรื่อง โครงสร้างอุตสาหกรรมเพลงของ Huntington Cudahy มาใช้ประกอบด้วย ด้านการสนับสนุนการจัดจำหน่าย ด้านการตลาด และด้านการประชาสัมพันธ์ เพื่อทำให้มองเห็นภาพของอุตสาหกรรมเพลงในแต่ละประเทศชัดเจนมากขึ้น ต่อมาผู้วิจัย

จะศึกษาถึงปัญหาในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกในตลาดโลกของประเทศไทยว่าเป็นอย่างไร เพื่อนำไปสู่การค้นหาแนวทางแก้ไขผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ขั้นตอนจากวิธีการดำเนินการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ ของประเทศญี่ปุ่นและสาธารณรัฐเกาหลีว่าเป็นอย่างไรมีรูปแบบ วิธีการตลอดจน บทบาท ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน รวมไปถึงประชาชน ที่เข้ามาร่วมดำเนินการอย่างไร มีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันหรือไม่ พร้อมนำเสนอแนวทางที่สามารถนำมาปรับใช้กับการดำเนินของไทยในอนาคต

5. ผลการศึกษา

5.1 บทบาทภาครัฐ ในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกในตลาดโลกของประเทศญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลีและไทย

5.1.1 บทบาทภาครัฐของสาธารณรัฐเกาหลี ในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกในตลาดโลก ค.ศ. 2014-2021

(1) บทบาทภาครัฐสาธารณรัฐเกาหลี ด้านการสนับสนุนการจัดจำหน่าย

ภายใต้บริบทของอุตสาหกรรมเพลงในสาธารณรัฐเกาหลี ภาครัฐบาลของประเทศจะให้อิสรภาพกับภาคเอกชน ในกระบวนการผลิตเพลงตั้งแต่กระบวนการสร้างสรรค์ จนถึงกระบวนการนำเสนอ โดยในการดำเนินงานภาครัฐบาลจะไม่เข้าไปเป็นอุปสรรคหรือแทรกแซงในการทำงานของภาคเอกชน เพื่อให้ผลงานของภาคเอกชนมีการพัฒนาและมีความต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้นแล้ว ภาครัฐบาลยังได้มีการช่วยเหลือข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของประเทศให้แก่ภาคเอกชน มีการตั้งกำแพงภาษีต่อสินค้าจากต่างประเทศ การลดหย่อนภาษีนำเข้าและส่งออกแก่ภาคเอกชนที่ดำเนินธุรกิจตามแนวทางหรือยุทธศาสตร์ของรัฐในนโยบายอุตสาหกรรมเป้าหมาย (Lim, 2010 อ้างถึงใน กิตติ ประเสริฐสุข, 2562) พร้อมทั้งมีการให้งบประมาณให้กับภาคเอกชนเพื่อผลักดันอุตสาหกรรมเพลง โดยทางรัฐบาลจะมอบงบประมาณให้กับภาคเกชนในการนำไปใช้เพื่อพัฒนาและผลักดันวัฒนธรรมของประเทศ ซึ่งในการจัดสรรงบประมาณทางรัฐบาลได้เริ่มให้การสนับสนุนตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 เป็นวงเงินจำนวน ประมาณ 83 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (2,600 ล้านบาท) ให้กับอุตสาหกรรมบันเทิงเพื่อผลิตสื่อในการนำเสนออย่างเต็มรูปแบบ (New Gov't Cultural Policy, 1998 อ้างถึงใน นันทิพา บุษปวรรธนะ และนาวิน วงศ์สมบูรณ์, 2563)

(2) บทบาทภาครัฐสาธารณรัฐเกาหลี ด้านการตลาด

ในบทบาททางด้านการตลาด ภาครัฐของสาธารณเกาหลีได้มีการวางมาตรการเพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมเพลง ทั้งในรูปแบบของ แผนงาน กฎหมาย ข้อบังคับ ฯลฯ ในการผลักดัน

อุตสาหกรรมเพลงของประเทศสู่สากลเพื่อวางรากฐาน แนวทางในการสร้างความน่าเชื่อถือและเสถียรภาพของอุตสาหกรรมเพลงผ่านกลยุทธ์การสร้างชาติเกาหลีด้วยอุตสาหกรรมบันเทิง โดยการดำเนินงานจะแสดงผ่าน การสร้างแผนพัฒนาอุตสาหกรรมบันเทิง ที่ภาครัฐบาลได้มีการกำหนดนโยบายในทุก 3 ปี เพื่อจัดทำ Basic Plan ภายใต้โครงการ Framework Act ในการส่งเสริมและสนับสนุนอุตสาหกรรมเพลง มีการตั้งกฎหมายส่งเสริมอุตสาหกรรมดนตรี ที่เป็นกรอบแผนงานว่าด้วยการส่งเสริมอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและส่งเสริมอุตสาหกรรมด้านเนื้อหา (Content Industry) มีการตั้งกฎหมายส่งเสริมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ที่ดูแลในเรื่องของการผลิต เผยแพร่ จำหน่ายและให้บริการเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเพลงในฐานของดิจิทอล หรือกฎหมายอื่นๆ ที่ทางรัฐบาลได้มีการนำศิลปินมาใช้เป็นกฎหมายเพื่อคุ้มครองบุคคลในอุตสาหกรรมเพลง เช่น กฎหมายของซอลลี (Sulli Law) หรือกฎหมายของคูฮาร่า (Goo Hara Act) เป็นต้น

(3) บทบาทภาครัฐสาธารณรัฐเกาหลี ด้านการประชาสัมพันธ์

ภาครัฐมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์เพื่อผลักดันอุตสาหกรรมเพลง เนื่องจากในการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานไม่ได้จำกัดอยู่ที่ภาคเอกชนเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ภาครัฐจึงกลายมาเป็นผู้ทำหน้าที่สนับสนุนในการทำหน้าที่ดังกล่าวร่วมกับภาคเอกชนไม่ว่าจะเป็นในด้านการส่งเสริม พัฒนา ผลักดัน เกี่ยวกับอุตสาหกรรมเพลงทั้งภายในและภายนอกของสาธารณรัฐเกาหลี ซึ่งสามารถแบ่งบทบาทของภาครัฐในการประชาสัมพันธ์ได้ 4 รูปแบบ ดังนี้

(3.1) ทูตกิจกรรมของรัฐบาล ภาครัฐบาลของสาธารณรัฐเกาหลีได้มีการโปรโมทวัฒนธรรมของประเทศ โดยจะมีการดึงตัวศิลปินที่มีชื่อเสียงมาเป็นทูตกิจกรรม เพื่อทำหน้าที่ในการเผยแพร่ ส่งเสริมวัฒนธรรมให้ผู้คนเข้ามาภายในประเทศ ควบคู่ไปกับการทำให้ศิลปินเป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้นด้วย เช่น การใช้วง BTS มาเป็นทูตกิตติมศักดิ์ของกรุงโซลเพื่อโปรโมทการท่องเที่ยวเกาหลี หรือ การใช้วง Blackpink มาเป็นทูตประชาสัมพันธ์ในการประชุมขององค์กรสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นต้น

(3.2) สื่อสังคมออนไลน์ ภาครัฐมีบทบาทในด้านของการประชาสัมพันธ์ผ่าน Social Media เป็นอย่างมาก โดยในการโปรโมทของภาครัฐบาลนั้นจะอยู่ในรูปแบบของการใช้แพลตฟอร์มในช่องทางต่างๆ ที่ภาครัฐเป็นผู้จัดตั้งขึ้นเอง เช่น ช่อง VisitSeoul TV ใน Youtube ที่เป็นช่องขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเกาหลี (KTO) ภายใต้กระทรวงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว มีหน้าที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศเพื่อให้สาธารณรัฐเกาหลีเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติชั้นนำของโลก โดยในการนำเสนอทางช่องจะมีการนำศิลปินมาเป็นผู้นำเสนอแหล่งท่องเที่ยวของประเทศตามสถานที่ต่างๆ หรือในช่องทาง Twitter ภาครัฐก็มี Account ที่ชื่อว่า @TheBlueHouseKR ซึ่งเป็นบัญชีทางการ

ของรัฐบาล ที่ได้มีการร่วมแสดงความยินดีผ่านการโพสต์ข้อความกับความสำเร็จของของวง BTS ในการคว้าอันดับที่ 1 ของชาร์ต BillBoard Hot 100 ที่เป็นชาร์ตเพลงที่ได้รับการยอมรับว่ามีความนิยมมากที่สุดในโลกในตลาดเพลงโลก

(3.3) การจัดตั้งองค์กร ภาครัฐบาลได้มีการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการเผยแพร่วัฒนธรรมของประเทศ ทั้งในด้านการส่งเสริม การสนับสนุนและการผลักดันให้อุตสาหกรรมวัฒนธรรมมีความเข้มแข็งทางด้าน Content และสามารถส่งออกสินค้าและบริการไปยังประเทศต่างๆ ได้อย่างมีคุณภาพ เช่น The Korea Creative Content Agency (KOCCA) , Arirang TV, Korea Communications Commission (KCC), สมาคมลิขสิทธิ์เพลงเกาหลี (KOMCA) และ Korean Culture and Information Service (KOCIS) เป็นต้น นอกจากนั้นแล้ว ยังพบว่า ภาครัฐยังมีการจัดตั้งสถาบันโรงเรียนศิลปะการแสดงเพื่อให้ผู้ที่สนใจที่อยากจะเป็นศิลปินได้มา เรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นศิลปินที่ดีในอนาคตได้ โดยสถาบันการศึกษาจะเน้นการเรียนการสอนเฉพาะด้านศิลปะและความบันเทิงของวัฒนธรรมเกาหลีเป็นหลัก (สำนักงานส่งเสริมการค้าในประเทศ ณ กรุงโซล, 2561)

(3.4) การขยายตัวของอุตสาหกรรมเพลง ภาครัฐบาลมีการส่งเสริมให้ภาคเอกชนขยายฐานการตลาดของอุตสาหกรรมเพลงสาธารณรัฐเกาหลีไปยังประเทศต่างๆ ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยมีการร่วมงานกับภาคเอกชน ซึ่งรูปแบบของงานจะอยู่ในรูปแบบของงานนิทรรศการ งานคอนเสิร์ต งานแสดงดนตรี เช่น งานเทศกาลดนตรี Asia Song Festival 2020, งาน Hallyu Festival 2020 หรืองาน MOKKOJI KOREA เป็นต้น

5.1.2 บทบาทภาครัฐของประเทศญี่ปุ่น ในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกในตลาดโลก ค.ศ. 2014-2021

(1) บทบาทภาครัฐประเทศญี่ปุ่น ด้านการสนับสนุนการจัดจำหน่าย

ในบทบาทการสนับสนุนการจัดจำหน่ายของภาครัฐบาลประเทศญี่ปุ่น ภาครัฐได้ให้เสรีภาพแก่ภาคเอกชนในดำเนินงานทุกขั้นตอน ซึ่งภาครัฐจะไม่เข้าไปขัดขวางการทำงานของภาคเอกชน เพื่อที่จะทำให้ภาคเอกชนสามารถสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างเต็มที่ นอกจากนั้นแล้ว ภาครัฐบาลยังได้ให้ความช่วยเหลือกับภาคเอกชนให้มีการทำงานที่ราบรื่นและมีความสะดวกในการดำเนินงาน เช่น ในสภาพการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ภาครัฐบาลได้มีการจัดตั้งองค์กรที่มีชื่อว่า #SaveOurSpace เพื่อช่วยเหลือภาคเอกชนที่สูญเสียทางรายได้ให้สามารถขอเงินชดเชยเพื่อนำไปต่อยอดอุตสาหกรรมจากรัฐบาลได้ (a day BULLETIN, 2563) ไม่เพียงเท่านั้นภาครัฐบาลยังมีการช่วยเหลือธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของประเทศ โดยทางรัฐบาลได้มอบความช่วยเหลือทางการเงินแก่ธุรกิจเหล่านี้ ผ่านบริษัท Japan Finance

Corporation ที่รัฐบาลเป็นเจ้าของและองค์กรอื่นๆ เพื่อให้อุตสาหกรรมเพลงสามารถดำเนินการต่อไปได้ เป็นต้น

(2) บทบาทภาครัฐประเทศญี่ปุ่น ด้านการตลาด

ในด้านการตลาด ภาครัฐบาลจะทำหน้าที่ในการคุ้มครอง วางแนวทางในการผลักดันอุตสาหกรรม และอำนวยความสะดวกให้กับภาคเอกชนผ่านองค์การต่างๆ เพื่อทำให้กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานของภาคเอกชนสามารถดำเนินการไปได้อย่างมีคุณภาพและประสบความสำเร็จ เช่น ในเรื่องของลิขสิทธิ์ ภาครัฐบาลได้ส่งเสริมให้มี สมาคมสิทธิของผู้เขียนนักแต่งเพลง และสำนักพิมพ์ของประเทศญี่ปุ่น หรือ JASRAC เข้ามารับผิดชอบในการบริหารลิขสิทธิ์ของเพลงภายในของประเทศ ตลอดจนช่วยเหลือภาคเอกชนในการเปลี่ยนแปลงความต้องการของเจ้าของลิขสิทธิ์ ในเรื่องของการวางแนวทางเพื่อผลักดันอุตสาหกรรม ทางรัฐบาลมี สมาคมอุตสาหกรรมแผ่นเสียงแห่งประเทศญี่ปุ่น (RIAJ) เข้ามาทำหน้าที่เป็นองค์กรตัวแทนของอุตสาหกรรมการบันทึกเสียงเพลงของญี่ปุ่น โดยมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและขยายวัฒนธรรมดนตรีของญี่ปุ่น ส่งเสริมการเติบโตและปรับปรุงวัฒนธรรมดนตรีญี่ปุ่น ในเรื่องของนโยบาย มาตราการณ์ หรือแผนงาน ภาครัฐบาลได้มีการวางนโยบาย Cool Japan ขึ้นมาเพื่อส่งเสริมรากฐานที่มั่นคงให้กับวัฒนธรรมญี่ปุ่นไปพร้อมกับการกระตุ้นเศรษฐกิจ ไม่เพียงเท่านั้น ภาครัฐบาลยังมีการจัดตั้งสำนักงาน The Cool Japan Promotion Strategy Program ขึ้นเพื่อทำการส่งออกสินค้าจากความสร้างสรรค์ของญี่ปุ่นตามเป้าหมาย พร้อมกันนั้นยังมีการจัดตั้ง กองทุน Cool Japan Fund ซึ่งเป็นกองทุนที่รัฐบาลร่วมทำกับภาคเอกชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาความต้องการในต่างประเทศสำหรับผลิตภัณฑ์และบริการของญี่ปุ่น (Cool Japan Fund Inc, 2021)

(3) บทบาทภาครัฐประเทศญี่ปุ่น ด้านการประชาสัมพันธ์

ในการประชาสัมพันธ์ การทำงานของภาครัฐส่วนใหญ่จะเป็นไปในรูปแบบของการสนับสนุนและช่วยเหลือภาคเอกชน ซึ่งในบทบาทภาครัฐประเทศญี่ปุ่น ด้านการประชาสัมพันธ์ สามารถแบ่งออกได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

(3.1) ทูตกิจกรรม ภาครัฐได้มีการนำศิลปินที่ได้รับความนิยมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการประชาสัมพันธ์อุตสาหกรรมวัฒนธรรมในประเทศ ควบคู่ไปกับการนำเสนอผลงานของศิลปิน เพื่อสร้างแรงดึงดูดและสร้างการรับรู้ทางวัฒนธรรมแก่สาธารณะให้เพิ่มมากขึ้น เช่น ภาครัฐได้แต่งตั้งให้ อายะ ฮิราโนะ (Hirano Aya) นักพากย์และนักร้องชื่อดังของประเทศญี่ปุ่น เป็นทูตโครงการ “คูล เจแปน” หรือเรียกอีกอย่างว่า Cool Japan Ambassadors ซึ่งเป็นโครงการของรัฐบาลที่มุ่งส่งเสริมการส่งออกวัฒนธรรมร่วมสมัยของญี่ปุ่นผ่านการใช้ศิลปินในการนำเสนอวัฒนธรรมของประเทศ เป็นต้น

(3.2) สื่อสังคมออนไลน์ และการตั้งองค์กร ภาครัฐของประเทศญี่ปุ่นจะมีการส่งเสริมและโปรโมทอุตสาหกรรมเพลงอย่างเต็มรูปแบบทั้ง สถานีโทรทัศน์ การเป็นพรีเซนเตอร์ของรัฐ Social Media รวมไปถึงการจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรที่รัฐบาลเป็นผู้นำเสนอ ซึ่งในการดำเนินการ ภาครัฐบาลได้มีการจัดตั้ง สมาคมแพร่ภาพกระจายเสียงแห่งประเทศญี่ปุ่น หรือ NHK ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่เป็นองค์กรแพร่ภาพกระจายเสียงสาธารณะของรัฐบาลญี่ปุ่น และมีการก่อตั้ง Japan Media Communication Center (JAMCO) ที่คอยทำหน้าที่ในการส่งเสริมความเข้าใจและเผยแพร่เนื้อหาทางวัฒนธรรมของประเทศญี่ปุ่นระหว่างประเทศ นอกจากนั้นแล้ว ภาครัฐบาลยังมีการมอบหมายให้กระทรวงต่างๆ ภายในประเทศมีการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์อุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกเพิ่มเติมด้วย เช่น ให้กระทรวงเศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรม จะต้องมีการดำเนินการสนับสนุนและขยายอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมของประเทศควบคู่ไปกับการช่วยเหลือด้านงบประมาณกับภาคเอกชน ให้สำนักอุตสาหกรรมการผลิต ควบคุมดูแลในเรื่องของการพัฒนาและการผลิตขีดความสามารถของผู้ประกอบการในแต่ละธุรกิจ ให้สำนักนโยบายการค้าและข้อมูลดูแลในด้านการส่งออกการส่งเสริมการตลาด และให้กระทรวงศึกษาธิการ ดูแลทรัพยากรมนุษย์ของอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมในการช่วยเหลือเรื่องทุนการศึกษาเพื่อมอบให้กับบุคคลที่มีความต้องการและสนใจในอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมในประเทศ (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2563)

(3.3) โครงสร้างพื้นฐาน ภาครัฐประเทศญี่ปุ่นได้มีการใช้โครงสร้างพื้นฐานมาเป็นส่วนหนึ่งของการ โปรโมทวัฒนธรรมของประเทศ เช่น รถไฟฟ้า ที่ภาครัฐจะมีการติดโฆษณาเกี่ยวกับอุตสาหกรรมบันเทิงภายในประเทศไว้เพื่อให้ผู้ใช้บริการเกิดการรับรู้และความสนใจ หรือหากช่วงไหนศิลปินคนใดมีกระแส ภาครัฐบาลจะมีการนำศิลปินผู้นั้นมาใช้เป็นลวดลายของรถไฟฟ้า นอกจากนั้นแล้วภาครัฐบาลยังมีการติดป้ายโฆษณาตามย่านต่างๆ การเพ้นท์กำแพงเพื่อเพิ่มการประชาสัมพันธ์อีกด้วย

5.1.3 บทบาทภาครัฐของประเทศไทย ในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกในตลาดโลก ค.ศ. 2014-2021

(1) บทบาทภาครัฐประเทศไทย ด้านการสนับสนุนการจัดจำหน่าย

ภาครัฐมีบทบาทในการผลักดันและสนับสนุนด้านการจัดจำหน่ายของอุตสาหกรรมเพลงภายในประเทศ ซึ่งจะมีกระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานหลัก ทำหน้าที่ในการผลักดันอุตสาหกรรมเพลง โดยในการทำงาน กระทรวงวัฒนธรรมจะเน้นไปที่การอนุรักษ์และส่งเสริมเพลงที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม เช่น เพลงพื้นบ้าน เพลงลูกกรุง เพลงลูกทุ่ง เพลงสุนทราภรณ์ ฯลฯ เพื่อให้คนไทยได้รู้จักและสืบสานเพลงเหล่านี้ไว้ ไม่เพียงเท่านั้น ภาครัฐยังได้เข้าไปสนับสนุนภาคเอกชนเพื่อให้เกิดการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ เช่น การสนับสนุน

รายการคุณพระช่วย การจัดคอนเสิร์ตเพื่อสนับสนุนศิลปินแห่งชาติ รวมไปถึงการคัดเลือกศิลปินแห่งชาติในแต่ละสาขา เป็นต้น นอกจากนี้ ภาครัฐยังมีการจัดงาน MOVE (Multimedia Online Virtual Exhibition) ขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือและส่งเสริมการดำเนินงานของภาคเอกชนในประเทศให้สามารถทำงานต่อไปได้ภายใต้การระบาดของเชื้อโคโรน่าไวรัส ซึ่งงาน MOVE เป็นงานแฟร์ในรูปแบบของ การจัดงานเสมือนจริง ที่ให้ผู้ประกอบการทั่วโลกสามารถจัดนิทรรศการบนพื้นที่ออนไลน์ กระตุ้นให้เกิดการเชื่อมต่อกันระหว่างผู้ประกอบการทั่วโลกให้มีการพูดคุย ลงทุนเกี่ยวกับอุตสาหกรรมในแต่ละด้าน ทุกประเภทผ่านแพลตฟอร์มของภาครัฐ

อย่างไรก็ตาม แม้ภาครัฐจะมีบทบาทด้านการสนับสนุนด้านการจัดจำหน่าย แต่ในทางปฏิบัติ พบว่า ภาครัฐไทยมีแนวโน้มที่จะผลักดันอุตสาหกรรมเพลงภายในประเทศมากกว่าการผลักดันเพื่อการส่งออก ซึ่งแสดงออกผ่านการดำเนินงานของภาครัฐทั้งการสร้างงานให้ศิลปิน การจัดสรรงบประมาณให้ภาคเอกชนไปถ่ายทอดภูมิปัญญาในชุมชนซึ่งกระทรวงวัฒนธรรมจะจัดสรรงบให้ทุกปี การส่งเสริมให้ภาคเอกชนทำเพลงภาษาถิ่นและเพลงเชิงวัฒนธรรม นอกจากนั้นยังมีการให้เงินสนับสนุนกับบริษัทใหญ่ในการดำเนินการจัดกิจกรรมอย่างครบวงจร เนื่องจากในช่วงการระบาดของโคโรน่าไวรัส บริษัทไม่มีรายได้ ภาครัฐจึงให้เงินสนับสนุนอุตสาหกรรม เพื่อให้อุตสาหกรรมเดินต่อไปได้ โดยจะต้องมีการส่งแบบฟอร์มหรือส่งอีเมลเพื่อแสดงเจตจำนงให้กับทางรัฐบาลเพื่อขอความช่วยเหลือจนกว่าสถานการณ์จะดีขึ้น

(2) บทบาทภาครัฐประเทศไทย ด้านการตลาด

จากการศึกษา พบว่า ภาครัฐไทยมีบทบาทในทางการตลาดต่อการผลักดันอุตสาหกรรมเพลงไทยน้อย โดยในการดำเนินงานของภาครัฐส่วนใหญ่จะเป็นผู้ควบคุม ดูแลภาคเอกชนในกระบวนการผลิตมากกว่า การที่เพลงจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการทำงานของภาคเอกชนเป็นหลัก แม้ว่าภาครัฐของประเทศไทยจะมียุทธศาสตร์หรือแผนงานเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเพลง แต่ในการดำเนินงานภาครัฐบาลยังไม่มีนโยบายในการปฏิบัติงานหรือมีแนวทางที่จะส่งออกและผลักดันอุตสาหกรรมเพลงอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อสนับสนุนภาคเอกชน นอกจากนั้น ภาครัฐยังได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมเพลงที่มาจากรัฐบาลเองมากกว่าผลงานเพลงของภาคเอกชน เช่น เพลงเกี่ยวกับชาติบ้านเมือง เพลงเกี่ยวกับการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

(3) บทบาทภาครัฐประเทศไทย ด้านการประชาสัมพันธ์

จากการศึกษา พบว่า ภาครัฐมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์อุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกน้อย ซึ่งในการดำเนินงานกระทรวงวัฒนธรรมจะเป็นหน่วยงานหลักในการผลักดันเรื่องของอุตสาหกรรมเพลง เช่น การส่งเสริมเพลงพื้นบ้าน เพลงท้องถิ่น เพลงลูกทุ่ง

ลูกกรุง สุนทราภรณ์ ฯลฯ ตามสื่อต่างๆ มีการเผยแพร่และสนับสนุนรายการที่เป็นคุณประโยชน์ต่อวัฒนธรรมชาติ เช่น รายการคุณพระช่วย รายการแสดงเพลงของศิลปินแห่งชาติ เป็นต้น อย่างไรก็ตามนั้นข้อมูลจากจากตัวแทนภาคเอกชนและตัวแทนประชาชน ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ถึงแม้ภาครัฐจะมีการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพลงในประเทศ แต่ในการส่งเสริมและส่งออกอุตสาหกรรมเพลง ภาครัฐมักจะเข้าไปขัดขวางการทำงานของภาคเอกชนในการจัดจำหน่ายและประชาสัมพันธ์ เช่น องค์กรศาสนา ที่จะมีการตรวจสอบดูความเหมาะสมของเพลงว่าขัดต่อหลักการทางพระพุทธศาสนาหรือไม่ ซึ่งทำให้เพลงไทยไม่สามารถพัฒนาไปข้างหน้าได้ เป็นต้น

5.2 ปัญหาการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกในตลาดโลกของไทย ค.ศ. 2014-2021

ตลาดอุตสาหกรรมเพลงของไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญอยู่กับปัญหาในการวางแนวทางเพื่อพัฒนาที่ไม่มีความชัดเจนและมาตรฐาน ทำให้ในการดำเนินงานเกิดความยากลำบากและมีข้อจำกัดค่อนข้างมากในการดำเนินธุรกิจ ความไม่แน่นอนในการพัฒนาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการขาดความร่วมมือของทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนในการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพลงที่ไม่สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาได้จนก่อให้เกิดปัญหาเหล่านี้ขึ้นมา ซึ่งจากการศึกษาสามารถสรุปปัญหาการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกในตลาดโลกของไทยได้ ดังนี้

5.2.1 ปัญหาที่เกิดจากภาครัฐ

(1) แม้ว่ารัฐบาลจะมีการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติฯ ในระยะ 20 ปีที่มอบหมายให้กระทรวงวัฒนธรรมรับผิดชอบในการหาแนวทางการปรับมาตรฐานอุตสาหกรรมวัฒนธรรมให้ทัดเทียมต่างประเทศ แต่ในทางปฏิบัติภาครัฐยังไม่มีแนวทางหรือวิธีการในการบริหารจัดการอย่างเป็นรูปธรรม พร้อมทั้งภาครัฐยังไม่ได้ให้ความสำคัญและไม่มีมาตรการ นโยบายหรือกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมหรือสนับสนุนอุตสาหกรรมเพลงที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน

(2) ปัญหาจากการทำงานของภาครัฐที่มีข้อจำกัดในเรื่องของขั้นตอน ระเบียบราชการ กฎเกณฑ์ ความเป็นทางการและวิธีการทำงานที่ยึดติดมากเกินไป จนทำให้การทำงานของภาคเอกชนเกิดความล่าช้า และขาดอิสระในการสร้างสรรค์ผลงาน เช่น ห้ามใช้ภาษาที่มีเนื้อหาไม่เหมาะสม สื่อความหมายที่รุนแรง ล้อเลียน หรือแสดงออกทางการเมือง มีการตรวจสอบทางด้านศีลธรรม วัฒนธรรม ค่านิยม หรือประเพณีไทยอย่างเข้มงวด ก่อนที่จะนำผลงานเพลงออกมาจัดจำหน่ายหรือในบางกรณีอาจมีการลงโทษทางกฎหมายจนทำให้ภาคเอกชนไม่สามารถสร้างผลงานเพลงที่มีความแปลกใหม่ได้

(3) ปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายลิขสิทธิ์ การตรวจสอบและการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของหน่วยงานรัฐยังไม่มีคุณภาพมากพอ ภาครัฐไม่สามารถให้การคุ้มครอง ปกป้องและประนีประนอม ระหว่างเจ้าของผลงาน ศิลปินและผู้บริโภคได้อย่างเต็มที่ จนทำให้เรื่องลิขสิทธิ์เพลงกลายเป็นข้อจำกัดของศิลปินในการประชาสัมพันธ์ผลงาน เพราะศิลปินไม่สามารถนำเพลงของศิลปินอื่นมาขับร้องได้ หากไม่ได้รับอนุญาตหรือยินยอมจากเจ้าของเพลง ซึ่งแตกต่างกับของต่างชาติที่สามารถร้องเพลงของศิลปินใดก็ได้

5.2.2 ปัญหาที่เกิดจากภาคเอกชน

(1) ปัญหาด้านคุณภาพของบุคลากร ที่ยังขาดโอกาสในการพัฒนาความรู้ทั้งทักษะความคิดสร้างสรรค์ ทัศนคติที่จำเป็นต่อการสร้างสรรค์ผลงานหรือสร้างนวัตกรรมที่มีความแปลกใหม่ ซึ่งบุคลากรทางด้านอุตสาหกรรมเพลงของไทยส่วนใหญ่จะนิยมทำงานในรูปแบบเดิม ไม่กล้าสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบใหม่ๆ เพราะเกรงว่าจะไม่ได้รับการยอมรับ

(2) การผลิตผลงานเพลงไทยที่ผ่านมายังไม่มีความพยายามในการผลักดันไปในตลาดโลกมากนัก ไม่ค่อยมีการร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญหรือทีมงานจากต่างชาติ ส่งผลทำให้อุตสาหกรรมเพลงของไทยไม่ได้รับความสนใจ การยอมรับ และไม่มีตลาดต่างประเทศรองรับ แม้ว่าในปัจจุบันภาคเอกชนจะเริ่มให้ความสำคัญกับตลาดเพลงในต่างประเทศมากขึ้น มีการผลิตผลงานสร้างสรรค์ผลงานที่มีความทันสมัยทั้งดนตรี เนื้อร้อง ท่าเต้น ฯลฯ แต่ผลลัพธ์ที่ตามมาคือ ผลงานเพลงของศิลปินที่ถูกนำเสนอออกมา มักถูกมองว่าเป็นผลงานที่รับอิทธิพลและรูปแบบของเพลงต่างชาติมากเกินไป จนทำให้ขาดเอกลักษณ์ของความเป็นไทย ไม่มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเป็นของตนเอง ส่งผลให้ไม่สามารถสร้างภาพจำและความโดดเด่นที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน

5.2.3 ปัญหาที่เกิดจากภาคประชาชน

ปัญหาจากกระบวนทัศน์ในการบริโภคเพลงของอุตสาหกรรมเพลงประเทศไทย ผู้บริโภคส่วนใหญ่จะมีนิสัยที่ชอบเลือกบริโภคเพลง และ ผู้ฟังในประเทศไทยบางส่วนมักจะชอบการวิพากษ์วิจารณ์หรือดูถูกผลงานของคนไทยด้วยกันเองอยู่เสมอ ยิ่งหากพวกเขาได้เห็นอะไรที่มีความแปลกใหม่หรือแตกต่างจากที่เคยเห็น พวกเขาก็จะมีการแสดงความคิดเห็นในเชิงลบ มีการใช้ถ้อยคำในเชิงของการเหยียดหยามและการจิกกัดเป็นส่วนมาก นอกจากนั้น ผู้ฟังของคนไทยมักจะไม่ยอมเปิดรับและให้โอกาสกับผลงานเพลงของไทยที่นำเสนอออกมา พร้อมทั้งการที่คนไทยมีนิสัยที่ชอบแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์และกลั่นแกล้ง (Bully) ต่อผลงานเพลงของศิลปิน ก็ทำให้ ศิลปินขาดแรงจูงใจและหมดกำลังใจในการผลิตผลงานตามไปด้วย

เนื่องจากการกระทำเหล่านั้น เป็นเหมือนการบั่นทอนจิตใจในการสร้างสรรค์ผลงานเพลงของภาคเอกชน

5.3 แนวทางภาครัฐในการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกของไทย

จากการศึกษา สามารถสรุปข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำแนวทางการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพลงของสาธารณรัฐเกาหลีและประเทศญี่ปุ่นมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทย ดังนี้

5.3.1 แนวทางการพัฒนากระบวนการเตรียมการผลิต

(1) ด้านการพัฒนาคุณภาพคน ภาครัฐจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพของคนให้มีสมรรถนะทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ ความคิดที่เหมาะสมต่อการเป็นศิลปินนักร้อง นักแต่งเพลง และผู้ผลิต เพื่อให้มีศักยภาพและขีดความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ผลงานให้มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ดังนั้น ในการดำเนินงานภาครัฐจึงควรมีการจัดตั้งสถาบันผลิตศิลปินโรงเรียนการแสดงขึ้นมารองรับ เหมือนของสาธารณรัฐเกาหลีและญี่ปุ่น โดยในการศึกษาจะต้องมีระบบการฝึกหัดศิลปิน การสร้างเสริมทักษะ บุคลิกภาพ ความเชี่ยวชาญทั้งด้าน การร้องการเต้น การแสดง เพื่อทำให้บุคคลที่จะก้าวขึ้นมาเป็นศิลปินที่มีคุณภาพมากที่สุด มีการผลักดันการฝึกศิลปินตั้งแต่เริ่มต้น มีการจัดทำรายการในรูปแบบของเรียลลิตี้ เพื่อสร้างโอกาสให้เด็กรุ่นใหม่มีโอกาสฝึกหัด สร้างความพร้อมที่จะก้าวขึ้นมาเป็นศิลปิน เป็นการเพิ่มโอกาสให้ผู้ที่มีความสนใจสามารถเข้ามาในระบบของอุตสาหกรรมเพลงได้

(2) ด้านกระบวนทัศน์ ภาครัฐจำเป็นที่จะต้องสร้างกระบวนการคิดใหม่ให้กับอุตสาหกรรมเพลงของไทยผ่านการลงทุนเนื้อหาทางวัฒนธรรมผ่านสื่อต่างๆ เพื่อทำให้ทุกภาคส่วนในประเทศมีการมองภาพในการบริโภคเพลงให้มีการก้าวข้ามกรอบทางวัฒนธรรมหรือความคิดดั้งเดิม เปิดรับและให้โอกาสกับผลงานเพลงของไทยมากขึ้น นอกจากนั้นแล้วภาครัฐจะต้องมีการยกระดับของสังคมให้เห็นประโยชน์และความสำคัญเกี่ยวกับคุณค่าของเพลงว่า เพลงก็สามารถทำให้ผู้ที่สนใจมีความมั่นคงและประสบความสำเร็จในชีวิตได้

5.3.2 แนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์บทเพลง

(1) ด้านการปรับตัวขององค์กร ในการร่วมมือของภาครัฐบาลและภาคเอกชนเพื่อสร้างแนวทางการผลักดันในอุตสาหกรรมเพลงนั้น ทั้ง 2 ภาคส่วนจะต้องมีการปรับตัวขององค์กรผ่านการเปิดใจยอมรับ และเคารพซึ่งกันและกัน เพื่อทำให้เกิดเป้าหมายหรือเป้าประสงค์ร่วมกัน โดยในการดำเนินงานเพื่อปรับตัวขององค์กรในภาครัฐนั้น ภาครัฐจะต้องมีการปรับโครงสร้างของการทำงานในการบริหารจัดการทางวัฒนธรรม มีช่องทางในการติดต่อกับภาคเอกชนเพื่อที่จะสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น พูดคุยและนำเสนอสภาพของอุตสาหกรรมเพลงไทยได้ ในส่วนของภาคเอกชน จะต้องมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของภาครัฐบาลว่า ภาครัฐบาล

สามารถให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนผลงานเพลงของพวกเขาได้ ซึ่งภาคเอกชนจะต้องมีการแสดงเสียงสะท้อนไปยังภาครัฐ ว่าพวกเขามีความต้องการ พร้อมกันนั้น ภาคเอกชนจะต้องพยายามสอดแทรกวัฒนธรรมไทยในด้านต่างๆ เข้ามาประยุกต์ใช้และนำเสนอร่วมกับอุตสาหกรรมเพลงต่อการส่งออกบนตลาดโลก และในบางครั้ง ภาคเอกชนอาจจะมีการทำข้อตกลงหรือ MOU ในด้านต่างๆ เพื่อสร้างหลักประกันและเป็นเครื่องยืนยันว่าภาครัฐจะยังคอยเป็นผู้สนับสนุนและช่วยเหลือพวกเขาได้อย่างเต็มที่หากพวกเขาเกิดเหตุที่ไม่พึงประสงค์ขึ้น

(2) ด้านการพัฒนาองค์ความรู้ ภาครัฐควรมีการศึกษา สนับสนุนและเรียนรู้การสร้างสรรค์ผลงานอุตสาหกรรมเพลงจากทั่วโลกร่วมกับภาคเอกชนเพื่อนำมาปรับใช้ เช่น ศึกษาเทคโนโลยีหรือเทคนิคการผลิต รูปแบบดนตรีที่กำลังเป็นที่นิยมในช่วงเวลานั้น ตลอดจนเรียนรู้เทคนิคการร้อง การเต้นที่สามารถดึงดูดใจของผู้บริโภค เพื่อทำให้เพลงไทยเป็นเพลงที่มีความโดดเด่น ทันสมัยและเข้าถึงผู้คนได้ง่ายมากขึ้น โดยในการนำมาประยุกต์ใช้ ภาครัฐควรมีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรที่เข้ามาทำงานเพื่อพัฒนาระบบของอุตสาหกรรมเพลงไทย เพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลและสนับสนุนการสร้างสรรค์ผลงานแนวใหม่ที่ไม่ใช่เป็นการลอกเลียนแบบมาทั้งหมด แต่ต้องรู้จักนำมาปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยและสร้างเป็นเอกลักษณ์ ควบคู่ไปกับการสร้างอำนาจละมุนให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

(3) ด้านการสร้างสรรค์ผลงาน ภาครัฐจะต้องเน้นย้ำให้ภาคเอกชนเห็นความสำคัญกับการผสมผสานวัฒนธรรมไทยมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อทำให้เพลงของไทยมีความความหลากหลายและสร้างทางเลือกสำหรับผู้บริโภคได้ เช่น มีการผสมผสานแนวเพลงพื้นบ้านร่วมกับแนวเพลงสมัยใหม่ มีการใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านมาบรรเลงร่วมกับเพลงไทยสากล หรือการนำเสนอวัฒนธรรมไทยผ่าน มิวสิควิดีโอเพื่อเผยแพร่สู่ทั่วโลก ฯลฯ และ ภาครัฐควรสนับสนุนให้มีการยกระดับอุตสาหกรรมเพลงไทยผ่านการนำผู้เชี่ยวชาญด้านอุตสาหกรรมเพลงจากต่างชาติมาสร้างสรรค์ผลงานร่วมกับผู้ผลิตของไทย ให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะการทำงานเพื่อเพิ่มมาตรฐานให้กับผลงานเพลงไทยให้สามารถสร้างเนื้อหาของความเป็นไทยในตลาดโลกได้

5.3.3 แนวทางการพัฒนาในกระบวนการประชาสัมพันธ์

(1) ด้านการส่งเสริมอุตสาหกรรม ในการดำเนินการภาครัฐจะต้องพยายามสอดแทรกอุตสาหกรรมของเพลงไทยให้เข้าไปในทุกพื้นที่ของประเทศทั่วโลกผ่านการลงทุนทางเนื้อหาวัฒนธรรม นอกจากนั้นแล้ว ภาครัฐควรมีการสร้างระบบชาร์ตเพลง หรือ แพลตฟอร์มที่เป็นทางการเพื่อใช้สำหรับจัดอันดับความนิยมของศิลปินในช่วงเวลาต่างๆ รวมไปถึงการสร้างความน่าสนใจ การรับรู้และการกระตุ้นสภาพการแข่งขันของอุตสาหกรรมที่จะทำให้ผู้ผลิตและ

ผู้บริโภคมีความตื่นตัวและมีการเฝ้าติดตามอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในประเทศไทยอุตสาหกรรมเพลงจะยังไม่มีความเข้มแข็งมากพอ แต่ในการบริหารจัดการทุกภาคส่วนจะต้องมีการทำงานร่วมกันในการนำอุตสาหกรรมวัฒนธรรมอย่างอื่นที่มีความเข้มแข็งอยู่แล้วมาส่งออกไปพร้อมกับอุตสาหกรรมเพลง ผ่านการทำสินค้าที่มีคุณภาพ เป็นเอกลักษณ์และดึงดูดใจของผู้บริโภค

(2) ด้านการสร้างชื่อเสียง ภาครัฐและภาคเอกชนจะต้องมีความร่วมมือกันในการหาตลาดหรือช่องทางที่สามารถรองรับการจัดจำหน่ายสินค้าหรือการประชาสัมพันธ์ของผลงานเพลงของประเทศไทยในอุตสาหกรรมเพลงของประเทศอื่น เพื่อสร้างโอกาสในการรับรู้และความนิยมของอุตสาหกรรมเพลงไทยให้เพิ่มมากขึ้นพร้อมกับการกระตุ้นการผลิตสินค้า หรือสร้างคอนเทนต์ต่างๆ ในการนำเสนอผลงานเพลง นอกจากนั้นแล้ว ภาครัฐและภาคเอกชนจะต้องมีการเรียนรู้ถึงกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานเพลงในโลกสมัยใหม่ว่าเป็นอย่างไร เพื่อที่จะทำให้การผลิตและการส่งออกนั้น สามารถมัดใจและความพึงพอใจของผู้คนทั่วโลกได้

6. อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษามีประเด็นที่น่าสนใจที่ผู้วิจัยขอนำมาอภิปรายผลดังนี้

ในบทบาทของภาครัฐ ของสาธารณรัฐเกาหลี ประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกในตลาดโลก ค.ศ. 2014-2021 ผลการวิจัยพบว่า ภาครัฐของสาธารณรัฐเกาหลีและประเทศญี่ปุ่น มีความมุ่งมั่นและจริงจังกับการผลักดันอุตสาหกรรมเพลงของประเทศเป็นอย่างมาก โดยในด้านการสนับสนุนการจัดจำหน่ายภาครัฐบาลของทั้ง 2 ประเทศจะให้อิสรภาพกับภาคเอกชน ในการทำงานตั้งแต่การผลิตเพลงไปจนถึงกระบวนการถ่ายทอดผลงานเพลง ซึ่งภาครัฐบาลจะเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนได้ใช้เสรีภาพทางความคิด ไม่เข้าไปแทรกแซง เพื่อสนับสนุนให้การทำงานของภาคเอกชนมีการพัฒนาและมีความต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้นแล้ว ภาครัฐบาลยังมีการอำนวยความสะดวกให้กับภาคเอกชน ทั้งในเรื่องของภาษี งบประมาณ หรือเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่ภาครัฐบาลจะเป็นผู้ช่วยเหลือให้ภาคเอกชนมีเกิดความสะดวกในการดำเนินงานมากขึ้น ในด้านการตลาด รัฐบาลของทั้งสองประเทศมีการออกมาตราการณ์ส่งเสริมอุตสาหกรรมเพลงทั้งในรูปแบบของ แผนงาน กฎหมาย ข้อบังคับ ฯลฯ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการผลักดันอุตสาหกรรมเพลงของประเทศสู่สากล และในด้านการประชาสัมพันธ์ยังพบว่า ทั้งสองประเทศต่างมีรูปแบบการดำเนินงานที่คล้ายคลึงกัน เช่น การแต่งตั้งทูตวัฒนธรรมหรือทูตกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ ส่งเสริมวัฒนธรรมทั้งในและต่างประเทศ การจัดตั้งองค์กรเพื่อดูแลและเผยแพร่

เนื้อหาทางวัฒนธรรมของประเทศต่อสาธารณชนอย่างครบวงจรรวมไปถึงการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของทางภาครัฐเองในการเข้ามาช่วยเพิ่มการเผยแพร่และการประชาสัมพันธ์ต่อสาธารณะอีกด้วย

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lim (อ้างถึงใน กิตติ ประเสริฐสุข, 2562, น. 129) ที่ได้ศึกษาว่า ภาครัฐของสาธารณรัฐเกาหลี จะมีการช่วยเหลือภาคเอกชนในเรื่องของ ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมที่ต้องการถ่ายทอด การตั้งกำแพงภาษีต่อสินค้าจากต่างประเทศ การลดหย่อนภาษีนำเข้าและส่งออกแก่ภาคเอกชนที่ดำเนินธุรกิจตามแนวทางหรือยุทธศาสตร์ของรัฐ รวมไปถึงการให้งบประมาณกับทางภาคเอกชนเพื่อผลักดันอุตสาหกรรมเพลง โดยทางรัฐบาลจะมอบงบประมาณให้กับภาคเอกชนเพื่อนำไปพัฒนาอุตสาหกรรมเพลงในประเทศให้มีคุณภาพดีในอนาคต นอกจากนั้นแล้ว ผลการศึกษายังเป็นไปในทางเดียวกับแนวคิดของ Cudahy (2007) ที่ได้อธิบายถึงโครงสร้างของอุตสาหกรรมเพลง ว่าในด้านของการประชาสัมพันธ์ อุตสาหกรรมเพลงใดก็ตามจะมีการประชาสัมพันธ์ทั้งแบบการสื่อสารทางเดียวเช่น การใช้สิ่งพิมพ์ สถานีวิทยุและโทรทัศน์ รวมไปถึงการใช้สื่อออนไลน์ ผ่านการใช้ platform ต่างๆ ทั้งในรูปแบบยูทูป (YouTube) สื่อออนไลน์ Podcasts หรือ Blogging เป็นต้น เพื่อทำให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงเพลงและศิลปินเสมือนอยู่บนโลกของความเป็นจริงมากขึ้น

ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับบทบาทของภาครัฐไทยนั้น จะเห็นว่าถึงแม้ประเทศไทยจะมีการกำหนดยุทธศาสตร์การส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์และวีดิทัศน์ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560-2564) สำหรับใช้เป็นกรอบการส่งเสริม ผลักดันอุตสาหกรรมภาพยนตร์และวีดิทัศน์ของไทยให้เป็นอุตสาหกรรมหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า หน่วยงานภาครัฐยังไม่ได้มีการดำเนินการใดๆ ที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนต่อความต้องการที่จะส่งออกอุตสาหกรรมเชิงวัฒนธรรม เช่นในด้านการสนับสนุนด้านการจัดจำหน่าย ที่ภาครัฐของประเทศไทยจะมีกระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานหลัก คอยทำหน้าที่ในการผลักดันอุตสาหกรรมเพลงในประเทศ ซึ่งในการดำเนินงานภาครัฐไม่สามารถทำให้สาธารณชนเห็นถึงแนวทาง หรือมาตราการณ์ที่ชัดเจน และไม่ได้มีการสร้างการรับรู้การนำเสนออย่างครอบคลุมให้กับผู้คนเห็นอย่างเป็นรูปธรรมต่อการส่งออกอุตสาหกรรมเพลงไปยังตลาดโลก เช่นเดียวกับ ในด้านการตลาดที่ภาครัฐจะทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมภาคเอกชนในกระบวนการผลิตมากกว่าการอำนวยความสะดวกหรือให้การสนับสนุนและในด้านการประชาสัมพันธ์ที่ภาครัฐจะเน้นในอุตสาหกรรมภายในประเทศมากกว่า ดังนั้น เหตุปัจจัยหลักที่ยังทำให้อุตสาหกรรมเพลงไทยไม่ประสบความสำเร็จ สาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งก็อาจเกิดขึ้นมาจากการที่ภาครัฐยังไม่สามารถเข้ามาให้การส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกแก่ภาคเอกชนได้อย่างแท้จริง

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ฐณยศ โล่พัฒนานนท์, วรลักษณ์ กล้าสุคนธ์ และศักดิ์สิทธิ์ ทวีกุล (2562) ที่ได้ศึกษาความสอดคล้องของบทบาทภาครัฐบาลและภาคเอกชนกับยุทธศาสตร์การส่งเสริมภาพยนตร์และวีดิทัศน์ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560-2564) ว่าเนื้อหาของยุทธศาสตร์ที่ภาครัฐบาลเป็นคนกำหนดไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์การดำเนินงานของภาคเอกชน เพราะภาคอุตสาหกรรมการผลิตของภาคเอกชนมักจะเผชิญกับแรงบีบจากปัจจัยแวดล้อมต่างๆ จนทำให้ผู้ผลิตไม่สามารถสรรค์สร้างงานตามความคาดหวังของตลาดได้ แต่ยุทธศาสตร์ฯ กลับให้น้ำหนักแก่การแก้ปัญหาดังกล่าวน้อยกว่าที่ควร ทั้งยังพุ่งความสนใจไปที่การสร้างบุคลากรของภาคเอกชนว่าที่อุตสาหกรรมไม่สามารถประสบความสำเร็จได้เป็นเพราะบุคลากรขาดทักษะทำงาน นอกจากนั้นแล้วยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณทิตา ทรัพย์สินวิวัฒน์ (2560) ที่พบว่า ในการทำงานทางอุตสาหกรรมเพลงทุกภาคส่วนจะต้องคอยปรับตัว ตั้งแต่การบริหารจัดการ วิธีการคิดและการทำงานของอุตสาหกรรมเพลงเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาธุรกิจเพลงในยุคประเทศไทย 4.0 ตามวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ซึ่งในการปฏิบัตินั้นแนวทางของภาครัฐไม่ได้ตอบสนองและส่งเสริมความช่วยเหลือของภาคเอกชนในการทำงานได้อย่างแท้จริง และในบางครั้งแนวทางดังกล่าวอาจจะทำให้การดำเนินงานของภาคเอกชนเป็นไปอย่างยากลำบาก

ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคของอุตสาหกรรมเพลงไทยเกิดขึ้นทั้งในระดับของภาครัฐบาล ภาคเอกชนและภาคประชาชน โดยในภาครัฐบาลปัญหาหลักจะอยู่ในเรื่องของการทำงานที่ภาครัฐไม่ได้ให้ความสำคัญและไม่มีการส่งเสริมหรือสนับสนุนอุตสาหกรรมเพลง นอกจากนั้นแล้ว การเข้าไปขัดขวางการทำงานของภาคเอกชนก็เป็นอีกอุปสรรคหนึ่งที่ภาครัฐได้เข้าไปวางข้อจำกัดและวางกรอบในการทำงานของภาคเอกชนมากจนเกินไปจนทำให้เกิดความยากลำบากในการทำงาน ในขนาดที่ภาคเอกชน พบว่า ปัญหาในกระบวนการผลิตผลงานกับปัญหาเกี่ยวกับลิขสิทธิ์และทรัพย์สินทางปัญญายังคงเป็นปัญหาสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมเพลงในประเทศของภาคเอกชน ในส่วนของภาคประชาชน ปัญหาจากกระบวนทัศน์ในการบริโภคเพลงถือเป็นอุปสรรคอย่างมากในการนำเสนอบทเพลง เพราะผู้บริโภคส่วนใหญ่จะมีนิสัยที่ชอบเลือกบริโภคเพลง และมักจะชอบการวิพากษ์วิจารณ์หรือดูถูกผลงานของคนไทยด้วยกันเองอยู่เสมอ

ในแนวทางภาครัฐในการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกของไทย ผลการศึกษา พบว่า ในกระบวนการเตรียมการผลิต ภาครัฐจะต้องมีการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของคน ให้มีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาในด้านของระบบการศึกษาเพื่อยกระดับของสังคมให้เห็นประโยชน์และความสำคัญเกี่ยวกับคุณค่าของเพลงซึ่งภาครัฐจำเป็นที่จะต้องสร้าง

วัฒนธรรมทางความคิดที่ดีให้กับทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดการเปิดรับและให้โอกาสกับผลงานของไทยมากขึ้น ในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน ภาครัฐจะต้องมีการปรับโครงสร้างของการทำงานสร้างช่องทางในการติดต่อกับภาคเอกชนเพื่อที่จะสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นพูดคุยกับภาคเอกชนได้มีการศึกษา เรียนรู้เกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานอุตสาหกรรมเพลงจากทั่วโลกเพื่อทำให้เพลงของไทยมีความเป็นเอกลักษณ์ ความหลากหลายและสร้างทางเลือกสำหรับผู้บริโภคได้ พร้อมกับสนับสนุนให้มีการยกระดับอุตสาหกรรมเพลงไทยผ่านการแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้เชี่ยวชาญทางอุตสาหกรรมเพลงทั่วโลกและในกระบวนการประชาสัมพันธ์ ภาครัฐจะต้องมีการสร้างช่องทางในการโปรโมทผลงานเพลงของศิลปินไทยให้มากขึ้น โดยในการนำเสนอทุกภาคส่วนจะต้องพยายามสอดแทรกอุตสาหกรรมของเพลงไทยให้เข้าไปในทุกพื้นที่ทั่วโลกอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างระบบชาร์ตเพลง หรือ แพลตฟอร์มทางการที่ใช้สำหรับการจัดอันดับความนิยมของศิลปินพร้อมทั้งมีการส่งออกเพลงไปพร้อมกับอุตสาหกรรมอื่นภายในประเทศ

ผลการศึกษาข้างต้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ฉัตรชัย งามเลิศ (2560) ที่พบว่าแนวโน้มและทิศทางที่ภาครัฐบาลและภาคเอกชนจะต้องดำเนินการเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมเพลงของไทยคือ ภาครัฐบาลและภาคเอกชนจะต้องมีการปรับทัศนคติจะต้องมองภาพให้เป็นระบบไม่มองแค่ในระดับจุลภาค พร้อมกันนั้นทุกภาคส่วนจะต้องมองเห็นความสำคัญและคุณค่าของอุตสาหกรรมเพลงไทยให้มากขึ้น นอกจากนั้นแล้ว อุตสาหกรรมเพลงของไทยควรมีการจัดตั้งองค์กรหรือหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ในการเผยแพร่อุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมของไทยเพื่อให้มองเห็นภาพรวมและข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ถูกต้องและมีความชัดเจนผ่านการทำงานของบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญและมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกับผลการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (2563) ที่ค้นพบว่า อุปสรรคที่ทำให้อุตสาหกรรมของเพลงไทยไม่สามารถพัฒนาไปได้ประกอบด้วย 4 ประเด็นปัญหาสำคัญ คือ ปัญหาทรัพย์สินทางปัญญา ปัญหาการสร้างสรรค์ผลงาน ปัญหาด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ และปัญหาในการดำเนินงานภาครัฐ ซึ่งทั้ง 4 ปัญหายังคงเป็นปัญหาที่มีความยากลำบากในการแก้ปัญหา

จากผลการวิจัยและการอภิปรายในข้างต้นสามารถนำมาสร้างเป็นแผนภาพดังแผนภาพที่ 2 แนวทางภาครัฐในการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกของไทย

แผนภาพที่ 2 แนวทางภาครัฐในการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพลงเพื่อการส่งออกของไทย

ที่มา: ผู้เขียน

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(1) ภาครัฐบาลและภาคเอกชนของไทยควรต้องศึกษาและเรียนรู้จากการดำเนินงานทั้งในด้านการสนับสนุนการจัดจำหน่าย การตลาดและการประชาสัมพันธ์จากประเทศที่ประสบความสำเร็จในการส่งออกอุตสาหกรรมเพลงของโลก เพื่อนำมาปรับใช้กับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงของไทย

(2) ภาครัฐควรมีการสร้างองค์กรสำหรับดูแลการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมวัฒนธรรมทุกประเภทอย่างครบวงจร ดังที่ประเทศญี่ปุ่นและสาธารณรัฐเกาหลีได้ดำเนินการ เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงของไทยได้

(3) ควรมีการกำหนด มาตรการทางด้าน นโยบาย กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับที่นำมาใช้เป็นกลไกการทำงานของทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องให้ครอบคลุมทุกด้าน ขณะเดียวกันควรมีการพัฒนา ภาคเอกชนควรมีการพัฒนาเนื้อหาที่มีความคิดสร้างสรรค์ และสร้างทัศนคติของคนไทยให้มีความชื่นชอบและยอมรับเพลงไทยมากขึ้น

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรศึกษาเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเพลงของต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จเพิ่มเติม เช่น อุตสาหกรรมเพลงอินเดีย เพลงลาติน–อเมริกา ฯลฯ เพื่อเรียนรู้ วิธีคิด และแนวทางการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเพลงของประเทศเหล่านั้น

(2) ควรศึกษาอุตสาหกรรมเพลงไทยในแต่ละสาขา เช่น เพลงลูกทุ่ง เพลงเพื่อชีวิต เพลงพื้นบ้าน และเพลงไทยเดิม ฯลฯ เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ความโดดเด่นของเพลงและนำมาสร้างเป็นจุดเชื่อม ในการพัฒนาเพลงไทยให้มีเอกลักษณ์ของความเป็นไทยที่ชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

a day BULLETIN. (2563). *Dessin the world กับไอเดียสร้างรายได้ที่กำลังเกิดขึ้นในวงการดนตรีญี่ปุ่น.* สืบค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2565, จาก https://adaybulletin.com/life-lesson-dessin-the-world-mmusic-label/49050

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2562). *อุตสาหกรรมสาร*. สืบค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2565, จาก http://ejournal.dip.go.th

กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). *ยุทธศาสตร์การส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์และวีดิทัศน์ ระยะที่ 3*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.

กิตติ ประเสริฐสุข. (2562). Soft Power ของเกาหลีใต้: จุดแข็งและข้อจำกัด. *International Journal of East Asia Studies, 22(*1), 122-139.

จิรัชญา วรรณโสภาม. (2561). *อิทธิพลกระแสเกาหลี (Korean Wave) ต่อการท่องเที่ยวประเทศเกาหลีใต้ของชาวรัสเซีย*. กรุงเทพฯ: โครงการรัสเซียศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ฉัตรชัย งามเลิศ. (2560). *ปัจจัยสำคัญต่อการจัดทำรายงานการจัดอันดับเพลงยอดนิยมประจำประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต)*, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ชนัญญา กมลยะบุตร. (2556). *นโยบายธนูดอกที่สามของนายกอาเบะสู่การฟื้นฟูเศรษฐกิจญี่ปุ่น*. สืบค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2565, จาก http://fic.nfi.or.th/japan-desk/upload/file/pdf

ฐณยศ โล่ห์พัฒนานนท์, วรลักษณ์ กล้าสุคนธ์, และศักดิ์สิทธิ์ ทวีกุล. (2562). ความสอดคล้องของโครงสร้างอุตสาหกรรมการผลิตภาพยนตร์ไทยกับยุทธศาสตร์การส่งเสริมภาพยนตร์และวีดิทัศน์ระยะที่ 3. *วารสารนิเทศน์ศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต, 13*(1), 43-79.

ณทิตา ทรัพย์สินวิวัฒน์. (2560). อุตสาหกรรมเพลงไทยในยุคประเทศไทย 4.0. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสาร สังคม, 5*(1), 157-167.

ดำรงค์ ฐานดี. (2557). *จากอนุรักษ์นิยมแบบดั้งเดิมมาเป็นอนุรักษ์นิยมแบบปัก กึนเฮ: กรณีศึกษาประเทศเกาหลีใต้*. กรุงเทพฯ: ศูนย์เกาหลีศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นันทิพา บุษปวรรธนะ, และนาวิน วงศ์สมบูรณ์. (2563). ความสำเร็จในการเผยแพร่กระแสวัฒนธรรมเกาหลี (Korean Wave): บทบาทของรัฐบาลและอุตสาหกรรมสื่อบันเทิง. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 7*(2), 1-25.

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2565). *วัฒนธรรมท่องเที่ยว*. สืบค้นเมื่อ 16 มิถุนายน 2565, จาก https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/48772

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์. (2563). อุตสาหกรรมดนตรีในประเทศไทย. *CEA Outlook จับกระแสอนาคต เศรษฐกิจโลก, 4*(1), 33.

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์. (ม.ป.ป.). *อุตสาหกรรมงานฝีมือและหัตถกรรมภายใต้นโยบาย Cool Japan*. สืบค้นเมื่อ 26 มิถุนายน 2564, จาก https://www.cea.or.th/th/single-research/cool-japan

สำนักงานส่งเสริมการค้าในประเทศ ณ กรุงโซล. (2561). *รายงานตลาดคาแรคเตอร์ในประเทศเกาหลีใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมการค้าในประเทศ ณ กรุงโซล.

หทัยธาร ฉัตรเลิศมงคล. (2564). *สำรวจก้าวต่อไปของ T-Pop และอุตสาหกรรมเพลงไทยสู่เวทีสากลผ่านคนคุณภาพจากวงการเพลง*. สืบค้นเมื่อ 16 มิถุนายน 2565, จาก

https://thestandard.co/t-pop-and-thai-music-industry-to-international-stage/

อจินไตย เฮงรวมญาติ. (2560). *การพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทย (CPOT) โดยใช้รูปแบบจากนโยบาย Cool Japan*. กรุงเทพ: สำนักงาน ก.พ.ร.

ภาษาอังกฤษ

Cool Japan Fund Inc. (2021). *What is Cool Japan Fund*. Retrieved June 24, 2021, from https://www.cj-fund.co.jp/en/about/cjfund.html

Cudahy, H. (2007). *The Music Industry Business Model*. Retrieved October 10. Retrieved June 24, 2021, from https://www.slideshare.net/gangofour/the-music-industry-business-model

IFPI. (2019). *IFPI Global Music Report 2019*. London: IFPI.

Monty, A. (2010). Micro: Global Music Made in J-pop?. *Inter-Asia Cultural Studies, 11*(1), 123-128.

Oh, I., & Lee, H. (2014). K-pop in Korea: How the Pop Music Industry Is Changing a Post-Developmental Society. *Cross-Currents: East Asian History and Culture Review, 3*(1), 72-93.

Passman, D. S. (2011). *All You Need to Know About the Music.* London: Penguin Books.

Pastukhov, D. (2019). *The Mechanics of Recording Industry: A Brief History & Its Functions*. Retrieved June 14, 2021, from https://soundcharts.com/blog/mechanics-of-the-recording-industry#the-structure-of-the-recording-industry.

The Government of the Republic of Korea. (2017). *Five-years Plan of Moon Jae-In Administration*. Chang Wa De: Korean.

UNESCO. (2015). *The Globalization of Cultural Trade: A Shift In Consumption*. Retrieved June 20, 2020, from https://en.unesco.org/creativity/files/globalisation-cultural-trade-shift-consumption

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2566): 147-172

ประชาชนกับการเลือกตั้ง: กรณีศึกษาพฤติกรรมผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปี พ.ศ. 2562 ในจังหวัดชลบุรี[1]

กาญจนา บุญยัง[2] และเอกสิทธิ์ หนุนภักดี[3]

วันที่รับบทความ: 3 พฤษภาคม 2565
วันที่แก้ไขครั้งล่าสุด: 28 มิถุนายน 2565
วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 29 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2562 เป็นการเลือกตั้งทั่วประเทศครั้งแรกภายหลังการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของภูมิทัศน์การเมืองไทยได้แก่การสิ้นสุดของฉันทามติภูมิพล มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญและระบบการเลือกตั้งใหม่อันเป็นบริบทการเลือกตั้งที่แตกต่างไปจากการเลือกตั้งทั่วไปครั้งก่อนหน้า บทความวิจัยนี้ตั้งคำถามว่าการเลือกตั้งในบริบทดังกล่าวตัวแสดงทางการเมืองที่สำคัญคือประชาชนคือใคร มีส่วนร่วมทางการเมืองในช่วงเวลาการเลือกตั้งอย่างไรและนัยจากพฤติกรรมดังกล่าวสะท้อนภาพการเมืองไทยอย่างไร ข้อมูลในการวิเคราะห์รวบรวมจากผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในจังหวัดชลบุรี ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 จำนวน 1,113 ตัวอย่าง ข้อค้นพบหลักได้แก่ ประการที่หนึ่ง ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทุกกลุ่มมีความสามารถในการเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลข่าวสารการเมือง ประการที่สอง ระดับการศึกษา อาชีพหลัก รายได้เฉลี่ย รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองและการเข้าร่วมกิจกรรมสนับสนุนพรรคการเมือง ประการที่สาม ส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถามที่เลือกพรรคพลังประชารัฐมีความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่จำกัด มีระดับการศึกษาไม่สูง อาชีพไม่มั่นคง มีรายได้น้อย และให้ความสำคัญกับสวัสดิการ ในขณะที่ส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถามที่เลือกพรรคอนาคตใหม่มีความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่หลากหลายกว่า มีระดับการศึกษาสูง

---

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพรรคการเมืองในฤดูการเลือกตั้ง: กรณีศึกษาจังหวัดชลบุรี” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จังหวัดนนทบุรี 11201 อีเมล: kanjana_gspa@hotmail.com

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี 10200 อีเมล: ekasit@gmail.com

อาชีพมั่นคง รายได้สูงกว่า และให้ความสำคัญกับประเด็นความโปร่งใสและความเป็นธรรม จากผลการศึกษาที่ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทุกกลุ่มเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางการเมืองและลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสอดคล้องกับผลประโยชน์ทางชนชั้นทำให้เห็นว่าพฤติกรรมการเลือกพรรคการเมืองหรือนักการเมืองของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสัมพันธ์กับผลประโยชน์ทางชนชั้นมากกว่าความรู้ทางการเมือง นอกจากนี้ การที่ศักยภาพของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแปรผันตามความสามารถในการครอบครองความมั่นคง มั่งคั่งและเวลาของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองรวมถึงระบบการเลือกตั้งที่ซับซ้อน ยุ่งยากและต้นทุนสูงคืออุปสรรคสำคัญที่กีดกันคนชั้นล่างหรือเสียงของพวกเขาออกไปจากการมีส่วนร่วมทางการเมือง

คำสำคัญ การเมืองไทย, การเลือกตั้ง, พรรคการเมือง, พรรคอนาคตใหม่, พรรคพลังประชารัฐ

The People and Election: A Case Study of Voters' Behaviour in Chon Buri Province related to Thailand's 2019 Election for House of Representatives

Kanjana Boonyoung[4] and Ekasit Nunbhakdi[5]

Received: 3 May 2022
Revised: 28 June 2022
Accepted: 29 June 2022

Abstract

The House of Representatives election in 2019 was the first nationwide election after a momentous change occurred across Thailand's political landscape, i.e. the end of Bhumibol consensus. The new constitution and election system had different context from previous general elections. This research paper examines how the people of the Kingdom, who are an important political actor, participate in politics under the recent context and the implications of their participation on Thai politics. Data were collected from voters in Chon Buri Province with a sample size of 1,113 responses. The study revealed major findings: First, all voters acknowledge and have access to political information. Second, education, occupation, average income, and family average income correlated with people's behaviour in political and party participation. Third, most respondents who voted for the Palanpracharath Party comprised those with limited participation in political activities. Further, they possessed lower education background, unstable work, and lower income, giving precedence on welfare, while most respondents who voted for the Future Forward Party included those with active participation in political activities, higher education background, secure jobs, and higher income, giving precedence to transparency and justice. The findings showed that

[4] Assistant Professor, Ph.D., School of Management Science, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi 11120. E-mail: kanjana_gspa@hotmail.com

[5] Assistant Professor, Ph.D., Faculty of Sociology and Anthropology, Thammasat University, Pathum Thani 10200. E-mail: ekasit@gmail.com

most voters could access political information, and their votes matched their class interests, signifying that voters' behaviour to elect a political party or politician correlates more with their class interests than their "political knowledge". The potential and capacity to participate in politics depend on security, wealth, and time accumulation ability, thus enabling complex, laborious, and costly political participation, especially in an election with an arc predicament to forbid the lower classes from political participation.

Keywords Thai Politics, Election, Political Party, Future Forward Party, Palang Pracharath Party

1. บทนำ

ประชาชนมักถูกเรียกขานและยึดถือเป็นฐานความชอบธรรมในทุกรูปแบบของการปกครอง ประชาชนจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการปกครองโดยเฉพาะในระบอบประชาธิปไตย ที่นอกจากประชาชนจะมีฐานะเป็นผู้ถูกปกครองแล้วประชาชนยังมีฐานะเป็นเจ้าของอำนาจที่ปกครองตัวของเขาเองด้วย อย่างไรก็ตาม ในประเทศไทยการแสดงออกของประชาชนในด้านผู้ครองอำนาจอธิปไตยมีความจำกัด ในหลายวาระโอกาสประชาชนมักถูกพาดพิงในฐานะต้นเหตุของปัญหานานัปการทางการเมืองและยกเป็นตัวอย่างด้านอัปลักษณ์ของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่สำคัญที่สุดคือในการเลือกตั้งที่ถือได้ว่าเป็นรูปธรรมและโอกาสของประชาชนที่จะใช้อำนาจและแสดงออกถึงเจตจำนงทางการเมืองของตนเองก็มักถูกทำให้กลายเป็นความโง่เขลา ไม่เท่าทัน ขาดความรู้ ขาดข้อมูล ความเห็นแก่ได้เห็นแก่ตัว ฯลฯ

ตำแหน่งแห่งที่ของประชาชนในวาทกรรมการเมืองการเลือกตั้งดังข้างต้นอยู่คู่สังคมไทยมายาวนาน งานวิจัยนี้ต้องการถกเถียงกับความคิดครอบงำการเมืองไทยความคิดหนึ่งคือความเชื่อว่าการเลือกตั้งและการเมืองที่มีคุณภาพมาจากความดีงามกล้าหาญและความรู้ทางการเมืองของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ในทำนองเดียวกันกรอบวิธีคิดที่ครอบงำการศึกษาพฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งของไทยก็วางอยู่บนความเชื่อดังกล่าวคือ หนึ่ง ความเชื่อว่าศีลธรรมคือปัญหาหลักของการเมืองในระบอบประชาธิปไตย สอง ความเชื่อว่าการขาดความรู้ทางการเมืองส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งในทางลบ ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อที่สามคือ คนกรุงเทพฯ และคนมีการศึกษาสูงเป็นผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งที่ “บริสุทธิ์กว่า” และมีเหตุมีผลมากกว่าคนชนบทและคนที่มีการศึกษาน้อย โดยมีงานวิชาการที่สะท้อนความเชื่อดังกล่าว เช่น สุจิต บุญบงการและพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2525); ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และสีดา สอนศรี (2548); และอรรถสิทธิ์ พานแก้ว (2556) เป็นต้น

การศึกษานี้ก็จัดเป็นการศึกษาพฤติกรรมของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งและทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจแบบแผนของพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเช่นเดียวกันกับการศึกษาพฤติกรรมของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั่วไป อย่างไรก็ตาม สิ่งที่งานวิจัยนี้แตกต่างจากงานวิจัยอื่นในแนวทางเดียวกันก็คือ หนึ่ง งานวิจัยนี้ศึกษาว่าใครคือผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองและพวกเขาสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไรได้บ้าง สอง ความพยายามเชื่อมโยงแบบแผนของพฤติกรรมด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองกับปัจจัยเชิงโครงสร้าง-ชนชั้น สาม เป็นการศึกษาที่ไม่ให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องศีลธรรม อคติลำเอียงหรือระดับความรู้ทางการเมือง

งานวิจัยนี้พยายามเสนอคำตอบบางประการเช่น ประชาชนที่มีส่วนร่วมทางการเมืองและออกไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งมีลักษณะทางชนชั้นอย่างไร พวกเขาสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างไรบ้าง ลักษณะทางชนชั้นของพวกเขาส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไร ปัจจัยทางโครงสร้างอะไรบ้างที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพวกเขา และพยายามตีความพฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยเชื่อมโยงเข้ากับปัจจัยเชิงโครงสร้างบางปัจจัยเช่น เวลา และพิจารณาการกระทำทางการเมืองของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทุกชนชั้นเป็นการกระทำที่มีเหตุมีผลเท่าเทียมกัน

2. แนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยนี้มีทางเดินความคิดไปตามกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยจำนวนหนึ่งนั่นคือ การเลือกตั้ง พรรคการเมือง และการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยที่การเลือกตั้งในทางทฤษฎีนั้นมีความสำคัญในฐานะที่เป็นการยอมรับอำนาจของประชาชนในการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่มีการมอบอำนาจให้กับตัวแทนไปปฏิบัติการแทนตามกระบวนการและขั้นตอนที่กำหนดไว้ ส่วนความสำคัญในทางปฏิบัตินั้นมีความสำคัญในฐานะที่เป็นสิทธิขั้นมูลฐานของมนุษย์ (นุชปภาดา ธนวโรดม, 2557, น. 9) นอกจากนี้ การเลือกตั้งยังมีความสำคัญ ดังนี้ 1) การเลือกตั้ง เป็นวิธีการที่ทำให้ประชาชนได้ไปมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองตามหลักการประชาธิปไตย โดยประชาชนใช้ตัวแทนของตนที่ได้มาจากการเลือกตั้งนั้นไปทำหน้าที่แทนตนในรัฐสภาและในคณะรัฐบาล 2) การเลือกตั้งเป็นวิธีการที่ใช้เปลี่ยนอำนาจการปกครองที่ทันสมัยและเป็นไปอย่างสันติ 3) การเลือกตั้งเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการปฏิวัติรัฐประหาร เป็นการคืนอำนาจให้ประชาชนด้วยการยุบสภาผู้แทนราษฎรเพื่อจัดการเลือกตั้งใหม่ให้ประชาชนตัดสินใจว่าสมควรจะเลือกใครเป็นผู้บริหารประเทศต่อไป และ 4) การเลือกตั้งเป็นวิธีป้องกันการผูกขาดอำนาจ การเลือกตั้งเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่นที่ได้รับเลือกตั้งได้เข้ามาใช้อำนาจในการบริหารประเทศ ทำให้ประชาชนมีโอกาสเปลี่ยนตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เปลี่ยนเมื่อไม่พอใจการทำงานของรัฐบาล (ชยพล ธานีวัฒน์, ม.ป.ป., น. 1-2) สำหรับการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตยการเลือกตั้งจึงเป็นกระบวนการที่ขาดไม่ได้ โดยประชาชนทุกคนต้องสามารถลงคะแนนเสียงได้ตามระยะเวลาของการเลือกตั้งที่แน่นอน เพื่อให้การเลือกตั้งบรรลุเป้าหมาย 4 ประการ (วรเจตน์ ภาคีรัฐ, ม.ป.ป.) คือ การได้มาซึ่งผู้แทนของประชาชน การหล่อหลอมเจตจำนงและ

ความคิดเห็นทางการเมืองของประชาชน การสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ปกครอง และการควบคุมการใช้อำนาจรัฐโดยประชาชน

ในระบอบประชาธิปไตยการเลือกตั้งทำให้ประชาชนมีอำนาจในการกำหนดนโยบายผ่านการลงคะแนนเสียงให้พรรคการเมืองที่เชื่อว่าจะสามารถทำตามนโยบายที่ใช้ในการหาเสียงได้ หรือสามารถทำตามอุดมการณ์/ความเชื่อทางการเมืองได้ และการเลือกตั้งยังเป็นกลไกสำคัญในการกระจายทรัพยากรของสังคม/ผลประโยชน์ไปสู่กลุ่มที่หลากหลาย

พรรคการเมือง เป็นสถาบันทางการเมืองที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเนื่องจากเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชน มีบทบาทในการนำเอาปัญหาหรือความต้องการของประชาชนมาแปลงให้เป็นนโยบาย และดำเนินกิจการทางการเมืองเพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามนโยบาย (อเนก สุขดี, เสนีย์ คำสุข, และปธาน สุวรรณมงคล, 2560, น. 75) นอกจากนี้ พรรคการเมืองยังมีความสำคัญ คือ 1) พรรคการเมืองเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างชนชั้นปกครองหรือปัญญาชนกับประชาชน โดยเฉพาะเรื่องอุดมการณ์ การรวมตัวของบุคคลที่มีวัตถุประสงค์และอุดมการณ์อย่างเดียวกันจะทำให้เกิดความสะดวกสำหรับประชาชนในการเลือกคนเหล่านั้นเข้ามาเป็นตัวแทน 2) ประชาชนสามารถสร้างแรงกดดันผ่านพรรคการเมือง ในการให้รัฐเอาปัญหาทางสังคมรวมไปถึงอุดมการณ์ มาแปรเปลี่ยนเป็นนโยบายและการปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของประเทศ 3) พรรคการเมืองเป็นฐานให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ 4) พรรคการเมือง หากมีความหลากหลายจะทำให้รัฐนั้นมีระบบประชาธิปไตยเสรีนิยมสูง เพราะเป็นไปได้ยากที่จะมีผู้นำคนใดสามารถผูกขาดอำนาจได้ตลอดเวลา เพราะมีโอกาสที่พรรคการเมืองจะแบ่งขั้วในการแข่งขันกันแย่งชิงอำนาจรัฐ และ 5) หากพรรคการเมืองใดมีอำนาจในรัฐบาลแต่ไม่สามารถบริหารประเทศหรือมีการปฏิบัติหน้าที่บกพร่องประชาชนก็สามารถลงโทษพรรคการเมืองนั้น โดยการโจมตีวิพากษ์วิจารณ์ รวมไปถึงการไม่ลงคะแนนเสียงให้ (Bibby & Schaffner, 2008, pp. 5-13 อ้างถึงใน อรรถสิทธิ์ เมืองอินทร์, ม.ป.ป., น. 209) ดังนั้นพรรคการเมืองจึงมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญในการเสนอกฎหมาย ปฏิบัติตามนโยบายที่หาเสียง นอกจากนี้ ยังมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล

การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นรากฐานที่สำคัญของกระบวนการประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มแรกจะทำให้ประชาชนมีความเข้าใจ และได้แสดงความคิดเห็นความห่วงกังวลต่อนโยบายหรือโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจะสามารถช่วยลดความตึงเครียดและความขัดแย้งในกระบวนการตัดสินใจทางนโยบายได้ ผู้วางแผนนโยบายและผู้มีส่วนร่วมจะสามารถได้ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมเนื่องจาก

ในกระบวนการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือผลกระทบซึ่งกันและกัน แม้ไม่อาจรับประกันว่าผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมจะสามารถเรียกร้องผลประโยชน์ของตนเองได้ทั้งหมดแต่อย่างน้อยจะมีพื้นที่การแลกเปลี่ยน ความห่วงกังวลระหว่างสาธารณชนกับภาครัฐเพื่อหวังว่าจะนำไปสู่การตัดสินใจทางนโยบายที่ดียิ่งขึ้น และน่าจะเป็นการตัดสินใจทางนโยบายที่คำนึงถึงความรู้สึก คุณค่า ความคิดเห็น และตัวตนของประชาชนที่ได้รับผลกระทบ ในขณะเดียวกันคุณค่าของการมีส่วนร่วมยังเป็นการให้ความรู้สร้างความเข้าใจ สร้างกระบวนการเชิงนโยบายที่มีความโปร่งใส การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมยังสามารถสร้างความเชื่อมั่น สร้างการรับรู้ของประชาชนหรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน หรือหน่วยงานอื่นๆ การมีส่วนร่วมยังนำไปสู่การสร้างความเป็นธรรมในสังคม คือ ทำให้ประชาชนได้เห็นได้รับรู้ว่าจะได้รับประโยชน์อะไร และภาครัฐก็รับฟังเสียงของประชาชนด้วยเช่นกัน การมีส่วนร่วมยังเป็นเรื่องของสิทธิมนุษยชนที่แสดงให้เห็นว่า รัฐคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชน สร้างความโปร่งใสต่อต้านการทุจริต ประการสุดท้ายการมีส่วนร่วมทำให้สิทธิ์ในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารบรรลุเป้าหมาย

ในทางการเมือง การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถดำเนินกิจกรรมได้หลากหลาย ได้แก่ ลงชื่อแสดงจุดยืน รณรงค์ประชาสัมพันธ์ทางการเมือง ส่งจดหมายหรือเขียนเรื่องร้องเรียน ยื่นหนังสือถึงหน่วยงานหรือผู้เกี่ยวข้อง แสดงการต่อต้านเชิงสัญลักษณ์ เดินขบวนประท้วง และลงสมัครรับเลือกตั้งในระดับต่างๆ โดยประชาชนยังสามารถทำกิจกรรมทางการเมืองร่วมกับพรรคการเมืองได้ในหลายลักษณะ เช่น การสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การทำกิจกรรมร่วมกับพรรคการเมือง การรณรงค์หาเสียง การทำกิจกรรมสนับสนุนพรรคการเมืองในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การจ่ายค่าสมาชิกพรรครายปี การจ่ายค่าสมาชิกพรรคการเมืองตลอดชีพ บริจาคให้พรรคการเมือง เข้าร่วมกิจกรรมของพรรคการเมือง และติดตามข่าวสารของพรรคในช่องทางออนไลน์และช่องทางอื่นๆ เช่น หนังสือพิมพ์ เพื่อน/ญาติ หัวคะแนน รถหาเสียง ป้ายประกาศ เป็นต้น นอกจากนี้ ประชาชนยังสามารถทำกิจกรรมร่วมกับพรรคการเมืองด้วยการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองกับผู้บริหารพรรค ติดต่อร้องเรียนขอความช่วยเหลือจากผู้สมัครหรือ ส.ส. ของพรรค ใช้ช่องทางต่างๆ เพื่อเสนอความเห็นต่อพรรค และเข้าร่วมประชุมในการประชุมของพรรค อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีต้นทุนแตกต่างกัน สำหรับบางคนแล้วการเข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีค่าใช้จ่ายสูง และใช้เวลา แต่หากพิจารณาเปรียบเทียบกับความล่าช้าหรือผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นในการบริหารประเทศที่ดำเนินนโยบายที่ปราศจากการมีส่วนร่วมแล้ว การมีส่วนร่วมเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารที่พัฒนาขึ้น

การทบทวนวรรณกรรม จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระยะ 5 ปีที่ผ่านมามีงานวิจัยที่น่าสนใจจำนวนหนึ่ง เช่น ศึกษาพฤติกรรมการตัดสินใจไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนในพื้นที่เลือกตั้งซ่อมเขต 8 จังหวัดเชียงใหม่ ของ วินิจ ผาเจริญ (2563) งานศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2557 ในจังหวัดขอนแก่นของ สุรพล พรมกุล และทองแพ ไชยต้นเชือก (2558) เรื่อง ศึกษาสถานภาพทางสังคมกับพฤติกรรมการเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2554: กรณีศึกษาจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่อาศัยอยู่ในเขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ของ วัลลภ รัฐฉัตรานนท์ และนพพล อัคฮาด (2555) เรื่อง ศึกษาทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนในตำบลบ้านช้างอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ของ พรภิรมณ์ ศรีทองคำ และวัลลภ รัฐฉัตรานนท์ (2558) นั้น ทำให้สรุปประเด็นที่น่าสนใจที่ควรศึกษาในงานวิจัยดังนี้ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพรรคการเมืองในช่วงเวลาการเลือกตั้งควรให้ความสนใจกับ 1) การรับรู้สื่อ 2) พฤติกรรมการไปเลือกตั้งของประชาชน ได้แก่ การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และเหตุผลในการลงคะแนนเสียง และ 3) การมีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งนี้ จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นตัวแปรที่น่าสนใจสำหรับการทดสอบความสัมพันธ์ ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ (รายได้เฉลี่ย และรายได้ครัวเรือน) เนื่องจากตัวแปรดังกล่าวนอกจากจะพบความสัมพันธ์ในทางสถิติจากงานวิจัยหลายชิ้นแล้ว ตัวแปรดังกล่าวยังเป็นตัวแปรที่สะท้อนลักษณะทางชนชั้นในสังคม ดังที่ จำนงค์ อภิวัฒนสิทธิ์ (2532, น. 80) ได้ระบุว่า การจัดช่วงชั้นในสังคม (Social Stratification) จะเปิดโอกาสให้บุคคลเลื่อนชั้นทางสังคมได้ตามอาชีพ รายได้ การศึกษา และความสัมพันธ์ทางสังคมสอดคล้องกับข้อเสนอของ Olsen (1968) ซึ่งเสนอตัวบ่งชี้สำคัญสำหรับการจัดช่วงชั้นทางสังคม 6 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านอิทธิพลต่อสาธารณชน ด้านการมีชื่อเสียง ด้านชาติภูมิการกำเนิด ด้านการเป็นเจ้าของทรัพย์สินเพื่อดูแบบแผนการดำเนินชีวิต และด้านระดับสติปัญญา ซึ่งทั้ง 6 ด้านนี้จะช่วงชั้นแต่ละบุคคลส่งผลให้บุคคลมีอำนาจ อภิสิทธิ์ และเกียรติภูมิที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ตัวบ่งชี้ด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ อาชีพ การศึกษา และรายได้ของบุคคล

งานวิจัยที่มีหัวข้อตรงกันกับบทความนี้คืองานวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2562 จังหวัดชลบุรี” ของ วิเชียร ตันศิริคงคล (2563) การศึกษาของวิเชียรมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาและวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี พฤติกรรมของผู้สมัครรับเลือกตั้งและผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งตลอดจนสรุปรูปแบบและประเมินผลสำเร็จของยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีดังกล่าว

แม้ว่าจะมีหัวข้อและพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่เดียวกันแต่เป้าหมายและวิธีการศึกษาของวิเชียรกับบทความชิ้นนี้มีความแตกต่างกัน ส่วนที่งานศึกษาของวิเชียรใกล้เคียงกับบทความนี้มากที่สุดคือการกล่าวถึงรูปแบบของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งที่วิเชียรวิเคราะห์รูปแบบการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งรายเขตว่าแต่ละเขตเลือกผู้สมัครจากนโยบายหรือจากระบบอุปถัมภ์ แต่บทความนี้ให้ความสนใจกับการอธิบายตัวตนของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งจากข้อมูลด้านฐานะ สถานะ อาชีพ วิถีชีวิต ความต้องการและผลประโยชน์เพื่อตอบคำถามว่าพวกเขาคือใคร (หรือเป็นชนชั้นใด) เลือกพรรคการเมืองใดมีเงื่อนไขปัจจัยส่วนตัวในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอะไรบ้างและส่งผลต่อพวกเขาและการเมืองอย่างไร

3. ระเบียบวิธีวิจัย

บทความนี้ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรในการศึกษา คือ ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 ของจังหวัดชลบุรี จำนวน 1,012,870 คน (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2562) กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 ของจังหวัดชลบุรี คำนวณขนาดตัวอย่างด้วยโปรแกรมคำนวณขนาดตัวอย่างสำเร็จรูป โดยกำหนดให้ ระดับความเชื่อมั่น (Confidence Level) เท่ากับร้อยละ 99 ค่าความคลาดเคลื่อน (Margin of Error) เท่ากับ 4% สัดส่วนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งของจังหวัดชลบุรี ประมาณร้อยละ 69 คำนวณได้ขนาดตัวอย่าง 890 ตัวอย่าง ซึ่งเป็นจำนวนตัวอย่างขั้นต่ำที่ต้องใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดตัวอย่างของงานวิจัยนี้เพิ่มอีกร้อยละ 25 เป็นจำนวนตัวอย่าง 1,113 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมโดยที่ยังคงมีความเป็นไปได้ในการศึกษา

การเลือกตัวอย่างเป็นการเลือกตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Nonprobability Sampling) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ทั้งนี้ ในการเลือกตัวอย่างจะคำนึงถึงความครบถ้วนตามกลุ่มอาชีพและเขตการเลือกตั้งทั้ง 8 เขตของจังหวัดชลบุรีเป็นสำคัญ

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสำรวจผู้วิจัยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษา อาชีพหลัก รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน กับการทำกิจกรรมทางการเมือง (ทำ/ไม่ทำ) และทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษา อาชีพหลัก

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน กับการทำกิจกรรมสนับสนุนพรรคการเมือง (สนับสนุน/ไม่สนับสนุน) โดยกำหนดให้ระดับนัยสำคัญทางสถิติ คือ 0.05

งานวิจัยนี้เลือกการเลือกตั้งในจังหวัดชลบุรีเป็นกรณีศึกษา ความน่าสนใจของจังหวัดชลบุรีอยู่ที่ความหลากหลายของลักษณะพื้นที่กล่าวคือ เป็นพื้นที่ที่มีทั้งภาคเกษตรกรรม ประมง การท่องเที่ยว และอุตสาหกรรม จังหวัดชลบุรีจึงมีลักษณะของทั้งความเป็นเมืองและความเป็นชนบท โดยมีประชากรประมาณ 1.5 ล้านคนเป็นผู้อยู่ในกำลังแรงงานถึงประมาณ 1 ล้านคน เกือบทั้งหมดเป็นผู้มีงานทำ มีพื้นที่การเกษตรประมาณร้อยละ 63 ของพื้นที่จังหวัดแม้ว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดส่วนใหญ่มาจากสาขาอุตสาหกรรมกว่าร้อยละ 50 และจังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวสูงสุดเป็นอันดับสามของประเทศไทยรองจากระยองและกรุงเทพฯ (กระทรวงอุตสาหกรรม, 2563, น. 1, 3)

4. ผลการศึกษา

4.1 ลักษณะของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงและเพศชายในสัดส่วนใกล้เคียงกัน มีอายุอยู่ในช่วง 20-29 ปี 30-39 ปี 40-49 ปี และ 60 ปี ขึ้นไป กลุ่มละประมาณร้อยละ 20 ผู้ตอบแบบสอบถามมีการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด ผู้ตอบแบบสอบถามประกอบอาชีพผู้ประกอบการอิสระมากที่สุด รองลงมาคือ อาชีพ พนักงานบริษัทเอกชนในระบบ และอาชีพรับจ้าง ตามลำดับ ครึ่งหนึ่งผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายได้เฉลี่ยไม่เกิน 15,000 บาท/เดือน และในภาพรวมร้อยละ 70 มีรายได้เฉลี่ยไม่เกิน 20,000 บาท/เดือน ทั้งนี้ ประมาณ ครึ่งหนึ่งมีรายได้หลักแบบรายเดือน และ 1 ใน 3 มีรายได้ไม่แน่นอน

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส มีสมาชิกในครัวเรือน 3-4 คน ส่วนใหญ่มีภาระรับผิดชอบดูแลครอบครัว ผู้ตอบแบบสอบถามมีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ย ไม่เกิน 20,000 บาท/เดือน 20,001-30,000 บาท/เดือน และ 30,001-40,000 บาท/เดือน ในสัดส่วนใกล้เคียงกัน และผู้ตอบแบบสอบถามกว่าร้อยละ 95 ไม่มีตำแหน่งใดๆ ในชุมชน ร้อยละ 87.33 มีภูมิลำเนาในจังหวัดชลบุรี

ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพรรคการเมืองในฤดูการเลือกตั้ง: กรณีศึกษาจังหวัดชลบุรี

ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 ผู้ตอบแบบสอบถามเกือบทั้งหมด คือ ร้อยละ 99.37 ไปใช้สิทธิเลือกตั้งในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 ในจำนวนนี้ลงคะแนนให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งร้อยละ 94.30 และกาช่องไม่ประสงค์เลือกผู้ใด ร้อยละ 5.70

โดยผู้ตอบแบบสอบถามลงคะแนนให้ผู้สมัครจากพรรคพลังประชารัฐมากที่สุด ร้อยละ 38.73 รองลงมาคือ พรรคอนาคตใหม่ พรรคเพื่อไทย และพรรคประชาธิปัตย์ คิดเป็นร้อยละ 30.68, 18.02 และ 5.47 ตามลำดับ เหตุผลหลักในการเลือกผู้สมัครเป็นเหตุผลจากพรรคที่สังกัดมากกว่าเหตุผลจากตัวผู้สมัคร และเหตุผลจากบุคคลใกล้ชิดซึ่งจะถูกนำมาเป็นเหตุผลในการพิจารณาเลือกน้อยกว่าด้านอื่นๆ

นโยบายที่ชื่นชอบของพรรคการเมืองที่เลือกโดยจัดลำดับความสำคัญของนโยบายที่ชื่นชอบจำแนกตามพรรคที่เลือกตั้ง พบว่า ผู้ที่เลือกผู้สมัครจาก พรรคพลังประชารัฐ ชอบนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ/ชิม ช๊อป ใช้/บัตรคนจน เป็นอันดับแรก ผู้ตอบแบบสอบถามที่เลือกผู้สมัครจาก พรรคเพื่อไทย ชอบนโยบายแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก ผู้ตอบแบบสอบถามที่เลือกผู้สมัครจาก พรรคประชาธิปัตย์ ชอบนโยบายเบี้ยผู้สูงอายุเป็นอันดับแรก ผู้ตอบแบบสอบถามที่เลือกผู้สมัครจาก พรรคอนาคตใหม่ ชอบนโยบายปฏิรูปกองทัพ ลดนายพล ลดอาวุธ ยกเลิกการเกณฑ์ทหาร เป็นอันดับแรก

ระดับความสำคัญของบทบาทพรรคการเมืองต่อการลงคะแนนของผู้ออกเสียงเลือกตั้ง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับบทบาทการเพิ่มสวัสดิการให้ประชาชน มากที่สุด รองลงมาคือ บทบาทการแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรม บทบาทการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ บทบาทการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ ตามลำดับ และให้ความสำคัญกับบทบาทของพรรคการเมืองในการเสนอกฎหมายเป็นอันดับสุดท้าย ส่วนระดับความคาดหวังต่อบทบาทพรรคการเมืองหลังการเลือกตั้ง พบว่า พรรคการเมืองถูกคาดหวังให้มีบทบาทในการเพิ่มสวัสดิการให้ประชาชนเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ บทบาทในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ และการปฏิบัติตามนโยบายที่หาเสียง ตามลำดับ

4.2 บทบาททางการเมือง กิจกรรมทางการเมือง กิจกรรมร่วมกับพรรคการเมือง และการตอบสนองจากพรรคการเมืองจำแนกตามระดับการศึกษา

ผู้ตอบแบบสอบถามที่เลือกพรรคพลังประชารัฐเป็นผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบมากที่สุด รองลงมาคือ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และผู้ที่สำเร็จการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี ขณะที่ผู้ตอบแบบสอบถามที่เลือกพรรคอนาคตใหม่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด รองลงมาคือ อนุปริญญา/ปวส. และมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ตามลำดับ โดยทุกระดับการศึกษาเลือกผู้สมัครโดยพิจารณาพรรคที่สังกัดเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ เหตุผลจากตัวผู้สมัคร และเหตุผลจากบุคคลใกล้ชิด

ทุกกลุ่มระดับการศึกษามีความคิดเห็นค่อนข้างไปในทิศทางบวกต่อการเลือกตั้ง เห็นด้วย/สนับสนุนนโยบายหลักของพรรคการเมืองที่เลือก เพราะตรงตามความต้องการ/ปัญหา

ของตนเองเป็นอันดับแรก สำหรับบทบาทของพรรคการเมืองที่ทำให้ตัดสินใจเลือกผู้สมัคร พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามระดับอนุปริญญา/ปวส. และต่ำกว่า ให้ความสำคัญกับบทบาทการเพิ่มสวัสดิการให้กับประชาชนเป็นอันดับแรก ขณะที่ผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรีให้ความสำคัญกับบทบาทตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมเป็นอันดับแรก และผู้จบการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรีให้ความสำคัญกับบทบาทแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมเป็นอันดับแรก

4.3 บทบาททางการเมือง กิจกรรมร่วมกับพรรคการเมือง ความคาดหวัง และการตอบสนองจากพรรคการเมืองจำแนกตามระดับอาชีพ

กลุ่มอาชีพที่เลือกพรรคอนาคตใหม่มากที่สุดคือ ข้าราชการ พนักงานของรัฐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานบริษัทเอกชนนอกระบบ พนักงานบริษัทเอกชนในระบบ พนักงานโรงงานอุตสาหกรรม ธุรกิจส่วนตัว และนักเรียน/นักศึกษา ส่วนอาชีพที่เลือกพรรคพลังประชารัฐเป็นอันดับแรก ได้แก่ พนักงานบริษัทเอกชนนอกระบบ เกษตรกรเช่าที่ดิน เกษตรกรเจ้าของที่ดิน ผู้ประกอบการอิสระ รับจ้าง แม่บ้าน/พ่อบ้าน ผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ และข้าราชการบำนาญ

เกือบทุกกลุ่มอาชีพทำกิจกรรมทางการเมืองด้วยการทำกิจกรรมกับพรรคการเมืองมากเป็นอันดับแรก ยกเว้นอาชีพเกษตรกรเช่าที่ดินและเกษตรกรเจ้าของที่ดินที่ร่วมรณรงค์หาเสียงมากที่สุด ข้าราชการบำนาญเดินขบวนประท้วงมากที่สุด และผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพทำกิจกรรมลงสมัครรับเลือกตั้งในระดับต่างๆ มากที่สุด กิจกรรมสนับสนุนพรรคการเมืองที่ทุกกลุ่มอาชีพทำมากที่สุดคือ การติดตามข่าวสารของพรรคสม่ำเสมอ

ทุกกลุ่มอาชีพเห็นด้วย/สนับสนุนนโยบายของพรรคการเมืองที่เลือก เกือบทุกกลุ่มอาชีพตัดสินใจเลือกผู้สมัครโดยพิจารณาความสำคัญของพรรคที่บทบาทมีเพิ่มสวัสดิการให้ประชาชนมากกว่าบทบาทด้านอื่นๆ แต่อาชีพข้าราชการมีความคาดหวังต่อบทบาทตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลมากเป็นอันดับแรก อาชีพพนักงานบริษัทเอกชนคาดหวังว่าพรรคการเมืองจะแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมเป็นอันดับแรก อาชีพผู้ประกอบการอิสระคาดหวังว่าพรรคการเมืองจะมีบทบาทแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจคาดหวังว่าพรรคการเมืองจะปฏิบัติตามนโยบายที่หาเสียงของพรรคการเมือง แก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง แก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ แก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรม และส่งเสริมการลงทุนเป็นอันดับแรกเท่ากันทุกบทบาท ขณะที่อาชีพอื่นๆ คาดหวังว่าพรรคการเมืองจะมีบทบาทเพิ่มสวัสดิการให้ประชาชนเป็นอันดับแรก

4.4 บทบาททางการเมือง กิจกรรมทางการเมือง กิจกรรมร่วมกับพรรคการเมือง ความคาดหวัง และการตอบสนองจากพรรคการเมืองจำแนกตามระดับรายได้เฉลี่ยและรายได้ครัวเรือนเฉลี่ย

ผู้ตอบแบบสอบถามที่อยู่ในกลุ่มรายได้ 30,001-35,000 บาท/เดือน เลือกพรรคอนาคตใหม่มากที่สุด โดยผู้ที่มีรายได้ 20,001-25,000 บาท/เดือน เลือกพรรคอนาคตใหม่และพรรคพลังประชารัฐมากเป็นอันดับแรกในสัดส่วนเท่าๆ กัน และกลุ่มรายได้อื่นๆ เลือกพรรคพลังประชารัฐมากกว่าพรรคอื่นๆ

มากกว่าร้อยละ 60 ของกลุ่มรายได้เฉลี่ย 20,001-25,000 บาท/เดือน 25,001-30,000 บาท/เดือน และ 30,001-35,000 บาท/เดือน ทำกิจกรรมทางการเมืองร่วมกับพรรคการเมือง ขณะที่กลุ่มรายได้ ไม่เกิน 10,000 บาท/เดือน 10,001-15,000 บาท/เดือน 15,001-20,000 บาท/เดือน และมากกว่า 35,000 บาท/เดือน เข้าร่วมกิจกรรมกับพรรคการเมืองน้อยกว่าที่ประมาณร้อยละ 40

เมื่อพิจารณาการทำกิจกรรมทางการเมืองจำแนกตามรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน พบว่า ผู้ที่มีรายได้ครัวเรือนไม่เกิน 20,000 บาท/เดือน ทำกิจกรรมร่วมกับพรรคการเมือง และเดินขบวนประท้วง ในสัดส่วนเท่ากันและมีสัดส่วนสูงกว่ากิจกรรมอื่นๆ กลุ่มที่มีรายได้ครัวเรือน 20,001-30,000บาท/เดือน และกลุ่มรายได้มากกว่า 50,000 บาท/เดือน ทำกิจกรรมร่วมกับพรรคการเมือง มากเป็นอันดับแรก และลงชื่อแสดงจุดยืนเป็นอันดับที่สอง กลุ่มที่มีรายได้ครัวเรือน 30,001-40,000 บาท/เดือน ทำกิจกรรมร่วมกับพรรคการเมือง มากเป็นอันดับแรก และสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเป็นอันดับที่สอง กลุ่มรายได้ 40,001-50,000 บาท/เดือน ลงชื่อแสดงจุดยืนมากเป็นอันดับแรก และทำกิจกรรมร่วมกับพรรคการเมืองเป็นอันดับที่สอง

เมื่อพิจารณาการทำกิจกรรมสนับสนุนพรรคการเมือง พบว่า กลุ่มที่มีรายได้ไม่เกิน 30,000 บาท เกือบร้อยละ 90 ไม่ทำกิจกรรมสนับสนุนพรรคการเมือง กลุ่มรายได้มากกว่า 30,000 บาท มีสัดส่วนของผู้ที่ทำกิจกรรมสนับสนุนพรรคการเมืองมากกว่า

ทุกกลุ่มรายได้มีความคิดเห็นค่อนข้างไปในทิศทางบวกต่อการเลือกตั้ง กลุ่มรายได้มากกว่า 35,000 บาท/เดือน ตัดสินใจเลือกผู้สมัครโดยพิจารณาความสำคัญของบทบาทการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลเป็นอันดับแรก ขณะที่กลุ่มรายได้อื่นๆ พิจารณาบทบาทของพรรคการเมืองด้านการเพิ่มสวัสดิการให้ประชาชนมากที่สุด ส่วนความคาดหวังต่อบทบาทของพรรคการเมือง พบว่า กลุ่มที่มีรายได้ไม่เกิน 25,000 บาท/เดือน คาดหวังต่อบทบาทพรรคการเมืองในการเพิ่มสวัสดิการให้ประชาชน ขณะที่กลุ่มที่มารายได้ 25,001-30,000 บาท/เดือน คาดหวังกับบทบาทในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจมากที่สุด และกลุ่มรายได้ มากกว่า 30,000 บาท/เดือน คาดหวังว่าพรรคการเมืองจะปฏิบัติตามนโยบายที่หาเสียงมากที่สุด ทั้งนี้

กลุ่มรายได้ 30,001-35,000 บาท/เดือน ต้องการการสนับสนุน/การช่วยเหลือจากพรรคการเมืองผ่านการทำงานการเมืองของพรรคมากที่สุด และกลุ่มรายได้อื่นๆ ต้องการการสนับสนุน/การช่วยเหลือจากพรรคการเมืองด้วยการตรวจสอบรัฐบาลมากกว่าด้านอื่นๆ

จะเห็นได้ว่าระดับการศึกษา อาชีพหลัก รายได้เฉลี่ย รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง และการเข้าร่วมกิจกรรมสนับสนุนพรรคการเมืองดังนี้คือ ส่วนใหญ่ของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่เลือกพรรคพลังประชารัฐมีความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่จำกัด มีระดับการศึกษาไม่สูง อาชีพไม่มั่นคงมีรายได้น้อย และให้ความสำคัญกับสวัสดิการ ในขณะที่ส่วนใหญ่ของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่เลือกพรรคอนาคตใหม่มีความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่หลากหลายกว่า มีระดับการศึกษาสูงอาชีพมั่นคงรายได้สูงกว่า และให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องความโปร่งใสและความเป็นธรรม

อย่างไรก็ตาม เกือบทั้งหมดของผู้ตอบแบบสอบถามทุกระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้มีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมการเลือกตั้ง เหตุผลในการเลือกผู้แทนของทุกกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามคือเลือกตามผลประโยชน์ทางชนชั้นของตนเอง

5. อภิปรายผลการศึกษา

(1) ประเด็นนัยทางการเมืองของผลการเลือกตั้ง ผลการสำรวจพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 และลงคะแนนให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ร้อยละ 38.73 เลือกผู้สมัครจากพรรคพลังประชารัฐ ร้อยละ 30.68 เลือกพรรคอนาคตใหม่ ร้อยละ 18.02 เลือกพรรคเพื่อไทย และร้อยละ 5.47 เลือกพรรคประชาธิปัตย์ ผลการเลือกตั้งของจังหวัดชลบุรี ผู้ที่ชนะการเลือกตั้งเป็นผู้สมัครจากพรรคพลังประชารัฐ 5 เขต คือ เขต 1 เขต 2 เขต 3 เขต 4 และเขต 8 ส่วนอีก 3 เขต ได้แก่ เขต 5 เขต 6 และเขต 7 ผู้ที่ชนะการเลือกตั้งเป็นผู้สมัครจากพรรคอนาคตใหม่ กรณีที่น่าสนใจคือในเขต 6 ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ของอำเภอบางละมุง (ตำบลบางละมุง ตำบลหนองปลาไหล ตำบลตะเคียนเตี้ย ตำบลนาเกลือ) และอำเภอศรีราชา (ตำบลทุ่งสุขลา ตำบลบึง) ในเขตนี้ นายอิทธิพล คุณปลื้ม บุตรชายของนายสมชาย คุณปลื้ม (กำนันเป๊าะ) อดีต ส.ส. ชลบุรี และอดีตนายกเมืองพัทยา ลงสมัครในนามของพรรคพลังประชารัฐ แต่แพ้คะแนนเสียง นายจรัส คุ้มไข่น้ำ ที่ลงสมัครในนามพรรคอนาคตใหม่ การที่พรรคอนาคตใหม่อันเป็นพรรคการเมืองใหม่ที่ให้ความสำคัญกับนโยบายและอุดมการณ์ทางการเมืองสามารถส่งผู้สมัครลงเลือกตั้งแล้วได้รับชัยชนะมาถึง 3 ที่นั่ง (พรรคพลังประชารัฐชนะ 5 เขต) จากทั้งหมด 8 เขต แม้จะเป็นพื้นที่เดิมของ

พรรคพลังชลซึ่งชนะการเลือกตั้งถึง 7 จาก 8 เขต ในการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2554 นั้น มีนัยทางการเมืองดังนี้

(1.1) นัยด้านประชากร: พื้นที่ที่พรรคอนาคตใหม่ชนะ คือ อ.ศรีราชา และ อ.บางละมุง ซึ่งเป็นพื้นที่ชายทะเลที่มีแหล่งอุตสาหกรรม และเป็นแหล่งรายได้ด้านการท่องเที่ยว มีลักษณะประชากรทั้งที่เป็นผู้พำนักอาศัยที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยในพื้นที่ ซึ่งเป็นกลุ่มแรงงานทั้งในระบบ และกลุ่มแรงงานนอกระบบหลากหลายอาชีพ ประเด็นที่น่าสนใจคือลักษณะดังกล่าวส่งผลต่อความสามารถในการประกันคะแนนเสียงของเครือข่ายกลุ่มตระกูลการเมืองผู้มีอิทธิพลในท้องที่อย่างไร

(1.2) นัยด้านนโยบาย: นโยบายของพรรคอนาคตใหม่ที่สามารถชนะเครือข่ายกลุ่มตระกูลการเมืองในเรื่อง “การสร้างรัฐสวัสดิการ” ซึ่งรวมถึงการสร้างสวัสดิการให้แก่แรงงานนอกระบบ สอดคล้องกับผลการสำรวจที่พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคาดหวังต่อบทบาทพรรคการเมืองในการเพิ่มสวัสดิการให้ประชาชนเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ บทบาทในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ และการปฏิบัติตามนโยบายที่หาเสียง ตามลำดับ และ

(1.3) นัยด้านการย้ายฐานเสียง: หากพิจารณาคะแนนของผู้สมัครจากพรรคพลังประชารัฐ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคอนาคตใหม่ และพรรคเพื่อไทย เปรียบเทียบกันระหว่างการเลือกตั้ง ส.ส. ในปี พ.ศ. 2562 และปี พ.ศ. 2554 พบว่า หากคะแนนของผู้สมัครพรรคพลังประชารัฐมีฐานเสียงสำคัญมาจากพรรคพลังชลเดิม คะแนนของพรรคอนาคตใหม่ในเขต 5 6 และ 7 อาจมาจาก (a) คะแนนของผู้สนับสนุนพรรคไทยรักษาชาติซึ่งมีฐานเสียงเป็นกลุ่มที่ลงคะแนนให้ผู้สมัครพรรคเพื่อไทยเดิม โดยพรรคไทยรักษาชาติส่งผู้สมัครลงเลือกตั้งในเขต 5 เขต 6 เขต 7 และเขต 8 ของจังหวัดชลบุรีแต่ถูกยุบพรรคไปก่อนเลือกตั้ง ผนวกกับ (b) ผู้เปลี่ยนใจจากพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งมีจำนวนผู้ลงคะแนนลดลงทุกเขตการเลือกตั้ง เมื่อรวมตัวเลขดังกล่าวพบว่า ตัวเลขคะแนนเสียงของผู้ที่เลือกพรรคอนาคตใหม่ค่อนข้างใกล้เคียงกับจำนวนดังกล่าว กล่าวคือฐานเสียงเดิมของพรรคเพื่อไทย ไทยรักษาชาติและประชาธิปัตย์มีความโน้มเอียงไปเลือกพรรคอนาคตใหม่มากกว่าพรรคพลังประชารัฐ

(2) ประเด็นเรื่องพรรคการเมืองกับชนชั้น จังหวัดชลบุรีมีผู้ที่ชนะการเลือกตั้งมาจากพรรคพลังประชารัฐและพรรคอนาคตใหม่ เมื่อจำแนกข้อมูลการสำรวจตามตัวแปรระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ย (ตารางที่ 1) พบว่า ผู้ที่เลือกพรรคพลังประชารัฐมีลักษณะเป็นชนชั้นกลางระดับล่างในขณะที่ผู้เลือกพรรคอนาคตใหม่มีลักษณะเป็นชนชั้นกลางระดับกลางขึ้นไป ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนลักษณะอุดมการณ์และผลประโยชน์ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างช่วงชั้นที่อาจจะทำให้เห็นแนวโน้มว่าประชาชนเลือกพรรคการเมืองตามผลประโยชน์ทางชนชั้น

ตารางที่ 1 ความแตกต่างของผู้ตอบแบบสอบถามที่เลือกพรรคพลังประชารัฐกับอนาคตใหม่จำแนกตามระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ย

	เลือกพรรคพลังประชารัฐ	เลือกพรรคอนาคตใหม่
ระดับการศึกษา	อยู่ในกลุ่มผู้ที่ไม่ได้ศึกษามากที่สุด รองลงมาคือ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และผู้ที่สำเร็จการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี	อยู่ในระดับปริญญาตรีมากที่สุด รองลงมาคือ อนุปริญญา/ปวส. และมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.
อาชีพ	อยู่ในกลุ่มแม่บ้าน/พ่อบ้านมากที่สุด รองลงมาคือ รับจ้าง เกษตรกรเช่าที่ดิน ผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ ผู้ประกอบการอิสระ เกษตรกรเจ้าของที่ดิน ข้าราชการบำนาญ และพนักงานบริษัทเอกชนนอกระบบ ตามลำดับ	อยู่ในกลุ่มนักเรียน/นักศึกษามากที่สุด รองลงมาคือ พนักงานของรัฐ พนักงานบริษัทเอกชนในระบบ ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานบริษัทเอกชนนอกระบบ พนักงานโรงงานอุตสาหกรรม และธุรกิจส่วนตัว ตามลำดับ
รายได้เฉลี่ยของตนเอง	อยู่ในกลุ่มรายได้ไม่เกิน 10,000 บาท/เดือน มากที่สุด รองลงมาคือ 10,001-15,000 บาท/เดือน 15,001-20,000 บาท/เดือน 20,001-25,000 บาท/เดือน 25,001-30,000 บาท/เดือน มากกว่า 35,000 บาท/เดือน	อยู่ในกลุ่มรายได้ 30,001-35,000 บาท/เดือน มากที่สุด รองลงมาคือ มีรายได้ 20,001-25,000 บาท/เดือน
รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน	มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนไม่เกิน 20,000 บาท/เดือนมากที่สุด รองลงมาคือ 20,001-30,000 บาท/เดือน 30,001-40,000 บาท/เดือน	มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน 40,001-50,000 บาท/เดือน มากที่สุด รองลงมาคือ 50,000 บาท/เดือนขึ้นไป

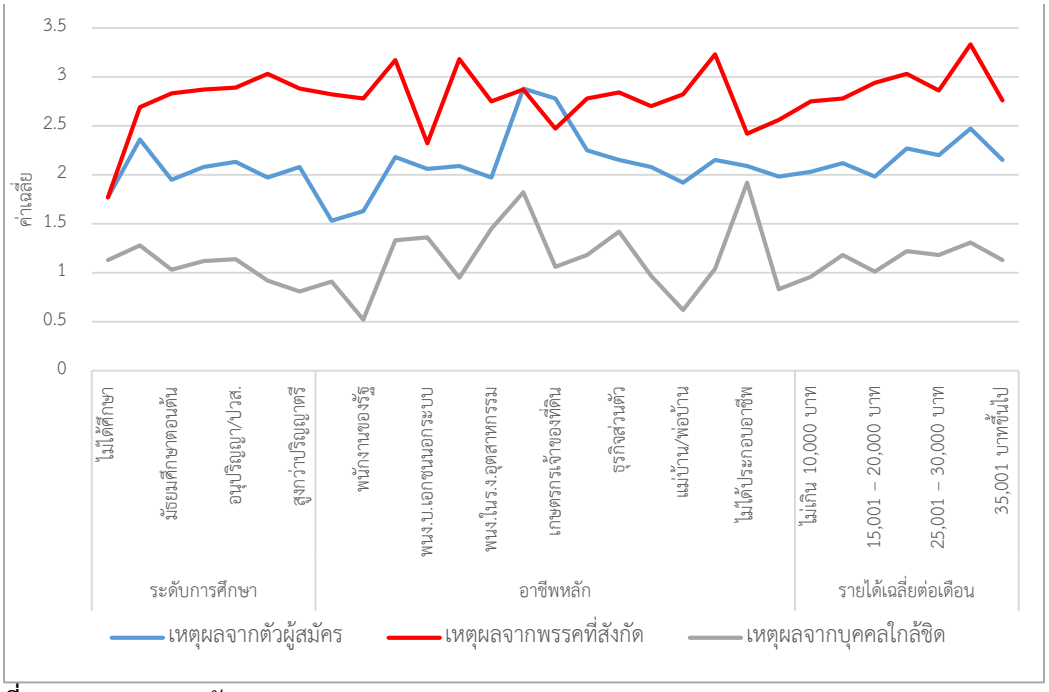
ที่มา: กาญจนา บุญยัง (2563)

(3) ประเด็นการหยั่งรากของการเมืองนโยบายและพรรคการเมือง ปรากฏการณ์ข้างต้นสะท้อนเรื่องอิทธิพลท้องถิ่นและเครือข่ายอุปถัมภ์ดั้งเดิมของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชลบุรีที่การส่งผู้สมัครซึ่งเคยเป็น ส.ส. ในพื้นที่อยู่เดิม หรือเป็นเครือข่ายของนักการเมืองเดิม เช่นในจังหวัดชลบุรีนั้นไม่ได้รับประกันการได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งเสมอไป และยังพบ

ปรากฏการณ์เช่นนี้ในจังหวัดอื่นๆ โดย สิริพรรณ นกสวน สวัสดี (2554) ได้วิเคราะห์กติกาการเลือกตั้งในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้เปลี่ยนแปลงกติกาการเลือกตั้งซึ่งทำลายหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญ (ฉบับประชาชน) พ.ศ. 2540 ที่ต้องการสร้างรัฐบาลที่เข้มแข็ง นายกรัฐมนตรีมาจากสภาผู้แทนราษฎร และมีระบบพรรคการเมืองที่เข้มแข็งสู่รัฐธรรมนูญ 2560 ที่ระบุให้นายกรัฐมนตรีไม่จำเป็นต้องมาจากการเลือกตั้ง ส่งผลให้พรรคการเมืองอ่อนแอ และรัฐบาลที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นรัฐบาลผสม ทั้งนี้ การกำหนดกติกาการเลือกตั้งใหม่คือ การมีบัตรเลือกตั้งใบเดียวสำหรับเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) แบบเขต จะทำให้พรรคการเมืองไม่แข่งขันเชิงนโยบายแต่หันกลับไปใช้ยุทธศาสตร์หลักคือการส่งผู้สมัครที่มีอิทธิพลในพื้นที่อยู่เดิมลงเลือกตั้งแทน (ณัฐกานต์ อมาตยกุล, 2561) อย่างไรก็ตาม ยุทธศาสตร์นี้ไม่ได้ผลในเขตเลือกตั้งทั้ง 3 เขต ของจังหวัดชลบุรีทำให้เห็นว่านโยบายและอุดมการณ์ของพรรคการเมืองเป็นสิ่งที่หยั่งรากลงในการเมืองไทยมากพอที่การออกแบบระบบเลือกตั้งที่เน้นอิทธิพลท้องถิ่นและเครือข่ายอุปถัมภ์ไม่สามารถลบล้างได้ทั้งหมด

แม้จังหวัดชลบุรีจะได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดของกลุ่มตระกูลการเมือง หรือเครือข่ายบ้านใหญ่ แต่จากผลการสำรวจในภาพรวม และการจำแนกรายพรรคพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกผู้สมัครโดยพิจารณาเหตุผลจากพรรคที่สังกัดมากกว่าเหตุผลจากตัวผู้สมัคร และเหตุผลจากบุคคลใกล้ชิด (แผนภาพที่ 1) กล่าวคือ ผู้ตอบแบบสอบถามไม่ว่าเลือกพรรคการเมืองใดหรือเป็นกลุ่มระดับการศึกษา อาชีพ และกลุ่มรายได้ใด มีเหตุผลในการเลือกผู้สมัครจากพรรคการเมืองที่สังกัดเป็นสำคัญมากกว่าเหตุผลอื่น สำหรับเหตุผลหลักในการเลือกจากพรรคที่สังกัดนั้นผู้ตอบแบบสอบถามให้คะแนนความชื่นชอบในนโยบายของพรรคเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ความชื่นชอบในแกนนำพรรค ความชอบในอุดมการณ์ของพรรค และความชอบรายชื่อนายกรัฐมนตรีที่พรรคเสนอ ตามลำดับ และเป็นไปได้ว่าการใช้เครือข่ายความสัมพันธ์กับแกนนำพรรค/หัวคะแนนไม่ใช่การรับประกันผลการเลือกตั้งได้อนาคต เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามในการวิจัยนี้ให้ความสำคัญต่อนโยบายที่พรรคการเมืองใช้หาเสียง

แผนภาพที่ 1 ค่าเฉลี่ยของระดับความสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งจำแนกตามระดับการศึกษา อาชีพหลัก และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ที่มา: กาญจนา บุญยัง (2563)

การเลือกผู้สมัครและพรรคการเมืองโดยคำนึงถึงพรรคการเมืองที่สังกัดเป็นสำคัญ โดยพิจารณานโยบายของพรรค แกนนำพรรค อุดมการณ์ของพรรค และรายชื่อนายกรัฐมนตรีที่พรรคเสนอนี้ มีบางประเด็นสอดคล้องกับการศึกษาเรื่องทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทยของ อภิชาต สถิตนิรามัย, ยุกติ มุกดาวิจิตร, และนิติ ภวัครพันธุ์ (2556, น. 129) ที่ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและโครงสร้างทางการเมือง ตลอดหลายสิบปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดชนชั้นใหม่ที่เรียกว่า ชนชั้นกลางระดับล่าง ซึ่งถือเป็นผู้มีสิทธิ์ออกเสียงกลุ่มใหญ่ที่สุดของสังคม เป็นกลุ่มที่มีความคาดหวังและความต้องการเฉพาะของตนเอง และกลายเป็นฐานเสียงที่สำคัญที่สุดในทางการเมือง โดยพรรคการเมืองจำเป็นจะต้องพัฒนานโยบายสาธารณะแบบใหม่เพื่อหาเสียงจากคนกลุ่มนี้ อย่างไรก็ตาม มีประเด็นที่งานวิจัยนี้พบต่างออกไปคือ ผู้ตอบแบบสอบถามไม่ใช่เพียงแต่ชนชั้นกลางระดับล่าง (รายได้ 5,000-10,000 บาท) เท่านั้นที่คาดหวังนโยบายจากพรรคการเมือง โดยพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามไม่ว่าเลือกพรรคการเมืองใด เป็นกลุ่มระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ในกลุ่มใดต่างมีเหตุผลในการเลือกผู้สมัครจากโดยพิจารณาพรรคการเมืองที่สังกัดเป็นสำคัญ มากกว่าเหตุผลจากตัวผู้สมัคร

และเหตุผลจากบุคคลใกล้ชิด ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับการสำรวจของ เทียนแก้ว เลี่ยมสุวรรณ, ชิตพล ชัยมะดัน, และสุปราณี ธรรมพิทักษ์ (2562) ซึ่งเก็บข้อมูลจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่เขต 4 จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ 24-25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561 อันเป็นช่วงเวลาก่อนการจัดการเลือกตั้ง พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามมากกว่าครึ่งให้ความสำคัญกับนโยบายของพรรคการเมืองในการตัดสินใจเลือกตั้งมากที่สุด รองลงมา คือ ตัวบุคคล ข้อค้นพบดังกล่าวจึงสอดคล้องกันว่า ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจะเลือกนโยบายของพรรคการเมืองเป็นสำคัญนั้น สะท้อนภาพการพัฒนาการเมืองของไทยคือ นโยบายของพรรคการเมืองมีความสำคัญต่อการเลือกตั้งมากขึ้น เนื่องจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกกลุ่มต้องการโอกาสในการกำหนดนโยบายรัฐ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเห็นว่านโยบายของพรรคการเมืองมีความสำคัญต่อชีวิต และการเลือกตั้งเป็นช่องทางหนึ่งในการต่อรองเพื่อให้ได้นโยบายที่ตอบสนองความต้องการของตนเอง

(4) ประเด็นเรื่องความสามารถในการมีส่วนร่วมทางการเมือง การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองและการทำกิจกรรมร่วมกับพรรคการเมืองเป็นกิจกรรมที่มีความแตกต่างไปตามกลุ่มการศึกษา อาชีพ และรายได้ โดยจากข้อมูลการสำรวจพบแนวโน้มว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาที่สูงกว่า (เช่น อนุปริญญา/ปริญญาตรี ขึ้นไป) มีอาชีพที่มั่นคงมากกว่า (เช่น ข้าราชการ) มีรายได้ครัวเรือนสูงกว่า (เช่น มีรายได้ครัวเรือนมากกว่า 40,000 บาท/เดือน) จะมีสัดส่วนของผู้ที่ทำกิจกรรมทางการเมืองและทำกิจกรรมสนับสนุนพรรคการเมืองมากกว่า (ตารางที่ 2) หรืออีกนัยหนึ่งคือ ผู้ที่มีรายได้น้อยมีแนวโน้มจะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองกับพรรคการเมืองน้อยกว่า ผู้มีรายได้สูงมีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองกับพรรคการเมืองมากกว่า และสามารถสนับสนุนพรรคการเมืองได้หลากหลายวิธีการกว่า

ข้อค้นพบดังกล่าวอาจอธิบายได้จากข้อสรุปของ Irvin and Stansbury (2004) ซึ่งเสนอว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีเงื่อนไขสำคัญที่ต้องพิจารณาทั้งตัวบ่งชี้ด้านต้นทุนและตัวบ่งชี้ผลประโยชน์ที่ได้จากการมีส่วนร่วมนั้น กล่าวคือ เงื่อนไขที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องมีตัวบ่งชี้ด้านต้นทุนต่ำและมีตัวบ่งชี้ผลประโยชน์สูง การมีต้นทุนต่ำจะเกิดขึ้นเมื่อประชาชนมีความพร้อมในการเป็นอาสาสมัครในโครงการที่ให้ประโยชน์แก่ชุมชนโดยรวม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มสำคัญไม่ได้อยู่ห่างไกลในเชิงภูมิศาสตร์จึงสามารถเข้าร่วมประชุมได้โดยง่าย ประชาชนมีรายได้เพียงพอที่จะเข้าร่วมประชุมโดยไม่ทำลายความสามารถในการจัดเตรียมสิ่งจำเป็นให้ครอบครัว ชุมชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทำให้การประชุมต้องการตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์เพียงจำนวนไม่มากนักเพื่อเร่งกระบวนการตัดสินใจ และประเด็นที่ต้องการการตัดสินใจไม่ได้ต้องอาศัยความรู้เฉพาะด้านที่ซับซ้อน ส่วนตัวบ่งชี้ผลประโยชน์สูงจะเกิดขึ้นเมื่อการเข้าร่วมของประชาชนจำเป็นต่อการทำลายสิ่งกีดขวางสำคัญในการตัดสินใจ มีการต่อต้านหน่วยงานของรัฐในระดับสูงและหน่วยงานของรัฐต้องการแสวงหาการมีส่วนร่วม

จากสมาชิกของชุมชน ตัวแทนของชุมชนที่มีอิทธิพลสูงมีความเต็มใจที่จะทำงานในฐานะตัวแทนผู้ประสานงานกลุ่มได้รับความเชื่อถือจากตัวแทนทุกคน และประเด็นที่พิจารณาได้รับความสนใจอย่างมากจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และอาจมีความเสียหายร้ายแรงหากไม่มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน ขณะที่เงื่อนไขที่ไม่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การมีตัวบ่งชี้ด้านต้นทุนสูงและมีผลประโยชน์ต่ำดังนี้ ตัวบ่งชี้ต้นทุนสูง ได้แก่ ประชาชนวางเฉยไม่เต็มใจจะเข้าร่วมพิจารณา พื้นที่มีความห่างไกลเป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมประชุม มีการแข่งขันกันระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ซึ่งทำให้การมีส่วนร่วมต้องใช้กลุ่มที่มีจำนวนขนาดใหญ่มาก ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีรายได้ต่ำไม่สามารถเข้าร่วมได้เนื่องจากต้องทำงานและต้องให้ความสำคัญกับครอบครัวก่อน ต้องการความรู้ด้านเทคนิคที่ซับซ้อน ประชาชนไม่ตระหนักในประเด็นที่นำมาพิจารณา สำหรับตัวบ่งชี้ด้านผลประโยชน์ต่ำ ได้แก่ ประชาชนโดยทั่วไปไม่ได้ต่อต้านหน่วยงานของรัฐบาล หน่วยงานเคยประสบความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น กระบวนการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะทำให้ได้นโยบายที่ตรงตามความต้องการของประชาชน ประชาชนมีขนาดใหญ่ทำให้ยากลำบากในการรวมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การตัดสินใจของกลุ่มไม่ได้รับความสนใจในการตัดสินใจเชิงนโยบาย การตัดสินใจของกลุ่มมีโอกาสจะเหมือนกับการตัดสินใจที่ดำเนินงานโดยหน่วยงานของรัฐ

ตารางที่ 2 การทำกิจกรรมทางการเมือง และการทำกิจกรรมสนับสนุนพรรคการเมืองของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ย

	ผลการศึกษา
ระดับการศึกษา	■ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาขึ้นไปส่วนใหญ่ทำกิจกรรมร่วมกับพรรคการเมือง โดยผู้ที่จบการศึกษาอนุปริญญา/ปวส. สามารถทำกิจกรรมร่วมกับพรรคการเมืองมากกว่ากลุ่มอื่นๆ รองลงมาคือ สูงกว่าปริญญาตรี มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. และปริญญาตรี ตามลำดับ ■ การลงชื่อแสดงจุดยืน เป็นกิจกรรมที่ผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทำมากเป็นอันดับแรก และผู้ตอบแบบสอบถามที่สำเร็จการศึกษาประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. สูงกว่าปริญญาตรีเข้าร่วม ■ การทำกิจกรรมกับพรรคการเมืองพบว่า มากกว่าร้อยละ 90 ของผู้ที่สำเร็จการศึกษาประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ไม่ได้ทำกิจกรรมร่วมกับพรรคการเมือง

	ผลการศึกษา
	■ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีมีสัดส่วนของผู้ที่ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมกับพรรคการเมืองน้อยที่สุด ■ ผู้ที่ไม่ได้ศึกษาไม่ทำกิจกรรมสนับสนุนพรรคการเมืองเลย
อาชีพ	■ มากกว่าร้อยละ 90 ของอาชีพ พนักงานบริษัทเอกชนนอกระบบ พนักงานในโรงงานอุตสาหกรรม เกษตรกรเช่าที่ดิน ผู้ประกอบการอิสระ รับจ้าง และอาชีพแม่บ้าน/พ่อบ้าน รวมถึงผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ และข้าราชการบำนาญทั้งหมด ไม่ทำกิจกรรมสนับสนุนพรรคการเมือง ■ กลุ่มอาชีพที่ทำกิจกรรมสนับสนุนพรรคการเมืองมากที่สุดคือ อาชีพข้าราชการ รองลงมาคือ เกษตรกรเจ้าของที่ดิน
รายได้เฉลี่ยของตนเอง	■ มากกว่าร้อยละ 60 ของกลุ่มรายได้เฉลี่ย 20,001-25,000 บาท/เดือน 25,001-30,000 บาท/เดือน และ30,001-35,000 บาท/เดือน ทำกิจกรรมทางการเมืองร่วมกับพรรคการเมือง ■ กลุ่มรายได้ ไม่เกิน 10,000 บาท/เดือน 10,001-15,000 บาท/เดือน 15,001-20,000 บาท/เดือน และ มากกว่า 35,000 บาท/เดือน เข้าร่วมกิจกรรมกับพรรคการเมืองได้ประมาณร้อยละ 40 ■ กลุ่มที่มีรายได้ไม่เกิน 30,000 บาท เกือบร้อยละ 90 ไม่ทำกิจกรรมสนับสนุนพรรคการเมือง กลุ่มรายได้มากกว่า 30,000 บาท มีสัดส่วนของผู้ที่ทำกิจกรรมสนับสนุนพรรคการเมืองมากกว่า
รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน	■ กลุ่มผู้ที่มีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยไม่เกิน 40,000 บาท/เดือน มากกว่าร้อยละ 90 ไม่ทำกิจกรรมสนับสนุนพรรคการเมือง ■ กลุ่มที่มีรายได้ครัวเรือนสูงขึ้น จะมีสัดส่วนผู้ที่สามารถทำกิจกรรมทางการเมืองได้มากขึ้น

ที่มา: กาญจนา บุญยัง (2563)

ข้อค้นพบของงานวิจัยในประเด็นนี้ คือ การเลือกตั้งเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่มีต้นทุนต่ำกว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยวิธีอื่นๆ สอดคล้องกับข้อเสนอของ อภิชาต สถิตนิรามัย (2554) เรื่อง รัฐธรรมนูญ การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าประชาชนไม่สามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้มากเท่าที่ควรทั้งการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติ

ท้องถิ่น และในการเข้าชื่อถอดถอนผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสมาชิกท้องถิ่น เนื่องจากมีต้นทุนปฏิบัติการ หรือต้นทุนธุรกรรม (Transaction Cost) ในการมีส่วนร่วมสูงมาก

(5) ประเด็นเรื่องโอกาสในการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายของประชาชน โอกาสการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองและพรรคการเมืองที่ไม่เท่ากันในแต่ละกลุ่มระดับการศึกษา กลุ่มอาชีพ และกลุ่มรายได้นี้นำไปสู่คำถามที่ว่าพรรคการเมืองจะเป็นพรรคของประชาชนได้หรือไม่ ผู้ที่มีอยู่ในสถานะด้อยกว่าจะมีโอกาสส่งเสียงความต้องการให้พรรคการเมืองที่จะเป็นผู้ออกแบบและรัฐบาลผู้กำหนดนโยบายได้อย่างไร จากงานวิจัยเรื่อง “เมื่อพรรคการเมืองเลือกตั้ง: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับประชาชนในฤดูการเลือกตั้ง กรณีศึกษาพรรคประชาธิปัตย์และพรรคอนาคตใหม่” ค่อนข้างชัดเจนว่า “ประชาชน” ไม่ใช่ผู้ที่ก่อตั้ง บริหาร กำหนดตัวผู้สมัคร และกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองได้โดยตรง (เอกสิทธิ์ หนุนภักดี, 2563) สิ่งที่มีผลต่ออำนาจของประชาชนต่อพรรคการเมืองหรือการบริหารประเทศอย่างเป็นรูปธรรมแทนการมีอำนาจในพรรคการเมืองคือระบบเลือกตั้งว่าจะกำหนดบทบาทหน้าที่ของประชาชนในการตัดสินผู้ชนะในการเลือกตั้งมากหรือน้อยดังที่เห็นตัวอย่างจากระบบเลือกตั้งในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 เปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆ ก่อนหน้านั้นและหลังจากนั้น อาจจะกล่าวอีกอย่างได้ว่าในทางปฏิบัติแล้วพรรคการเมืองไม่ใช่สถานที่ที่ประชาชนจะสามารถเข้าไปกำหนดนโยบายได้โดยตรงแต่เป็นระบบการเลือกตั้งต่างหากที่ทำให้ประชาชนสามารถกำหนดนโยบายได้โดยอ้อม ยิ่งระบบเลือกตั้งให้อำนาจประชาชนในการกำหนดตัดสินผู้มีอำนาจมากเท่าใดประชาชนก็จะยิ่งสามารถกำหนดสั่งการนโยบายมากเท่านั้น

ข้อสรุปของงานวิจัยนี้เสนอสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการเลือกตั้งโดยทั่วไปว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมมีผลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและความสามารถในการมีส่วนร่วมทางการเมืองแต่มีส่วนเสนอเพิ่มเติมคือปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ไม่ได้สัมพันธ์กับ “ความมีเหตุมีผล” ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบในการวิจัยบ่งชี้ว่า แม้ว่าผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งที่การศึกษาน้อย รายได้ต่ำ ขาดความมั่นคงในชีวิตมีแนวโน้มที่จะเลือกพรรคการเมืองที่เสนอนโยบายรูปธรรมเป็นผลประโยชน์เฉพาะหน้าในขณะที่ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งที่การศึกษาสูง รายได้สูงและมีความมั่นคงในชีวิตมากกว่ามีแนวโน้มที่จะเลือกพรรคการเมืองที่เสนอนโยบายเป็นหลักการมากกว่าก็จริงแต่การตัดสินใจเลือกดังกล่าวไม่ได้สัมพันธ์กับศีลธรรม สติปัญญาหรือความรู้ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตย คำอธิบายที่สอดคล้องสมเหตุสมผลมากกว่าคือการตัดสินใจเลือกดังกล่าวมาจากผลประโยชน์ทางชนชั้น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจึงไม่ได้สะท้อนระดับศีลธรรมหรือความรู้ทางการเมืองแต่สะท้อนผลประโยชน์ทางชนชั้น

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงอุตสาหกรรม. (2563). *รายงานสภาวะเศรษฐกิจอุตสาหกรรมจังหวัดชลบุรีปี 2563 ระหว่างเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2563*. ชลบุรี: สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดชลบุรี.

กาญจนา บุญยัง. (2563). *ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพรรคการเมืองในฤดูการเลือกตั้ง: กรณีศึกษาจังหวัดชลบุรี*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

จำนงค์ อภิวัฒนสิทธิ์. (2532). *สังคมวิทยา.* พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

ชยพล ธานีวัฒน์. (ม.ป.ป.). *ความสำคัญของการเลือกตั้งและกฎหมายเกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้งปี 2562*. สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2563, จาก https://cdc.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=2245

ณัฐกานต์ อมาตยกุล. (2561). *ก่อนกา อย่าลืมอ่าน 'กติกา' และโปรดศรัทธาการเลือกตั้ง: สิริพรรณ นกสวน สวัสดี*. สืบค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม 2562, จาก https://themomentum.co/interview-political-scientist-siriphan-noksuan-sawasdee/

เทียนแก้ว เลี่ยมสุวรรณ, ชิตพล ชัยมะดัน, และสุปราณี ธรรมพิทักษ์. (2562). *การสำรวจทัศนคติของประชาชนต่อการเลือกตั้งในจังหวัดชลบุรี.* ชลบุรี: วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, และสีดา สอนศรี. (2548). *โครงการวิจัยสำรวจทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548.* กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นุชปภาดา ธนวโรดม. (2557). *พฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พรภิรมณ์ ศรีทองคำ, และวัลลภ รัฐฉัตรานนท์. (2558). ทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนในตำบลบ้านช้าง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2*(2), 32-44.

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (ม.ป.ป.). *การเลือกตั้งในรัฐเสรีประชาธิปไตย*. สืบค้นเมื่อ 5 เมษายน 2562, จาก http://www.nccc.go.th/constitution/NewsUpload/39_1_acharnvorachet01.doc

วัลลภ รัฐฉัตรานนท์, และนพพล อัคฮาด. (2555). สถานภาพทางสังคมกับพฤติกรรมการเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2554: กรณีศึกษาจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่อาศัยอยู่ในเขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร. *วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา, 1*(1), 103-118.

วิเชียร ตันศิริคงคล. (2563). *การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2562 จังหวัดชลบุรี*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

วินิจ ผาเจริญ. (2563). ศึกษาพฤติกรรมการตัดสินใจไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนในพื้นที่เลือกตั้งซ่อมเขต 8 จังหวัดเชียงใหม่. *วารสาร “ศึกษาศาสตร์ มมร” คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 8*(2), 91-101.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2562). *ประกาศผลการเลือกตั้ง*. สืบค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม 2562, จาก https://www.ect.go.th/ewt/ewt/ect_th/download/article/article_20190328165029.pdf

สิริพรรณ นกสวน สวัสดี. (2554). *ประชาธิปไตยใช้ได้จริงๆ: คู่มือคนไทยสำหรับการเลือกตั้ง 2554*. กรุงเทพฯ: TwoFour Printing.

สุจิต บุญบงการ, และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2525). *รายงานการวิจัยเรื่องพฤติกรรมการเลือกตั้งของคนไทย: ศึกษาจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2522*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรพล พรมกุล, และทองแพ ไชยต้นเชือก. (2558). พฤติกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2557 ในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 15*(3), 33-40.

อเนก สุขดี, เสนีย์ คำสุข, และปธาน สุวรรณมงคล. (2560). การก่อตั้งและบทบาททางการเมืองของสาขาพรรคการเมืองไทยภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. *วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์, 2*(1), 72-89.

อภิชาต สถิตนิรามัย, ยุกติ มุกดาวิจิตร, และนิติ ภวัครพันธุ์. (2556). *ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย*. เชียงใหม่: แผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อภิชาต สถิตนิรามัย. (2554). รัฐธรรมนูญ การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน. เอกสารประกอบงานสัมมนาวิชาการประจำปี 2554 ครั้งที่ 34 วันพุธที่ 20 กรกฎาคม 2554 เรื่อง “ได้เวลาปฏิรูป เพื่อเศรษฐกิจที่เป็นธรรม” โดย คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ณ หอประชุมศรีบูรพา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อรรถสิทธิ์ พานแก้ว. (2556). *เลือกเพราะชอบ: พฤติกรรมการเลือกตั้งของคนไทยในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไปปี พ.ศ. 2550.* กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

อรรถสิทธิ์ เมืองอินทร์. (ม.ป.ป.). *การเมืองการปกครองเปรียบเทียบ*. พะเยา: สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.

เอกสิทธิ์ หนุนภักดี. (2563). *เมื่อพรรคการเมืองเลือกตั้ง: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับประชาชนในฤดูการเลือกตั้งกรณีศึกษาพรรคประชาธิปัตย์และพรรคอนาคตใหม่* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ภาษาอังกฤษ

Irvin, R., & Stansbury, J. (2004). Citizen Participation in Decision Making: Is It Worth the Effort? *Public Administration Review, 64*(1), 55-65. doi: 10.1111/j.1540-6210.2004.00346.x

Olsen, M. E. (1968). *The Process of Social Organization*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2566): 173-196

การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ: กรณีศึกษา ลุ่มน้ำลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมา[1]

วรัชยา เชื้อจันทึก[2]

วันที่รับบทความ: 30 มกราคม 2565
วันที่แก้ไขครั้งล่าสุด: 30 กรกฎาคม 2565
วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 16 สิงหาคม 2565

บทคัดย่อ

"น้ำ" มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชนและการพัฒนาประเทศ แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันทรัพยากรน้ำมีปัญหาเกิดขึ้นมากมายและรุนแรงมากขึ้น การจัดการทรัพยากรน้ำจึงมีความสำคัญ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ และเพื่อเสนอแนวทางพัฒนาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก กับบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ จำนวน 5 องค์กร บุคลากรปฏิบัติการประจำประตูระบายน้ำ จำนวน 8 แห่ง และหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน จำนวน 11 กลุ่ม ตามพื้นที่ขอบเขตฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา 1-4 ระหว่างเดือนมีนาคม พ.ศ. 2561 ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2561 วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วย สภาวะแวดล้อมที่อำนวยต่อการจัดการ ได้แก่ นโยบายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ และยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรน้ำเชิงพื้นที่ บทบาทของสถาบัน ได้แก่ การบูรณาการการทำงาน การประสานงาน และกรอบอำนาจหน้าที่ในการประสานงาน และเครื่องมือทางการบริหาร ได้แก่ การเพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสาร และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนการบริหารจัดการน้ำ และ 2) แนวทางพัฒนาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ การประเมินการจัดการทรัพยากรน้ำ การวางแผนยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรน้ำ การให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน การพัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน การสร้าง

---

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการระดับลุ่มน้ำของลุ่มน้ำลำตะคอง" ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา 30000 อีเมล: varatchaya.c@nrru.ac.th

และรักษาสภาพแวดล้อมในการทำงาน และการให้ความสำคัญกับผลลัพธ์การดำเนินการจัดการทรัพยากรน้ำ

คำสำคัญ ทรัพยากรน้ำ, การจัดการทรัพยากรน้ำ, การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ, กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน, ลุ่มน้ำลำตะคอง

Integrated Water Resource Management by A Governmental Organization: A Case Study Lam Takhong Basin, Nokhon Ratchasima

Varatchaya Chueachanthuek[3]

Received: 30 January 2022
Revised: 30 July 2022
Accepted: 16 August 2022

Abstract

"Water" is important for people's living and national development. Water resources at present, however, are facing a great number of increasingly severe problems. Management of water resources is thus very important. This research was aimed at studying the Integrated water resource management by a governmental organization, and at recommending a developmental model for Integrated water resource management by a governmental organization. The qualitative research method was used and the data was collected by group interviews and in-depth interviews, conducted with the personnel responsible for water resource management from 5 local administrative organizations, the personnel in charge of 8 spillways, and 11 leaders of irrigation water user groups at the Water Distribution and Maintenance Areas 1-4. The data was collected from March, 2018 until November, 2018, and was analyzed and presented by the Descriptive Analysis Method. The research results demonstrate the following: 1) The integrated water resource management by governmental organizations involve the environmental condition that eases the management, namely, the policy related to water resource management and the strategy for area-based water resource management; the institutional roles, namely, integration of work, coordination, and the framework of power and duty in coordination; and the management tools, namely, increase of communication channels and provision

[3] Assistant Professor, Ph.D., Faculty of Humanities and Social Science Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Nakhon Ratchasima 30000. E-mail: varatchaya.c@nrru.ac.th

of a stage for learning and sharing of water resource management. 2) The developmental model for integrated water resource management by a governmental organization, includes: the evaluation of water resource management, the strategic planning for water resource management, placing importance on irrigation water users, development of irrigation water users' potential, building and maintaining the working environment, and placing the importance on water resource management outcomes.

Keywords Water Resource, Water Resource Management, Integrated Water Resource Management, Groups of Irrigation Water, Lam Takhong Basin

1. บทนำ

“น้ำ” เป็นทรัพยากรหลักที่สำคัญอย่างยิ่งต่อดำรงชีวิตของประชาชน การผลิตสินค้าเกษตรกรรมและการพัฒนาประเทศ การพัฒนาแหล่งน้ำและระบบชลประทาน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนศักยภาพการผลิตและเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร สะท้อนจากพื้นที่ในเขตชลประทานมีความอุดมสมบูรณ์ในการผลิตและประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากขึ้นทั้งสองข้างทางของลำน้ำ จากความสำคัญของทรัพยากรน้ำ ได้มีหน่วยงานรับผิดชอบในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งส่วนราชการในจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน โดยมีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการเป็นระบบลุ่มน้ำ จัดให้มีองค์กรเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งในระดับชาติ ระดับลุ่มน้ำและระดับท้องถิ่นที่มีกฎหมายรองรับ โดยให้องค์กรระดับชาติมีหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย กำกับและประสานให้เกิดการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ และให้องค์กรลุ่มน้ำและระดับท้องถิ่นมีหน้าที่ในการจัดทำแผนการบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำ โดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน (สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 5, 2553) แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐจะเร่งรัดการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ ปรับปรุงและฟื้นฟูแหล่งน้ำเพื่อเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุน ส่งเสริมให้เกิดการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งถือว่าเป็นการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในระดับหนึ่ง แต่ผลที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการดังกล่าวพบว่า ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาทรัพยากรน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ สถานการณ์ปัจจุบันทรัพยากรน้ำมีปัญหาเกิดขึ้นมากมายและรุนแรงมากขึ้น ดังเช่น เหตุการณ์อุทกภัยในปี พ.ศ. 2553-2556 และเหตุการณ์ภัยแล้งในปี พ.ศ. 2557-2559 และต่อเนื่องมาถึงปัจจุบันในหลายพื้นที่

ลุ่มน้ำลำตะคองเปรียบเสมือนสายเลือดใหญ่ ที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวนครราชสีมา ครอบคลุมพื้นที่เขตการปกครอง 7 อำเภอ มีปริมาณพื้นที่รับน้ำ 3,518 ตารางกิโลเมตร มากเป็นลำดับที่ 1 ของจังหวัด (สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 5, 2553) ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นที่หนึ่งที่ประสบปัญหาในเรื่องของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มากเกินความพอดีในฤดูฝน หรือมีน้อยจนไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ในฤดูแล้ง จึงทำให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงานต่างเข้ามาดำเนินการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในพื้นที่อย่างมากมาย แต่การดำเนินการแก้ไขปัญหาต่างๆ นั้น มีลักษณะแตกต่างกันไปตามภาระหน้าที่ของหน่วยงาน ขาดการประสานความร่วมมือที่ดีระหว่างหน่วยงาน ทำให้การแก้ปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำลำตะคอง ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของพื้นที่ได้อย่างครอบคลุม นอกจากนี้จากการที่ลุ่มน้ำมีขนาดพื้นที่กว้างใหญ่มาก ทำให้การบริหารจัดการเป็นไปด้วยความล่าช้า อีกทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาคส่วนต่างๆ ยังไม่สามารถขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจหน้าที่ได้ จึงส่งให้เกิดผลกระทบมาเป็นลำดับ

จากที่กล่าวมาข้างต้น การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการแก้ไขปัญหา อันเป็นกระบวนการที่สามารถช่วยจัดการกับปัญหาเกี่ยวกับน้ำที่ยั่งยืน การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ เป็นแนวทางในการช่วยในการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำให้มีความยั่งยืนอย่างสมดุลทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม โดยอยู่บนความตระหนักของภาคส่วนต่างๆ (Global Water Partnership and The International Network of Basin Organization, 2009) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า หน่วยงานภาครัฐควรมีการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการอย่างไร ในการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการทรัพยากรน้ำ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดทำนโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อคุณค่าความมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนลุ่มน้ำลำตะคองต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

(1) เพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ

(2) เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ

3. การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม โดยใช้แนวคิดการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ (Integrated Water Resources Management: IWRM) เป็นแนวทางในการศึกษารายละเอียด ดังนี้

การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ เป็นกระบวนการในการส่งเสริม การประสานการพัฒนาและจัดการ น้ำ ดิน และทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาซึ่งประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมอย่างทัดเทียมกัน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของระบบนิเวศน์ การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ เป็นแนวทางในการช่วยการบริหารและพัฒนาทรัพยากรน้ำให้มีความยั่งยืนอย่างสมดุล ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจและสภาพแวดล้อม โดยอยู่บนความตระหนักของภาคส่วนต่างๆ (Global Water Partnership and The International Network of Basin Organization, 2009)

องค์ประกอบของการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ ประกอบด้วย 3 มิติ ดังนี้ 1) สภาวะแวดล้อมที่อำนวยต่อการจัดการ โดยการกำหนดนโยบายและป้าหมายในการขับเคลื่อนกระบวนการอย่างสอดคล้องกับกฎระเบียบและการสนับสนุนทางการเงิน 2) บทบาท

ของสถาบัน เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงสร้างองค์กรอย่างเหมาะสม และศักยภาพของสถาบันในการประสานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ มาตรการการนำแผนไปปฏิบัติบนการควบคุมของความต้องการของผู้ใช้น้ำ การเปลี่ยนทัศนคติสาธารณะในการสร้างวัฒนธรรมจิตสำนึกเรื่องทรัพยากรน้ำ และ 3) เครื่องมือทางการบริหาร ได้แก่ การประเมินทรัพยากรน้ำที่ต้องการใช้กับที่มีอยู่ การพัฒนาแผนการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการให้สมดุลทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม การแก้ปัญหาความขัดแย้งของการใช้น้ำ กฎเกณฑ์ในการรักษาน้ำที่มีอยู่และคุณภาพของน้ำ การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจไปปฏิบัติที่สนับสนุนความยุติธรรมในสังคมและความมีประสิทธิภาพ การปรับปรุงความรู้ในการการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในภาคส่วน ระหว่างภาคส่วน และ ตัวแทนของแต่ละภาคส่วน (Global Water Partnership and The International Network of Basin Organization, 2009)

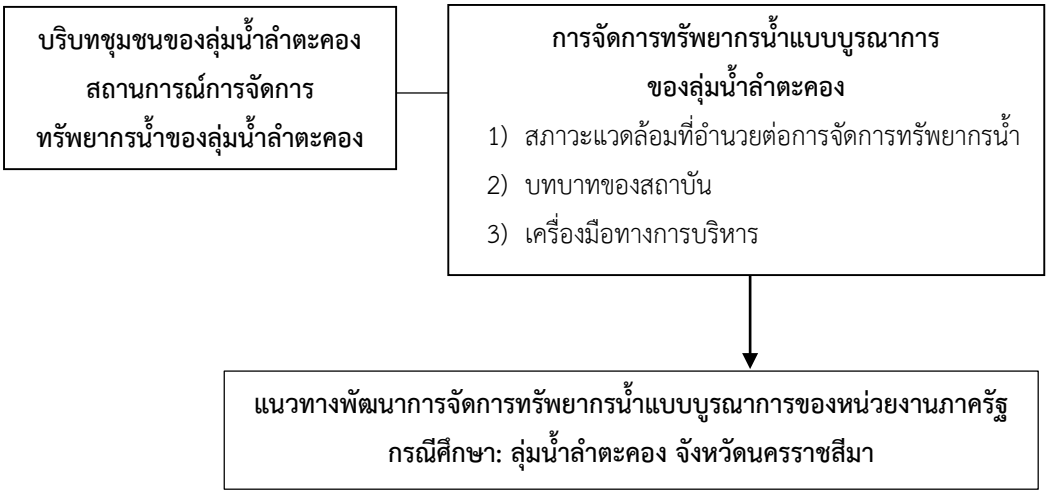
อีกทั้ง Bateman and Rancier (2012) ได้กล่าวถึงหลักของการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการไว้ดังนี้ 1) เป้าหมายของการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ คือการจัดการน้ำอย่างยั่งยืน การจัดการทรัพยากรน้ำต้องสมดุลกับวัตถุประสงค์หลายประการของความสนใจที่แตกต่างกัน โดยคำนึงถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ ความเสมอภาคทางสังคมและสภาพแวดล้อมเช่นเดียวกับคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต 2) การประสานงานเป็นสิ่งจำเป็น ด้วยการรับรู้ถึงบทบาทที่เกี่ยวข้องของแต่ละฝ่าย 3) สนับสนุนให้มีส่วนร่วม มีส่วนร่วมกับประชาชนในท้องถิ่นและผู้มีส่วนได้เสียจากทุกภาคส่วนการใช้น้ำ และ 4) มีการเชื่อมต่อทรัพยากร การจัดการแบบองค์รวมตระหนักถึงความเชื่อมโยงของ ดิน น้ำผิวดิน น้ำใต้ดิน ปริมาณน้ำ คุณภาพน้ำ น้ำจืดและน่านน้ำชายฝั่งแม่น้ำ การจัดการน้ำในบริบทของพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ใหญ่ขึ้น เช่น ลุ่มน้ำ

นอกจากนี้ Viessman (1998) ได้ขยายประเด็นการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการและให้ข้อเสนอแนะว่า 1) ความหลากหลาย ความเต็มใจที่จะรับมือกับทรัพยากรน้ำเป็นปัญหาของโลก สิ่งแวดล้อมและสถาบัน มีการรวมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายรายเข้าด้วยกัน โดยใช้แนวทางที่ครอบคลุม เพื่อทำความเข้าใจประเด็นสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักด้วยทรัพยากรทั้งหมดที่สามารถดำเนินการได้ 2) วิธีการแบบองค์รวม (Holistic Systems Approach) ใช้มุมมองที่หลากหลายของระบบทั้งหมดและสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับผลกระทบ เช่น ทรัพยากร เป้าหมาย วัตถุประสงค์ ประวัติศาสตร์ ปัจจัยทางวัฒนธรรม เป็นต้น เพื่ออธิบายวิเคราะห์และจัดการระบบทั้งหมด 3) เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน การรักษาทรัพยากรธรรมชาติของผู้ใช้น้ำในปัจจุบันและในอนาคต ตลอดจนความปลอดภัยและมาตรฐานความปลอดภัยสาธารณะ 4) การทำงานในระดับลุ่มน้ำ กำหนดโดยเขตแดนลุ่มน้ำธรรมชาติ มุมมองของระบบถือเป็นธรรมชาติ ผ่านการกำหนดปัญหาในบริบทของระบบทางอุทกวิทยาที่กำหนดโดยสภาพภูมิประเทศ ลุ่มน้ำหรือเขตชายฝั่ง และ 5) แนวทางการทำงานร่วมกันและ

การมีส่วนร่วม เพื่อจัดวางเป้าหมายและความพยายาม ยอมรับข้อดีของการใช้วิธีการและกระบวนการที่ได้รับการยอมรับ เพื่อนำมารวมกัน ทำงานร่วมกันและมุ่งมั่นที่จะทำตามแผนและการกระทำที่ผิดพลาดอย่างเห็นได้ชัด

จากการศึกษาของ Bokal, Grobicki, Kindler, and Thalmeinerova (2014) เกี่ยวกับการจัดการภัยแล้งแบบบูรณาการ พบว่าผลผลิตหลักที่สร้างจากความคิดริเริ่มระดับชาติจะเป็นกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาคสำหรับการติดตามภัยแล้ง การเตือนล่วงหน้า การคาดการณ์และการจัดการ พร้อมด้วยชุดแนวทางและเครื่องมือสำหรับการพัฒนานโยบายและแผนภัยแล้งระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับท้องถิ่น แนวทางบูรณาการที่เสนอจะเน้นการทำงานกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาคส่วนต่างๆ เช่น ข้าราชการ เจ้าหน้าที่เทศบาลและท้องถิ่น เกษตรกร ผู้ดำเนินการประปา และอื่นๆ งานจะปฏิบัติตามหลักการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ (IWRM) ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของกิจกรรม Global Water Partnership ทั้งหมด อีกทั้งจากการศึกษาของ Van der Zaag (2005) พบว่าการมีส่วนร่วมของ IWRM โดยความคิดริเริ่มระดับภูมิภาค ได้แก่ Water Net กองทุนวิจัยน้ำสำหรับแอฟริกาใต้ (WARFSA) และบทบาทของ Global Water Partnership ในแอฟริกาตอนใต้ โดยมีการเน้นย้ำประเด็นสำคัญสามประการของ IWRM ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า IWRM เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้บริหารและนักวิจัยน้ำรุ่นใหม่ดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ ช่วยในการกำหนดเป้าหมายการพัฒนา และปลูกฝังความเคารพซึ่งกันและกัน ความเข้าใจและความร่วมมือในหมู่ผู้เชี่ยวชาญด้านน้ำในแอฟริกาใต้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากแผนภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่าแนวคิด Global Water Partnership and The International Network of Basin Organization (2009) กล่าวถึงการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ เป็นแนวทางช่วยในการบริหารและพัฒนาทรัพยากรน้ำให้มีความยั่งยืนอย่างสมดุล โดยอยู่บนความตระหนักของภาคส่วนต่างๆ บทความนี้จึงนำแนวคิดนี้มาเป็นกรอบในการศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และนำมาซึ่งกรอบแนวคิดการวิจัย

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ อันจะทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากปรากฏการณ์การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ กรณีศึกษา: ลุ่มน้ำลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีความเป็นพลวัตตามเงื่อนไขในบริบทของสังคมนั้นๆ โดยให้ความสำคัญกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นบนฐานคติของปรากฏการณ์นิยม รายละเอียด ดังนี้

4.1 หน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis)

หน่วยในการวิเคราะห์ คือ ระดับกลุ่ม/องค์กร ที่มีหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรน้ำของลุ่มน้ำลำตะคอง ในเขตพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ทั้งนี้ เพื่อใช้ในการศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการระดับลุ่มน้ำของลุ่มน้ำลำตะคอง

4.2 พื้นที่ในการวิจัย (Study Area)

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ 1) พื้นที่ขอบเขตฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา 1-4 2) พื้นที่ตั้งติดหรือใกล้กับลุ่มน้ำลำตะคอง 3) ขนาดขอบเขตพื้นที่รับผิดชอบ 4) จำนวนสมาชิกตามพื้นที่ขอบเขตฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา 1-4 จากเกณฑ์ดังกล่าว พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ อำเภอสีคิ้ว อำเภอสูงเนิน อำเภอขามทะเลสอ อำเภอเมืองนครราชสีมา และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

4.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

เนื่องด้วยข้อจำกัดของเวลา การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยจึงกำหนดเกณฑ์ตัวแทนของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่มีความครอบคลุมคุณลักษณะของพื้นที่ลุ่มน้ำลำตะคอง รายละเอียด ดังนี้

(1) บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรน้ำ เกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกคือ 1) มีที่ตั้งติดหรือใกล้กับลุ่มน้ำลำตะคอง 2) ขนาดขอบเขตพื้นที่รับผิดชอบ 3) พื้นที่ขอบเขตฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา 1-4 จากเกณฑ์ดังกล่าว ได้ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 5 องค์กร

(2) บุคลากรปฏิบัติการประจำประตูระบายน้ำ เกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกคือ 1) พื้นที่ขอบเขตฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา 1-4 และ 2) จำนวนสมาชิกตามพื้นที่ขอบเขตฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา 1-4 ได้ตัวแทนบุคลากรปฏิบัติการประจำประตูระบายน้ำ จำนวน 8 แห่ง

(3) หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกคือ 1) พื้นที่ขอบเขตฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา 1-4 และ 2) จำนวนสมาชิก ได้ตัวแทนกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน จำนวน 11 กลุ่ม

4.4 วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) และวิธีการสังเกต เป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) ในการสัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับบริบทของลุ่มน้ำลำตะคอง รวมถึงข้อมูลการจัดการทรัพยากรน้ำในเบื้องต้น ส่วนการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลการจัดการทรัพยากรน้ำของลุ่มน้ำลำตะคอง ผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์กลุ่ม/องค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรน้ำของลุ่มน้ำลำตะคอง โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ครอบคลุมและตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประเด็นการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 1) การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ ได้แก่ จุดเริ่มต้นของการจัดการน้ำแบบบูรณาการ รูปแบบการจัดการน้ำแบบบูรณาการ (หน่วยงานของรัฐกับหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานของรัฐกับกลุ่มผู้ใช้น้ำ หน่วยงานของรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐกับภาคเอกชน) และองค์กรการจัดการน้ำแบบบูรณาการ 2) สภาวะแวดล้อมที่อำนวยต่อการจัดการ ได้แก่ นโยบาย กฎหมาย งบประมาณ การมีส่วนร่วม การบริหารของหน่วยงานหลัก และระบบการจัดการของลุ่มน้ำ 3) บทบาทของสถาบัน ได้แก่ ลักษณะการบูรณาการ การทำงานระหว่างหน่วยงาน การประสานงาน และกรอบอำนาจหน้าที่ในการประสานงาน และ 4) วิธีการจัดการ เช่น การประเมินทรัพยากรน้ำ แผนการจัดการทรัพยากรน้ำ ความขัดแย้งของการใช้น้ำ กฎเกณฑ์ในการรักษาน้ำที่มีอยู่ และคุณภาพของน้ำ ความรู้ในการจัดการทรัพยากรน้ำ ระบบข้อมูล การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น และการสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกต ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เช่น เข้าร่วมประชุมการจัดการทรัพยากรน้ำกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน โดยสังเกตในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินการในกิจกรรม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) อาทิ สภาพพื้นที่ การประกอบอาชีพ โดยมีแนวทางการสังเกต (Observation Guideline) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.5 การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล

เริ่มด้วยการตรวจสอบข้อมูลเพื่อความมั่นใจว่าข้อมูลที่ได้ และนำมาวิเคราะห์ตอบปัญหาการวิจัยมีความน่าเชื่อถือ ทำการจัดระบบของข้อมูลด้วยการจำแนกจัดข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา ตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย และการสัมภาษณ์ผู้รู้หลายคนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องมากที่สุด ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การประมวลผลข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กันกับการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งขณะที่สัมภาษณ์ และหลังจากการสัมภาษณ์ เพื่อความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการตีความ หลังจากนั้นจึงทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อแยกแยะตีความเปรียบเทียบ หาแบบแผนของพฤติกรรม และแบบแผนของปรากฏการณ์เพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย โดยใช้แนวคิดทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวทางในการอธิบายปรากฏการณ์และสรุปตามวัตถุประสงค์และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description)

5. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของลุ่มน้ำลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมา แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) บริบทลุ่มน้ำลำตะคอง 2) สถานการณ์การจัดการทรัพยากรน้ำของหน่วยงานภาครัฐ 3) การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ และ 4) แนวทางการพัฒนาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 บริบทลุ่มน้ำลำตะคอง

พื้นที่ลุ่มน้ำลำตะคอง ตามเขตการปกครองของจังหวัดนครราชสีมา รวม 5 อำเภอ 67 ตำบล 769 หมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังแบ่งออกได้อีกเป็นพื้นที่ในเขตชลประทาน จำนวน 36 ตำบล 428 หมู่บ้าน และพื้นที่นอกเขตชลประทาน จำนวน 31 ตำบล 341 หมู่บ้าน (สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 5, 2553; โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลำตะคอง, 2562) จากลักษณะลุ่มน้ำลำตะคองที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงกำหนดพื้นที่ในการศึกษาคือ พื้นที่ลุ่มน้ำลำตะคองที่มีที่ตั้งใต้เขื่อนลำตะคอง เนื่องจากเป็นพื้นที่มีการจัดการโดยระบบชลประทาน ผ่านการกักเก็บของเขื่อนผ่านระบบประตูระบายน้ำ จำนวน 13 แห่ง และผ่านกลุ่มผู้ใช้น้ำ จำนวน 254 กลุ่ม เมื่อมีการจัดการแบบบูรณาการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะทำให้สามารถลดความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนให้มีน้อยเพื่อคุณค่าความมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนคนลุ่มน้ำต่อไป

5.1.2 สถานการณ์การจัดการทรัพยากรน้ำของหน่วยงานภาครัฐ

จากผลการศึกษาพบว่า การจัดการทรัพยากรน้ำของหน่วยงานภาครัฐ ลุ่มน้ำลำตะคอง มีรายละเอียด ดังนี้

(1) ขาดความชัดเจนในบทบาทการจัดการทรัพยากรน้ำ บทบาทส่วนของโครงสร้างอำนาจหน้าที่ ในส่วนของภารกิจดูแลน้ำที่ไหลผ่าน ควรกำหนดบทบาทให้ชัดเจนและเข้าใจง่าย ยกตัวอย่างเช่น การดูแลเขื่อน (เป็นประตูบานเปิด-ปิด) ในระเบียบไม่มี มีแต่หนังสือราชการโอนมาให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับผู้ใหญ่บ้านรับผิดชอบ โดยที่ไม่มีอำนาจในกรอบอำนาจหน้าที่ที่ชัดเจน ถ้ามีการชำรุดเสียก็ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าไปช่วยดูแล เป็นบทบาทหน้าที่บำรุงรักษาให้เกิดประโยชน์ให้สูงสุด ในส่วนของนโยบายตามกฎหมายอาจจะยังไม่ชัดเจนนัก ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า

> *"...กำหนดบทบาทที่ชัดเจนไปเลย ว่าเราต้องทำอะไรบ้าง บางทีทำไปแล้วไม่รู้ว่าถูกต้องไหม เพราะว่าบางทีลำตะคอง เราจะไปบูรณาการ ไปซ่อมแซม มันเหมือนกับว่ากรมเจ้าท่าจะต้องไปขอด้วย หลายฝ่าย หลายหน่วยงาน..."* (บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 มิถุนายน 2561)

นอกจากนี้ ในบางกรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้เพียงการประสานเบื้องต้นเท่านั้น เช่น กรณีที่ประชาชนในพื้นที่มาแจ้งเรื่องน้ำเน่าเสีย หน่วยงานก็ไม่สามารถแยกว่าเสียจากตรงไหน สาเหตุอะไร สิ่งที่ดำเนินการได้คือทำหนังสือขอความอนุเคราะห์หน่วยงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 11 สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด มาช่วยตรวจหาสาเหตุว่าเกิดจากอะไร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถประสานได้เบื้องต้น ไม่สามารถไปแก้ไขว่าเกิดจากสาเหตุใด

(2) กฎหมายไม่เอื้อในการปฏิบัติงานบางประเภทให้แก่ส่วนท้องถิ่นได้ดำเนินการ การควบคุมการปล่อยน้ำเสีย การควบคุมมลพิษด้านต่างๆ หากมีการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานโดยไม่ผ่านกระบวนการบำบัดก่อนลงสู่ลำคลอง หน่วยงานท้องถิ่นจะแจ้งประสานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีหน้าที่ร่วมตรวจสอบและแก้ไขปัญหา เนื่องจากกฎหมายไม่เอื้อในการปฏิบัติงานบางประเภทให้แก่ส่วนท้องถิ่นได้ดำเนินการ มีเพียงบางส่วนที่ท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้เอง ทุกอย่างเกี่ยวกับน้ำลำตะคองจะต้องดำเนินการแจ้งขออนุญาต เนื่องจากไม่ใช่แหล่งน้ำสาธารณะแต่อยู่ภายใต้การควบคุมของกรมชลประทาน ซึ่งหากมีการบุกรุกเขตพื้นที่ของลำน้ำลำตะคอง หน่วยงานที่มีส่วนในการรับผิดชอบและแก้ไขปัญหา คือกรมชลประทาน ส่วนรุกล้ำคลองสาธารณะท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบแก้ไขปัญหา ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า

"... เป็นหน้าที่ ที่เราจะต้องแจ้งให้เขาทราบขออนุญาตทุกอย่างเลยครับ ลำน้ำ ลำตะคอง ขึ้นอยู่กับชลประทาน...ในเขตเทศบาล เราจะทำประตูระบายน้ำ ทำอะไร ต้องแจ้งเขาหมดเลย แจ้งเขาก่อน..." (บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 เมษายน 2561)

(3) บุคลากรประจำประตูระบายน้ำไม่เพียงพอ ส่งผลต่อการทำงานทำให้ดูแลไม่ทั่วถึง เพราะแนวคลองเป็นระยะทางที่ยาว อีกทั้งเมื่อหลังเวลาปฏิบัติงานราชการ เจ้าหน้าที่ได้กลับออกไปจากประตูระบายน้ำทั้งหมด การดูแลต่อจึงเป็นหน้าที่ของชาวบ้านที่ต้องดูแลกันเอง ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า

"...ถ้าเมื่อ 2 ปีที่แล้ว ยังไม่จ้างก็ลำบาก คือว่าพอหัวหน้าเขากลับหมดก็ปล่อยให้ชาวบ้านดูแล...ไม่มี อส. เกษียณก็คือจบ ไม่มีการบรรจุเพิ่ม..." (อาสาสมัครชลประทาน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 มิถุนายน 2561)

เมื่อไม่มีเจ้าหน้าที่มาดูแลจึงทำให้มีปัญหาต่างๆ เช่น ไม่มีคนดูแลเรื่องรักษาความสะอาด ภายหลังจึงมีนโยบายจ้าง ซึ่งการจ่ายเงินให้ลูกจ้างชั่วคราวรายวันนี้จะจ่ายให้เฉพาะวันที่ทำงานจริงเท่านั้น

(4) ความรู้เรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำ การให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำและการจัดการกับผู้ใช้น้ำภาคส่วนต่างๆ อยู่ในระดับน้อย ทำให้สมาชิกผู้ใช้น้ำยังไม่เข้าใจเรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า

"...ผมว่าน้อย บางครั้งหรือบางคนไม่ค่อยได้ไปร่วมกับเขา ก็จะไม่เข้าใจเรื่องการจัดการน้ำ...ผมยอมรับเลยนะว่าผมไม่รู้..." (หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 กันยายน 2561)

ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรน้ำ ควรมีการให้ความรู้กับผู้ใช้น้ำอยู่เสมอ เช่น การให้ความรู้เรื่องกฎหมาย กฎระเบียบ อำนาจหน้าที่ จะทำให้ภาคส่วนต่างๆ หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าใจ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปจัดการทรัพยากรน้ำได้

(5) ศักยภาพในการแก้ปัญหา ปัญหาบางอย่างผู้ใช้น้ำไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง เช่น ปัญหาน้ำเสียจากบ่อพักน้ำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และน้ำเสียจากโรงพยาบาล ส่งผลกระทบต่อลำน้ำธรรมชาติและส่งผลต่อผู้ใช้น้ำ เพราะน้ำจะถูกส่งเข้ามาในพื้นที่ทำนาของเกษตรกร รวมถึงความสูญเสียแหล่งอาหารทางธรรมชาติ ดังที่ผู้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า

"...น้ำก็เขียวเด่นในนา มันแก้ไม่ได้แล้วครับ... น้ำที่ลงตรงนี้ไม่มีการกลั่นกรอง ทั้งน้ำมัน ทั้งแฟ็บ สบู่ อะไรต่างๆไหลลงมาเลยตรงนี้ มาลงใต้เขื่อน ... จะมีน้ำเสีย ..." (อาสาสมัครชลประทาน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 มิถุนายน 2561)

(6) โครงสร้างกลุ่ม กลุ่มควรมีโครงสร้างกลุ่มที่ชัดเจน เป็นการกำหนดจากสมาชิกกลุ่มที่ทำงานจริง ไม่ใช่เป็นโครงสร้างที่ตั้งขึ้นมาจากคนที่รู้จักหรือมีตำแหน่ง หรือผู้ที่รู้จักคุ้นเคยกับคนในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม ทำให้การมีส่วนร่วมน้อยและยากต่อการสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ดังที่ผู้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า

"...บางครั้งการจัดตั้งคณะกรรมการ ไม่ได้มาจากการจัดตั้งของชาวบ้านผู้ใช้น้ำ โดยตรงแต่มาจากการจัดตั้ง ซึ่งอาศัยความรู้จักสนิทเป็นการส่วนตัวในการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้น..." (หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 กันยายน 2561)

จากผลการศึกษาพบว่า การจัดการทรัพยากรน้ำของหน่วยงานภาครัฐ กรณีศึกษา: ลุ่มน้ำลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมา มีข้อจำกัดหลายประการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติ ไม่จำเป็นต้องเป็นหน้าที่หน่วยงานไหนบ้าง แต่จำเป็นต้องทำงานร่วมกันจะทำให้เกิดการทำงานอย่างมีบูรณาการมากที่สุดและทำให้เกิดความยั่งยืน

5.1.3 การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ

จากผลการศึกษาพบว่า การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐของลุ่มน้ำลำตะคอง ประกอบด้วย สภาวะแวดล้อมที่อำนวยต่อการจัดการทรัพยากรน้ำ บทบาทของสถาบันและ เครื่องมือทางการบริหาร มีรายละเอียดดังนี้

(1) สภาวะแวดล้อมที่อำนวยต่อการจัดการทรัพยากรน้ำ

(1.1) นโยบายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ

(1.1.1) การกำหนดนโยบาย การกำหนดนโยบายของหน่วยงาน มีความสำคัญในการนำไปปฏิบัติ หากเป็นนโยบายระดับชาติจะไม่ได้กระทบกับการจัดการทรัพยากรน้ำของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลำตะคอง แต่หากเป็นนโยบายของสำนักงานชลประทานที่อยู่ในระดับจังหวัด ก็จะขึ้นอยู่กับผู้บริหารจะกำหนดนโยบาย ซึ่งจะมีความสำคัญในการกำหนดการจัดการมากกว่า แต่โดยส่วนมากถึงแม้จะเปลี่ยนผู้บริหาร (ผู้อำนวยการ) ก็จะยึดนโยบายแนวเดิมแต่อาจจะมีการเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงบ้าง การจัดการทรัพยากรน้ำจึงเป็นไปตามนโยบายในขณะนี้มีการปฏิบัติตามนโยบายของโครงการตามคำสั่งของผู้อำนวยการโครงการฯ แต่ถึงแม้นโยบายมาจากผู้อำนวยการโครงการฯ แต่บุคลากรที่ปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ก็นำมาปรับใช้

ในพื้นที่อีกครั้ง ซึ่งในแต่พื้นที่แต่ละโซนก็จะแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของพื้นที่นั้นๆ ดังผู้สัมภาษณ์ ได้กล่าวว่า

> *"...แต่เดิมการส่งน้ำจะยึดแบบการส่งน้ำตามรอบเวรที่โครงการฯ กำหนด ด้วยน้ำในเขื่อนที่มีจำนวนจำกัด จึงต้องมีการกำหนดการรับน้ำ 15 วันหลังจาก 15 วันส่งน้ำเข้าพื้นที่ พอบ้างไม่พอบ้างก็ต้องระบายน้ำลงไปเพื่อส่งให้เกษตรกร บางครั้งก็เชิญมาพูดคุย เพื่อตกลงกันตามแต่ละพื้นที่..."* (บุคลากรประจำประตูระบายน้ำ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 เมษายน 2561)

การจัดการทรัพยากรน้ำตามนโยบายโครงการฯ นับว่าเป็นนโยบายที่ประสบความสำเร็จ เพราะเป็นนโยบายที่ตรงกับความต้องการของประชาชน เพราะได้ส่งน้ำเข้าระบบตลอดเกษตรกรมีความพอใจในระดับหนึ่งว่ามีน้ำในระบบตลอด แต่อีกมุมหนึ่งเมื่อถึงรอบเวรแล้วประชาชนได้รับน้ำประมาณ 15 วันทำให้น้ำมีจำนวนจำกัดได้รับน้ำไม่ทั่วทำให้มีปัญหา ดังนั้น นโยบายการจัดการทรัพยากรน้ำ ควรกำหนดมาจากกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่ ไม่ควรกำหนดมาจากระดับนโยบายหรือระดับจังหวัดแล้วไปสร้างกระบวนการยอมรับขึ้นมาทีหลัง ควรเกิดมาจากความต้องการจากผู้ใช้น้ำเป็นอันดับแรก โครงการฯ จะอยู่ได้เมื่อเกิดจากความต้องการของชาวบ้าน ไม่ได้เกิดจากสิ่งที่รัฐไปมอบให้ชาวบ้านโดยที่ไม่ต้องการ ตามหลักการต้อง bottom-up แต่ความจริงก็คือ top-down นโยบายก็ลงมากระจายให้ทั่วถึง นโยบายที่กำหนดมาต้องมีข้อมูลว่าพื้นที่นี้อาจจะต้องการอย่างนี้ พื้นที่นี้อาจจะต้องการแบบอื่น การนำนโยบายมาใช้จะต้องตรงกับความต้องการของประชาชน

(1.1.2) การนำนโยบายไปปฏิบัติ นโยบายมีผลต่อการจัดการทรัพยากรน้ำเพียงแค่ครึ่งหนึ่งเท่านั้น อีกครึ่งหนึ่งเป็นในส่วนของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งการที่นโยบายจะถูกนำไปใช้ได้หรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับสองส่วนคือ เจ้าหน้าที่รัฐและตัวของเกษตรกรที่จะประสานกันได้ดีแค่ไหน ซึ่งหากทั้งสองส่วนประสานกันได้ดีจะทำให้นโยบายนั้นถูกนำไปปฏิบัติได้จริงมากเท่านั้น ถ้าไม่เข้าใจกันการแก้ปัญหาใช้วิธีเชิญประชุมหรือการเข้าไปชี้แจงกับผู้ใช้น้ำ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า

> *"...นโยบายมีผลต่อการบริหารน้ำเพียงแค่ครึ่งหนึ่งเท่านั้น ซึ่งการที่นโยบายจะถูกนำไปใช้ได้หรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับสองส่วนคือเจ้าหน้าที่รัฐและตัวของเกษตรกรที่จะประสานกันได้ดีแค่ไหน ซึ่งหากทั้งสองส่วนประสานกันได้ดีจะทำให้นโยบายนั้นถูกนำไปปฏิบัติได้จริงมากเท่านั้น..."* (บุคลากรประจำประตูระบายน้ำ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 กันยายน 2561)

(1.1.3) การประเมินผลนโยบาย นโยบายเป็นคำสั่งในภาพรวม ซึ่งอาจไม่เหมาะสมกับบางพื้นที่แต่เหมาะสมกับบางพื้นที่ หรือบางพื้นที่อาจต้องได้รับการพัฒนาก่อนจึงจะปฏิบัติตามนโยบายได้ ทั้งหมดนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละพื้นที่ที่ต้องพิจารณาตามความเหมาะสม เมื่อเห็นว่านโยบายไม่เหมาะสมกับพื้นที่ และไม่มีคนเข้าร่วมทำตามนโยบาย เพราะถือว่านโยบายไม่สอดคล้องกับพื้นที่ การปฏิบัติงานต้องรายงานไปให้ผู้บังคับบัญชาทราบ เพื่อรายงานต่อสำนักงานชลประทาน และกรมชลประทานต่อไป หลังจากนั้นก็จะนำไปสู่ในเรื่องของนโยบายเพื่อนำสู่การนำไปปฏิบัติด้วยลายลักษณ์อักษรอีกครั้ง ดังนั้น เรื่องของนโยบายที่สามารถยืดหยุ่นจึงทำให้ได้การบริหารงานที่ได้สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่มากขึ้น

(1.2) ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรน้ำเชิงพื้นที่ สำนักงานชลประทานมีการดำเนินการพัฒนาโครงการฯ ตามแผนการพัฒนาลุ่มน้ำหลักและลุ่มน้ำสาขา (ลุ่มน้ำย่อย) เพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำ เช่น การมีคณะกรรมการจัดการชลประทาน เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงาน มีแนวทางการบริหารงานแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ใช้น้ำ อีกทั้งสำนักงานชลประทานมีการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากรน้ำด้วยระบบเทคโนโลยีเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ทันสมัย เช่น การใช้เครื่องวัดปริมาณน้ำก่อนตัดสินใจบริหาร มีการควบคุมคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำและรักษาระบบนิเวศ การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากรน้ำในภาวะวิกฤติ (ระบายน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ) โดยมีการบริหารผ่านระบบประตูระบายน้ำ นอกจากนี้สำนักงานชลประทานมีการปรับปรุงระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลให้สอดรับกับบริบทและทิศทางขององค์กร เช่น สำนักชลประทานส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ทำงานเชิงรุกพบปะกับประชาชนในพื้นที่ แต่จากผลการศึกษาพบว่าในระดับพื้นที่ลุ่มน้ำไม่มีการวางยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ในระดับท้องถิ่น เนื่องจากการจัดการน้ำในระดับพื้นที่ยังไม่ถูกจัดเป็นปัญหาเร่งด่วน ทำให้ภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้ริเริ่มอย่างจริงจังถึงขั้นกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนา

บทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำของลุ่มน้ำลำตะคอง หน้าที่ตามกฎหมายเป็นการทำหน้าที่ตามยุทธศาสตร์ ทั้งเรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำ การสร้างเครื่องมือในการจัดการ การสร้างกลไกในการจัดการ การก่อตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำ ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ต้องทำงานและรับผิดชอบของหน่วยงาน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า

> *“...ยุทธศาสตร์คือเครื่องมือบริหารจัดการโดยยุทธศาสตร์ที่ 6 บริหารจัดการโดยองค์กรบริหารจัดการกลไกนะครับ เป็นลักษณะอย่างนั้น โดยที่กลไกบริหารจัดการเนี้ยก็คือกลไกของคณะทำงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติคณะกรรมการลุ่มน้ำ คณะกรรมการลุ่มน้ำสาขาอยู่ในยุทธศาสตร์ที่ 6 ยุทธศาสตร์ที่ 6 นี่จะคุมทุกยุทธศาสตร์ครับ...”*

(หน่วยงานเกี่ยวข้องกับการบริหารงานด้านทรัพยากรน้ำ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 เมษายน 2561)

(2) บทบาทของสถาบัน

(2.1) การบูรณาการการทำงาน ลักษณะการบูรณาการโดยผู้บริหารแต่ละหน่วยงานสั่งการให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ จึงจะสามารถบูรณาการการทำงานได้ เพราะการตัดสินใจบางครั้งผู้ปฏิบัติงานตัดสินใจเองไม่ได้ ทำได้เพียงแค่ลงพื้นที่เพื่อไปรับรู้ข้อปัญหาต่างๆ ซึ่งเรื่องใดที่สามารถตัดสินใจได้ก็จะให้คำแนะนำชาวบ้านไป แต่ถ้าเป็นปัญหาหรือเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบุกรุกของชาวบ้านในเขตลำตะคอง ผู้บริหารจะเป็นคนตัดสินใจและหาแนวทางแก้ปัญหา

การบูรณาการงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานและภาคส่วนต่างๆ เป็นประเด็นสำคัญ ปัจจุบันอาจจะยังไม่จำเป็นต้องมีการออกกฎหมายใหม่เพื่อมารองรับ เพราะกฎหมายเดิมที่มีอยู่ก็มีความเหมาะสมอยู่แล้วในปัจจุบัน แต่หากอนาคตเงื่อนไขต่างๆ เปลี่ยนไปก็อาจจำเป็นที่จะต้องมีการออกกฎหมายดังกล่าวมาเพิ่มก็ได้ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า

“...ของเดิมก็ดีอยู่แล้ว แต่ว่าอะไรที่เปลี่ยนไปหลายๆ ปัจจัยต่างๆ นานาเรื่องแบบนี้ สภาพเปลี่ยนแปลงไปก็ต้องมีการปรับปรุงกฎหมาย...” (บุคลากรประจำประตูระบายน้ำ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 กันยายน 2561)

(2.2) การประสานงาน โดยการขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานด้านการเกษตร เมื่อได้รับการประสานก็จะส่งตัวแทนมาเข้าร่วม การทำงานจะประสานกัน การศึกษาข้อมูลร่วมกัน โดยเข้าไปศึกษาว่าเกษตรกรมีปัญหาในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างไร เป็นต้น

(2.3) กรอบอำนาจหน้าที่ในการประสานงาน โดยยึดกรอบการทำงานซึ่งเป็นการดำเนินงานตามภารกิจและอำนาจหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน เช่น สำนักงานเกษตรรับลงทะเบียนการทำนาของเกษตรกร สำนักงานชลประทานสำรวจพื้นที่ปลูกเพื่อดูแลในเรื่องการส่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร เป็นต้น การดำเนินงานยังไม่มีมาตรการหรือกรอบอำนาจของกฎหมาย ระบุบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานอื่นๆ ในการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกัน มีเพียงการทำงานตาม Job Description ซึ่งก็น่าจะเพียงพอในขณะนี้ แต่ปัญหาคือจะมีการทำตามหรือไม่ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า

“...ท้องถิ่น...ก็เห็นอยู่ว่าเขาก็จะมีหน้าที่ คุณก็มีหน้าที่แล้วทำไมคุณถึงไม่ทำ นโยบาย กฎหมายดีหมด กับอำนาจหน้าที่ แต่เพียงแต่ว่าทำอย่างไรคนถึงจะทำมากกว่า...”

(หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 กันยายน 2561)

(3) เครื่องมือทางการบริหาร

(3.1) การเพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสาร การนัดหมายระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐกับเกษตรกร วิธีการนัดหมายอาจจะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือทางโทรศัพท์ ในกรณีที่นัดหมายแล้วไม่มีเกษตรกรหรือผู้ใช้น้ำมาร่วม เจ้าหน้าที่ภาครัฐก็จะลงพื้นที่เพื่อไปพบปะกับเกษตรกร โดยการให้คำแนะนำในเรื่องต่างๆ นอกจากนี้ ยังมีช่องทางการติดต่อสื่อสารอื่นๆ อาทิ การประสานผ่านทางสื่อโซเชียล เฟซบุ๊ก หรือไลน์ ที่เปิดสาธารณะให้ทุกคนสามารถเข้าไปติดตามได้ เป็นต้น

(3.2) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนการจัดการทรัพยากรน้ำ การทำงานต้องสร้างความเข้าใจระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับเกษตรกรหรือผู้ใช้น้ำ ซึ่งเกษตรกรหรือผู้ใช้น้ำบางคนไม่เข้าใจว่าต้องมีการรักษาน้ำไว้เพื่ออะไร หรือเกษตรกรหรือผู้ใช้น้ำบางคนไม่เข้าใจว่าทำไมจึงไม่เปิดน้ำ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า

“...ไม่เข้าใจทำไมไม่เปิดน้ำ ควรมาคุยกันจะได้เข้าใจกัน รับรู้ปัญหาร่วมกัน เพื่อให้การจัดการน้ำเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ...” (หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 กันยายน 2561)

ในกรณีนี้จะมีการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนมุมมองการจัดการทรัพยากรน้ำ เพราะหากชาวบ้านมีความเข้าใจจะทำให้การทำงานมีประสิทธิผลมากขึ้น

นอกจากนี้ การทำงานบางครั้งอาจต้องใช้ความคิดของเกษตรกรนำมาประยุกต์ เกษตรกรก็มีความพอใจเนื่องจากเป็นการให้ความสำคัญกับเกษตรกร มีการรับรู้ปัญหาร่วมกัน มีการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกัน เป็นการสร้างการแบ่งปัน สร้างองค์ความรู้ร่วมกัน ในส่วนของเกษตรกรที่ต้องให้ข้อมูล และเจ้าหน้าที่ก็ได้ความรู้เพิ่มเติมเมื่อไปพูดคุยกับเกษตรกร เพื่อให้การจัดการทรัพยากรน้ำเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

5.1.4 แนวทางพัฒนาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ กรณีศึกษา: ลุ่มน้ำลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมา

แนวทางพัฒนาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ เป็นการนำหลักวิชาการมาสังเคราะห์การปฏิบัติการในพื้นที่ เพื่อตอบสนองต่อภารกิจและความต้องการของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่นั้นๆ รายละเอียดดังนี้

(1) การประเมินการจัดการทรัพยากรน้ำ การนำนโยบาย/แผนมาปฏิบัติบางครั้งไม่ชัดเจนในฐานะผู้ปฏิบัติงานก็ต้องปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาเพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้คำนึงถึงโครงสร้างบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน ทำให้บางครั้งในเรื่องของการนำมาปฏิบัติ

จึงยังไม่ชัดเจน ดังนั้น การตรวจประเมินวิธีการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยการวัดผลความก้าวหน้าจากการปฏิบัติที่ผ่านมาจะนำมาซึ่งเป็นการจัดการที่มีประสิทธิผล

(2) การวางแผนยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรน้ำ การวางแผนยุทธศาสตร์ที่มีความชัดเจน สอดคล้องกับทิศทางองค์การ และนำแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างทั่วถึง เข้าใจและถูกต้อง เช่น การมีแผน/แนวทางการรับมือเมื่อเกิดวิกฤติเรื่องน้ำ โดยการจัดทำโครงการพัฒนาศักยภาพของทางน้ำ เป็นต้น

(3) การให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ใช้น้ำ ควรเพิ่มการประเมินถึงความต้องการ ความคาดหวัง ความนิยมชมชอบของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เช่น การแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสีย การขุดลอกคลองน้ำ มีการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของประชาชนกลุ่มผู้ใช้น้ำ จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีและนำไปสู่การจัดการทรัพยากรน้ำที่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ลุ่มน้ำ

(4) การพัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้ใช้น้ำ ควรสนับสนุนการเรียนรู้ของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน และผู้ใช้น้ำชลประทานภาคส่วนอื่นๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการจัดการทรัพยากรน้ำไปในแนวทางเดียวกันกับเป้าประสงค์หรือแผนปฏิบัติการระดับพื้นที่ลุ่มน้ำ เช่น การประชุม การแลกเปลี่ยน การถ่ายทอดกับหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำหรือเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานโดยตรง

(5) การสร้างและรักษาสภาพแวดล้อมในการทำงาน การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรระดับพื้นที่ กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน และผู้ใช้น้ำลำตะคองภาคส่วนอื่นๆ อันจะนำไปสู่ผลการดำเนินการที่เป็นเลิศ และความเจริญก้าวหน้าของบุคลากรและหน่วยงานภาครัฐ เช่น การปรับปรุงแนวทางในการพัฒนากลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานในการใช้น้ำและการจัดการน้ำที่เข้ากับสภาพพื้นที่ มีการรณรงค์ในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของคลองน้ำ/ฝาย เป็นต้น

(6) การให้ความสำคัญกับผลลัพธ์การดำเนินการจัดการทรัพยากรน้ำ ควรเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรน้ำให้เกิดความคุ้มค่ากับกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน และผู้ใช้น้ำลำตะคองภาคส่วนอื่นๆ โดยการตรวจสอบผลการดำเนินงานการจัดการทรัพยากรน้ำว่ามีแนวโน้มในการดำเนินงานอย่างไร ถ้าดีขึ้นเรื่อยๆ แสดงว่าการดำเนินงานมีแนวทางที่ถูกต้อง แต่ถ้าผลการดำเนินงานไม่ดี ควรย้อนกลับไปดูในกระบวนการจัดการทรัพยากรน้ำ ว่ามีจุดอ่อนหรือข้อผิดพลาดในเรื่องใด หรือยังไม่ได้ดำเนินการตามมาตรฐานการดำเนินงาน จะได้ใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการจัดการทรัพยากรน้ำให้ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม แนวทางการพัฒนาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐจะสำเร็จได้ ต้องมีการบูรณาการ ยุทธศาสตร์ แผนงาน/โครงการ ทรัพยากรในองค์การ

และมีการประสานงานร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนในเชิงพื้นที่ลุ่มน้ำ เพื่อคุณค่าความมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนต่อไป

5.2 อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่พบว่า การบริหารจัดการภาครัฐด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของลุ่มน้ำลำตะคอง ประกอบด้วย

(1) สภาวะแวดล้อมที่อำนวยต่อการจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่านโยบายทุกระดับมีส่วนสำคัญในการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ นโยบายมีส่วนที่จะทำให้มีการบูรณาการนโยบายที่ประสบความสำเร็จต้องเป็นนโยบายที่ตรงกับความต้องการของประชาชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Global Water Partnership and The International Network of Basin Organization (2009) ที่กล่าวว่า สภาวะแวดล้อมที่อำนวยต่อการจัดการ โดยการกำหนดนโยบายและเป้าหมายในการขับเคลื่อนกระบวนการอย่างสอดคล้องกับกฎระเบียบ อีกทั้งสอดคล้องกับการศึกษาของ Bateman and Rancier (2012) ที่กล่าวว่า ปัจจัยนโยบายเอื้อต่อการบริหารจัดการ นอกจากนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของ Global Water Partnership and The International Network of Basin Organization (2009) ที่กล่าวว่า ปัจจัยนโยบายเป็นหลักสำคัญของแนวทาง การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการระดับลุ่มน้ำ และสอดคล้องกับการศึกษาของ สัจจา บรรจงศิริ, ดุสิต เวชกิจ, บำเพ็ญ เขียวหวาน, และปาลีรัตน์ การดี (2553) พบว่า การสร้างสภาวะแวดล้อมที่อำนวยต่อการการจัดการทรัพยากรน้ำ ได้แก่ ด้านนโยบาย ด้านแผนลุ่มน้ำ ยุทธศาสตร์ลุ่มน้ำ ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย และสิทธิที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ และการสนับสนุนด้านต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการใช้น้ำจากภาครัฐ และสอดคล้องกับการศึกษากลยุทธ์การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการในคาซัคสถานของ Myrzahmetov, Umbetova, Ashiryayev, Kozhakhan, and Kanarbay (2018) ได้สรุปแนวคิดและนำเสนอกลยุทธ์ของการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ ได้แก่ องค์ประกอบหลักของนโยบายน้ำของรัฐในปัจจุบัน กลไกหลักในการดำเนินการและขั้นตอนของการดำเนินการ

(2) จากผลการวิจัยที่พบว่า บทบาทของสถาบัน ประกอบด้วย การบูรณาการการทำงาน การประสานงาน และกรอบอำนาจหน้าที่ในการประสานงาน การบูรณาการงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานและภาคส่วนต่างๆ เป็นประเด็นสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการสำหรับลุ่มน้ำในจีนของ Kumar, Liu, Chu, Zhang, and Zhihui (2019) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่แตกต่างกันเป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญในการส่งเสริมความสำเร็จของการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ (IWRM) อีกทั้งสอดคล้องกับการศึกษาการทบทวนการจัดการทรัพยากรน้ำ

สำหรับลุ่มน้ำแบรนทัส: ความท้าทายในการเปลี่ยนผ่านไปสู่การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของ Roestamy and Fulazzaky (2021) ที่พบว่าการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ กระบวนการโดยการจัดลำดับการปรับปรุงแผนแม่บทที่จะทำให้สามารถบรรลุผลสัมฤทธิ์ การเตรียมการของสถาบันสนับสนุนธรรมาภิบาลน้ำที่ดีซึ่งเป็นกระบวนการระยะยาวของการพัฒนาและการจัดการลุ่มน้ำ ความท้าทายในการจัดการการใช้ทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในแม่น้ำแบรนทัส เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางเทคนิค กรอบงานของสถาบัน และเครื่องมือในการบังคับใช้กฎเกณฑ์ถูกตีความว่ามีรากฐานมาจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่จะเข้าใจทิศทางในอนาคตของการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับลุ่มน้ำได้ดีขึ้น

จากผลการวิจัยที่พบว่า เครื่องมือทางการบริหาร ประกอบด้วย การเพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสาร และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนการจัดการทรัพยากรน้ำระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐกับเกษตรกร ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาการประเมินการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ (IWRM) ในเมียนมาของ Aung Thandar (2021) ที่พบว่าการดำเนินการตามกลยุทธ์ IWRM ในเมียนมาต้องให้ความสำคัญกับเครื่องมือในการจัดการและบทบาทของสถาบันต่อความสำเร็จของการใช้กลยุทธ์ IWRM ว่าการดำเนินงานจะประสบผลสำเร็จมากขึ้น หากประชาชนเข้าถึงข้อมูลอุทกวิทยาอย่างเท่าเทียมกันที่เผยแพร่ และชุมชนมีโอกาสให้ข้อเสนอแนะเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับงานด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ อีกทั้งสอดคล้องกับการศึกษาการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของเปรูของ Popovici et al. (2022) ที่พบว่า ในระบบการจัดการลุ่มน้ำที่ซับซ้อน การเรียนรู้จากข้อผิดพลาดและการปรับกฎเกณฑ์ให้เหมาะสมเป็นสิ่งสำคัญ การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการจะต้องมีการเรียนรู้และการปรับตัวเข้าหากันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นอกจากนี้ จากการศึกษาการจัดการและแบบจำลองทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ: กรณีศึกษาลุ่มน้ำโบว์ ประเทศแคนาดา ของ Wang, Davies, and Liu (2019) พบว่าการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ ต้องปรับปรุงความเข้าใจในแนวคิด IWRM และการแลกเปลี่ยนเชิงกลยุทธ์ในความพยายามเพื่อความยั่งยืนของน้ำในลุ่มน้ำ

จากผลการวิจัยและการอภิปรายผล พบว่า การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการประกอบด้วย สภาวะแวดล้อมที่อำนวยต่อการจัดการทรัพยากรน้ำ อาทิ นโยบาย แผนลุ่มน้ำ ยุทธศาสตร์ลุ่มน้ำ ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย สิทธิ และการสนับสนุนด้านต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการใช้น้ำจากภาครัฐ บทบาทของสถาบัน อาทิ กรอบงานของสถาบัน เครื่องมือในการบังคับใช้กฎเกณฑ์ และเครื่องมือทางการบริหาร ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปขึ้นกับบริบทของพื้นที่ อาทิ ความเข้าใจในแนวคิด IWRM และการแลกเปลี่ยนเชิงกลยุทธ์ ชุมชนมีโอกาสให้ข้อเสนอแนะการเรียนรู้และการปรับตัวเข้าหากันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Global

Water Partnership and The International Network of Basin Organization (2009) ดังนั้น ภารกิจของหน่วยงานภาครัฐในการจัดการทรัพยากรน้ำให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ควรมีความรู้และความเข้าใจในองค์ประกอบการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ เพื่อการจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรน้ำให้สอดคล้องกับบริบทและศักยภาพของลุ่มน้ำ อันจะส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรน้ำที่มีประสิทธิภาพ

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(1) หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่การจัดการทรัพยากรน้ำ ควรมีแนวทางในการที่จะส่งเสริมและสนับสนุนนโยบายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งในส่วนของการกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ การประเมินผลนโยบาย และการกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรน้ำเชิงพื้นที่ เพื่อความเสมอภาคทางสังคมและสภาพแวดล้อม

(2) หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่การจัดการทรัพยากรน้ำ ควรมีแนวทางหรือนโยบายในการพัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน การสร้างและรักษาสภาพแวดล้อมในการทำงาน และการให้ความสำคัญกับผลลัพธ์การจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อเพิ่มคุณภาพการจัดการทรัพยากรน้ำระดับปฏิบัติการพื้นที่ลุ่มน้ำ

6.2 ข้อเสนอแนะในประเด็นที่ควรศึกษาครั้งต่อไป

จากการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของลุ่มน้ำลำตะคองระดับพื้นที่ปฏิบัติการเท่านั้น ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการของลุ่มน้ำลำตะคองระดับพื้นที่ลุ่มน้ำ เพื่อนำไปสู่แนวทางในการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาลุ่มน้ำลำตะคองเพียงลุ่มน้ำเดียว ควรมีการศึกษาลุ่มน้ำอื่น เช่น ลำพระเพลิง ลำเชิงไกร เพื่อนำไปสู่การจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการที่ครอบคลุมทุกคุณลักษณะลุ่มน้ำ

7. กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ได้ให้โอกาสและสนับสนุนทุนสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณสำนักงานชลประทานที่ 8 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลำตะคอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ลุ่มน้ำลำตะคอง ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ทำให้การวิจัยในครั้งนี้สามารถดำเนินการจนสำเร็จตาม

วัตถุประสงค์ได้ด้วยดี อันจะทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบาย การจัดการทรัพยากรน้ำที่เหมาะสมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลำตะคอง. (2562). *ข้อมูลการปกครองในเขตลุ่มน้ำลำตะคอง*. นครราชสีมา: สำนักงานชลประทานที่ 8.

สัจจา บรรจงศิริ, ดุสิต เวชกิจ, บำเพ็ญ เขียวหวาน, และปาลีรัตน์ การดี. (2553). *การศึกษาวิจัยการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) ของประเทศและการผลักดันสู่การปฏิบัติ: กรณีศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กลอง*. กรุงเทพฯ: กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 5. (2553). *ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและลุ่มน้ำลำตะคองแบบบูรณาการ*. นครราชสีมา: สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 5.

ภาษาอังกฤษ

Aung, T. (2021). *Evaluation of Integrated Water Resources Management (IWRM) in Myanmar*. Retrieved June 13, 2022, from https://www.researchgate.net/publication/353548753

Bateman, B., & Rancier, R. (2012). Case Studies in Integrated Water Resources Management: From Local Stewardship to National Vision. Virginia: American Water Resources Association, Policy Committee.

Bokal, S., Grobicki, A., Kindler, J., & Thalmeinerova, D. (2014). From National to Regional Plans – The Integrated Drought Management Programme of the Global Water Partnership for Central and Eastern Europe. *Weather and Climate Extremes, 3*, 37-46. Retrieved July 25, 2022, from https://doi.org/10.1016/j.wace.2014.03.006

Global Water Partnership and The International Network of Basin Organization. (2009). *A Handbook for Integrated Water Resources Management*. Sweden: Elanders.

Kumar, P., Liu, W., Chu, X., Zhang, Y., & Zhihui, L. (2019). Integrated Water Resources Management for an Inland River Basin in China. *Watershed Ecology and the Environment, 1*, 33-38. Retrieved June 13, 2022, from https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2589471419300026

Myrzahmetov, M., Umbetova, S. M., Ashiryayev, K. S., Kozhakhan, A. K., & Kanarbay, A. U. (2018). On the Strategy of Integrated Water Resources Management in Kazakhstan. *Journal of Environmental Management & Tourism, 9*(8(32)), 1821-1826. Retrieved June 13, 2022, from https://www.proquest.com/docview/2434406402?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true

Popovici, R., Ma, Z., Erwin, A. E., Prokopy, L. S., Velarde, C. R. Z., Delgado, E. F. B., & Cáceres, J. P. P. (2022). Maladaptive Learning in Peru's Integrated Water Resources Management. *Environmental Science & Policy, 127*(3), 209-217. Retrieved June 13, 2022, from https://www.researchgate.net/publication/355925346_Maladaptive_learning_in_Peru's_integrated_water_resources_management

Roestamy, M., & Fulazzaky, A. M. (2021). A Review of the Water Resources Management for the Brantas River Basin: Challenges in the Transition to an Integrated Water Resources Management. *Environment, Development and Sustainability, 24*, 11514–11529. Retrieved June 13, 2022, from https://link.springer.com/article/10.1007/s10668-021-01933-9

Van der Zaag, P. (2005). Integrated Water Resources Management: Relevant Concept or Irrelevant Buzzword? A Capacity Building and Research Agenda for Southern Africa. *Physics and Chemistry of the Earth, Parts A/B/C, 30*(11-16), 867-871. Retrieved July 25, 2022, from https://doi.org/10.1016/j.pce.2005.08.032

Viessman, W. (1998). Water Policies for the Future: Bringing It All Together. *Water Resources Update*, (111), 104-110.

Wang, K., Davies, E., & Liu, J. (2019). *Integrated Water Resources Management and Modeling: A Case Study of Bow River Basin, Canada*. *Journal of Cleaner Production, 240*, 118242. Retrieved June 13, 2022, from https://www.researchgate.net/publication/335500637

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2566): 197-226

นโยบายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของอองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ[1]

ชัยมงคล สุพรมอินทร์[2]

วันที่รับบทความ: 22 กุมภาพันธ์ 2565
วันที่แก้ไขครั้งล่าสุด: 11 เมษายน 2565
วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 3 พฤษภาคม 2565

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการก่อตัวของนโยบายด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ 2) ศึกษา วิเคราะห์รูปแบบและกลไกการดำเนินนโยบายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดสนทนากลุ่ม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า (1) การก่อตัวของนโยบายด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการเป็นไปตามตัวแบบพหุกระแสของจอห์น คิงดอน ได้แก่ กระแสปัญหา กระแสนโยบาย และกระแสการเมืองมาบรรจบกัน ทั้งนี้ การผลักดันนโยบายผู้สูงอายุเข้าสู่วาระในระดับท้องถิ่นมีสองลักษณะ คือ หนึ่งมาจากนโยบายภาครัฐส่วนกลางและราชการส่วนภูมิภาค และสองมาจากผู้บริหารท้องถิ่นร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุ ในพื้นที่ โดยผู้ผลักดันนโยบาย (Policy Entrepreneurs) ที่สำคัญ คือ ภาครัฐ ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และภาคประชาชน คือ กลุ่มผู้สูงอายุ (2) รูปแบบการดำเนินนโยบายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ มี 9 รูปแบบ ได้แก่ การจ่ายเบี้ยยังชีพ โรงเรียนผู้สูงอายุ/ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ กลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน การเยี่ยมบ้าน การจัดรถรับส่งผู้สูงอายุไปโรงพยาบาล ศูนย์พักคอยและการช่วยเหลือในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัส

---

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “นโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ” ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี งบประมาณรายได้ปี 2563

[2] อาจารย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี 12110 อีเมล: chaimongkhon_s@rmutt.ac.th

โคโรนา 2019 (Covid-19) และ 5 กลไก คือ กลไกการบริหารภาครัฐส่วนกลางและภูมิภาค กลไกการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลไกความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน กลไกความร่วมมือของภาคประชาสังคม และกลไกการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้สูงอายุ

คำสำคัญ นโยบายสาธารณะ, คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

The Policies for Improving the Quality of Life of the Elderly of Local Administrative Organizations in Samut Prakan Province

Chaimongkhon Supromin[3]

Received: 22 February 2022
Revised: 11 April 2022
Accepted: 3 May 2022

Abstract

This qualitative research aimed to: 1) study the formation of the policies for improving the quality of life of the elderly in Samut Prakan province, 2) investigate and analyze the forms and operating mechanisms of the policies for the elderly's quality-of-life improvement in Samut Prakan province. Data were collected using document analysis, in-depth interviews, and focus group discussions. The collected data were analyzed using content analysis. The findings revealed that: 1) The formation of the policies for improving the quality of life of the elderly of the local administrative organizations in Samut Prakan province was consistent with John Kingdon's multiple-streams framework, in which the problem streams, the policy streams, and the political streams couple. The formation of the policies on the elderly at the local level was influenced by two sources--the central government policies and the provincial government agencies, and the local administrators and the elderly groups. The key policy entrepreneurs in the local communities in Samut Prakan province were the local administrators, the Tambon health promoting hospitals, and the elderly groups. 2) The nine forms implemented as the policies for improving the quality of life of the elderly by the local administrative organizations in Samut Prakan province included cash allowance, schools for the elderly/centers for the elderly's quality-of-life

[3] Lecturer, Department of Social Science, Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi 12110. E-mail: chaimongkhon_s@rmutt.ac.th

development and career promotion, elderly clubs, groups for the elderly's job promotion, groups providing community welfare and fund, home visiting, and services to transport the elderly to hospitals and community isolation centers and to offer other forms of assistance during the coronavirus (Covid-19) situations. The five operating mechanisms included the central and regional government administration, the local government administration, the collaboration of governmental agencies, the private sector and the public sector, the cooperation of civil society, and the participation of the elderly groups.

Keywords Public Policy, Quality of Life, Local Government Organization

1. บทนำ

สถานการณ์ของประชากรโลกกำลังมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือประเทศกำลังพัฒนา ในปี พ.ศ. 2560 โลกมีประชากรสูงอายุหรือคนที่มีอายุ 60 ขึ้นไป มากถึง 962 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 13 ของประชากรโลกทั้งหมด 7,550 ล้านคน เรียกได้ว่า โลกได้กลายเป็นสังคมสูงอายุแล้ว (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2561) ประเทศไทยได้เข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 กล่าวคือ ประเทศไทยมีประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 10.5 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในประเทศ หรือคิดเป็นประมาณ 6.6 ล้านคน อันเป็นผลมาจากอัตราเกิดของคนไทยลดลง ประกอบกับคนไทยมีอายุยืนยาว เพราะความเจริญก้าวหน้าทางด้านการแพทย์และสาธารณสุข และประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Completed Aged Society) ในปี พ.ศ. 2564 และคาดว่าจะเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” (Super Aged Society) ในปี พ.ศ. 2578 โดยประมาณการณ์ว่าจะมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มเป็นร้อยละ 30 (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558) การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรผู้สูงอายุส่งผลกระทบต่อประเทศในหลายด้าน โดยเฉพาะในด้านงบประมาณและการคลังเพราะรัฐบาลจำเป็นต้องจัดสรรงบเพื่อดูแลรักษาพยาบาลและจัดสวัสดิการให้กับผู้สูงอายุในหลายด้าน เช่น ประเทศไทยรัฐบาลจำต้องจัดสรรงบในด้านเบี้ยยังชีพเพิ่มขึ้นทุกๆ ปี ตามจำนวนผู้สูงอายุ เพราะถือว่าเป็นสิทธิตามกฎหมาย ซึ่งในปี พ.ศ. 2552 ใช้งบประมาณ 21,963 ล้านบาท เพิ่มขึ้นไปถึง 64,783 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2560 (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2561) สภาวะเช่นนี้จะกลายเป็นภาระทางการคลังกับรัฐไทยในอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น รัฐบาลจำเป็นต้องออกแบบนโยบายที่เหมาะสมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุมีสวัสดิการพื้นฐานเหมาะสมกับการดำรงชีพ

จังหวัดสมุทรปราการ เป็นจังหวัดในเขตปริมณฑล ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณปากอ่าวไทย ระยะทางห่างจากกรุงเทพมหานคร 30 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 1,004.02 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขต การปกครองออกเป็น 6 อำเภอ คือ อำเภอเมืองสมุทรปราการ อำเภอพระประแดง อำเภอบางพลี อำเภอพระสมุทรเจดีย์ อำเภอบางบ่อ และอำเภอบางเสาธง มี 50 ตำบล 394 หมู่บ้าน โครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรปราการขึ้นอยู่กับภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก จึงมีประชากรย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนเกิดเป็นชุมชนเมืองรูปแบบต่างๆ มีการสร้างหมู่บ้านจัดสรรและห้องเช่า เพื่อรองรับประชากรที่ย้ายเข้ามาอาศัยเพื่อทำงาน ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชากรของจังหวัดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากปี พ.ศ. 2556-2562 เพิ่มจาก 1,241,610 คน เป็น 1,288,158 คน ในขณะเดียวกันจำนวนผู้สูงอายุในจังหวัดก็เพิ่มขึ้นไปด้วย จากปี พ.ศ. 2555 จำนวน 135,073 คน เพิ่มเป็น

175,192 คน ในปี พ.ศ. 2560 หรือคิดเป็นร้อยละ 13.72 และข้อมูล พ.ศ. 2563 จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็น 202,635 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 14.71 ซึ่งได้กลายเป็นจังหวัดที่เป็นสังคมผู้สูงอายุแล้ว ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประชากรในจังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามกลุ่มอายุ พ.ศ. 2555 – 2562

ปี พ.ศ.	กลุ่มเด็ก-เยาวชน (0-14 ปี)	กลุ่มวัยแรงงาน (15-59 ปี)	กลุ่มวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป)	ร้อยละของผู้สูงอายุ
2555	224,775	846,386	135,073	11.04
2556	223,992	851,035	164,744	13.42
2557	223,754	860,113	177,663	14.08
2558	222,304	868,127	164,744	12.88
2559	221,763	874,428	172,240	13.60
2560	221,201	880,427	175,192	13.72
2561	220,258	886,096	191,404	14.55
2562	218,726	878,655	202,635	14.71

ที่มา: สำนักงานจังหวัดสมุทรปราการ (ม.ป.ป.)

หากพิจารณาจากโครงสร้างประชากรจากปี พ.ศ. 2559-2562 ข้างต้น จะพบว่าประชากรกลุ่มวัยเด็กมีสัดส่วนลดลงเรื่อยๆ ประชากรกลุ่มวัยแรงงานกับกลุ่มผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในเกือบทุกปี การมีผู้สูงอายุจำนวนเพิ่มขึ้นทั้งระดับจังหวัดจึงเป็นประเด็นที่สำคัญที่ภาครัฐควรจะต้องออกแบบนโยบายที่เหมาะสมเพื่อเตรียมรับกับสังคมผู้สูงอายุ

องค์กรภาครัฐของไทยที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งกระจายอยู่ในทุกพื้นที่ของประเทศ จังหวัดสมุทรปราการมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล จำนวน 18 แห่ง (1 เทศบาลนคร 4 เทศบาลเมือง และ 13 เทศบาลตำบล) และองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 30 แห่ง อปท. เป็นองค์กรของรัฐที่ผู้บริหารมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน มีงบประมาณ แผนงาน และบุคลากรของตนเอง รวมทั้งมีความเป็นอิสระตามกรอบกฎหมายในการออกแบบนโยบายเพื่อจัดบริการและสวัสดิการสังคมให้กับผู้สูงอายุในพื้นที่ เช่น การจัดสวัสดิการสังคมและการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16(10) กำหนดให้

เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่จัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น คือ ด้านการสังคมสงเคราะห์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส

ในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ ทั้งเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลหลายแห่งได้ดำเนินนโยบายเพื่อให้ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน และเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในหลากหลายรูปแบบ เช่น โรงเรียนเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเทศบาลตำบลสำโรงเหนือ โรงเรียนปู่ย่าตายายของเทศบาลตำบลเทพารักษ์ การจัดตั้งศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มผลิตสินค้าของชุมชน เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา เป็นต้น ขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการบางแห่ง ก็ยังไม่ได้ดำเนินการในโครงการหรือกิจกรรมเหล่านี้เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สงอายุ แต่จะดำเนินการเฉพาะนโยบายเรื่องการจ่ายเบี้ยยังชีพเป็นหลักเท่านั้น

ดังนั้น จากความเป็นมาและประเด็นปัญหาข้างต้นจึงเป็นที่มาของการดำเนินวิจัยเรื่องนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ เพื่อศึกษาถึงการก่อรูปนโยบายด้านผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร จากปัจจัยใดบ้าง และรูปแบบการดำเนินนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ มีลักษณะอย่างไรบ้าง โดยคาดว่าผลจากการทำวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการและต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเชิงนโยบายโดยนำไปใช้เป็นแนวทางในการออกแบบจัดทำนโยบายด้านผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุและจัดสวัสดิการสังคมให้เหมาะสมกับการดำรงชีพในปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

(1) เพื่อศึกษาการก่อตัวของนโยบายด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ

(2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบและกลไกการดำเนินนโยบายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ

3. แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

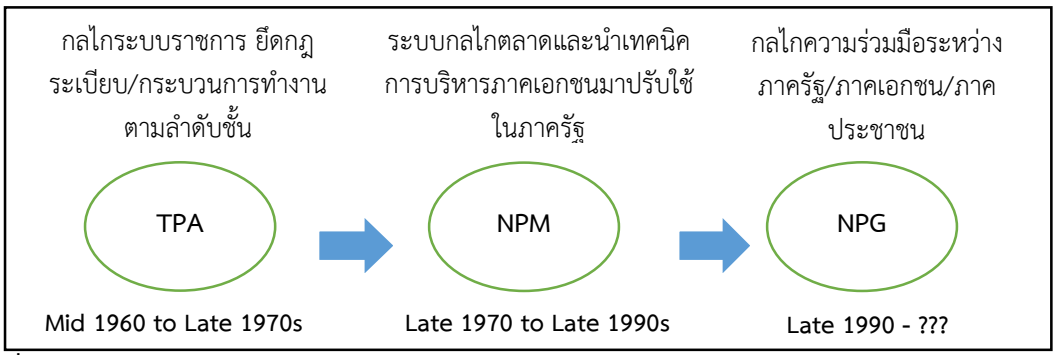
แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย แนวคิดด้านการจัดการภาครัฐ แนวคิดด้านนโยบายสาธารณะ แนวคิดด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต แนวคิดด้านผู้สูงอายุ แนวคิดด้านการบริหารงานและการปกครองท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

3.1 แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐและการดำเนินนโยบาย

การดำเนินนโยบายของภาครัฐเพื่อจัดบริการสาธารณะให้กับประชาชนมีลักษณะที่แตกต่างกัน 3 แบบ (Osborne, 2010) ดังนี้ ได้แก่ 1) การจัดการภาครัฐแบบดั้งเดิม (Traditional Public Administration: TPA) คือ การดำเนินนโยบายสาธารณะที่เน้นบทบาทภาครัฐเป็นหน่วยหลักในการดำเนินนโยบายและให้บริการแก่ประชาชน 2) การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) คือ การดำเนินนโยบายสาธารณะที่เน้นความร่วมมือกับภาคเอกชน การจ้างงานตามสัญญาจ้าง การเน้นผลลัพธ์มากกว่ากระบวนการ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การกระจายอำนาจ และ 3) แนวคิดการบริหารงานสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance: NPG) คือ การดำเนินบริหารงานภาครัฐและดำเนินนโยบายสาธารณะโดยใช้กลไกความร่วมมือและภาคีเครือข่ายกับหลายภาคส่วน ระหว่างภาครัฐและภาคส่วนอื่นๆ (Non-State Actors) เช่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม แนวคิดนี้มีการนำไปใช้ในการศึกษาวิจัยแพร่หลายในประเทศตะวันตก โดยเฉพาะในด้านการวิจัยสุขภาพและด้านสวัสดิการสังคม (Rees, Mullins, & Bovaird, 2012)

แนวคิดการบริหารงานภาครัฐที่มีลักษณะความร่วมมือกันหลายฝ่าย คือ แนวคิด Collaborative Governance และแนวคิด Co-Production (Brandsen & Hout, 2006, p. 538) แนวคิดการบริหารทั้งสามนี้สรุปได้ในแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แนวคิด ทฤษฎีและกลไกการบริหารงานภาครัฐ

ที่มา: สรุปจาก Osborne (2010); Pollitt and Bouckaert (2011); ชัยมงคล สุพรมอินทร์ (2562)

3.2 แนวคิดการเข้าสู่วาระนโยบายตามตัวแบบพหุกระแส (Multiple Streams Model)

นโยบายสาธารณะตามความหมายของ Dye (2005) หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำ นั่นหมายความว่านโยบายของรัฐที่รัฐบาลเข้ามาบริหารประเทศอาจจะเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำล้วนเป็นนโยบายสาธารณะทั้งสิ้น กระบวนการนโยบายสาธารณะโดยทั่วไป ประกอบด้วย การกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติและการประเมินผลนโยบาย แนวคิดการก่อรูปนโยบาย (Policy Agenda Setting) เป็นการศึกษานโยบายในขั้นตอนการกำหนดนโยบาย นักวิชาการที่นำเสนอแนวคิดนี้และเป็นที่อ้างอิงในการศึกษานโยบาย คือ John Kingdon (1984) ในเรื่องตัวแบบพหุกระแส โดยตัวแบบนี้สามารถนำมาวิเคราะห์ว่าปัจจัยใดบ้างที่มีส่วนสำคัญต่อการเข้าสู่วาระนโยบาย และวิเคราะห์ว่าปัจจัยใดบ้างที่มีส่วนสำคัญต่อการเข้าสู่วาระนโยบายรวมไปถึงว่าใครเป็นผู้ผลักดันนโยบาย (Policy Entrepreneurs) ซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างไรต่อนโยบาย Kingdon นำเสนอว่าการกำหนดนโยบายของรัฐนั้นเกิดมาจากที่กระแส 3 กระแสมาบรรจบกันและต่างเป็นอิสระต่อกัน ได้แก่ กระแสปัญหา (Problems Stream) กระแสนโยบาย (Policies Stream) และกระแสการเมือง (Politics Stream) (Kingdon, 1995; Guldbrandsson & Fossum, 2009; ประสงค์ชัย เศรษฐสุรวิชญ์, 2558; นพดล อุดมวิศวกุล, 2560) ดังนี้

(1) กระแสปัญหา เป็นกระแสที่เกี่ยวข้องกับความสนใจของประชาชนและของผู้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมซึ่งเห็นได้ว่าเป็นปัญหาที่ควรต้องดำเนินการแก้ไขร่วมกัน โดยปัญหาสาธารณะที่เกิดขึ้นนั้นอาจจะเกิดมาแล้วในอดีตหรืออาจจะกำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน และรัฐบาลเห็นแล้วว่าเป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องดำเนินนโยบายเพื่อแก้ไข

(2) กระแสการเมือง คือ พลังสนับสนุนและแรงกดดันทางการเมือง เป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการผลักดันวาระนโยบายเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจนโยบายของรัฐบาล ประกอบด้วยสองส่วนใหญ่ คือ อารมณ์ของคนในชาติ และอำนาจทางการเมือง กล่าวคือ กระแสการเมืองเกี่ยวข้องกับภาครัฐหรือภาคการเมือง (Government or Political Sectors) ที่บทบาทและหน้าที่ตัดสินใจนโยบายที่มาจากข้อเรียกร้องหรือปัญหาของกลุ่มต่างๆ ในสังคม เช่น กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลใหม่ และ

(3) กระแสนโยบาย คือ แนวทางเลือกนโยบายหรือข้อเสนอทางเลือกนโยบายที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อนำไปสู่การจัดทำนโยบายหรือแก้ไขปัญหาสาธารณะที่เกิดขึ้นมาแล้วหรือกำลังเกิดขึ้นอยู่ในรูปแบบกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ หรือแผนงาน โครงการต่างๆ ทางเลือกนโยบายอาจจะมาจากหลายฝ่ายนำเสนอไปยังผู้กำหนดนโยบาย เช่น นักวิชาการ ที่ปรึกษาของรัฐบาล

กลุ่มผลประโยชน์ ภาคประชาชน หรือพรรคการเมือง (Kingdon, 1984; Guldbrandsson & Fossum, 2009; ประสงค์ชัย เศรษฐสุรวิชญ์, 2558; นพดล อุดมวิศวกุล, 2560)

เมื่อใดที่กระแสทั้งสาม คือ กระแสปัญหา กระแสการเมือง และกระแสนโยบายมาบรรจบกัน ก็จะทำให้หน้าต่างนโยบาย (Policy Window) เปิดออก ซึ่งเป็นที่มาของนโยบายโดยที่กระแสทั้งสามประการดังกล่าวจะมีลักษณะที่เป็นอิสระต่อกัน ภายใต้บริบทหรือสภาพการณ์ทางสังคมที่มีอยู่ก่อน (Societal Predisposition) เช่น สภาพเศรษฐกิจและสังคม ค่านิยม วัฒนธรรมทางการเมือง และโครงสร้างรัฐธรรมนูญ เป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้ประเด็นปัญหาเข้าสู่วาระการตัดสินใจของรัฐบาล ถึงแม้ว่าการวิจัยโดยใช้ตัวแบบของ Kingdon จะมีแนวโน้มลดลงในสหรัฐอเมริกา แต่กลับเพิ่มขึ้นในยุโรปและประเทศในเอเชีย ในหลากหลายนโยบาย เช่น ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านสวัสดิการสังคม ด้านจัดการภัยพิบัติและพลังงาน ทั้งนี้เป็นเพราะตัวแบบของ Kingdon มีความยืดหยุ่นในการนำไปใช้ ในด้านวิธีวิจัยส่วนใหญ่จะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ผลักดันนโยบายให้เกิดวาระอันส่งผลต่อการกำหนดนโยบายมีหลากหลาย ได้แก่ หน่วยงานรัฐระดับกรม ชุมชน และองค์กรต่างๆ (Rawat & Morris, 2016, p. 627) ในกรณีประเทศไทยการศึกษาตามแนวคิดของ Kingdon ส่วนใหญ่เป็นงานศึกษาถึงนโยบายระดับประเทศ เช่น ปิยากร หวังมหาพร (2546) และนพดล อุดมวิศวกุล (2548) ซึ่งพบว่า ภาครัฐโดยส่วนราชการระดับกระทรวง และกรม มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดนโยบายสาธารณะเนื่องจากเป็นหน่วยงานราชการนั้น มีขอบเขตอำนาจหน้าที่รับผิดชอบประเด็นปัญหาสาธารณะในเรื่องนั้น โดยปัจจัยด้านการเมืองที่มีเสถียรภาพและเศรษฐกิจที่มีความพร้อมจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการผลักดันให้เกิดนโยบายอีกด้วย (ประสงค์ชัย เศรษฐสุรวิชญ์, 2559) และงานศึกษาสามชิ้นนี้ ยังพบว่า กระแสโลก (Global Stream) และองค์การระหว่างประเทศยังเป็นผู้มีส่วนผลักดันและมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของไทยในทางอ้อมอีกด้วย โดยเฉพาะการมีอิทธิพลต่อการทำข้อตกลงระหว่างประเทศที่ทำให้รัฐบาลไทยต้องกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับข้อตกลงนั้นๆ ส่วนการศึกษาของ ธเนศร์ โสรัตน์ (2553) ยังพบว่าภาควิชาการและภาคเอกชน มีบทบาทต่อการให้ความเห็นทางวิชาการต่อรัฐบาลอีกด้วย

3.3 แนวคิดด้านคุณภาพชีวิต

แนวคิดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในการวิจัยนี้ใช้การนิยามของคุณภาพชีวิต 2 ลักษณะควบคู่กัน คือ 1) ตัวชี้วัดทางสังคมเชิงภาวะวิสัย (Objective Well-Being) ที่เป็นตัวชี้วัดมุ่งไปที่วัตถุรายได้ของชาติหรือครัวเรือน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ตัวอย่างของตัวชี้วัดทางสังคมเชิงภาวะวิสัย ได้แก่ อัตราการอ่านออกเขียนได้ อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด ประเภทของที่อยู่อาศัย และค่าครองชีพ และ 2) ตัวชี้วัดทางสังคมเชิงอัตวิสัย (Subjective Well-Being)

หรือตัวชี้วัดทางด้านจิตใจ ที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ทัศนคติ และความเข้าใจในระดับบุคคล (ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต, เฉลิมพล แจ่มจันทร์, กาญจนา ตั้งชลทิพย์, และจรัมพร โห้ลำยอง, 2556; ดุษฎี อายุวัฒน์, 2548, น. 42) และข้อกำหนดมาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุที่กำหนดโดยกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย (2550) ซึ่งสอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ และภารกิจของการดำเนินนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยในปัจจุบันด้วย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล 2) ด้านเศรษฐกิจและการมีรายได้ 3) ด้านความมั่นคงทางสังคม และเครือข่ายเกื้อหนุน 4) ด้านสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัย ทั้งนี้ เพื่อเป็นกรอบการศึกษาถึงนโยบายของ อปท. ที่กำหนดขึ้นเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุใน 4 ด้านนี้

3.4 แนวคิดด้านผู้สูงอายุ

คำว่า “ผู้สูงอายุ” ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย ซึ่งสำนักงานสถิติแห่งชาติได้แบ่งผู้สูงอายุตามช่วงวัยเป็น 3 ช่วง คือ ผู้สูงอายุวัยต้น (60-69 ปี) ผู้สูงอายุวัยกลาง (70-79 ปี) และผู้สูงอายุวัยปลาย (80 ปีขึ้นไป) อย่างไรก็ตาม การเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุมีความหมายมากกว่าเรื่องของอายุตามจำนวนปีและการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพเท่านั้น การเข้าสู่วัยสูงอายุมีนัยยะถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอีกด้วย (นภาพรณ์ หะวานนท์ และธีรวัลย์ วรรธโนทัย, 2552, น. 9) ดังนั้น การจำแนกกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ลักษณะทางสุขภาพ สังคม และเกณฑ์กิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุ (Activities of Daily Living: ADL) จึงอาจแบ่งผู้สูงอายุออกเป็น 3 กลุ่ม (วรรณภา ศรีธัญรัตน์ และลัดดา ดำริการเลิศ, 2553, น. 83-89) และการกำหนดประเภทผู้สูงอายุตามลักษณะการดำเนินชีวิต ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มติดสังคม กลุ่มติดบ้าน และกลุ่มติดเตียง ในด้านสวัสดิการสังคมที่ผู้สูงอายุต้องการได้รับจากภาครัฐหรือจากท้องถิ่น คือ สวัสดิการด้านสุขภาพ เช่น การให้บริการด้านการรักษาพยาบาล สุขภาพอนามัย และด้านความปลอดภัยในชีวิต เครือข่ายการ เกื้อหนุน ความมั่นคงทางสังคม (สิทธิพันธ์ พูนเอียด และศลทร คงหวาน, 2564) และสวัสดิการด้านเศรษฐกิจและการมีรายได้ เช่น การมีงานทำ เบี้ยยังชีพรายเดือนอย่างทั่วถึงและมีอัตราที่สูงขึ้น การส่งเสริมอาชีพแก่ผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุมีรายได้เสริม (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2553; อุทุมพร ศตะกูรมะ, ผ่องลักษณ์ จิตต์การุญ, และชุมพล เสมาขันธ์, 2556)

3.5 แนวคิดด้านการบริหารงานและการปกครองท้องถิ่น

แนวคิดการปกครองท้องถิ่น (Local Government) ในความหมายเดิมจะเน้นการกระจายอำนาจรัฐจากส่วนกลางไปสู่ระดับท้องถิ่น โดยกำหนดให้เป็นนิติบุคคล มีอาณาเขตและประชากรที่ชัดเจน การดำเนินนโนบายของท้องถิ่นจะต้องเป็นไปตามกรอบภารกิจที่รัฐบาลกลางกำหนด แต่ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและภาคประชาสังคมมากนัก อย่างไรก็ตาม เมื่อบริบทของโลกเปลี่ยนแปลงไปจึงมีนักวิชาการได้นิยามคำว่าการปกครองท้องถิ่นความหมายที่กว้างขึ้น โดยใช้คำว่า “Local Governance” หรือ “การบริหารจัดการท้องถิ่น/การบริหารปกครองท้องถิ่น” แทนการปกครองท้องถิ่นเดิมที่เป็นการบริหารงานท้องถิ่นโดยเน้นผลลัพธ์การดำเนินงานและเป็นการบริหารงานภาครัฐแบบภาคีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคส่วนต่างๆ เช่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน สถาบันการศึกษา ในสังคมและชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการกับ อปท. ด้วย (อุดม ทุมโฆสิต, 2553, น. 206-208; Atkinson, 2002) อปท. ของไทยมีบทบาทสำคัญในด้านพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านสวัสดิการสังคม การศึกษา สาธารณสุข การรักษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาของ วีระศักดิ์ เครือเทพ และคณะ (2557) ในการวิจัยการกระจายอำนาจช่วง 15 ปี ของไทย (พ.ศ. 2540-2555) พบว่า อปท. ได้ทำให้ประชาชนในพื้นที่ต่างๆ เข้าถึงบริการสาธารณะที่จำเป็นพื้นฐานอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะในด้านการศึกษาและงานสาธารณูปโภค ประชาชนส่วนใหญ่พอใจในผลงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นค่อนข้างมาก และการกระจายอำนาจมีส่วนช่วยให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เข้าถึงบริการได้สะดวกมากขึ้น และมีส่วนช่วยเพิ่มรายได้/และหรือลดรายจ่ายในการดำเนินชีวิตประจำลงอย่างชัดเจน

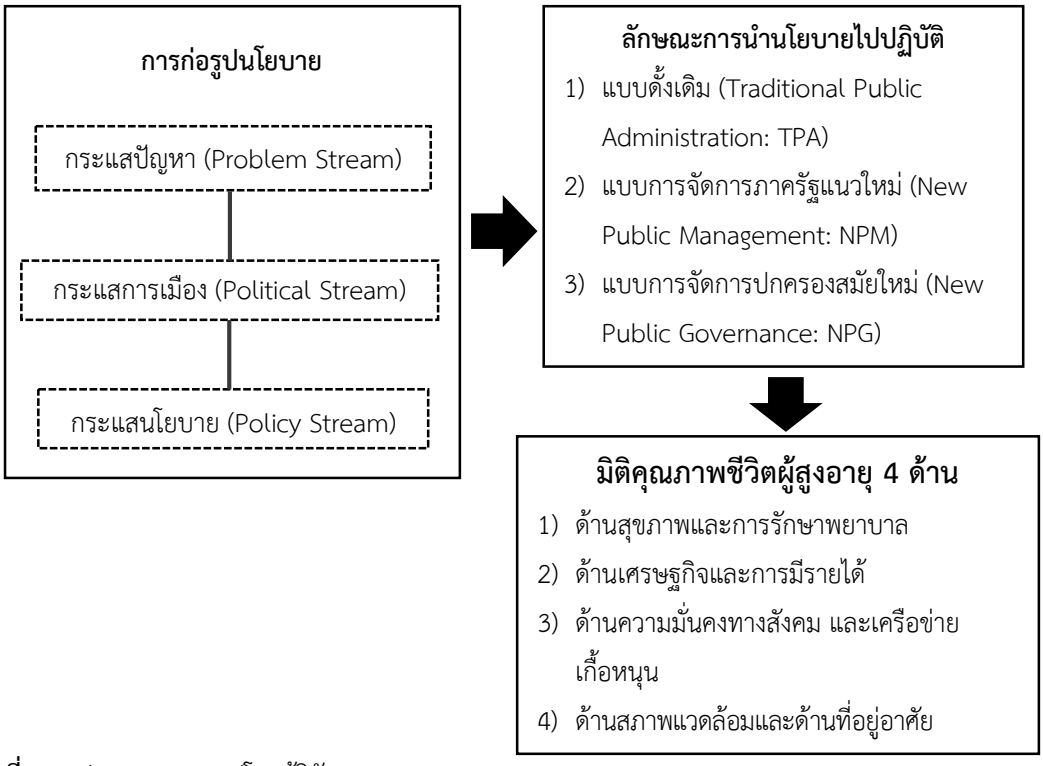
การจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยมีสถานะเป็นนิติบุคคล โดยมีผู้บริหารและสภาท้องถิ่นทำหน้าที่จัดทำนโยบายและบริหารจัดการองค์กรโดยใช้งบประมาณ ทรัพยากรบุคคล และวัสดุอุปกรณ์เพื่อจัดทำบริการสาธารณะให้กับประชาชนในท้องถิ่นที่มีอิสระภายใต้กฎหมาย ภารกิจหนึ่งที่กฎหมายกำหนดให้เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลต้องดำเนินการ คือ การดำเนินนโยบายเพื่อส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดกรอบมาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ไว้ทั้งหมด 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล ด้านรายได้ ด้านที่พักอาศัย ด้านนันทนาการ ด้านความมั่นคงทางสังคม และด้านการสร้างบริการและเครือข่ายเกื้อหนุน ในทางปฏิบัติองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการดำเนินนโยบายด้านผู้สูงอายุในหลากหลายด้าน เช่น การจ่ายเบี้ยยังชีพ การสนับสนุนจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์ชุมชน นโยบายเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุได้รับสวัสดิการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตในสังคม

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมข้างต้น ผู้วิจัยสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย โดยการประยุกต์จากแนวคิด ทฤษฎีที่สำคัญ ดังนี้ 1) ตัวแบบพหุกระแสของ John Kingdon (1984) 2) ตัวแบบการจัดการภาครัฐและการนำนโยบายไปปฏิบัติที่มี 3 ลักษณะ Osborne (2010); Pollitt and Bouckaert (2011) 3) แนวคิดคุณภาพชีวิต โดย ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต และคณะ (2556) และมาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย (2550) ตามแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิด

ที่มา: ประมวลและสรุปโดยผู้วิจัย จาก John Kingdon (1984) Osborne (2010); Pollitt and Bouckaert (2011); ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต และคณะ (2556); กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย (2550)

5. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นหลักและเสริมด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม มีเกณฑ์คัดเลือกหน่วยศึกษา ดังนี้

(1) เลือกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นในลำดับต้นของจังหวัดสมุทรปราการ (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงจังหวัดสมุทรปราการ, 2564, น. 12-13) คือ อำเภอเมืองและอำเภอบางพลี

(2) เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการดำเนินนโยบายด้านผู้สูงอายุในลักษณะแบบทำความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคส่วนอื่นๆ ได้แก่ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

(3) มีการดำเนินนโยบายด้านผู้สูงอายุในลักษณะก้าวหน้าและหลากหลายรูปแบบ เช่น การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ หรือศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมด้านสุขภาพ ด้านส่งเสริมรายได้และสร้างเครือข่ายเกื้อหนุนผู้สูงอายุ อย่างน้อย 1 ปี และมีการจัดกิจกรรมทุกเดือน โดยมีผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและกลุ่มผู้สูงอายุมีความสมัครใจและยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

จากเกณฑ์ดังกล่าว จึงได้พื้นที่ให้ข้อมูล 4 แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลสำโรงเหนือ เทศบาลตำบลเทพารักษ์ องค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา และองค์การบริหารส่วนตำบลบางโฉลง

5.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ใช้วิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่ยึดจุดมุ่งหมายการศึกษาเป็นสำคัญและวิธีการแบบบอกต่อ (Snowball Sampling) (ชาย โพธิสิตา, 2554, น. 118-122) โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

(1) กลุ่มที่1 ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 15 คน ประกอบด้วย 1) ผู้กำหนดนโยบายและผู้นำนโยบายไปปฏิบัติและผู้รับผลนโยบายภาครัฐ ได้แก่ ผู้บริหารเทศบาล/องค์การบริหารส่วนตำบล หรือผู้แทนของหน่วยงาน จำนวนรวม 7 คน 2) ผู้มีส่วนได้เสียและผู้ได้รับผลจากการดำเนินนโยบายด้านผู้สูงอายุของท้องถิ่น ได้แก่ ประธานศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ประธานชมรมผู้สูงอายุ ประธานกองทุนสวัสดิการชุมชน อาสาสมครสาธารณสุข ผู้สูงอายุ ผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำนวนรวม 8 คน

(2) กลุ่มที่ 2 ผู้เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม 2 ครั้ง ครั้งละ 4 คน รวมทั้งสิ้น 8 คน โดยเลือกเทศบาล 1 แห่ง คือ เทศบาลตำบลเทพารักษ์ และองค์การบริหารส่วนตำบล 1 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา โดยผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่ม ประกอบด้วย ผู้แทนจาก อปท.

และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินนโยบายผู้สูงอายุ ได้แก่ ประธานโรงเรียนผู้สูงอายุ ประธานชมรมผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ผู้สูงอายุ หรือผู้ดูแลผู้สูงอายุ

5.2 เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) การศึกษาข้อมูลจากเอกสารจากวารสารวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนโยบายด้านผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ และคู่มือการปฏิบัติงานของ อปท. 2) การศึกษาจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และ 3) การใช้แนวคำถามการสนทนากลุ่ม

5.3 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างกรกฎาคม 2563 - ตุลาคม พ.ศ. 2564

5.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ จัดการข้อมูล (Data Management) การแสดงข้อมูล (Data Display) และอธิบายข้อมูล (Data Explanation) (Miles & Huberman, 1994) รวมทั้งตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือการวิจัยแบบสามเส้า คือ การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) และการตรวจสอบด้วยการเก็บข้อมูลหลายแบบ (Methodological Triangulation) (ชาย โพธิสิตา, 2554; สุภางค์ จันทวานิช, 2556)

5.5 ข้อจำกัดในการวิจัย

ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ในปี พ.ศ. 2563-2564 ทำให้ผู้สูงอายุบางพื้นที่ไม่สามารถให้ข้อมูลสัมภาษณ์ได้ จึงต้องยกเว้นการเก็บข้อมูลในแห่งนั้นไป ขณะที่การจัดกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุ และกิจกรรมอื่นๆ เกี่ยวกับผู้สูงอายุของ อปท. ต้องยุติลงชั่วคราวทำให้ไม่สามารถสังเกตการณ์กิจกรรมของผู้สูงอายุได้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการเก็บรวบรวมเพิ่มเติมโดยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์แทนเพื่อให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติม

5.6 จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับอนุมัติจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี หมายเลขเอกสารอ้างอิง (REC NO.) 526635

6. ผลการศึกษาวิจัย

6.1 การก่อตัวของนโยบายด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของ อปท. ในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า เกิดจากสามกระแสที่มาบรรจบกัน โดยมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

(1) กระแสปัญหา (Problem Stream) ในจังหวัดสมุทรปราการ สรุปได้ดังนี้

(1.1) จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นและความต้องการสวัสดิการจากผู้สูงอายุในด้านต่างๆ

(1.2) ด้านสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน กล่าวคือ ผู้สูงอายุในสังคมเมืองนั้นเมื่อบุตรหลานออกไปทำงานนอกบ้านทำให้ผู้สูงอายุต้องอยู่คนเดียวหรือกับคู่สมรส การอยู่คนเดียวอาจจะทำให้เหงาได้จึงเข้าร่วมโครงการและกิจกรรมกับเทศบาลและชมรมผู้สูงอายุต่างๆ เพื่อจะมีเพื่อน ได้พูดคุย ได้มีสังคม

(1.3) ปัญหาสุขภาพผู้สูงอายุ ปัญหาด้านสุขภาพเป็นปัญหาหนึ่งของผู้สูงอายุจะมีความกังวลและจำเป็นต้องได้รับการดูแลจากบุตรหลาน และจากภาครัฐ เช่น โรคไม่ติดต่อ ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิต โรคหัวใจ เป็นต้น นอกจากนั้น ในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการผู้สูงอายุในสังคมเมืองที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในบ้านจัดสรร อาจเกิดปัญหาในการดูแลตนเองที่บ้านเพียงลำพังด้วย

(1.4) ด้านการเศรษฐกิจเพื่อให้มีรายได้เสริม ผู้สูงอายุบางส่วนยังขาดเงินออมเพื่อการเลี้ยงชีพ ดังนั้น จึงต้องทำงานเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพเสริมเพราะการพึ่งพาจากเบี้ยยังชีพนั้นไม่เพียงพอ

(2) กระแสการเมือง (Political Stream) กระแสการเมือง คือ พลังสนับสนุนจากภาคประชาชนและแรงงกดดันทางการเมืองซึ่งเกี่ยวข้องกับภาครัฐหรือภาคการเมืองที่มีบทบาทและหน้าที่ตัดสินใจนโยบายที่มาจากข้อเรียกร้องหรือปัญหาของกลุ่มต่างๆ ในสังคม ซึ่งในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า กลุ่มที่เป็นพลังสนับสนุนผลักดันวาระนโยบายเพื่อเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจนโยบายระดับท้องถิ่น ได้แก่ 1) ภาคประชาชน คือ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสตรีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และผู้นำชุมชน เป็นกลุ่มที่เข้าไปร่วมกับเทศบาลและ อบต.เพื่อผลักดันนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ กลุ่มส่งเสริมอาชีพและการเยี่ยมบ้าน หากพิจารณาถึงกระแสการเมืองแล้ว จะเห็นว่ากลุ่มนี้เป็นกลุ่มแรงสนับสนุนการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นระดับท้องถิ่นด้วย 2) ภาครัฐสองกลุ่ม ประกอบด้วย ผู้บริหารเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลที่จะต้องดำเนินนโยบายเพื่อตอบสนองต่อข้อเรียกร้องและแก้ปัญหาให้กับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ เช่น การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุและการส่งเสริมกลุ่มส่งเสริมอาชีพโดยเทศบาลตำบลสำโรงเหนือ และองค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา และผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ที่ผลักดันให้มี

การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุและชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลเทพารักษ์ ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม สรุปได้ดังนี้

"..ด้วยนายกเทศบาลสำโรงเหนือได้เล็งเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นและเห็นว่ากลุ่มติดสังคมควรได้มีกิจกรรมทำร่วมกันและเรียนรู้การดูแลสุขภาพจึงได้จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุขึ้น โดยเราจะเน้นการดูแลสุขภาพ ธรรมะ การใช้สมุนไพร การใช้เทคโนโลยี (ไลน์) แล้วก็กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ..." (อสม.เทศบาลตำบลสำโรงเหนือ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 ตุลาคม 2564)

"โรงเรียนผู้สูงอายุของเราเกิดจากการริเริ่มของ ผอ.รพ.สต. ตอนที่ท่านยังไม่เกษียณ เพราะท่านอยากให้ผู้สูงอายุมาจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น ได้ออกกำลังกาย การฝึกอาชีพเสริม และได้เรียนรู้สิ่งที่ไม่เคยรู้... ผู้สูงอายุเขาไม่อยากอยู่บ้าน อยากคุยกับเพื่อน อยากเข้าสังคม เพราะถ้าอยู่บ้านนานๆก็อาจจะเป็นโรคซึมเศร้าอย่างนี้ค่ะ.... ส่วนใหญ่ก็มากันเพราะเรื่องการดูแลสุขภาพ" (กลุ่มผู้สูงอายุองค์การบริหารส่วนตำบลบางโฉลง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 ตุลาคม 2564)

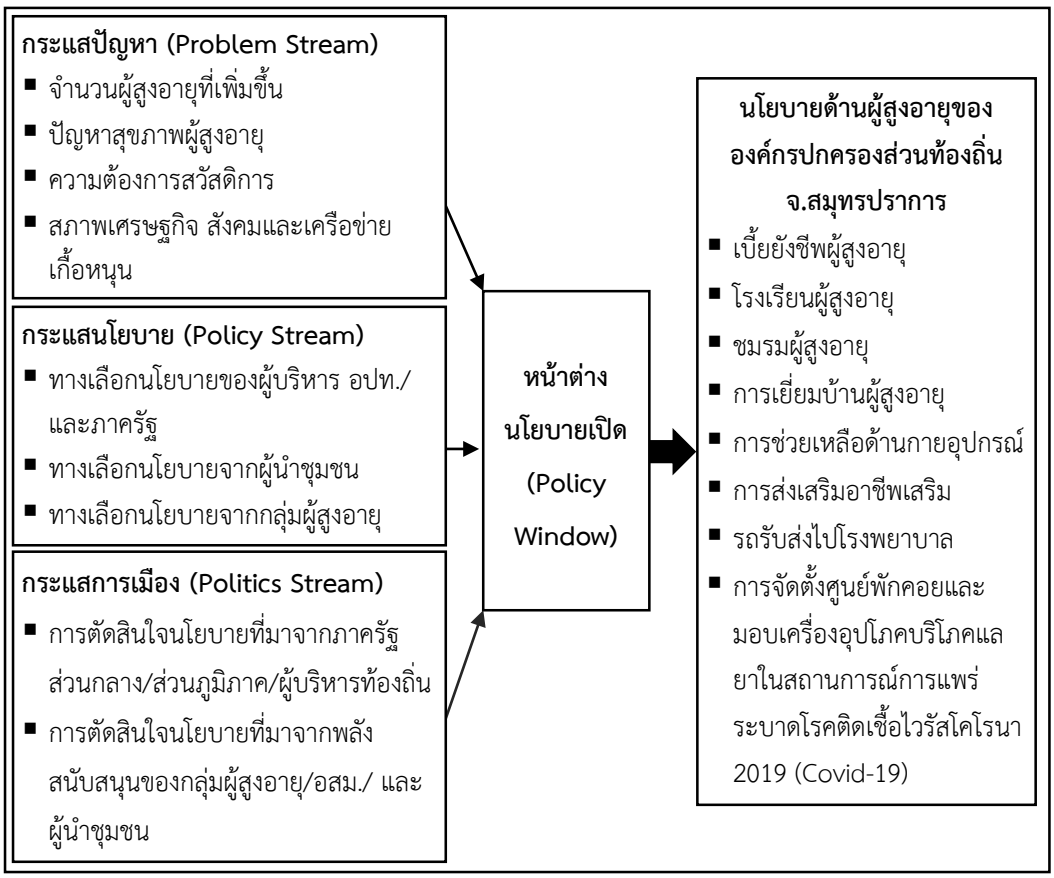
(3) กระแสนโยบาย (Policy Stream) จากกระแสปัญหาด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ จึงเกิดข้อเสนอทางเลือกนโยบายเพื่อนำไปสู่การจัดทำนโยบายแก้ไขปัญหาสาธารณะที่เกิดขึ้นมาแล้วหรือกำลังเกิดขึ้นอยู่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่ามาจาก 3 ทางหลัก ได้แก่ 1) ข้อเสนอนโยบายที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนดให้ท้องถิ่นต้องดำเนินการ เช่น การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 2) ข้อเสนอทางเลือกนโยบายที่เกิดจากผู้บริหาร อปท./โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับผู้สูงอายุ เช่น การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ การเยี่ยมบ้าน และการมอบกายอุปกรณ์ของเทศบาลตำบลสำโรงเหนือ ชมรมผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพารักษ์ ศูนย์พักคอยอบต.บางปลา 3) ข้อเสนอทางเลือกนโยบายจากกลุ่มผู้สูงอายุและผู้นำชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มอาชีพและกองทุนสวัสดิการชุมชน ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา

(4) หน้าต่างทางนโยบาย (Policy Window) และผู้ผลักดันนโยบาย ความสำคัญเกี่ยวกับนโยบายผู้สูงอายุ สามารถเข้าสู่วาระนโยบายของ อปท. ในจังหวัดสมุทรปราการได้เป็นเพราะสามกระแสมาบรรจบกัน คือ กระแสปัญหา กระแสการเมืองและกระแสนโยบาย โดยมีผู้เกี่ยวข้องในการผลักดันวาระนโยบายสองกลุ่มกลุ่ม ได้แก่ ภาคประชาชน คือ กลุ่มผู้สูงอายุและผู้นำชุมชน กับภาครัฐ คือ ผู้บริหารของ อปท. (เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล) และผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จนทำให้วาระนโยบายผู้สูงอายุเข้าสู่การพิจารณาของสภาท้องถิ่นและผู้บริหารของ อปท. ทำให้เกิดการตัดสินใจเชิงนโยบายออกมาเป็นนโยบาย

ด้านผู้สูงอายุหลากหลายรูปแบบ ดังนั้น การจัดทำนโยบายด้านผู้สูงอายุของ อปท. จึงสามารถจัดทำเป็นแผนงานและโครงการในลักษณะรูปแบบต่างๆ 9 รูปแบบ ได้แก่ การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุชมรมผู้สูงอายุ การเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ การช่วยเหลือด้านกายอุปกรณ์ การส่งเสริมอาชีพเสริม รถรับส่งไปโรงพยาบาล ศูนย์พักคอยในสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) นโยบายเหล่านี้ จึงเป็นนโยบายด้านผู้สูงอายุมีที่มาจากทั้งรัฐบาลส่วนกลางกำหนดให้ อปท. ดำเนินการ เช่น การจ่ายเบี้ยผู้สูงอายุ และเป็นนโยบายที่ อปท. ดำริจัดทำขึ้นเองเพื่อแก้ไขปัญหาและเพื่อจัดสวัสดิการให้ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี เช่น การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุ การส่งเสริมกลุ่มอาชีพ เป็นต้น

ผลการวิจัยเพื่อศึกษาการก่อตัวนโยบายด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ สรุปได้ดังแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 การกำหนดวาระนโยบายด้านผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นจากสามกระแส (Three Streams)

ที่มา: สรุปโดยผู้เขียน

6.2 ผลศึกษาวิเคราะห์รูปแบบและกลไกการดำเนินนโยบายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า มีหลายรูปแบบ สรุปได้เป็น 9 รูปแบบ ดังนี้

(1) การจ่ายเบี้ยยังชีพรายเดือน

เป็นการดำเนินนโยบายตามที่รัฐส่วนกลางได้กำหนดไว้ตามกฎหมาย ทั้งนี้ เป็นไปตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 11 ที่กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมสนับสนุนและคุ้มครองให้ผู้สูงอายุได้รับสวัสดิการในด้านรายได้โดยจ่ายในรูปแบบขั้นบันไดตามอายุที่ภาครัฐกำหนดไว้ในรูปแบบนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลมีหน้าที่หลักสองอย่างคือ หน้าที่รับลงทะเบียนผู้สูงอายุที่จะมีอายุครบ 60 ปี เพื่อรับสวัสดิการเบี้ยยังชีพ และทำหน้าที่จ่ายเบี้ยยังชีพให้กับผู้สูงอายุรายเดือนภายในวันที่ 10 ของเดือน ในรูปแบบโอนเข้าบัญชีธนาคารหรือจ่ายเป็นเงินสดก็ได้

(2) โรงเรียนผู้สูงอายุ

เป็นการจัดการศึกษาลักษณะแบบตามอัธยาศัย โดยหลักสูตรจะเน้นไปที่วิชาที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุเกิดจากการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลในแต่ละพื้นที่เพื่อเตรียมความพร้อมและปรับตัวเข้าสู่วัยสูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การจัดกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุนั้นมีความหลากหลายรูปแบบ แต่กิจกรรมหลักของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรปราการซึ่งเป็นสังคมเมืองจะเน้นไปที่กิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพเป็นหลัก ส่วนกิจกรรมเสริมหรือกิจกรรมรอง คือ กิจกรรมและโครงการในด้านส่งเสริมอาชีพ ด้านสังคมเครือข่ายและนันทนาการ และด้านศาสนาหรือประเพณี การจัดกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ บางแห่งจัดกิจกรรมเดือนละ 1 ครั้ง บางแห่งจัดเดือนละ 2 ครั้ง บางแห่งจัดสัปดาห์ละ 1 วัน งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการมาจากหลายแห่งได้แก่ งบประมาณจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพ (หรือ สปสช.) ที่เน้นกิจกรรมด้านการส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ งบประมาณจากเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล งบประมาณที่ได้จากการจัดกิจกรรมอื่น เช่น การทอดผ้าป่า และงบบริจาคจากภาคเอกชนด้วย กลุ่มผู้สูงอายุที่มาร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุกลุ่มติดสังคม เหตุผลสำคัญคือเพื่อมีสุขภาพที่ดีและด้านสังคม เช่น ได้ความรู้ในการดูแลสุขภาพ ไม่เหงา ได้พบปะพูดคุยกับเพื่อน ได้เข้าสังคม และมีส่วนร่วมในการทำงานกับสังคม

(3) ชมรมผู้สูงอายุ

ชมรมผู้สูงอายุเป็นการรวมกลุ่มกันของผู้สูงอายุในชุมชนซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐโดยเฉพาะกระทรวงสาธารณสุขที่ส่งเสริมให้จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุในโรงพยาบาล หรือในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ในการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อจัดกิจกรรมเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีนโยบายส่งเสริมให้ผู้สูงอายุจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุโดยเน้นการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพ กิจกรรมด้านศาสนา และด้านการจัดตั้งกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ผู้สูงอายุ เพื่อให้ความช่วยเหลือครอบครัวผู้สูงอายุเมื่อถึงการเสียชีวิต

(4) กลุ่มส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ หรือวิสาหกิจชุมชน

กลุ่มส่งเสริมอาชีพเป็นการรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยจัดกิจกรรมเพื่อให้สมาชิกได้มาฝึกอาชีพเสริมรายได้หรือเพิ่มรายได้ทางเลือกให้กับตนเอง จากการสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสมุทรปราการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งและการรวมกลุ่มสมาชิกอาจจะมีทั้งกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี และวัยทำงานที่ต้องการทำกิจกรรมเป็นรายได้เสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ไม่ได้เน้นการสร้างรายได้เป็นหลัก องค์การบริหารส่วนตำบลบางปลาส่งเสริมให้มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่งเสริมผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติ โดยกลุ่มแม่บ้านสวนเก้าแสนเพื่อเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

(5) การรวมกลุ่มเป็นกลุ่มออมทรัพย์และสวัสดิการชุมชน

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ชุมชนโดยการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการจัดตั้ง 1) กลุ่มออมทรัพย์สวนเก้าแสนจัดตั้งขึ้นปี พ.ศ. 2549 เนื่องจากปัญหาการเป็นหนี้นอกระบบเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนหรือหมู่บ้าน เพื่อให้สมาชิกได้กู้ยืมไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ โดยฝากเงินได้ ตั้งแต่ 100 บาท ถึง 500 บาท โดยเงินฝาก 100 บาท สามารถกู้ได้ 7,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท (ต่อเดือน) เป็นต้น รวมทั้งมีเงินปันผลให้ด้วย 2) กองทุนสวัสดิการชุมชนสวนเก้าแสน เริ่มจัดตั้งปี พ.ศ. 2551 เป็นการรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชนเพื่อให้การช่วยเหลือจัดเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิกโดยเก็บวันละ 1 บาท สามารถฝากได้รายเดือนหรือรายปี เช่น เดือนละ 30-31 บาท หรือรายปี 365 บาท โดยฝากแต่ไม่ได้คืนเป็นรูปแบบเงิน แต่จะให้ความช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ แก่สมาชิกเมื่อ “เจ็บ ป่วย เยี่ยมไข้ และเสียชีวิต” เช่น ป่วยนอนโรงพยาบาล (มีใบรับรองแพทย์) ได้รับสวัสดิการครั้งละ

600 บาท/ครั้ง กรณีมีสมาชิกเสียชีวิตในเดือนนั้นจะเก็บเพิ่มอีก 50 บาท/ต่อคน เพื่อมอบให้ญาติผู้เสียชีวิต (สมาชิก 210 คน) ซึ่งสามารถบรรเทาความเดือดร้อนในเบื้องต้นแก่สมาชิกได้

(6) การเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ

โครงการและกิจกรรมการเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุเป็นภารกิจหนึ่งที่ภาครัฐดำเนินการเพื่อเป็นการป้องกันและรักษาสุขภาพผู้สูงอายุเบื้องต้น หรือเป็นการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุที่อยู่ที่บ้านให้ได้รับคำปรึกษาในด้านการรักษาสุขภาพ จากการสัมภาษณ์พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการได้จัดให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ร่วมกับทีม อสม. ของชุมชนหรือหมู่บ้านออกตรวจเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอ ในช่วงสภาวะทั่วไปก่อนเกิดการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) บทบาทสำคัญของการเยี่ยมบ้าน คือ การให้คำปรึกษาการดูแลสุขภาพ ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นั้น ท้องถิ่นยังมีบทบาทสำคัญหนึ่ง คือ การแจกถุงยังชีพเพื่อบรรเทาทุกข์แก่ครอบครัวผู้สูงอายุ ยา แอลกอฮอล์ เป็นต้น

(7) การจัดรถรับส่งผู้สูงอายุไปโรงพยาบาล

บทบาทสำคัญหนึ่งในการช่วยเหลือผู้สูงอายุ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้จัดรถรับส่งผู้สูงอายุไปส่งโรงพยาบาลตามที่แพทย์ได้นัดเพื่อตรวจรักษา จากการสัมภาษณ์และการศึกษาเอกสาร พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ดำเนินนโยบายในลักษณะนี้เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุในการเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุขมากยิ่งขึ้น รวมทั้งยังช่วยบรรเทาหรือลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางให้กับญาติผู้สูงอายุ หรืออาจจะเป็นเพราะว่าการเดินทางยากลำบาก

(8) การสนับสนุนกายอุปกรณ์และอื่นๆ แก่ผู้สูงอายุ

จากการสัมภาษณ์ พบว่า เทศบาลมีบทบาทในการจัดสวัสดิการให้ผู้สูงอายุโดยการรวบรวมและระดมทุนจากการบริจาคของภาคเอกชน และประชาชนกับการจัดกิจกรรมทอดผ้าป่า เพื่อรวบรวมงบประมาณไปจัดซื้อกายอุปกรณ์และนำไปมอบให้กับผู้สูงอายุที่มีความจำเป็นในชุมชน อาทิ รถวีลแชร์ เตียงพยาบาลคนไข้ และไม้เท้า เพื่อนำไปมอบให้กับผู้สูงอายุและคนพิการในชุมชน เป็นต้น

(9) ศูนย์พักคอย

การมอบถุงยังชีพ เครื่องอุปโภคบริโภคและยาในสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตามกฎหมายจัดตั้งและพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจาย

อำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 (9) มาตรา 17 (9) กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่ป้องกัน ควบคุมและระงับ โรคติดต่อ จากอำนาจหน้าที่ของกฎหมายดังกล่าว กระทรวงมหาดไทยจึงมีนโยบายให้องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นจัดตั้งศูนย์พักคอย (Community Isolation) เพื่อทำการตรวจหาเชื้อโรค ให้ความช่วยเหลือ และส่งต่อโรงพยาบาลเพื่อทำการรักษา ทั้งนี้ โดยความร่วมมือของหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคของจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน เช่น ศูนย์พักคอยองค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน รวมทั้งการมอบของอุปโภคบริโภค และยารักษาโรค เป็นต้น

ตารางที่ 2 รูปแบบการดำเนินนโยบายด้านผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ตัวแบบ	ลักษณะการดำเนินนโยบาย	ตัวอย่างนโยบาย
1) แบบดั้งเดิม (Traditional Public Administration: TPA)	รัฐเป็นผู้ดำเนินการหลัก	■ การจ่ายเบี้ยยังชีพ ■ การจัดรถรับส่งผู้สูงอายุไปโรงพยาบาล
2) แบบการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM)	รัฐดำเนินการร่วมกับภาคเอกชน	■ การมอบกายอุปกรณ์ ■ ศูนย์พักคอย
3) แบบการจัดการปกครองสมัยใหม่ (New Public Governance: NPG)	รัฐดำเนินการร่วมกับภาคประชาชน/ภาคประชาสังคม/สถาบันการศึกษา/องค์กรด้านศาสนา (วัด)	■ โรงเรียนผู้สูงอายุ ■ ชมรมผู้สูงอายุ ■ การเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ ■ การรวมกลุ่มเป็นกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน ■ กลุ่มส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ หรือวิสาหกิจชุมชน ■ ศูนย์พักคอย/การมอบถุงยังชีพและยาในสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19)

ที่มา: สรุปโดยผู้วิจัย

ด้านกลไกการดำเนินนโยบายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน จังหวัดสมุทรปราการนั้น พบว่า กลไกสำคัญที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำมาใช้เพื่อดำเนินนโยบาย ผู้สูงอายุให้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย 5 กลไกหลัก (2 กลไกรัฐ 2 กลไกความร่วมมือ และ 1 กลไกการมีส่วนร่วม)

(1) กลไกการบริหารภาครัฐทั้งรัฐบาลกลาง ราชการส่วนภูมิภาค และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(2) กลไกการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(3) กลไกความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ภาคประชาชน

(4) กลไกความร่วมมือและการสนับสนุนของภาคประชาสังคม คือ กลุ่มอาสาสมัครและวัดในพระพุทธศาสนา

(5) กลไกการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้สูงอายุและชมรมผู้สูงอายุ

กล่าวโดยสรุป การดำเนินนโยบายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในสถานการณ์ทั้งปกติและไม่ปกตินั้นจะพบว่าการดำเนินนโยบายด้านผู้สูงอายุเฉพาะภาครัฐโดยผ่านกลไกระบบราชการ (Bureaucratic Model) ตามการบริหารงานภาครัฐแบบดั้งเดิมนั้น ไม่สามารถดำเนินนโยบายไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากนัก แต่จะต้องอาศัยกลไกอื่นๆ ที่มีอยู่ในสังคมเข้ามาเสริมเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มศักยภาพของภาครัฐมากยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การนำโยบายผู้สูงอายุไปปฏิบัติเกิดผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินนโยบาบายของรัฐในลักษณะนี้จึงเป็นการดำเนินนโยบายที่เรียกว่า “การบริหารจัดการภาครัฐแบบความร่วมมือ” (Collaborative Governance) ในหลายลักษณะ ได้แก่ ความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานรัฐส่วนกลางและภูมิภาค เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มหาวิทยาลัยของรัฐ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และภาคเอกชน ได้แก่ บริษัท ห้างร้านในพื้นที่ จึงกล่าวได้ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและกลุ่มผู้สูงอายุเป็นสองกลุ่มหลักที่เป็นกลไกสำคัญส่วนภาครัฐส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่รวมถึงวัดในพระพุทธศาสนาด้วย เป็นฝ่ายส่งเสริมและสนับสนุนในการดำเนินนโยบายผู้สูงอายุให้ประสบความสำเร็จในระดับท้องถิ่น

7. อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาข้างต้น สามารถนำผลการวิจัยมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

(1) ผลการวิจัยที่พบว่า การก่อตัวของนโยบายด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ เป็นไปตามตัวแบบพหุกระแสของคิงดอน (Kingdon) โดยกระแสปัญหา คือ จำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น สภาพเศรษฐกิจ สังคมและเครือข่าย สุขภาพผู้สูงอายุ ความต้องการสวัสดิการ กระแสการเมือง ได้แก่ การตัดสินใจนโยบายที่มาจากภาครัฐส่วนกลางหรือภูมิภาค คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และการตัดสินใจนโยบายที่มาจากผู้บริหารหรือสภาท้องถิ่น (อปท.) หรือโดยความร่วมมือกับกลุ่มผู้สูงอายุ และกระแสนโยบาย ได้แก่ ทางเลือกนโยบายของผู้บริหาร อปท./และภาครัฐมาจากผู้นำชุมชน และจากกลุ่มผู้สูงอายุ โดยภาครัฐและภาคประชาชน มีบทบาทร่วมกันต่อการผลักดันนโยบายด้านผู้สูงอายุในระดับพื้นที่ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าลักษณะความเป็นสังคมเมืองอุตสาหกรรม ทำให้มีประชากรย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่เพิ่มมากขึ้น ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการได้ให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องผู้สูงอายุ ขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุเองก็ต้องการได้รับสวัสดิการสังคมจากภาครัฐ และบางส่วนได้มีความสนใจที่จะเข้าร่วมดำเนินนโยบายและกิจกรรมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยนี้จึงสอดคล้องกับทฤษฎีพหุกระแสของ Kingdon (1995) และสอดคล้องกับการศึกษาของ ปิยากร หวังมหาพร (2546) และ Kitipadung (2020) ที่พบว่า ภาครัฐโดยระบบราชการและภาคการเมืองมีบทบาทสำคัญในการผลักดันนโยบายจนไปสู่การกำหนดนโยบายและนำไปสู่การนำไปปฏิบัติในรูปแบบต่างๆ เช่น การตราเป็นพระราชบัญญัติและการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ เป็นต้น

นอกจากนั้น งานวิจัยนี้ยังพบอีกว่าผู้บริหารท้องถิ่นกับภาคประชาชน คือ กลุ่มผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการผลักดันและกำหนดวาระนโยบายร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยผ่านกลุ่มชมรมผู้สูงอายุและกลุ่มแบบอื่นๆ เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ กลุ่มส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น ข้อค้นพบนี้จึงชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการกำหนดวาระนโยบายสาธารณะด้านผู้สูงอายุได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่ “รัฐโดยระบบราชการ” มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้กำหนดนโยบายฝ่ายเดียวไปสู่บทบาทร่วมกันระหว่าง “ภาครัฐกับภาคประชาชน” มากยิ่งขึ้น ตามแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐในศตวรรษที่ 21 คือ ตัวแบบการร่วมผลิตบริการสาธารณะ (Co-Production) (Pestoff, 2011) และการบริหารจัดการแบบความร่วมมือ (Collaborative Governance) (Ansell & Gash, 2008; พัชรี สิโรรส และพรทิพย์ แก้วมูลคำ, 2560) รวมทั้งยังชี้ให้เห็นถึงการบริหารงานท้องถิ่นของไทยที่ได้ปรับเปลี่ยนจากการบริหารงานแบบ Local Government ไปสู่การบริหาร

แบบ Local Governance (Atkinson, 2002) อย่างชัดเจน ที่ไม่ใช่เฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่บริหารงานเพียงหน่วยเดียว แต่เป็นการบริหารปกครองท้องถิ่นที่ต้องการให้ภาคส่วนต่างๆ เช่น ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมบริหารท้องถิ่นร่วมกันอย่างชัดเจน

(2) ผลการวิจัยที่พบว่า รูปแบบและกลไกการดำเนินนโยบายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ มี 9 รูปแบบ และ 5 กลไกหลัก (2 กลไกรัฐ 2 กลไกความร่วมมือ และ 1 กลไกการมีส่วนร่วม) ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงว่ารูปแบบการดำเนินนโยบายสาธารณะในด้านผู้สูงอายุในท้องถิ่นมีหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ รูปแบบนโยบายที่ภาครัฐส่วนกลางกำหนดเป็นนโยบายและมอบหมายให้ อปท. นำไปปฏิบัติ รูปแบบที่เป็นความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับราชการส่วนภูมิภาค และรูปแบบนโยบายที่เป็นความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับภาคประชาชน ที่มีผู้สูงอายุเป็นแกนหลักและมีภาคเอกชนเป็นภาคส่วนเสริมความเข้มแข็ง ผลการวิจัยนี้จึงสอดคล้องกับทฤษฎีการบริหารงานภาครัฐที่ยังคงมีระบบราชการเป็นกลไกหลักในการนำนโยบายไปปฏิบัติ รวมทั้งนำแนวคิดทฤษฎีการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) กับแนวคิดการบริหารงานสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance) โดยเน้นกลไกในรูปแบบเครือข่าย โดยการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคส่วนอื่นๆ ที่มีทั้งการจัดตั้งเป็นองค์กรหรือเป็นภาคีร่วมในลักษณะชั่วคราวก็ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างภาคีต่างๆจะไม่เป็นลำดับชั้นแบบหน่วยงานราชการ และไม่มีสายบังคับบัญชา ไม่เป็นทางการ แต่เป็นการทำงานโดยอาศัยรูปแบบและกลไกทั้งที่เป็นรูปแบบกฎหมายและแบบไม่ใช่กฎหมาย (Osborne, 2010; Christensen, 2012) ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Christensen and Lægreid (2011) และ Supromin and Choonhakhlai (2017) ที่พบว่าการบริหารงานภาครัฐในศตวรรษที่ 21 เป็นระบบการจัดบริการสาธารณะที่ไม่เน้นรัฐเป็นผู้ให้บริการหลักเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็น “รูปแบบไฮบริด” (Hybrid Public Administration) หรือแบบผสมผสานที่มีหลากหลายรูปแบบ เช่น ระบบเครือข่ายและความร่วมมือ (Network and Partnership) กับการบริหารจัดการภาครัฐแบบความร่วมมือ (Collaborative Governance) (Ansell & Gash, 2008) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารและการให้บริการภาครัฐ

8. ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัยนี้สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัย ดังนี้

8.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

(1) จากผลการวิจัยที่พบว่า การตัดสินใจนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดสมุทรปราการมีที่มาจาก 2 ส่วน คือ จากภาครัฐส่วนกลางหรือภูมิภาค และการตัดสินใจนโยบายที่มาจากผู้บริหารหรือสภาท้องถิ่นร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุ แสดงให้เห็นถึงการเข้าสู่วาระนโยบายของรัฐนั้น ภาคประชาชนเริ่มมีบทบาทสำคัญในการผลักดันนโยบายผู้สูงอายุที่มาจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น ภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดระบบและกลไกให้ภาคประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเพิ่มยิ่งขึ้นผ่านกฎหมายหรือปรับแก้กฎหมายให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น และผ่านมาตรการอื่นๆ ของรัฐและท้องถิ่น

(2) จากผลการวิจัยที่พบว่า รูปแบบและกลไกการดำเนินนโยบายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ มี 9 รูปแบบ 5 กลไก โดยรูปแบบนโยบายจะเน้นไปที่การส่งเสริมสุขภาพ การเพิ่มรายได้เสริมให้กับผู้สูงอายุ การสร้างเครือข่ายเกื้อหนุนทางสังคม ดังนั้น ภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมรูปแบบนโยบายที่ส่งเสริมให้กลุ่มผู้สูงอายุได้รับสวัสดิการด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจและเครือข่ายเกื้อหนุนที่เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น โดยการสนับสนุนการรวมกลุ่ม ด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ และด้านบุคลากร

(3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมการบริหารจัดการแบบภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ร่วมกับภาคการเมือง ราชการส่วนภูมิภาค สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน กลุ่มผู้สูงอายุ และพระสงฆ์ผู้นำศาสนา โดยผ่านกลไกของกฎหมาย และกลไกอื่นๆ เพื่อให้เข้ามาร่วมหรือสนับสนุนนโยบายด้านผู้สูงอายุ โดยร่วมกันจัดตั้งให้มีศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มส่งเสริมอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มสตรี ซึ่งผลวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าโครงการเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรมีการวิจัยถึงข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการสังคมและปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดระบบสวัสดิการสังคมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุในท้องถิ่นของไทยทั้งในพื้นที่ชุมชนเมืองและพื้นที่ชุมชนชนบท

(2) ควรมีการวิจัยถึงการพัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดทำบริการสาธารณะเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุของไทยทั้งในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลและองค์การบริหารส่วนจังหวัดด้วย

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. (2550). *มาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย.

ชัยมงคล สุพรมอินทร์. (2562). *การปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐในศตวรรษที่ 21: จากการจัดการภาครัฐแนวใหม่สู่การบริหารงานสาธารณะแนวใหม่*. การประชุมวิชาการรัฐประศาสนศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 9 วันที่ 15 มีนาคม 2562 ณ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ชาย โพธิสิตา. (2554). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ปริ้นติ้ง.

ดุษฎี อายุวัฒน์. (2548). มาตรวัดคุณภาพชีวิต: ศึกษากรณีประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย. *วารสารประชากรศาสตร์, 21*(1), 41-62.

ธเนศร์ โสรัตน์. (2553). การกำหนดนโยบายด้านโลจิสติกส์ของประเทศไทย. *วารสารนักบริหาร, 30*(2), 145-153.

นพดล อุดมวิศวกุล. (2548). *การเข้าสู่วาระและการกำหนดนโยบายสาธารณะ:ศึกษากรณีนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารในประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นพดล อุดมวิศวกุล. (2560). *การเข้าสู่วาระนโยบายสาธารณะ*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นภาภรณ์ หะวานนท์, และธีรวัลย์ วรรธโนทัย. (2552). *ทิศทางใหม่ในการพัฒนาการอยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชมงคลธัญบุรี.

ประสงค์ชัย เศรษฐสุรวิชญ์. (2558). การศึกษาการเข้าสู่วาระนโยบาย: วิเคราะห์ตัวแบบพหุกระแสและการนำไปใช้. *วารสารการเมือง การบริหารและกฎหมาย, 7*(3), 301-331.

ประสงค์ชัย เศรษฐสุรวิชญ์. (2559). *การเข้าสู่วาระนโยบายระบบขนส่งทางรางในประเทศไทย: กรณีศึกษาโครงการรถไฟความเร็วสูงโดยใช้ตัวแบบของคิงดอน*. The 4th

International Conference on Magsaysay Awardees: Good Governance and Transformative Leadership in Asia, 31 May 2016.

ปิยากร หวังมหาพร. (2546). *นโยบายผู้สูงอายุของไทย* (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต), สาขารัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัชรี สิโรรส, และพรทิพย์ แก้วมูลคำ. (2560). การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม: ตัวแบบและกรณีศึกษาสู่ความสำเร็จ. *วารสารการจัดการภาครัฐและเอกชน, 24*(2), 139-160.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2561). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2560*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

วรรณภา ศรีธัญรัตน์, และลัดดา ดำริการเลิศ. (2553). *การจัดการความรู้และสังเคราะห์แนวทางปฏิบัติของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล: แนวปฏิบัติในการบริการผู้สูงอายุ.* นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.

วีระศักดิ์ เครือเทพ, จรัส สุวรรณมาลา, ตระกูล มีชัย, วศิณ โกมุท, เสาวนีย์ วิจิตรโกสุม, เอื้ออารีย์ อิ้งจะนิล, และคณะ (2557). *รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ (Final Report) โครงการศึกษาวิจัยเพื่อติดตามและประเมินผลการกระจายอำนาจของไทย*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต, เฉลิมพล แจ่มจันทร์, กาญจนา ตั้งชลทิพย์, และจรัมพร โห้ลำยอง. (2556). *คุณภาพชีวิต การทำงาน และความสุข*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2553). *รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาเพื่อหารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท*. กรุงเทพฯ: สถาบันประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

สำนักงานจังหวัดสมุทรปราการ. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาจังหวัดสมุทรปราการ 5 ปี (2561-2565).* สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2565, จาก https://samutprakan.industry.go.th/en/https-samutprakan-industry-go-th-th-cms-of-454

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคง จังหวัดสมุทรปราการ. (2564). *รายงานสถานการณ์ทางสังคม จังหวัดสมุทรปราการ ประจำปี 2564*. สมุทรปราการ: สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงจังหวัดสมุทรปราการ.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). *วาระปฏิรูปที่30: การปฏิรูประบบเพื่อรองรับสังคมสูงวัย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สิทธิพันธ์ พูนเอียด, และศลทร คงหวาน. (2564). แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6*(5), 18-30.

สุภางค์ จันทวานิช. (2556). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุดม ทุมโฆษิต. (2553). *การปกครองท้องถิ่นสมัยใหม่: บทเรียนจากประเทศพัฒนาแล้ว*. กรุงเทพฯ: แซท โฟร์ พริ้นติ้ง.

อุทุมพร ศตะกูรมะ, ผ่องลักษณ์ จิตต์การุญ, และชุมพล เสมาขันธ์. (2556). ความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 7*(1), 129-138.

ภาษาอังกฤษ

Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative Governance in Theory and Practice. *Journal of public admonition research and theory, 18*(4), 543–571.

Atkinson, D. (2002). *Local Government, Local Governance and Sustainable Development: Getting the Parameters Right*. Cape Town, South Africa: Human Science Research Council Publishers.

Brandsen, T., & Hout, V. (2006). Co-management in Public Service Networks: The Organizational Effects. *Public Management Review, 8*(4), 537-549.

Christensen, T., & Lægreid, P. (2011). Complexity and Hybrid Public Administration: Theoretical and Empirical Challenges. *Public Organization Review, 11*(4), 407-423.

Dye, T. R. (2005). *Understanding Public Policy.* New Jersey: Pearson Education.

Guldbrandsson, K., & Fossum, B. (2009). An Exploration of the Theoretical Concepts Policy Windows and Policy Entrepreneurs at the Swedish Public Health Arena. *Journal of Health Promotion International, 24*(4), 434-444.

Kingdon, J. W. (1984). *Agendas, Alternatives, and Public Policies*. Boston: Little, Brown.

Kingdon, J. W. (1995). *Agendas, Alternatives, and Public Policies*. London, UK: Longman.

Kitipadung, J. (2020). Multiple Streams Analysis of Agenda-setting and Public Policy Formulation: A Case Study of Thailand's Village and Urban Community fund. *Social science Asia, 6*(3), 58-69.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis. An Expanded Sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Osborne, D. (2010). Introduction: The (New) Public Governance: A Suitable Case for Treatment. In Osborne, S. P. (Ed.) *The New Public Governance?: Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance*.; London: Routledge.

Pesoff, V. (2011). Co–production, New Public Governance and Third Sector Social Services in Europe. *Ciências Sociais Unisinos, São Leopoldo, 47*(1), 15–24.

Pollitt, C., & Bouckaert, G. (2011). *Public Management Reform*. New York, Oxford: University Press.

Rawat, P., & Morris, C. J. (2016). Kingdon's Streams Model at Thirty: Still Relevant in the 21st Century. *Journal of Politics and Policy, 44*(4), 608-638.

Rees, J., Mullins, D., & Bovaird, T. (2012). Third Sector Partnerships for Public Service Delivery: An Evidence Review. Retrieved February 1, 2022, from https://www.birmingham.ac.uk/generic/tsrc/documents/tsrc/workingpapers/working-paper-60.pdf

Supromin, C., & Choonhakhlai, S. (2019). The Provision of Public Services in Municipalities in Thailand to Improve the Quality of Life of Elderly People. *Kasetsart Journal of Social Sciences, 40*, 619-627.

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2566): 227-246

The Readiness for Collecting the Land and Building Tax of Local Government Organizations in Muang District, Songkhla Province

Sadanon Wattatham[1]

Received: 22 February 2022
Revised: 28 June 2022
Accepted: 29 June 2022

Abstract

The objectives of this research are to 1) analyze the general conditions of readiness for Land and Building Tax collection of Local Government Organizations in Muang District, Songkhla Province, and 2) study the guidelines of readiness for Land and Building tax collection of Local Government Organizations in Muang District, Songkhla Province. A semi-structure interview was used to collect data from 14 individuals both executives and officers of 6 Local Government Organizations in Muang District, Songkhla Province. The data was analyzed by using content analysis method. The results revealed that 1) the general environment of land and building taxation readiness consisted of a) an internal environment in which Local Government Organizations prepared staff with training, created a tax database and provided survey equipment while under budget limitations and time constraints because of the going on survey period. b) an external environment in which Central and Provincial Government Organizations supported the data to create a tax database while constraints from the law occurred because the law was unsuitable with actual operation. Other related law announcements were delayed including time limitation to build clear understanding with local people; 2) the readiness guidelines for collecting Land and Building tax by Local Government Organizations in Muang District, Songkhla Province showed that the officers should have had multiple training sessions about the new Land and Building tax to refresh and improve their knowledge and understanding, update the database of tax payers, and do the budget planning for surveying and producing public relations media.

Keywords Readiness for Collecting Tax, Land and Building Tax, Local Government Organizations

[1] Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University, Songkhla 90000. E-mail: sadanon.wa@skru.ac.th

ความพร้อมในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ศดานนท์ วัตตธรรม[2]

วันที่รับบทความ: 22 กุมภาพันธ์ 2565
วันที่แก้ไขครั้งล่าสุด: 28 มิถุนายน 2565
วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 29 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์สภาพทั่วไปของการเตรียมความพร้อมในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง และ 2) ศึกษาแนวทางการเตรียมความพร้อมในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารและเจ้าพนักงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 6 แห่ง รวมทั้งสิ้น 14 คน และนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการศึกษา พบว่า 1) สภาพทั่วไปของการเตรียมความพร้อมในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ประกอบด้วย ก) สภาพแวดล้อมภายใน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เตรียมความพร้อมในการอบรมเจ้าหน้าที่ การจัดทำฐานข้อมูล และวัสดุอุปกรณ์ในการสำรวจ แต่มีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ และช่วงเวลาในการสำรวจ ข) สภาพแวดล้อมภายนอก หน่วยงานราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้สนับสนุนข้อมูลเพื่อใช้จัดทำฐานภาษี แต่มีข้อจำกัดเรื่องกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานจริง ความล่าช้าในการประกาศกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการทำความเข้าใจกับประชาชน และ 2) แนวทางการเตรียมความพร้อมในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ได้แก่ เจ้าหน้าที่ควรศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างอย่างต่อเนื่อง จัดทำฐานข้อมูลผู้ชำระภาษีให้เป็นปัจจุบัน และจัดเตรียมงบประมาณในการสำรวจและทำสื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่

คำสำคัญ ความพร้อมในการจัดเก็บภาษี, ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จังหวัดสงขลา 90000. อีเมล: sadanon.wa@skru.ac.th

1. Introduction

Local Government Organizations (LGOs) were established under the determination of the state administration based on the core principles of decentralization according to the Constitution of the Kingdom of Thailand 1997. LGOs were assigned to be responsible for two main tasks: providing public services and gaining their own revenue. Firstly, providing public services transferred from the central agency had to respond to the local needs. Secondly, their revenue comes from the national budget allocation and from their local tax collection (The Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2540, 1997; The Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560, 2017; Determining Plans and Process of Decentralization to Local Government Organization Act B.E. 2542, 1999). In brief, decentralization required by law, contains two important frameworks that LGOs must do: a) providing public services and b) obtaining revenue from various resources that the tax laws suggest to allocate the budgets for public services, maintenance and management expenses.

The local tax principle is the taxation of LGOs from immobile goods i.e., land and buildings. The tax rate is different according to the area (Pattamasiriwat, 2016). It can be considered as an expansion of local revenue through property tax and trade tax (Waranyuwattana, 2008). This results in local fiscal independence. It allows localities to more independently formulate policies for local administration and development in accordance with the determination of decentralization to local areas in order to realize self-governance and solve their own problems (Wongwattanapong, 2018).

The land and building tax is a type of property tax leading to the main source of LGOs' revenue. It was very likely that the tax bases will be expanded to other types of taxes such as signboard tax and trade tax. This will generate more local revenue in the future. (Rosenbloom, Kravchuk, & Clerkin, 2015). In Thailand, the Land and Building tax is a new tax that LGOs--municipalities and sub-district administrative organizations--have to collect from 2020 onwards as a replacement of both the House and Land tax and the Local Maintenance tax that were cancelled due to the-out-of-date and unsuitable concepts they are based on (Raibsontier & Wattatham, 2019). The method of calculating and collecting Land and Building tax is totally different from the methods of the previous two taxes. Consequently, it becomes a very important issue that LGO's staff, particularly tax survey and evaluation officials and also revenue collection officials, have to be ready to perform their work duties amidst unfamiliar new tax calculation process. Meanwhile, they have to comprehend a broader category expansion of tax payers. This greatly affects the revenue forecast of LGOs.

The new tax base comes from the calculation of the total value of land and buildings starting from the appraisal prices of capital, properties, land, buildings and apartments according to the Land Law of the Treasury Department. The tax

bases in Land and Building tax uses a cost approach assessment. This tax base calculation is totally different from the previous tax collection which used revenue approach assessment that was on officials' considerations. The current Land and building tax uses the central appraisal prices from the Treasury Department as the standard prices to calculate the total property value. The central appraisal prices of both land and buildings will be adjusted according to a 4-year appraisal period (Kasikorn Research Center, 2017). The central appraisal prices are categorized into 4 types base on the nature of their usage: 1) agriculture 2) land and buildings which are agriculture and residence 3) commercial and 4) the wilderness or underdeveloped or abandoned (Department of Local Administration, 2019)

Muang District, Songkhla Province established all types of LGOs such as provincial administrative organization, city municipality, town municipalities, sub-district municipalities and sub-district administrative organizations. In the sectors of municipalities and sub-district administrative organizations, there are 6 offices: Songkhla Municipality (city municipality), Khaoroopchang Municipality (town municipality), Pawong Subdistrict Municipality, Kohtaew Sub-district Municipality, Kohyor Sub-district Administrative Organization, and Thungwang Sub-district Administrative Organization. Each office area has different environmental characteristics: urban, semi-urban, semi-rural and rural communities, that indicates various types and scales of tax bases of the land and building tax. These area conditions truly affected the organizations' revenue generation from taxation which led to different budgeting allotments to provide public services. The effects include the staff's readiness for Land and Building tax collection and different taxation outputs due to the potentiality of each area.

The revenue from the taxation by LGOs in Muang District, Songkhla Province, in Fiscal Year 2019 (Table 1) shows that the amount of tax collected related to the area size and the number of tax payers in each area. However, all LGOs, whether in big towns or remote areas, were affected by the Land and Building tax in the same direction which was a reduction in revenue. The reduction was approximately 15 percent from the existing revenue (Real Estate Information Center, 2020). So, when LGOs prepared for the new Land and Building taxation, they understood they would experience a reduction of revenue.

Table 1 Revenue from tax collection of LGOs in Muang District, Songkhla Province, fiscal year 2019

(unit : baht)

Type of local tax / LGOs	house and land tax	local maintenance tax	signboard tax	total
Songkhla Municipality	35,793,234	233,420	3,242,688	**39,269,343**
Khaoroopchang Municipality	44,552,531	80,488	2,422,607	**47,055,627**
Pawong Subdistrict Municipality	14,267,668	142,010	1,930,507	**16,340,185**
Kohtaew Subdistrict Municipality	479,652	62,833	83,298	**625,783**
Kohyor Subdistrict Administrative Organization	838,211	23,362	149,523	**1,011,097**
Thungwang Subdistrict Administrative Organization	901,300	86,572	115,336	**1,103,209**

source: arranged by researcher

Those factors discussed above cause this research aiming to study "The readiness for Land and Building Tax collection of Local Government Organizations in Muang District, Songkhla Province". The results will contribute to the readiness guidelines for LGOs' Land and Building Tax collection to develop the revenue of LGOs to be clear budget that could be allocated for public services in their own areas.

2. Research Objectives

(1) to analyze the general conditions of readiness for Land and Building Tax collection of Local Government Organizations in Muang District, Songkhla Province.

(2) to study the guidelines of readiness for Land and Building tax collection of Local Government Organizations in Muang District, Songkhla Province.

3. Methodology

3.1 Key Informants

The researcher determined the key informants in this study from Creswell's Criteria (2014) specifying the primary interviewee size to be between 5 and 25. Then, the researcher selected 14 purposive sampling contributors who were interviewed until reaching the saturated data. The main informants were from 6 LGOs in the research areas of case studies. They were classified into 2 groups:

1) treasury management group, namely the head officers of local government organizations and/or the directors of the department of treasury or the heads of the department of treasury or executives in other relevant positions, who have experience in finance management and could propose guidelines for the adjustment of 1-2 people in each department and 2) revenue collection officers, namely revenue development officers and/or revenue collection officers or tax map officers in other relevant positions, who are experienced in surveying, evaluating and collecting taxes for 1-2 people of each department. All of which are relevant from management to operations.

3.2 Instrument

The instrument used in this research was a semi-structured interview that was used to collect information from the key informants. Based on the theoretical concepts, law, and related research to create tools, the semi-structured interview was an open-ended questions to collect information, comments and suggestions, concerning a) the internal environment of the agencies in readiness for collecting the land and building tax as follows in regards to: the knowledge and understanding of the officers, work support by local administrators, budgeting, technology system or tax database, and survey equipment; b) the external environment of the agencies as follows: the clarity of the government policy on taxation, relevant regulations and laws, support or assistance, knowledge and understanding of the people, and public cooperation, c) the guidelines for readiness for Land and Building tax collection in concerns to: knowledge and understanding of policy, law and the government officials' work duties and performance, the integrity of the database, operating budget, survey and tax payment service, support or assistance, and public relations and creating understanding with tax payers.

3.3 Instrument Quality Inspection

The firstly constructed semi-structured interview was presented to 3 experts to consider the language, content and suitability of the questions so that there are clear and easy be comprehended by the main informants. They have extensive expertise in local finance management, organization management, and local governance. Then, the scores obtained from the experts were used to find the index of item objective congruence (IOC) by selecting the questions with a consistency index of 0.50 or more (Phongwichai, 2001). The questions had a conformity index value greater than 0.50 and were revised as the experts suggested before using for data collection.

3.4 Analysis of Results

The collected data from the in-depth interviews were analyzed by using the content analysis method which involves grouping similar information and drawing conclusions according to the issues studied.

4. Research Results

4.1 General conditions of readiness for Land and Building taxation

4.1.1 The internal environment of the agencies in regards to their readiness for collecting the Land and Building tax was classified into 5 significant issues as follows:

(1) The knowledge and understanding of the officers showed that LGOs focused on employees attending training on how to calculate the tax correctly. Several experts were asked to prevent misinterpretations of the law, procedures and methods as the officers might make inaccurate tax calculations. LGOs followed the main operation plan aiming to accomplish the work within the specified framework while officers' comprehension of the Land and Building tax was insufficient because of the limited training periods. Moreover, other related laws that were continuously released. The centralized departments concerning this taxation were not aware of the reality of each area. Consequently, the later released laws were ambiguous, unclear and inefficient for the officers. However, various on-and-off-line-advertisements of the new method of Land and Building taxation were widely presented to locals as their preparatory step.

> *"...In view of the officials' responsibility, they specially paid attention to this tax. The staff really searched for the information and willingly answered people's questions. They put the new taxation information on the official website, vinyl banners, and announcements in the villages, including the information given by the village Heads through village assembly. The LGOs administrators also organized training by asking lecturers from the Department in BKK…"* (Revenue collection officer of LGO A, personal communication, February 26, 2020)

(2) Work support by local administrators showed that intensive trainings and practice in simulations of new taxation was done using real data provided by the Treasury Department. This training project assured that the employees do their job correctly when the taxation period arrived. On the other hand, training sessions were limited due to the high cost of training. The diminished frequency of training resulted in administrators not fully understand the Land and Building tax. They did not realize the complexity of this new taxation because the officers were not experienced enough through the training. Nevertheless, the management

administrators really urged the public relation officers to create the official website publicizing various key information of the new way of collecting land and building tax to inform the locals before the actual tax collection.

> *"...Administrators were not very supportive. Before this, I hadn't been to a single training session. The Administrators did not support the budget on the taxation trainings that the lack of knowledge could affect to people…"* (Revenue collection officer of LGO B, personal communication, February 28, 2020)

(3) Budgeting revealed that money was allocated to area survey work, public relations section and training to enhance knowledge and information of Land and Building taxation to target groups: sub-district headmen, village headmen and representatives of the public sector. On the other hand, the budget was not sufficient as the operation budget had not been planned clearly enough because not enough agencies could be contracted to complete the land and building tax survey. The solution to the problem was that the staff of the Treasury Division and the Technical Division had to perform the relevant tasks. Consequently, the work outputs were delayed because those officers had their own tasks to finish in the same period of time.

> *"...LGOs had set a budget of preparation for readiness to survey the areas. The LGO spent its own revenue on this budget for 2020…"* (The director of the department of treasury of LGO C, personal communication, February 20, 2020)

(4) The technology system or tax database showed that LGOs' information system using both the database of the Land Department related to all property registration and some data collected from the field. The Land Department used Microsoft Excel programs including the L-Tax 3000 to collect database. Website search engines and GIS Google Map were included for obtaining information required by the Land and Building law. Miscalculations were done because many of the programmers who wrote the various programs for collecting taxes had unclear understanding of Land and Building tax. When Google Map was used to help the officers have more actual information of real areas instead of using only the assessment database from the Treasury Department, problems occurred according to instability or lag of website due to many concurrent users.

> *"...The tax payers' database is the Department's database which both are the related systems. They are all property registration information. The local officials can use the Line@ system to access the Department's database..."* (Revenue collection officer of LGO B, personal communication, February 28, 2020)

(5) Survey equipment used for land and building taxation were basic tools such as various types of tape measures, cameras, laser markers. Some agencies used software applications for land surveying while the areas that could be inspected by the officers themselves were agricultural and not very wide. However, the amount of survey equipment was insufficient and the equipment features were not modern enough. Memory units were unsuitable for storing tax databases. When the staff received the devices with new technology, they could not fully utilize those advancements to produce a completed database. The lack of up-to-date technology to assist officials in collecting taxes caused database collection delays.

> *"...Officials usually use general tape measure to assess the width, length and floor counting, and then they calculate the collected information according to the formula of calculation with MS Excel program, deducting depreciation, deductions, etc..."* (Revenue collection officer of LGO D, personal communication, February 21, 2020)

4.1.2 The external environment of the agencies in regards to their readiness for collecting the Land and Building tax was classified into 5 significant issues as follows:

(1) The clarity of the government policy on taxation showed that the state policy of the land and building taxation was clear. The governmental sectors including the Department of Local Administration, the Treasury Department, the Land Department, and the Fiscal Policy Office tried to expedite the ministerial regulations and related laws to speed up the assessment all regions throughout Thailand. The government assigned the holistic policy while the regulations and laws caused problems when being applied to the details of actual areas. In addition, the government should have created public relations before the land and building taxation was announced, including the classification of the tax types that must be paid.

> *"...work methods of lawmakers and officials to collect information in real areas are totally different. The first group only looks at the problems in terms of bird's eye view, but in the reality of the areas, the officers face more than that. As a result, it turns out that this new law has many constraints, cannot go along well with the area reality..."* (Revenue collection officer of LGO A, personal communication, February 26, 2020)

(2) Relevant regulations and laws revealed that the production of the secondary legislation and various ministerial regulations applying to the current situations and to the land and building tax collection were appropriate.

In the meantime, the issuance of land and building tax provisions were unclear, inconsistent, and changing constantly while the accompanying laws were not yet announced. After agencies had completed work procedures, a new law was released. They had to go back and correct the previously completed work in order to be complaint to the latest laws. It was definitely a waste of time.

> *"...The related laws have been continually publicized and it seems the promulgation of related laws has no end. This obstructs the working and the services to people. When work is done, a new law comes out. The officials have to correct the work and rework. This causes so much work in progress…"* (Revenue collection officer of LGO F, personal communication, February 27, 2020)

(3) Support or assistance from the Central and Regional Departments showed that Songkhla Province was provided chances and support for Land and Building taxation training. The sessions were scheduled for the officials whose work related with the tax collection work. The government monitored this work continuously. The Provincial Land Office provided the latest information changes, particularly the transfer of land ownership. The Treasury Department provided the information concerning land appraisal prices. On the other hand, Central Government did not provide the agencies completed relevant details of this taxation work especially up-to-date information. Moreover, the period of time to update the database was very limited. These constraints caused officials to use the previous year's database to calculate the tax, instead of using the current database.

> *"...LGOs are responsible to the authorities of Local Province. So, this office has set up training on land and building tax for officials in Songkhla. Training are also organized by various official or non-official agencies. The central government is monitoring this work ..."* (The director of the department of treasury of LGO B, personal communication, February 28, 2020)

(4) Knowledge and understanding of the people revealed that the officers willingly explained this new tax collection to people who came to LGOs. The agencies established several projects to publicize the new taxation to create good understanding with local people. Public relation activities completed were brochures, printed announcements and meetings between communities with local and community leaders. As the tax act was still unclear and made officials feel uncertain, the process of explaining or giving information of new tax collection could not build clear understanding of new taxation to locals especially to the elderly and the people living in semi-rural/rural areas.

> *"...People started to understand the new tax law because they attended training sessions, also watched news and began to accept the changes. But some still didn't understand the new taxation…"* (Revenue collection officer of LGO C, personal communication, February 20, 2020)

(5) Public cooperation revealed that publicity was done through vinyl banners, radio and Facebook/Line campaigns directly to people that would make them well cooperate. Good cooperation led to better taking care of the one's benefits or the community's benefits. Due to the newly released law, the officers required a new survey. It caused people to not to fully cooperate as they did not understand and disagreed with the Land and Building tax collection.

> *"...Most people are willing to cooperate based on their comprehension of the right and duty of tax payers and the penalty of not paying tax. LGOs have provided the new tax knowledge and made people understand the benefits for tax payers; therefore, people give quite good responses…"* (Revenue collection officer of LGO D, personal communication, February 21, 2020)

4.2 Guidelines of readiness for Land and Building tax collection

4.2.1 Knowledge and understanding of policy, law and the government officials' work duties and performance showed that LGOs should set up consecutive training sessions providing knowledge and understanding of the policies and the Land and Building law as some related laws were constantly changed. The officials could update their work information to the present regulations and related laws through the trainings that gave them chances to share the knowledge and exchange their experiences with work problems and solutions. The current knowledge would enable the officials to have efficacy operation plans. Besides, consecutive trainings were morally supportive for the officials to make them confident that they worked together in the same direction. Using Line application as a main group or various small groups occurred after the training sessions IT was another way of sharing the latest law information, asking for and giving solutions.

> *"...Giving permission to officers to continually attend trainings will help them gain more and current tax information leading to do an operation planning…"* (The director of the department of treasury of LGO E, personal communication, February 26, 2020)

4.2.2 The integrity of the database revealed that LGOs should use Microsoft Excel to calculate land and building taxes and be ready to strengthen the software using that could keep up with the constant database changes to be able to deal with questions from local people about land and building tax.

"...Officers sent a notification to the taxpayers to check and assess whether the information was correct or not according to the tax payment conditions. Tax payers who own the property have to know the exact information and have to confirm it. After checking and correcting the feedback information, officers will calculate the tax. Then the officers will present the renewed tax payment invoice which is the tax price to be paid..." (Revenue collection officer of LGO D, personal communication, February 21, 2020)

4.2.3 Operating budget showed that various operations on Land and Building taxes spent a considerable amount of their operating budget on system improvements, skilled technology personnel, training for officials from different work departments dealing with the land and building tax collection, and projects for promoting these law concepts and operation to various target groups. In fact, almost all LGO departments really needed efficient support from Technology Department that should be set up in each LGO because they lacked capable technology staff. Fully budget support to help them work through this rough period should have been done by department executives. Additionally, budget allocation for training and projects should have been initiated before this law was enacted.

"...Officers do cash advance under the frame of survey budget. Usually, they go to the assigned areas to compare the reality with their information from the database. Besides, new information comes every day. They also work with the tax map officers to receive true and clear information of the areas such as the intrusion into the river..." (Revenue collection officer of LGO D, personal communication, February 21, 2020)

4.2.4 Survey and tax payment service showed that the survey staff did the daily survey to send the data to the tax payment sectors. The data for the tax payment sectors had to be regularly updated because they were received new data daily which conflicted with pervious saved data. The tax payment sectors provided 2 service channels for tax payers: pay directly at the LGO tax payment service office or transfer payment directly to the LGO's official bank accounts.

"...The survey takes about a week. Wherever you go to, any village, any zone, you just look on the map so that it won't be messed up. For the tax payment service, taxpayers can pay directly by themselves or do money transactions to the banks that LGO assigned ..." (Revenue collection officer of LGO A, personal communication, February 26, 2020)

4.2.5 Support or assistance from the central and regional authorities showed that their present assistance is training. The central offices provided help whenever LGOs had any problems by providing them the data of the new taxation. When some LGOs could not make good decisions on taxation work, they consulted the authorities who were expertise on specific cases on the Line group. The central offices periodically inquired the progress of the agencies' operations.

> *"...Local Songkhla Province has a land and building tax Line group. LGO officials can share their problems and share solutions. The Treasury Department also has Line@ giving an opportunity to browse various updated information, including improvement of the L-Tax program. In the aspect of public relation, LGOs also have their own websites for announcements such as Facebook and Line, not only to provide tax announcements but also to update the tax information...."* (The director of the department of treasury of LGO B, personal communication, February 28, 2020)

4.2.6 Public relations and creating understanding with tax payers revealed that LGOs publicized the new taxation of Land and Building Law through mobile announcement vehicles, signs, brochures and notifying messages via Facebook, Line, and the official websites. Moreover, official letters were sent to the village chiefs or village heads to publicize to people in the communities about the new taxation. In addition, a project providing knowledge and understanding of the new tax law to local leaders or entrepreneurs was established.

> *"...LGOs must explain clearly to people who don't know about this new law. In addition, a training session should be at least organized for target people such as entrepreneurs, business groups, not for general locals..."* (Revenue collection officer of LGO F, personal communication, February 27, 2020)

5. Discussion

5.1 General conditions of readiness for Land and Building taxation

The general conditions of readiness for land and building taxation of LGOs in Muang District, Songkhla Province revealed that the internal environment of LGOs had the preparatory steps for both revenue collection staff, or revenue development and tax mapping officers to be involved in the operation. The administrators encouraged them to attend trainings held by the government and private sectors at various organizations. The expenses of training were supported by the budget allocated for this purpose. However, it was very unlikely, after attending one training session, that the operation staff could understand whole concepts and work procedures clearly related to the unfamiliarly new and complex

Land and Building Tax Law. In the meantime, the training budget was so limited. It was not sufficient for personnel to attend several trainings on different concepts. Therefore, using social media was essential to gain more knowledge and current information. This corresponded to Thesavanich, Lokathakorn, Srisaowalak, Thongsopin, Sajjanon, and Permpoonwiwat (2008) who found that many out-of-date administration regulations were the weaknesses of the sub-district and municipal organizations. Regulation were ignored in the field for sake of optimization. The shortage of budget was another weakness that led to limited project implementations, insufficient and out of work equipment, dilapidated workplaces, and inadequate human resource development.

Besides, the database of land and building tax needed to be improved that so that LGOs could expedite the survey process. The size and area of land and building were the core information for taxation according to the new Land and Building Law whereas the previous building and land tax was collected based on the revenue generated by the utilization of buildings and structures. Additionally, the local maintenance tax was the sum of land based on the estimated price which is an improper work concept at present, and inconsistent with the current conditions. Thus, all databases before this new law except the data of tax payers were useless. This corresponded to Rosenbloom et al. (2015) stating that a building tax was a type of property tax i.e., the primary source of LGO revenue. It was likely that LGOs would expand the tax base to other types of taxes like Trade tax in order to generate more local revenue in the future. Besides, Permpoonwiwat (2009) who studied Land Tax Policy confirmed that the House and Land Tax Act in 1932 and the Local Maintenance Tax Act in 1965 were enforced for an extensive period of time. Therefore, several provisions were unsuitable for the present situations. Consequently, many key problems with Thai property taxation or land ownership unavoidably occurred particularly with the tax base and tax rates.

Moreover, the large LGOs such as city municipalities and town had much more readiness than the smaller LGOs such as sub-district municipalities and sub-district administrative organizations. The larger organizations certainly had more manpower to do the survey work and also had the database system using Microsoft Excel and L-Tax 3000 program to keep the existing information. Boonreang (2015) supported that there were different readiness levels for taxation of land and buildings between the groups of sub-district municipalities and sub-district administrative organizations; between the groups of sub-district municipalities and town municipalities; and between the groups of sub-district municipalities and city municipalities. Nevertheless, all the large and smaller LGOs were in the same conditions of not having full readiness according to the problems of preparation time and ambiguity of the law. The period of preparation for operating new tax collection was limited as it was very close to the starting time of tax payment. The

ambiguity of law and regulations that were continuously announced caused the officers to understand or interpret in different ways.

The external environment of LGOs was directly concerned with the government's policy. The government announced the new taxation law that was truly in accordance with the current situations. This law uses the principle of progress as the basis of preparation for tax base which focuses on the revenue base of tax payers. Tax payers who have more assets pay more tax than individuals who have less property. The determination of land and building types and the appraisal prices still had limitations because they were not determined from the reality of the areas. Area differed largely from each other. Conversely, the announcements of standard forms of land and building types and middle prices were enforced to compare with the actual conditions in the areas. This issue corresponded to Pattamasiriwat (2016) who mentioned Fiscal Decentralization Theory. The local tax principle meant that LGOs had the power to collect taxes, fees and ordinances. The local tax base covered immobile goods like Land and Building tax. Tariffs may vary according to areas and to the benefit principles concept that meant the tax payers/fee payers receiving benefits from local public services. Tariff must consider both the Ability to Pay Principle and the Polluter Pay Principle. Browning and Browning (1983) said that revenue tax was a tax on people’s revenue. This tax type was the main earning and the taxation was widely accepted, but the tax payment capability of locals was a significant step of tax collection.

People in the LGOs’ areas were confused with the changes of new tax collection due to the lack of knowledge. The new taxation absolutely remodeled the old concepts of tax payment. Previously, tax collection did not cover homeowners, but this new law included them to be tax payers. Their assets i.e., lands and buildings must be assessed by the rules and regulations of new taxation. The survey officials had to explore the areas to gain current information which relied on tax payers cooperating with the officials. Less cooperation occurred subsequent to the lack of knowledge and comprehension because both new and old taxpayers were afraid of paying more tax resulted from the survey.

So, one of the roles of LGOs and officers was to publicize all kinds of informative medias focusing on main work procedures of new taxation to communicate and make clear and good understanding among local tax payers. Krueathep (2018) supported that a feature of good local tax was an ease of understanding. A good local tax system should not lead to work inconvenience or arguments caused by different interpretations as well as discretion of tax types and/or tax rates. If there were multiple tariffs, wide varieties of calculation bases, many exceptions or reductions, and discretion in interpretation, these would definitely create unnecessary hassles for tax payers.

5.2 Guidelines of readiness for Land and Building tax collection

The readiness guidelines of collecting land and building tax of LGOs in Muang District, Songkhla Province showed that relevant officials still needed to constantly enhance their core knowledge and detail comprehension of Land and Building taxation by attending several training sessions, accessing the current information provided by central departments or by neighboring LGOs and provinces including information on social media. These were the essential channels for officials to contact experts directly, and also to be exposed to various case studies in other LGOs. These communication means were opportunities to share and exchange their experiences with work problems and efficacy solutions. Raibsontier and Wattatham (2019) found that Khao Rup Chang Municipality had done the preparation for land and building taxation by 1) organizing training for staff, 2) organizing projects provided important information about Land and Building taxation to locals to create correct understanding between the officials and tax payers, 3) producing printed medias containing key information on Land and Building taxation and distributing them to the public, 4) using the announcement mobile cars to publicize the land and building taxation, especially in Khaoroopchang municipality area, and 5) Khaoroopchang municipality should gain more revenue from other sources.

The officers needed to constantly perform their duties as best as they could find the right answers for current work although the law in terms of principles and regulations was still ambiguous for field and office operations. In the limited time of preparation, the officers started the survey work to obtain the present data to suit the system of new tax calculation and to build the up-to-date databases. In the meantime, new taxation comprehension and good understanding was created through media and meetings with local leaders and people in perspective areas. All the work was insufficiently supported because of budget constraints. Some activities were unable to be forecast such as multiple training sessions and, modern survey equipment. Consequently, the budget was inappropriately planned for them. The solutions coping with the readiness for the land and building taxation, of course, were that budget planning had to focus on the support of several times of trainings for each, more survey tools with new technology, on/off line media expenses, and meetings with locals. Thesavanich et al (2008) found that the creation of clear taxation comprehension and early good understanding among local tax payers was necessary. The paid taxes should be clarified how the locals had community development sometime in return. Better public services and various types of community convenience established to the areas would no longer be the burden to the public. Bangtamai, Lapchit, and Damrongunavuth (2017) also confirmed that the municipality should improve the procedural processes to agree with the current work conditions. The systems of tax map data and the property registration should be implemented as tools for operations of work readiness.

6. Conclusion

From the study on the readiness for collecting the Land and Building tax of LGOs in Muang District, Songkhla Province, it was found that there were no differences among LGOs' preparation process for readiness that local authorities at all levels had set up to cope with the changes in tax collection. They acutely aware of this new taxation as no LGOs had experienced the tax calculating methods based on real and current database. Consequently, budgeting was carefully designed into various aspects such as expenses for organizing or attending training, equipment with up-to-date technology for survey work, public relations work, etc. On the other hand, the readiness achievement levels of the preparation process among LGOs in Muang District, Songkhla Province, were obviously different. It is widely accepted that budget really plays a key role on the levels of goals that are achievable. Large-sized LGOs compared to small and remote ones certainly have more advantages in consideration of more revenue leading to larger budget allocation into various work aspects: more man power, more qualified personnel experienced with modern technological work systems and equipment, and a better previous database that was ready to suit the new way of tax calculation. Nevertheless, the fact is the new Land and Building taxation reduced the amount of revenue for LGOs because of the various tax exemptions for average income tax payers. Local administrators must prepare to minimize the reduction of revenue's impact on public services.

7. Suggestions

7.1 Suggestions for applying research results

(1) The results of the study showed that the availability of land and building tax collection by LGOs in Muang District, Songkhla Province still needed to prepare both the departments themselves and other related sectors for the new taxation. Therefore, the research results obtained should be used in allocation of budget planning to support the work operations of each department, for example, local meetings for tax payers, taxation manuals for people in the areas, and survey work.

(2) The results of the study disclosed that other related agencies had to play a significant role in the performance of duties by local government organizations by providing support and assistance. The information obtained from the study results are the fact from actual work performance, for example, present survey data in agreement with the criteria of the land and building law, training constraints for operation staff, and time limitation including communication channels of building law comprehension among local tax payers. This

fundamental data could be very useful for work operation planning of each related agency.

7.2 Suggestions for the next research

(1) The availability of land and building taxation by LGOs in other districts in Songkhla Province should be studied to compare the data among their agencies and/or to show the actual overall data in the province. The studies would clarify the effects of this taxation.

(2) The local tax payers' knowledge and comprehension towards the land and building taxation should be investigated to reflect the direct impacts on people and entrepreneurs. This study would cover the other part of who was involved in the new taxation i.e., the aspect of local people who were directly affected by tax in order to receive comprehensive and real data from all sectors.

References

Bangtamai, J., Lapchit, S., & Damrongunavuth, S. (2017). kānphatthanā sakkayaphāp kānčhatkep phāsī thǭngthin thētsabān tambon kham nam sǣp ‘amphœ̄ wārinchamrāp čhangwat ‘ubonrātchathānī [The Development Potential Taxation a Municipality Kamnamsab, Warinchamrab Ubon Ratchathani]. *ARU Research Journal, 4*(3), 1-8.

Boonreang, E. (2015). khwām phrǭm nai kānčhatkep phāsī thīdin læ singplūksāngkhǭng ‘ongkǭn pokkhrǭng sūan thǭngthin nai čhangwat ‘Ubon rātchathānī [The Readiness in Land and Building Tax Collection of Local Government in Ubon Ratchathani Province]. *Journal of politics and governance, 5*(1), 118-132.

Browning, E. K., & Browning, J. M. (1983). *Public Finance and the Price System.* New York: Macmillan.

Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Thousand Oaks. California: Sage.

Department of Local Administration. (2019). *sāra nā rū kīeokap phāsī thīdin læ singplūksāng* [Knowledge About Land and Building Tax]. Retrieved December 6, 2019, from http://www.dla.go.th/work/media1.pdf

Determining Plans and Process of Decentralization to Local Government Organization Act B.E. 2542. (1999, 17 November). Rātchakitčhānubēksā [Government Gazette]. Vol. 116, Section 114 A, 1-21.

Kasikorn Research Center. (2017). phāsī . . . . rūang klai tūa thī mai khūan mǭng khām [Tax....an Imminent Matter That Should Not Be Overlooked]. Retrieved December 6, 2019, from https://www.kasikornbank.com/th/business/sme/KSMEKnowledge/article/KSMEAnalysis/Documents/Tax_Relevant -tolife.pdf

Krueathep, W. (2018). *kǣnsāra kānkhlang thǭngthin Thai* [Essence of local finance in Thailand]. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Pattamasiriwat, D. (2016). *kānkhlang thǭngthin: kān khayāi thān rāidai læ māttrakān lot khwāmlūamlam* [Local Finance: Revenue Base Expansion and Inequality Reduction Measures]. Bangkok: Sun Packaging.

Permpoonwiwat, C. K. (2009). *khrōngkān sưksā nayōbāi phāsī thīdin. rāingān wičhai sanœ̄ tǭ̄ sūn prasān kānsưksā nayōbāi thīdin* [Land Tax Policy. Research report Presented to the Center for Land Policy Study Coordination]. Bangkok: Research Fund Office.

Raibsontier, M., & Wattatham, S. (2019). kāntē rī yom phrǭm khǭng thētsabān mūang khao rūp chāng nai chūang wēlā plīan phān kānčhatkep phāsī thǭngthin [The Preparation of Khaoroopchang Municipality During the Transition to Local Taxation]. In The 2nd National Conference on

Humanities and Social Sciences: Humanities and Social Sciences, Social innovation. (pp. 727-736). Songkhla: Songkhla Rajabhat University.

Real Estate Information Center. (2020). *rīt phāsī thīdin hot hā mūrnlān brēk khrōngkān mai rap lūaktang ʻō̤ bō̤ čhō̤* [Shrinking the Land Tax by 50 Billion, Breaking New Projects for the Election of PAO] Retrieved May 6, 2022, from https://www.reic.or.th/News/RealEstate/442675

Rosenbloom, D. H., Kravchuk, R. S., & Clerkin, R. M. (2015). *Public Administration: Understanding Management, Politics, and Law in the Public Sector*. Singapore: McGraw-Hill Education.

Thesavanich, J., Lokathakorn, S., Srisaowalak, O., Thongsopin, R., Sajjanon, S., & Permpoonwiwat, C. K. (2008). *khrōngkān pramœ̄n kānčhatkep phāsī thīdin læ singplūksāng rūpbœ̄p mai læ phonkrathop tō̤ kānchai thīdin* [Project for Assessing New Forms of Land and Building Taxation and Impact on Land Use]. Bangkok: Research Fund Office.

The Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2540. (1997, 11 October). *Rātchakitčhānubēksā* [Government Gazette]. Vol. 114, Section 55 A, 1-99.

The Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560. (2017, 6 April). *Rātchakitčhānubēksā* [Government Gazette]. Vol. 134, Section 40 A, 1-90.

Waranyuwattana, S. (2008). *kānbo̤rihān kānkhlang khō̤ng ʻongkō̤n pokkhrō̤ng sūan thō̤ngthin* [Fiscal Administration of Local Government Organizations]. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.

Wongwattanapong, K. (2018). *kānkhlang sāthārana: thritsadī læ kānprayukchai* [Public Finance: Theory and Practice]. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2566): 247-268

การออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลาง

ปีดิเทพ อยู่ยืนยง[1]

วันที่รับบทความ: 8 กันยายน 2565
วันที่แก้ไขครั้งล่าสุด: 28 พฤศจิกายน 2565
วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 6 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

การกำกับตนเองในแต่ละชนิดกีฬาสากลได้ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อส่งเสริมความถูกต้องชอบธรรม การแข่งขันที่เป็นธรรมและประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจสังคม ด้วยประการฉะนี้เป้าหมายในการบริหารปกครองกีฬาในแต่ละชนิดกีฬาจึงมักส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของผู้คนในแวดวงกีฬาและเสริมสร้างการปฏิบัติที่เป็นธรรมในสังคมกีฬาสากลและต่อสาธารณชนในการเสริมสร้างมาตรฐานในกีฬาสากลภายใต้การบริหารปกครองตนเองของในแต่ละชนิดกีฬา มาตรฐานดังกล่าวอาจถือเป็นเกณฑ์ที่ถูกสร้างและกำกับดูแลภายใต้การกำกับดูแลกันเองของผู้แทนที่เป็นทั้งกลุ่มหรือบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในแต่ละชนิดกีฬา และมาตรฐานดังกล่าวต้องไม่ส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพียงกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดมาผูกขาดกีฬาสากลอย่างไม่เหมาะสม อันนำไปสู่การปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมหรือก่อให้เกิดปฏิบัติที่มิชอบหรือไม่สมควรในทำนองที่เป็นการผูกขาดอำนาจไว้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพียงกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเท่านั้น การออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางย่อมเป็นหนทางหนึ่งที่นำมาใช้สร้างนโยบายกีฬา วิธีการนี้ย่อมนำไปการรับรู้ความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้มีส่วนร่วมกับกีฬาสากลอันนำไปสู่การกำหนดนโยบายและกระบวนการต่างๆ อย่างเหมาะสม วิธีการนี้สามารถกลายมาเป็นวิธีการสำคัญที่ช่วยทำให้การบริหารปกครองกีฬาภายใต้การดำเนินงานขององค์กรกำกับกีฬาหรือองค์กรบริหารปกครองกีฬาสามารถกำหนดนโยบายใหม่ๆ ได้ในอนาคต อย่างไรก็ดี บทความฉบับนี้โต้แย้งว่าการก่อตัวของนโยบายกีฬาในหลากหลายภาคส่วนจำต้องคำนึงถึงการกำกับดูแลตนเองและอิสระการบริหารปกครองกีฬาในแต่ละชนิดกีฬา ในฐานะที่ทั้งสองประการมีความสำคัญต่อการพัฒนากระบวนการออกแบบนโยบายกีฬาขององค์กรกำกับกีฬาสากล

คำสำคัญ การออกแบบนโยบายโดยมีผู้คนเป็นศูนย์กลาง, นโยบายกีฬา, การจัดทำนโยบาย

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200 อีเมล: pedithep.y@cmu.ac.th

Sportspeople-centred Design in Sports Policy Making

Pedithep Youyuenyong[2]

Received: 8 September 2022
Revised: 28 November 2022
Accepted: 6 December 2022

Abstract

Self-regulation in global sports started its development hand in hand with promoting integrity, fair play and socio-economic interests. In fact, the main object for governing sports should be to protect the well-being of sports participants and provide fair treatment of the general public and society in global sports. To ensure that standards of global sports contribute to self-governance in global sports, standards need to be owned and overseen by all relevant representative global sports' body themselves and should not promote a particular view of a single monopolistic group of sports stakeholders that unreasonably lead to unfair treatment and deceptive or wrongful practice by maintaining monopoly power of them. Sportspeople-centred design in sports policy making should emerge as an approach to shaping sports policies. It may be able to involve taking the perspective of participants and stakeholders in global sports being served by sports policies at all stage processes. Nevertheless, this paper argues that any formation of sports policy in different sports segments must seriously consider the potential roles of self-regulation and autonomy in sports as a couple of key mechanisms of developing the design processes of sports policies in the different spheres of sports governing segments.

Keywords Human-Centered Design, Sports Policy, Policy Making

[2] Assistant Professor, Ph.D., Faculty of Law, Chiang Mai University, Chiang Mai 50200. E-mail: pedithep.y@cmu.ac.th

1. บทนำ

การออกแบบนโยบายโดยมีผู้คนที่เกี่ยวข้องเป็นศูนย์กลาง (Human-Centered Design: HCD) เป็นแนวคิดสำคัญที่ทำให้เกิดขั้นตอนหรือกระบวนการในการค้นหาว่านโยบายอันถือเป็นแนวทางการปฏิบัติงานหรือดำเนินกิจกรรมของรัฐ หน่วยงานของรัฐ ท้องถิ่น ตลอดจนถึงองค์กรที่มีภารกิจในการดูแลรักษาประโยชน์สาธารณะ (Public Interests) จะสามารถปฏิบัติการหรือดำเนินกิจกรรมของตนเพื่อตอบสนองต่อประโยชน์ส่วนรวมของคนส่วนใหญ่ในสังคม (Hewitt, 2009) แล้วประโยชน์ส่วนรวมที่คนส่วนใหญ่ได้รับเช่นว่านี้เกิดขึ้นจากการแสวงหาทางออกร่วมกัน (Common Problem-solving Approaches) เพื่อแก้ปัญหาที่ผู้คนส่วนมากเผชิญอยู่ร่วมกันในสังคมหรือผลักดันให้เกิดกิจกรรมที่รัฐ หน่วยงานของรัฐ ท้องถิ่นหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจัดทำขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของคนส่วนมาก (Garreta-Domingo, Sloep, & Hernández-Leo, 2018) ขั้นตอนหรือกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้คนได้มีส่วนร่วมออกแบบนโยบายที่อาจส่งผลกระทบต่อตนเองในอนาคตหรืออาจนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ผู้คนในสังคมเผชิญร่วมกันอาจเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation) (Donaldson, Leggett, & Finch, 2012) สามารถบรรลุมรรคผลและประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางเอาไว้ ซึ่งขั้นตอนหรือกระบวนการเช่นว่านี้ต้องดำเนินควบคู่ไปกับการรับฟังความเห็นหรือการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนมุมมองระหว่างบรรดาผู้คนที่เกี่ยวข้องหรือผู้คนที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับปัญหาหรือผลกระทบดังกล่าว (Walton, 2016)

จากการดำเนินกิจกรรมบริหารปกครองกีฬา (Sports Administration) ขององค์กรบริหารปกครองกีฬา (Sports Entities) ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมเพื่อปกครองควบคุมบรรดาสมาชิกขององค์กรบริหารปกครองกีฬาหรือกิจกรรมกำกับดูแลมาตรฐานการจัดการแข่งขันกีฬาในแต่ละชนิดกีฬา ก็ล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยนโยบายกีฬา (Sports Policy) มาเป็นกรอบการตัดสินใจหรือแนวทางที่ใช้เป็นบรรทัดฐานในการเลือกกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อปกครองควบคุมบรรดาสมาชิกหรือกำกับดูแลมาตรฐานการแข่งขันกีฬาในแต่ละชนิดกีฬา แล้วการตัดสินใจเลือกที่จะกระทำการหรืองดเว้นกระทำเช่นว่านี้ก็อยู่ภายใต้อำนาจการตัดสินใจขององค์กรบริหารปกครองกีฬาที่จะต้องดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนส่วนรวมในวงการกีฬา ความต้องการเช่นนี้ก็เป็นประโยชน์ส่วนรวมของผู้คนส่วนใหญ่ในวงการกีฬา ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของกลุ่มใดหรือคนใดในธุรกิจอุตสาหกรรมกีฬาโดยเฉพาะ นั่นหมายความว่านโยบายกีฬาต้องไม่ก่อให้เกิดการผูกขาดอำนาจเอาไว้กับบุคคลหนึ่งบุคคลใดในวงการกีฬาหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพียง

กลุ่มหนึ่งกลุ่มใดในสังคมกีฬาอันมีลักษณะเป็นการผูกขาดอำนาจการตัดสินใจ ในทางตรงกันข้ามนโยบายกีฬาต้องเป็นเครื่องมือกำหนดแนวทางให้องค์กรบริหารปกครองกีฬาหรือบรรดาสมาชิกขององค์กรบริหารปกครองกีฬาสามารถกำหนดหรือรักษามาตรฐานการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมการแข่งขันกีฬาที่เป็นธรรม (Fair Play) และสนับสนุนความถูกต้องชอบธรรมในวงการกีฬา (Sports Integrity) โดยนโยบายเช่นนี้จำต้องระบุเงื่อนไขหรือเนื้อหาที่อิงหลักนิติธรรม (Rule of Law) ที่แนวทางหรือหลักเกณฑ์ตามนโยบายกีฬาต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายกับหลักคุณธรรม (Morality) ที่ที่แนวทางหรือหลักเกณฑ์ตามนโยบายกีฬาต้องอิงความถูกต้องชอบธรรมที่ผู้คนในวงการกีฬานับถือร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม แนวทางหรือกิจกรรมที่องค์กรบริหารปกครองกีฬาเลือกตัดสินใจกระทำการหรืองดเว้นกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด อาจไม่สามารถตอบสนองต่อประโยชน์ของผู้คนในวงการกีฬาเป็นส่วนรวมหรือไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สาธารณะต่อสังคมกีฬา ในทางตรงกันข้ามแนวทางหรือกิจกรรมตามนโยบายกีฬาอาจกลายมาเป็นช่องทางเพื่อให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดบรรลุสิ่งที่ต้องการแต่ฝ่ายเดียว แล้วการกระทำเพื่อบรรลุสิ่งที่ต้องการดังกล่าวเป็นการปฏิบัติที่ไม่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนส่วนใหญ่ในวงการกีฬาหรือกำหนดเงื่อนไขอย่างไม่เป็นธรรมอันก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อสาธารณชน รวมทั้งปฏิบัติการใช้อำนาจแทรกแซงปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่งบุคคลใดในวงการกีฬาโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร (Montpetit, 2008)

นโยบายกีฬาที่ถูกกำหนดขึ้นโดยที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับนโยบายดังกล่าวไม่ได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนหรือกระบวนการกำหนดนโยบายกีฬา นอกจากไม่อาจบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้กำหนดเอาไว้ในนโยบายกีฬา นโยบายกีฬาก็อาจกลายมาเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินกิจกรรมเพื่อการบริหารปกครองกีฬาขององค์กรบริหารปกครองกีฬา ที่มักมุ่งเน้นการปกครองควบคุมบรรดาสมาชิกอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม โดยปราศจากเงื่อนไขที่นำไปสู่ข้อขัดแย้ง (Conflicts) หรือข้อพิพาท (Disputes) เพื่อให้ผู้คนในสังคมกีฬาอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์หรืออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เช่นนี้แล้วการเปิดโอกาสให้ผู้คนในวงการกีฬาได้มีโอกาสร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการจัดทำนโยบายกีฬาขององค์กรบริหารปกครองกีฬาตลอดจนมีส่วนร่วมในการออกแบบนโยบายโดยมีผู้คนในวงการกีฬาที่เกี่ยวข้องเป็นศูนย์กลางถือเป็นหนทางที่สำคัญอันนำไปสู่การเกิดแนวปฏิบัติร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายกีฬาที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรบริหารปกครองกีฬากับบรรดาสมาชิกในฐานะที่องค์กรบริหารปกครองกีฬาจำต้องรักษาประโยชน์สาธารณะในวงการกีฬาและปกป้องประโยชน์ของบรรดาสมาชิกส่วนมากไปในคราวเดียวกัน บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอหลักการออกแบบโดยมีผู้คนที่เกี่ยวข้องเป็นศูนย์กลาง (Human-Centered Design) ในฐานะที่เป็น

วิธีการอย่างหนึ่ง (Approach) อันนำไปสู่การหยั่งรู้ความต้องการที่แท้จริงของผู้คนหมู่มาก (Unmet Needs of People) (Lofthouse & Prendeville, 2018) จนนำไปสู่การจัดทำนโยบายกีฬา (Sports Policy-Making) เพื่อประโยชน์สาธารณะด้านกีฬาและตอบสนองความต้องการของผู้คนหมู่มากในสังคมกีฬาได้อย่างแท้จริง (McGann, Wells, & Blomkamp, 2021) โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายกีฬาที่กำหนดขึ้นโดยองค์กรบริหารปกครองกีฬาซึ่งใช้อำนาจบริหารปกครองบรรดาสมาชิกหรือกำกับดูแลกิจกรรมกีฬาที่บรรดาสมาชิกดำเนินการ เพื่อให้จัดกิจกรรมเพื่อบริหารปกครองกีฬาและอำนวยประโยชน์ของบรรดาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาให้ได้อย่างครอบคลุมความต้องการของบรรดาสมาชิกหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ และการจัดบริการบรรดาสมาชิกหมู่มากให้มีมาตรฐานเป็นไปในแนวทางเดียวกัน (Ratten, 2019) อีกทั้งบทความฉบับนี้ยังนำเสนอว่าการที่แต่ละองค์กรบริหารปกครองกีฬามีเขตอำนาจรับผิดชอบในการกำกับดูแลบรรดาสมาชิกเป็นของตนเอง ย่อมส่งผลให้องค์กรบริหารปกครองกีฬามีอิสระในการบริหารปกครองกีฬาบรรดาสมาชิกในแต่ละชนิดกีฬา ทั้งยังอาจส่งผลให้องค์กรบริหารปกครองกีฬามีความเป็นอิสระในการตัดสินใจกำหนดนโยบายของตนโดยอาจละเลยที่จะรับฟังเสียงหรือเพิกเฉยที่จะรับฟังความเห็นของบรรดาสมาชิกส่วนมาก คำถามสำคัญซึ่งอาจเกิดขึ้นเสมอก็คือในเมื่อองค์กรบริหารปกครองกีฬามีอิสระในการบริหารปกครองกีฬาบรรดาสมาชิกในชนิดกีฬาของตนแล้ว เช่นนั้นองค์กรบริหารปกครองกีฬาสามารถกำหนดนโยบายกีฬาที่มีผลกระทบต่อบรรดาผู้คนในวงการกีฬาโดยไม่รับฟังความเห็นของผู้คนในวงการกีฬาได้หรือไม่ หรือการออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางอาจกลายเป็นหนทางหนึ่งเพื่อรักษาประโยชน์ผู้คนในวงการกีฬาและส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงออกของผู้คนในวงการกีฬา

2. นโยบายกีฬา

นโยบายกีฬามักเกิดขึ้นมาจากการตัดสินในของกลุ่มอิทธิพล (Pressure Groups) หรือกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group) ในวงการกีฬากำหนดแนวทาง ตัดสินใจที่จะกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ในทำนองที่ก่อมุ่งให้เกิดความเป็นธรรม (Fairness) ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (Accountability) และความโปร่งใสตรวจสอบได้ Transparency) ซึ่งผู้คนในวงการกีฬามีค่านิยม (Sports Value) ร่วมกันว่าความประพฤติเช่นใดที่ถูกผิดทางศีลธรรมหรือความประพฤติเช่นใดเป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมที่พึงยอมรับนับถือในสังคมกีฬา (Parent & Hoye, 2018) การตัดสินใจเลือกที่จะกระทำการหรืองดเว้นกระทำการบางอย่างเช่นว่านี้ย่อมอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับการปกครองขององค์กรบริหารปกครองกีฬาหรือ

เป็นการใช้อำนาจเหนือบรรดาสมาชิกซึ่งเป็นอำนาจขององค์กรบริหารปกครองกีฬาในการปกครองบรรดาสมาชิก การใช้อำนาจเหนือบรรดาสมาชิกเช่นนี้ก็ย่อมส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยในลักษณะที่เกิดสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อความเป็นอยู่ที่ดีและความเป็นอยู่อย่างสมานฉันท์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาที่อยู่ร่วมกันในสังคมกีฬาในลักษณะที่สามารถดำเนินกิจกรรมหรือประกอบอาชีพด้านกีฬาด้วยความปลอดภัยหรือดำเนินกิจกรรมกีฬาอย่างปกติสุข อีกทั้งการใช้อำนาจเหนือบรรดาสมาชิกเช่นนี้ก็ยังสนับสนุนมาตรฐานทางจริยธรรมหรือจรรยาบรรณซึ่งยอมรับนับถือในวงการกีฬา ไม่ว่าจะโดยความยอมรับนับถือกฎกติกาในการแข่งขันกีฬา (Lex Ludica) หรือยอมรับนับถือกฎระเบียบที่ออกโดยองค์กรบริหารปกครองกีฬามากำหนดกิจกรรมเพื่อการบริหารปกครองบรรดาสมาชิก (Lex Sportiva) โดยการบังคับใช้ผ่านสถาบันทางบริหารปกครองกีฬาที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎระเบียบเช่นว่านี้ นโยบายกีฬาอาจกำหนดแนวทางส่งเสริมการใช้กำลังทางกายภาพ (Physical Act) ขององค์กรบริหารปกครองกีฬาหรือบรรดาสมาชิกสำหรับดำเนินกิจกรรมที่ตอบสนองต่อประโยชน์ของคนส่วนมากในวงการกีฬาหรืออาจกำหนดแนวปฏิบัติเพื่อการบริหารปกครองบรรดาสมาชิก เช่น แนวทางการใช้อำนาจสร้างนิติกรรมเพื่อการบริหารปกครองบรรดาสมาชิก (Juristic Act) (เช่น การออกกฎอย่างหนึ่งอย่างใดมาบังคับบรรดาสมาชิกเป็นการทั่วไป (Rules) หรือการออกคำสั่ง (Decisions) มาปกครองควบคุมสมาชิกหรือกลุ่มสมาชิกเฉพาะเรื่องเฉพาะราย) รวมทั้งปฏิบัติการเพื่อกำกับดูแลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬา (Real Act) (เช่น การสุ่มตรวจสารต้องห้ามในนักกีฬาทั้งในช่วงการแข่งขันและนอกการแข่งขัน) อีกทั้งนโยบายกีฬาอาจถูกกำหนดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาทางเทคนิคบางประการ ซึ่งปัญหาทางเทคนิคอาจไม่ใช่เรื่องของศีลธรรมจรรยาหรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับนับถือกันเป็นการทั่วไป แต่เป็นเรื่องเหตุผลทางเทคนิค (Technical Reasons) ในวงการกีฬาโดยแท้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบหรือเกิดข้อขัดแย้งระหว่างบรรดาสมาชิกด้วยกัน แล้วเหตุผลทางเทคนิคเช่นว่านี้อาจส่งเสริมสนับสนุนเหตุผลด้านความถูกต้องชอบธรรมที่ยอมรับนับถือกันเฉพาะในวงการกีฬา

การศึกษาทบทวนบทบาทขององค์กรบริหารปกครองกีฬาในการตัดสินใจกำหนดนโยบายของตน ย่อมเป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่การทำความเข้าใจการออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลาง จึงต้องศึกษาทบทวนว่านโยบายกีฬาคืออะไร แล้วมีความสัมพันธ์กับการบริหารปกครองกีฬาอย่างเป็นอิสระขององค์กรบริหารปกครองกีฬาอย่างไร

นโยบายกีฬา (Sport Policy) ได้แก่ แนวทางการตัดสินใจขององค์กร (อาจเป็นองค์กรของรัฐในรูปแบบนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนที่จัดทำบริการสาธารณะด้านกีฬา เช่น การกีฬา (Sport Authorities) หรือองค์กรเอกชนในรูปแบบนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนที่มีภารกิจปกครองควบคุมกีฬา เช่น สมาคมกีฬา (Sport Associations)) ที่เกี่ยวข้องกับกีฬาที่จะเลือกตัดสินใจกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ในลักษณะที่เป็นการกำหนดทิศทาง (Direction) การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวข้องกับกีฬา ไม่ว่ากิจกรรมดังกล่าวจะเป็นกิจกรรมเพื่อการบริหารปกครองกีฬาหรือกิจกรรมเพื่อกระทำทางกายภาพอื่นๆ อาทิ นโยบายต่อต้านการใช้สารต้องห้ามทางกีฬา (Anti-Doping Policy) อาจกำหนดแนวทางการตรวจสารต้องห้ามในนักกีฬาทั้งในช่วงการแข่งขันและนอกการแข่งขัน ซึ่งการตรวจสารต้องห้ามในนักกีฬาเช่นว่านี้เป็นแนวทางกระทำทางกายภาพขององค์การบริหารปกครองกีฬาหรือหน่วยงานของรัฐในการจัดทำบริการสาธารณะด้านการส่งเสริมความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีในวงการกีฬา ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการออกนิติกรรมทางปกครองกีฬา (หรือนิติกรรมเพื่อการบริหารปกครองกีฬา) จำพวกคำสั่งลงโทษนักกีฬาที่กระทำผิดละเมิดโดยใช้สารต้องห้าม ทั้งนี้ การกำหนดนโยบายกีฬาก็ย่อมนำไปสู่เป้าหมาย (Goals) ในทำนองที่มุ่งขจัดปัญหา (Issues) ที่เกิดขึ้นในวงการกีฬา หรือมุ่งที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ (Specific Outcomes) อย่างหนึ่งอย่างใดในแวดวงกีฬา (Tacon, 2018)

ก่อนที่กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์จะใช้อำนาจเพื่อนำไปสู่การตัดสินนโยบาย (Policy Decision) เลือกตัดสินใจกำหนดแนวนโยบายเพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียปฏิบัติตามนั้น ย่อมต้องผ่านขั้นตอนของการก่อตัวนโยบาย (Policy Formation) และการกำหนดนโยบาย (Policy Formulation) มาก่อน (Karl & Turner, 2002) โดยที่กลุ่มอิทธิผลหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอำนาจตัดสินใจกำหนดนโยบายมักก่อนโยบายผ่านการวิเคราะห์บริบทของปัญหาที่เกิดขึ้นในวงการกีฬาหรือผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในแวดวงกีฬา ตลอดจนวิเคราะห์ว่าหากกำหนดนโยบายขึ้นมาจะก่อให้เกิดผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มใด (Soni, Mason, & Sherman, 2022) ตัวอย่างเช่น ปัญหาสาธารณะจากการใช้รองเท้าวิ่ง (Running Shoes) ที่มีความสูงของพื้นรองเท้า (Stack) ที่แตกต่างกัน อาจส่งผลโดยตรงทำให้นักกรีฑาฝ่ายที่ใช้รองเท้าวิ่งที่มีความสูงของพื้นรองเท้าหนากว่าได้เปรียบนักกรีฑาอีกฝ่ายที่ใช้รองเท้าวิ่งต่ำกว่า เหตุนี้เองจึงนำไปสู่การกำหนดนโยบายจำกัดความสูงของพื้นรองเท้าวิ่ง (Maximum Stack Height หรือบางตำราเรียก Uniform Sole Thicknesses) สำหรับนักกรีฑาที่เข้าร่วมการแข่งขันอย่างเป็นทางการที่สหพันธ์สมาคมกรีฑานานาชาติ (International Association of Athletics Federations: IAAF) หรือสมาชิกของสหพันธ์สมาคมกรีฑานานาชาติ (IAAF's Members) ได้จัดขึ้น โดยมุ่งเน้นให้นักกรีฑาที่ลงทำการแข่งขัน

ต่างฝ่ายต่างได้เปรียบเสียเปรียบไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันภายใต้การปฏิบัติตามกฎระเบียบเดียวกัน (Burns & Tam, 2020) ลำดับต่อมากลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอำนาจตัดสินใจมักกำหนดแนวปฏิบัติที่ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายให้ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด อาทิ สมุดปกขาวด้านกีฬา (White Paper on Sport) หรือแนวปฏิบัติที่มีผลผูกพันทางกฎหมายให้ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด อาทิ กฎ ระเบียบหรือคำสั่ง (Rules, Regulations & Decisions) อำนาจการตัดสินใจอาจเป็น อำนาจผูกพัน (Mandatory Power) ที่กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ผูกพันจะต้องปฏิบัติตามนั้นโดยเคร่งครัดเด็ดขาด ไม่สามารถเลือกตัดสินใจเป็นอย่างอื่นได้หรืออำนาจดุลพินิจ (Discretionary Power) ที่กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์สามารถที่จะเลือกดำเนินการบางอย่างหรือไม่ดำเนินการบางอย่างได้ ท้ายที่สุดกลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์อาจตัดสินใจเลือกแนวปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดมาเป็นนโยบาย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการแก้ไขปัญหาหรือให้ได้มาซึ่งผลลัพธ์ตามที่ต้องการ เช่น สหพันธ์สมาคมกรีฑานานาชาติได้กำหนดระเบียบว่าด้วยรองเท้าวิ่ง 2021 (World Athletics Shoe Regulation 2021) ขึ้นเพื่อแก้ปัญหาลดความได้เปรียบเสียเปรียบในการแข่งขันกรีฑาและให้นักกีฬาได้รับความเป็นธรรมในการปฏิบัติภายใต้กฎระเบียบเดียวกันอย่างเสมอภาค (Dyer, 2020) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในแง่ของตัวแบบเชิงสถาบัน (Institutionalism Model) ซึ่งนโยบายกีฬาอาจเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากเอกลักษณ์รูปแบบการบริหารปกครองกีฬาที่มักถูกกำหนดเอาไว้เป็นแบบโครงสร้างการบริหารปกครองกีฬาสากลแบบพีระมิดเป็นลำดับชั้น (Pyramid Model of Sport) (Pendlebury & Semens, 2011) ที่มีกลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอำนาจตัดสินใจนโยบายกีฬาระดับสูงสุดสามารถกำหนดนโยบายกีฬาให้กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ระดับกลางหรือระดับล่างต้องออกนโยบายกีฬามาสอดรับกับนโยบายกีฬาที่ออกโดยกลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอำนาจตัดสินใจนโยบายกีฬาระดับสูงสุด ต้นแบบโครงสร้างการบริหารปกครองกีฬานี่เป็นระบบดั้งเดิมของโครงสร้างการบริหารปกครองกีฬาที่มักจะเชื่อมโยงกับรูปแบบการกระทำเพื่อบริหารปกครองกีฬาสากล เช่น ปฏิบัติการเพื่อการบริหารปกครองกีฬาและนิติกรรมเพื่อการบริหารปกครองกีฬา เป็นต้น

เหตุที่กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ในวงการกีฬาสามารถเข้ามามีส่วนในการกำหนดนโยบายกีฬาได้นั้น ก็เพราะองค์กรบริหารปกครองกีฬาในแต่ละชนิดกีฬาต่างๆ นั้น มักเป็นการบริหารปกครองภายใต้กลไกการกำกับดูแลตนเอง (Self-Regulation) ที่ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาชนิดกีฬานั้นๆ เข้ามาบริหารปกครองกันเองหรือดำเนินกิจกรรมควบคุมด้านความถูกต้องชอบธรรมหรือจริยธรรมจรรยาบรรณในการดำเนินกิจกรรมกีฬาหรือการแข่งขันกีฬา เปิดโอกาสให้ผู้แทนกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแต่ละชนิดกีฬาเข้ามา

มีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการร่วมกันกำกับดูแลกันเอง เช่นนี้ทำให้ผู้แทนกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ เหล่านี้กลายมาเป็นกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายกีฬาอันเป็นแนวทางในการกำกับดูแลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬากันเอง ในส่วนของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ถูกกำกับดูแลจากกลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ในวงการกีฬา (เช่น นักกีฬาอาชีพ ผู้ตัดสิน ผู้ฝึกสอน สโมสรกีฬาอาชีพ สมาคมกีฬาอาชีพหรือผู้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันกีฬาอาชีพ) เมื่อผู้แทนกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ ที่กลายมาเป็นกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ ก็มักกำหนดนโยบายที่เอื้อผลประโยชน์ต่อบรรดาสมาชิกโดยรวมหรืออำนวยความถูกต้องชอบธรรมที่บรรดาสมาชิกยอมรับนับถือ กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการก็อาจกลายมาเป็นตัวแทนบรรดาสมาชิกเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์แก่บรรดาสมาชิกหรือสกัดกั้นไม่ให้รัฐใช้อำนาจเข้าแทรกแซงอิสระในการบริหารปกครองบรรดาสมาชิกขององค์กรบริหารปกครองกีฬา พร้อมทำหน้าที่ถ่วงดุลไม่ให้รัฐเอื้อประโยชน์เป็นพิเศษแก่องค์กรบริหารปกครองกีฬารายหนึ่งรายใดหรือสมาคมหนึ่งสมาคมใดเป็นพิเศษ ในทางกลับกันกลุ่มอิทธิผลหรือกลุ่มผลประโยชน์อาจใช้อิทธิพลเหนือบรรดาสมาชิกในการกำหนดนโยบายกีฬาที่เอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ รวมทั้งอาจใช้อำนาจต่อรองเพื่อเรียกร้องหรือกดดันให้สมาชิกกระทำการหรืองดเว้นกระทำการบางอย่างที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มของตนเอง

การกำกับดูแลกันเองของผู้คนในวงการกีฬาอาจถูกใช้สกัดกั้นไม่ให้กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้ามามีอำนาจในองค์กรบริหารปกครองกีฬา เพราะการกำกับดูแลกันเอง เช่นว่านี้อาจถูกใช้เป็นกลไกหนึ่งที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาใช้ในการควบคุมการบริหารปกครองและกำกับการกำหนดนโยบายด้วยกันเอง เพื่อให้กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ก็ยังคงมีอำนาจในการบริหารปกครองหรือกำหนดนโยบายมากำกับดูแลบรรดาสมาชิก แต่การใช้อำนาจบริหารปกครองหรือกำหนดนโยบายมากำกับดูแลบรรดาสมาชิก ต้องอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมจรรยาบรรณหรือแนวปฏิบัติที่ดีที่กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ในวงการกีฬาพึงยึดมั่นถือมั่น อีกทั้งการกระทำของกลุ่มผู้มีอิทธิผลหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้ามามีอำนาจในองค์กรบริหารปกครองกีฬาอาจถูกควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในการใช้อำนาจบริหารปกครองบรรดาสมาชิกโดยกระบวนการยุติธรรมภายใน (ควบคุมภายในองค์กรบริหารปกครองกีฬา โดยสถาบันบริหารปกครองและสถาบันตุลาการขององค์กรบริหารปกครองกีฬา) และถูกควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในการใช้อำนาจบริหารปกครองบรรดาสมาชิกโดยกระบวนการยุติธรรมภายนอก (ควบคุมภายนอกองค์กรบริหารปกครองกีฬา โดยสถาบันในกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่องค์กรบริหารปกครองกีฬายอมรับนับถือหรือสถาบันในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่มีเขตอำนาจ) ซึ่งหากต้องการให้การออกนโยบายกีฬา

มากำกับดูแลกันเองของผู้คนในวงการกีฬาสามารถดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและสามารถคำนึงถึงมิติผลกระทบของนโยบายกีฬาต่อสมาชิกอย่างรอบด้านขึ้นไปนั้น กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้ามามีอำนาจตัดสินใจในองค์กรบริหารปกครองกีฬา ก็พึงยอมรับฟังความเห็นและเปิดโอกาสรับฟังข้อวิพากษ์วิจารณ์ของบรรดาสมาชิกผ่านการนำเอาการออกแบบนโยบายโดยมีผู้คนที่เกี่ยวข้องเป็นศูนย์กลาง (Human-Centered Design) มาเป็นขั้นตอนหนึ่งในการกำหนดนโยบายกีฬามาควบคุมบรรดาสมาชิกขององค์กรบริหารปกครองกีฬา

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีข้อถกเถียงว่าการกำกับดูแลกันเองของผู้คนในวงการกีฬาก็ไม่ได้เป็นเครื่องประกันว่าองค์กรบริหารปกครองกีฬาจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้คนในวงการกีฬาเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบนโยบายกีฬาในทุกกรณี หากองค์กรบริหารปกครองกีฬาไม่ได้กำหนดกฎเกณฑ์ที่ประกอบด้วยขั้นตอนหรือกระบวนการซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้คนในวงการกีฬาเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายกีฬาอย่างชัดเจนหรือไม่ได้กำหนดหลักประกันที่ต้องกำหนดไว้ในกฎระเบียบขององค์กรบริหารปกครองกีฬาเพื่อใช้เป็นการประกันให้แก่ผู้คนในวงการกีฬาที่จะไม่ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพตามอำเภอใจขององค์กรบริหารปกครองกีฬาหรือไม่ถูกกลั่นแกล้งจากองค์กรบริหารปกครองกีฬา เช่นว่านี้ผู้คนในวงการกีฬาที่ไม่ได้มีอำนาจหน้าที่ในองค์กรบริหารปกครองกีฬาก็อาจไม่ได้รับโอกาสหรืออาจถูกปิดกั้นโอกาส ทำให้ผู้คนในวงการกีฬาบางส่วนไม่สามารถเข้ามาร่วมในการออกแบบนโยบายกีฬาได้

3. การออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลาง

การออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลาง หรือ Sportspeople-centred design ได้แก่ กระบวนการออกแบบนโยบายกีฬาที่เน้นถึงความเข้าอกเข้าใจ (Empathic Approach) ความต้องการของผู้คนส่วนใหญ่ในวงการกีฬา (ผู้คนส่วนใหญ่วงการกีฬาในแต่ละชนิดกีฬาหรือวงการการแข่งขันกีฬาสากล เช่น นักกีฬา ผู้จัดการสโมสรกีฬา ผู้ฝึกสอน ผู้ตัดสิน และผู้จัดการแข่งขันกีฬา เป็นต้น) เพื่อแก้ปัญหาที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมกีฬาเผชิญอยู่ร่วมกัน (Problem-Solving) โดยเอาความต้องการของผู้คนที่อยู่ในวงการกีฬามาเป็นฐานในตัดสินใจออกแบบนโยบาย เพื่อที่จะให้นโยบายถูกออกแบบมานั้นตอบสนองต่อความต้องการและสามารถแก้ปัญหาของของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมกีฬาให้ได้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการในการเข้ารับบริการจากองค์กรบริหารปกครองกีฬาและปัญหาที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมกีฬาเผชิญร่วมกัน การออกแบบนโยบายกีฬาในทำนองนี้ย่อมต้องคำนึงถึงปัจจัยของวงการกีฬา (Factors) และบริบทที่อยู่โดยรอบความท้าทายด้านกีฬา (Context Surrounding Sports Challenges)

ต่อปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น รวมทั้งยังต้องคำนึงถึงความจำเพาะเจาะจงในกีฬา (Specificity in Sports) (Freeburn, 2009) โดยมีรากฐานระบบการบริหารปกครองกีฬาสากลที่มีพัฒนาการในรูปแบบของตนเองและมีเอกลักษณ์เฉพาะที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทด้านการบริหารปกครองกีฬาสากล การออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางอาจถูกนำเอามาใช้ควบคู่ไปกับการกำกับดูแลกันเองของผู้คนในวงการกีฬาในแต่ละชนิดกีฬา เพราะโดยทั่วไปกลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นผู้นำหรือผู้บริหารองค์กรบริหารปกครองกีฬา (ซึ่งโดยมากมักเป็นตัวแทนของบรรดาสมาชิกในองค์กรบริหารปกครองกีฬา) อาจใช้อำนาจกำกับดูแลหรือปกครองควบคุมระหว่างบรรดากลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ด้วยกันเองหรือกลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์กับบรรดาสมาชิกในองค์กรบริหารปกครองกีฬาในลักษณะที่มีการออกแบบนโยบายกีฬาจากกลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ในองค์กรบริหารปกครองกีฬาระดับบนแล้วให้ผู้คนส่วนใหญ่ในวงการกีฬาที่เป็นผู้ปฏิบัติตามนโยบายระดับล่างนำนโยบายไปปฏิบัติจากบนลงล่าง (Top-Down) แต่การออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางในลักษณะที่ย่อมทำให้กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ในองค์กรบริหารปกครองกีฬาสามารถสอดส่องความต้องการของบรรดาสมาชิกที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่วนใหญ่ในวงการกีฬา พร้อมกับสามารถออกแบบนโยบายตอบสนองความต้องการของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมกีฬาและตอบสนองต่อปัญหาที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมกีฬาเผชิญร่วมกัน ในรูปแบบที่ผู้คนในสังคมกีฬาระดับล่าง (หรือระดับกลาง) เข้าไปมีส่วนร่วมในการออกแบบนโยบาย (Bottom-Up) กล่าวอีกนัยหนึ่งการที่ผู้คนในสังคมกีฬาจะต้องเข้าไปมีส่วนในการออกแบบนโยบายกีฬา เพื่อกำหนดความต้องการของตนหรือกลุ่มของตนเองอาจถือเป็นการออกแบบนโยบายกีฬาโดยเปิดโอกาสให้ผู้คนในวงการกีฬามีส่วนร่วม (Participatory Design) (Black, 2016)

การออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางเป็นหนทางหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาแต่ละลำดับชั้นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่อาจส่งผลกระทบต่อตนเองหรือตอบสนองต่อความต้องการของตนเอง ผ่านการสร้างกระบวนการที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียดังกล่าวสามารถให้ความเห็นหรือแสดงออกซึ่งความต้องการของตนเอง โดยเน้นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกลำดับชั้นมีส่วนในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของตนเอง โดยการกำหนดความต้องการเช่นว่านี้อาจเป็นการกระทำอย่างปัจเจกหรือในนามกลุ่มผ่านลำดับชั้นภายในระบบการบริหารปกครองกีฬาในแต่ละชนิดกีฬา ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สังกัดองค์กรบริหารปกครองกีฬาที่มีศักดิ์หรือลำดับชั้นที่ต่ำกว่าย่อมมีโอกาสเสนอความต้องการและความเห็นต่อกลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ในองค์กรบริหารปกครองกีฬาที่มีศักดิ์หรือลำดับชั้นที่สูงกว่า ดังนั้น องค์กรบริหารปกครองกีฬาที่มีศักดิ์หรือ

ลำดับชั้นที่สูงกว่าอาจต้องออกนโยบายหรือตรากฎระเบียบออกมาให้มีแนวปฏิบัติสอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สังกัดองค์กรบริหารปกครองกีฬาที่มีลำดับชั้นที่ต่ำกว่าหรือระดับล่างสุด

Jamie Munger และ Rudi Van Dael ได้กล่าวเกี่ยวกับกระบวนการ (Process) ว่าด้วยการออกแบบนโยบายโดยมีผู้คนเป็นศูนย์กลางในเอกสาร “Putting People at the Heart of Policy Design: Using Human-Centered Design to Serve All” ของธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) ว่ากระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดนโยบายเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองได้ตรงจุดมากที่สุด พึงประกอบขั้นตอนด้วย (Munger & Van Dael, 2020)

การทำความรู้ความเข้าใจ (Understanding Context) ได้แก่ กระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็นในเชิงหารือร่วมกัน (Talk) อย่างเป็นการลับหรือในพื้นที่สาธารณะผ่านรูปแบบของกิจกรรมที่ใช้เป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความเห็นหรือแสวงหาหนทางร่วมกัน

การวิจัย (Research) ได้แก่ กระบวนการหาความตระหนัก ความเห็น มุมมองและความเข้าใจของผู้ที่อาจได้รับผลกระทบจากการออกแบบนโยบายหรือการนำนโยบายไปปฏิบัติในภายภาคหน้า อันอยู่บนพื้นฐานของการกระบวนการแสวงหาบริบทที่เกี่ยวข้องอย่างมีระเบียบแบบแผน ซึ่งมีการกำหนดแนวคิดเกี่ยวกับ การออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางมาใช้แสวงหาอธิบายข้อมูลสำหรับนำไปสู่การรับรู้ของกลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ในฐานะที่อาจเป็นทั้งผู้ออกแบบ (Policy Designer) และผู้กำหนดนโยบาย (Policy Makers) รวมทั้งเปิดโอกาสให้กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์รับรู้ถึงปัญหาและความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬา แล้วปัญหาและความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาที่รับรู้รับทราบมานี้ย่อมนำไปสู่เสริมสร้างความเข้าใจ (Understanding) บุคคลที่อาจได้รับผลกระทบจากนโยบายที่ได้ถูกออกแบบมา แล้วนโยบายที่ได้ถูกออกแบบมาก็อาจถูกนำไปปฏิบัติในภายภาคหน้า (Who you are designing for)

การสังเคราะห์ (Synthesis) ได้แก่ การนำเอาปัญหาที่รับฟังหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลกระทบที่ได้รับรู้จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬามาวิเคราะห์และบูรณาการเข้าด้วยกันโดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อนำเอาปัญหาหรือข้อเท็จจริงดังกล่าวมาทำการวิเคราะห์ (Analyzing) เพื่อหาข้อสรุปร่วมกันเพื่อนำไปสู่การพัฒนานโยบายกีฬา

การสร้างต้นแบบนโยบาย (Prototyping) ได้แก่ การแสวงหาต้นแบบหรือร่างนโยบายที่สร้างขึ้นเป็นมาเอาไว้เป็นแบบฉบับ ใช้เป็นต้นเค้าเพื่อสร้างนโยบายกีฬาให้สามารถตอบสนองต่อปัญหาที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาเผชิญอยู่เท่าที่จะเป็นไปได้ (Possible Solutions)

ในอดีตที่ผ่านมาเคยมีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการแข่งขันกีฬาหรือการส่งเสริมการบริหารปกครองกีฬา เพื่อรวบรวมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องที่มีต่อการจัดการแข่งขันกีฬาหรือการบริหารปกครองกีฬา รวมทั้งรับทราบความเดือดร้อนหรือความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นจากสถานการณ์ในวงการกีฬาที่เผชิญร่วมกัน ตัวอย่างเช่น องค์กรคลังสมองกีฬา (Sports Think Tank) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระศึกษานโยบายกีฬาของสหราชอาณาจักร ได้เคยจัดทำเอกสารสำรวจความเห็นภาคส่วนต่างๆ เกี่ยวกับมุมมองต่อนโยบายกีฬาที่ควรจะเป็นในอนาคต ได้แก่ เอกสารวิจัย "New Players, New Tactics: Views on Sports Policy A Survey on Reflections from Around the Sector" ที่จัดทำโดยนาย Mark Balcar นาย Luke Regan และนาย Charlie Macey (Balcar, Regan, & Macey, n.d.) อีกทั้งพรีเมียร์ลีกอังกฤษ (Premier League) (พรีเมียร์ลีกอังกฤษเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนอังกฤษประเภทบริษัท (Company) ที่เป็นองค์กรจัดการแข่งขันกีฬาฟุตบอลระดับชาติ (Organising Body of the Competition)) ยังได้เคยจัดประชุมฉุกเฉิน (Emergency Meeting) เพื่อระดมความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการรับมือกับสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เปิดโอกาสให้เจ้าของสโมสร (Club Owners) และผู้จัดการทีม (Team managers) หารือร่วมกันเพื่อเกี่ยวกับการรับมือสถานการณ์ดังกล่าวที่อาจส่งผลกระทบต่อการจัดการแข่งขันกีฬาฟุตบอลพรีเมียร์ลีกอังกฤษ (Graney, 2020) แต่เอกสารที่กล่าวมานี้ก็ไม่ได้กล่าวถึงแนวทางการประยุกต์เอาแนวคิด Human-Centered Design มาปรับใช้กับการออกแบบนโยบายกีฬาขององค์กรบริหารปกครองกีฬา ในขณะเดียวกันการประชุมฉุกเฉินของพรีเมียร์ลีกอังกฤษในทำนองนี้ก็ไม่ได้วางกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแข่งขันกีฬาฟุตบอลพรีเมียร์ลีกอังกฤษเอาไว้ โดยเอาแนวคิด Human-Centered Design มาปรับใช้อย่างเป็นรูปธรรม เป็นต้น

อย่างไรก็ดี บทความฉบับนี้โต้แย้งว่าการที่องค์กรบริหารปกครองกีฬาเกิดขึ้นจากรวมกลุ่มกันของผู้คนในวงการกีฬาเพื่อกำกับดูแลกันเองหรือบริหารปกครองกันเองอย่างเป็นอิสระก็ไม่ได้หมายความว่าองค์กรบริหารปกครองกีฬาจะกำหนดนโยบายได้ตรงหรือสอดคล้องกับความต้องการของบรรดาสมาชิกส่วนใหญ่หรือบรรดาสมาชิกทุกคน รวมทั้งการรวมกลุ่มเป็นองค์กรในลักษณะนี้ก็ไม่ได้ประกันว่าจะมีกระบวนการรับฟังความเห็นหรือข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกิดขึ้นภายใต้การบริหารปกครองอย่างเป็นอิสระขององค์กรบริหารปกครองกีฬา ในขณะเดียวกันการปราศจากมาตรการรองรับการออกแบบนโยบายกีฬา โดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางก็อาจทำให้องค์กรบริหารปกครองกีฬาไม่เปิดโอกาสให้ผู้คนในวงการกีฬาเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและไม่ได้กำหนดทิศทางส่งเสริม

จูงใจให้ผู้คนในวงการกีฬาเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดนโยบายหรือเข้ามามีส่วนริเริ่มนำเสนอนโยบาย

4. ประโยชน์ของการนำเอาการออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางมาใช้ในวงการกีฬา

การออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางถือเป็นแนวคิดที่ส่งเสริมสนับสนุน (Contributing) ให้มีการรับทราบมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาอย่างแท้จริง ส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬามีส่วนร่วมในการตัดสินใจอนาคตของตนเอง (Ratten & Ferreira, 2017) เพื่อให้มีการจัดทำนโยบายที่ตอบสนองต่อความต้องการ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬา (McLoughlin, 2018) ด้วยรูปแบบการบริหารปกครององค์กรกีฬาที่มักอิงกับรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) เหตุนี้เองการส่งเสริมให้กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ในฐานะที่เป็นตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬามาปกครอง (ตัวแทนที่เข้ามาใช้อำนาจควบคุมบรรดาสมาชิกขององค์กรบริหารปกครองกีฬาหรือกำกับดูแลผู้อยู่ในแวดวงกีฬาเดียวกัน) รับฟังความเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะทำให้รับรู้รับทราบความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาที่อยู่ภายใต้การบริหารปกครองของตน

อีกประการหนึ่งการนำเอาการออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางย่อมทำให้กลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย ตลอดจนถึงผู้ที่จะนำนโยบายไปปฏิบัติหรือผู้ที่จะต้องปฏิบัติตามนโยบายรับรู้รับทราบความคิดเห็นของผู้คนในแวดวงกีฬา ได้คาดหมายหรือเตรียมการรับมือกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการกำหนดนโยบายกีฬาขึ้นมา (Quicksey, 2017) โดยอาจรับฟังความคิดเห็นสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง และรวบรวมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับนโยบายกีฬาดังกล่าว รวมไปถึงรวบรวมข้อวิตกหรือข้อสังเกตเกี่ยวกับความเดือดร้อนหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับผู้คนในวงการกีฬาด้วย (Rouse, 2019) ในขณะเดียวกันการดึงเอาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับนโยบายเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบนโยบายย่อมเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้องค์กรบริหารปกครองกีฬา เช่น สหพันธ์กีฬานานาชาติ สมาคมกีฬาระดับชาติ และสมาคมกีฬาระดับท้องถิ่น สามารถออกแบบนโยบายได้สอดคล้องกับประโยชน์วงการกีฬาได้มากที่สุดและตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนในวงการกีฬาสูงที่สุด โดยผู้คนในวงการกีฬาที่ได้รับโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบนโยบายย่อมยอมรับนับถือในนโยบายและ

ลดความไม่เข้าอกเข้าใจอันนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างองค์กรบริหารปกครองกีฬากับผู้คนในวงการกีฬาได้ในอนาคตการสร้างต้นแบบนโยบาย (Prototyping) ได้แก่ การแสวงหาต้นแบบหรือร่างนโยบายที่สร้างขึ้นเป็นมาเอาไว้เป็นแบบฉบับ ใช้เป็นต้นเค้าเพื่อสร้างนโยบายกีฬาให้สามารถตอบสนองต่อปัญหาที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาเผชิญอยู่เท่าที่จะเป็นไปได้ (Possible Solutions)

5. อุปสรรคของการนำเอาการออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางมาใช้ในวงการกีฬา

แม้ว่าการนำเอาการออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางมาใช้ในวงการกีฬาดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จะเป็นการนำเอาแนวคิด Human-Centered Design มาปรับใช้กับการออกแบบนโยบายกีฬาขององค์กรบริหารปกครองกีฬา แต่อาจมีปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการนำเอาการออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางมาใช้ในวงการกีฬาดังต่อไปนี้

ก. การออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางเป็นเพียงเครื่องมือชิ้นหนึ่งในการระดมความเห็นหรือเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาแสดงความคิดเห็นเท่านั้น หากไม่ได้กำหนดกระบวนการให้ครบถ้วนแล้วหรือกีดกันไม่ให้ผู้ที่อาจได้รับผลกระทบในอนาคตเข้าร่วมกระบวนการแล้ว กระบวนการภายใต้แนวคิดเช่นว่านี้ก็อาจไม่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของทั้งองค์กรบริหารปกครองกีฬาหรือบรรดาสมาชิกที่อยู่ภายใต้การบริหารปกครองขององค์กรบริหารปกครองกีฬา

ข. ในการกำหนดนโยบายกีฬาที่บังคับใช้กับบรรดาสมาชิกขององค์กรบริหารปกครองกีฬาหรือผู้เข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับองค์กรบริหารปกครองกีฬา มักไม่ได้กำหนดเอาไว้ในธรรมนูญหรือกฎระเบียบว่าด้วยการบริหารปกครองกีฬาในแต่ละชนิดกีฬา แล้วกระบวนการการออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางเช่นว่านี้ก็ไม่ได้ผูกพันให้กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้าไปมีอำนาจในองค์กรบริหารปกครองกีฬาจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ซ้ำการกำหนดนโยบายกีฬาขององค์กรบริหารปกครองกีฬามักอยู่บนฐานแนวคิดทฤษฎีนโยบายสาธารณะแบบบนลงล่างหรือ Top-Down เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้าไปมีอำนาจในการกำหนดนโยบาย โดยมักไม่ให้ความสำคัญกับบรรดาสมาชิกหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบนโยบายอยู่บนฐานแนวคิดทฤษฎีนโยบายสาธารณะแบบบนลงล่างหรือ Bottom-Up

ค. องค์กรบริหารปกครองกีฬาต้องเปิดโอกาสให้บรรดาสมาชิกกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบนโยบายกีฬา เพราะถ้าไม่เปิดโอกาสหรือปิดกั้นไม่ให้บรรดาสมาชิกกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมแล้ว การออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางก็ไม่อาจถูกใช้มาเป็นเครื่องมือเพื่อตอบสนองความต้องการของบรรดาสมาชิกกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องได้

ง. หากบรรดาสมาชิกกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องไม่รับรู้ปัญหาในวงการกีฬาที่เกี่ยวข้องหรือเข้าใจเป้าหมายขององค์กรบริหารปกครองกีฬาที่มุ่งแก้ปัญหาทางเทคนิคบางอย่างแล้ว บรรดาสมาชิกกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องก็ไม่อาจจะรับรู้และเข้าใจความต้องการของตนเองเกี่ยวกับทิศทางของนโยบายในอนาคต

จ. การกำกับดูแลตนเองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาเพื่อให้เกิดการควบคุมกันเองระหว่างบรรดาสมาชิกขององค์กรบริหารปกครองกีฬาในการส่งเสริมกิจการกีฬาหรือการแข่งขันกีฬา ก็ไม่ใช่เครื่องยืนยันได้ว่าบรรดาสมาชิกขององค์กรบริหารปกครองกีฬาส่วนใหญ่หรือทุกคนจะได้รับโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดนโยบายกีฬา

การกำหนดนโยบายในวงการกีฬาสากลที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการรวบรวมความคิดเห็นของผู้ที่อาจได้รับผลกระทบจากการกำหนดนโยบายหรือผู้จะต้องปฏิบัติตามนโยบายในภายภาคหน้า เพื่อหาทางออกหรือวิธีการแก้ปัญหาร่วมกันนั้น อาจก่อให้เกิดผลกระทบในด้านลบที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาอันเนื่องมาจากการขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการออกแบบนโยบายกีฬา ตัวอย่างเช่น สหพันธ์ฟุตบอลนานาชาติ (Fédération Internationale de Football Association: FIFA) ได้เคยกำหนดนโยบายจำกัดจำนวนนักกีฬาฟุตบอลต่างชาติ (Foreign Player Quota Policy) ที่สามารถลงทำการแข่งขันในนามสโมสรกีฬาฟุตบอลที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคยุโรป (Football Clubs in Europe) (โดยทั่วไปในการแข่งขันกีฬาฟุตบอลแต่ละครั้ง สโมสรกีฬาฟุตบอลแต่ละทีมสามารถส่งนักกีฬาฟุตบอลลงทำการแข่งขันได้จำนวน 11 คน ประกอบด้วยผู้เล่นในตำแหน่งต่างๆ จำนวน 10 คน และผู้รักษาประตูจำนวน 1 คน) ฟีฟ่าได้จำกัดจำนวนนักกีฬาฟุตบอลต่างชาติที่สามารถลงทำการแข่งขันในนามสโมสรกีฬาฟุตบอลในยุโรปไม่เกินจำนวน 5 คน ในแต่ละกิจกรรมการแข่งขันกีฬาฟุตบอลที่จัดขึ้นภายในประเทศในภูมิภาคยุโรป โดยนักกีฬาฟุตบอลอีกจำนวน 6 คนที่ลงทำการแข่งขันจะต้องเป็นนักกีฬาฟุตบอลที่ถือสัญชาติของประเทศอันเป็นที่ตั้งของสโมสรกีฬาฟุตบอลต้นสังกัดแล้ว 6 คนที่ต้องถือสัญชาติในทำนองนี้ต้องเป็นผู้มีสิทธิที่จะสมัครลงทำการแข่งขันในฐานะนักกีฬาตัวแทนทีมชาติได้ (Eligible to play for the national team) ในทางตรงกันข้ามนักกีฬาฟุตบอลอีกจำนวน 5 คนที่ลงทำการแข่งขันในนามสโมสรกีฬาฟุตบอลในยุโรปอาจเป็นชาวต่างชาติที่ไม่มีสิทธิที่จะสมัครลงทำการแข่งขันในฐานะนักกีฬาตัวแทนทีมชาติได้

(Non- eligible to play for the national team) แล้วในกิจกรรมการแข่งขันในแต่ละครั้ง สโมสรกีฬาฟุตบอลในยุโรปสามารถส่งนักกีฬาฟุตบอลต่างชาติลงทำการแข่งขันได้ไม่เกิน 5 คน เท่านั้น (Maximum of 5 overseas players)

นโยบายของฟีฟ่าเช่นว่านี้เป็นนโยบายที่ส่งเสริมสนับสนุนให้บรรดาสมาชิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกที่เป็นสโมสรกีฬาฟุตบอลตั้งอยู่ในภูมิภาคยุโรป ควรพัฒนานักกีฬาฟุตบอลที่อยู่อาศัยภายในประเทศของตัวเองให้กลายมาเป็นนักกีฬาฟุตบอลที่มีศักยภาพและประสิทธิภาพ (Homegrown Player) มากไปกว่ารับโอนนักกีฬาฟุตบอลที่เป็นชาวต่างชาติซึ่งมีศักยภาพและประสิทธิภาพสูง เพราะหากปล่อยให้มีรับโอนย้ายนักกีฬาฟุตบอลเข้ามาสังกัดในสโมสรกีฬาฟุตบอลที่ตั้งอยู่ในประเทศในภูมิภาคยุโรปอย่างเสรีแล้ว สโมสรกีฬาฟุตบอลชั้นนำในภูมิภาคยุโรปก็อาจมีแนวโน้มที่จะละเลยหรือเพิกเฉยต่อการลงทุนพัฒนาศักยภาพและประสิทธิภาพของนักกีฬาฟุตบอลภายในประเทศ แล้วมุ่งที่จะลงทุนรับโอน (Request for an international transfer) นักกีฬาฟุตบอลที่เป็นชาวต่างชาติซึ่งมีศักยภาพและประสิทธิภาพสูงด้วยการลงทุนจ่ายเงินค่าธรรมเนียมการโอนย้าย (Transfer Fees) แต่อย่างเดียวเท่านั้น (European Olympic Committees, 2011) แต่นโยบายของฟีฟ่าเช่นว่านี้เป็นนโยบายที่มีลักษณะกำหนดนโยบายมาบนลงล่างหรือ Top-down Policy โดยที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่ได้เข้ามาร่วมออกแบบจัดทำนโยบายในลักษณะที่เป็นการรับฟังความเห็นจากล่างขึ้นบนหรือ Bottom-up design approach เครื่องสะท้อนว่าฟีฟ่าละเลยต่อการรับฟังความเห็นให้รอบด้านนั้นก็คือข้อวิพากษ์ว่านโยบายของฟีฟ่าในทำนองนี้จำกัดเสรีภาพในการเข้าร่วมสมาคม (Freedom of Association) กับเสรีภาพในการโยกย้ายถิ่นฐาน (Freedom of Movement) (อันเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานของนักกีฬาฟุตบอลที่พึงมี) ที่กฎหมายสหภาพยุโรป (European Union Law: EU Law) ได้รับรองหรือคุ้มครองเสรีภาพขั้นพื้นฐานดังกล่าวเอาไว้ นั้นหมายความว่าฟีฟ่าเพิกเฉยไม่ยอมเปิดโอกาสให้สหภาพยุโรปมาร่วมกระบวนการกำหนดหรือออกแบบนโยบายของตน แม้ว่าฟีฟ่าจะองค์กรบริหารปกครองกีฬาที่เป็นอิสระไม่อยู่ภายใต้อาณัติหรือการครอบงำของสหภาพยุโรปเฉกเช่นเดียวกับบรรดารัฐสมาชิกก็ตามที (Siekmann, 2012) เป็นต้น

6. บทสรุป

กล่าวโดยสรุป การบริหารปกครองภายใต้กลไกการกำกับดูแลตนเองที่กำหนดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งเป็นกลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ในวงการกีฬาชนิดกีฬาเข้ามามีบทบาทบริหารปกครองหรือดำเนินกิจกรรมควบคุมบรรดาสมาชิก ย่อมเปิดช่องให้เกิด

การกำหนดนโยบายในลักษณะที่มีการออกแบบนโยบายกีฬาจากกลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ในองค์กรบริหารปกครองกีฬาระดับบนแล้วให้ผู้คนส่วนใหญ่ในวงการกีฬาที่เป็นผู้ปฏิบัติตามนโยบายระดับล่างนำนโยบายไปปฏิบัติจากบนลงล่างหรือ Top Down ในทางตรงกันข้ามการออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางหรือ Sportspeople-Centered Design ในลักษณะที่ย่อมทำให้กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ในองค์กรบริหารปกครองกีฬาสามารถรับรู้หรือรับทราบความต้องการของบรรดาสมาชิกที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่วนใหญ่ในวงการกีฬา พร้อมกับสามารถออกแบบนโยบายตอบสนองความต้องการของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมกีฬาและใช้แก้ไขปัญหาที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมกีฬาเผชิญร่วมกัน ในรูปแบบที่ผู้คนในสังคมกีฬาระดับล่าง (หรือระดับกลาง) เข้าไปมีส่วนร่วมในการออกแบบนโยบายหรือ Bottom Up ด้วยการนำเอาฐานแนวคิด Human-Centered Design มาปรับใช้กับการออกแบบนโยบายกีฬาขององค์กรบริหารปกครองกีฬา แม้นโยบายกีฬาเป็นผลผลิตของระบบการบริหารปกครองตนเองขององค์กรบริหารปกครองกีฬาในแต่ละชนิดกีฬาสากล และนโยบายกีฬาที่กำหนดขึ้นองค์กรบริหารปกครองกีฬาในแต่ละชนิดกีฬาสากลย่อมส่งผลกระทบในทางหนึ่งทางใดต่อบรรดาสมาชิกหรือผู้เข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์ในแต่ละชนิดกีฬา โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อควบคุมความประพฤติของผู้คนในสังคมกีฬาหรือจัดวางระเบียบแบบแผนในวงการกีฬา ซึ่งไม่ว่าผลกระทบที่ได้รับอาจเหมือนกันก็ดีหรือแตกต่างกันก็ตาม แต่การเปิดโอกาสให้บรรดาสมาชิกหรือผู้เกี่ยวข้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการออกแบบนโยบายกีฬาหรือให้โอกาสให้บรรดาสมาชิกหรือผู้เกี่ยวข้องมีโอกาสร่วมออกแบบนโยบายที่อาจส่งผลต่อชะตาชีวิตของตนเองในอนาคตภายใต้การได้รับข้อมูลอย่างรอบด้านที่ถูกต้องตรงไปตรงมา อาจกลายมาเป็นตัวจักรสำคัญที่ทำให้วงการกีฬาสามารถขับเคลื่อนเดินหน้าต่อไปได้ โดยที่ไม่ได้เพิกเฉยหรือละเลยต่อเสียงของสมาชิกหรือความเห็นของผู้เกี่ยวข้องในระดับต่างๆ

อีกประการหนึ่งความเป็นอิสระขององค์กรบริหารปกครองกีฬาเป็นหลักการสำคัญที่ทำให้องค์กรบริหารปกครองกีฬามีอำนาจในการกำกับดูแลตนเองกับบริหารปกครองตนเองอย่างเป็นอิสระ พร้อมกับมีอำนาจในการกำกับดูแลหรือปกครองควบคุมบรรดาสมาชิกของตนแบบแผนหรือลักษณะการกำกับดูแลกันเองขององค์กรบริหารปกครองกีฬาก่อให้เกิดการจัดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรบริหารปกครองกีฬากับบรรดาสมาชิก แต่การกำกับดูแลตนเองและการบริหารปกครองอย่างเป็นอิสระเช่นว่านี้ก็ไม่ใช่หลักประกันว่าองค์กรบริหารปกครองกีฬาจะเปิดโอกาสให้บรรดาสมาชิกทุกระดับชั้นเข้ามามีบทบาทในการออกแบบนโยบายที่อาจส่งผลต่ออนาคตของบรรดาสมาชิก แล้วการมีอิสระในการบริหารปกครองขององค์กรบริหารปกครองกีฬาก็ไม่ได้หมายความว่าองค์กรเช่นว่านี้จะสามารถดำเนินกิจกรรม

เพื่อรักษาผลประโยชน์ของบรรดาสมาชิกได้ในทุกกรณี บทความนี้ ผู้เขียนมีข้อถกเถียงว่าการไม่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายกีฬาหรือเข้ามามีส่วนในกระบวนการทางนโยบายกีฬาที่อาจส่งผลต่ออนาคตของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาเอง เช่นนี้องค์กรบริหารปกครองกีฬาก็อาจทำกิจกรรมของตนโดยไม่อาจตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาทุกกลุ่มหรือตอบสนองต่อประเด็นปัญหาที่สำคัญซึ่งอาจส่งผลร้ายต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาในทุกกรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาที่เป็นสมาชิกขององค์กรบริหารปกครองกีฬา ผู้เขียนเห็นว่าการออกแบบนโยบายกีฬาโดยมีผู้คนในวงการกีฬาเป็นศูนย์กลางอาจกลายมาเป็นเครื่องมือสะท้อนให้เห็นว่าองค์กรบริหารปกครองกีฬาอาจสามารถทำกิจกรรมหรือใช้อำนาจของตนโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของคนส่วนใหญ่ในวงการกีฬาหรือตระหนักถึงผลกระทบที่อาจเผชิญร่วมกันในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

Balcar, M., Regan, L., & Macey, C. (n.d.). *New Players, New Tactics: Views on Sports Policy: A Survey on Reflections from Around the Sector.* Loughborough: Sports Think Tank.

Black, D. (2016). The Challenges of Articulating ‘top down’ and ‘bottom up’ Development Through Sport. *Third World Thematics A TWQ Journal, 2*(1), 7-22.

Burns, G. T., & Tam, N. (2020). Is It the Shoes? A Simple Proposal for Regulating Footwear in Road Running. *British Journal of Sports Medicine, 54*(8), 439-440.

Donaldson, A., Leggett, S., & Finch, C. (2012). Sports Policy Development and Implementation in Context: Researching and Understanding the Perceptions of Community End-users. *International Review for the Sociology of Sport, 47*(6), 743-760.

Dyer, B. (2020). A Pragmatic Approach to Resolving Technological Unfairness: The Case of Nike's Vaporfly and Alphafly Running Footwear. *Sports medicine - open, 6*, 21.

European Olympic Committees. (2011). *Guide to EU Sport Policy*. Brussels: European Olympic Committees.

Freeburn, L. (2009). European Football's Home-Grown Players Rules and Nationality Discrimination Under the European Community Treaty. *Marquette Sports Law Review, 20*(1), 177-221.

Garreta-Domingo, M., Sloep, P. B., & Hernández-Leo, D. (2018). Human-centred Design to Empower “teachers as designers”. *British Journal of Educational Technology, 49*(6), 1113-1130.

Graney, N. (2020). *Football and Covid-19: Competition, Jobs and Finance*. Retrieved September 5, 2022, from https://www.dur.ac.uk/news/newsitem/?itemno=41701

Hewitt, J. (2009). COVER STORY Citizen-centered Design (slowly) Revolutionizes the Media and Experience of U.S. *elections. Interactions, 16*(5), 18-25.

Karl, H. A., & Turner, C. (2002). A Model Project for Exploring the Role of Sustainability in a Citizen-centered Collaborative Decision-making Process. *Human Ecology Review, 9*(1), 67-67.

Lofthouse, V., & Prendeville, S. (2018). Human-centred Design of Products and Services for the Circular Economy - A Review. *The Design Journal, 21*(4), 451-476.

McGann, M., Wells, T., & Blomkamp, E. (2021). Innovation Labs and Co-production in Public Problem Solving. *Public Management Review, 23*(2), 297-316.

McLoughlin, C. (2018). Improving Citizen Engagement Through Human-Centered Design: Our Partnership with the New York City Department of Social Services. *Policy & Practice, 76*(3), 16-19.

Montpetit, E. (2008). Policy Design for Legitimacy: Expert Knowledge, Citizens, Time and Inclusion in the United Kingdom's Biotechnology Sector. *Public Administration, 86*(1), 259-277.

Munger, J., & Van Dael, R. (2020). *Putting People at the Heart of Policy Design: sing Human-Centered Design to Serve All*. Manila: Asian Development Bank.

Parent, M. M., & Hoye, R. (2018). *The Impact of Governance Principles on Sport Organisations' Governance Practices and Performance: A Systematic Review. Cogent Social Sciences, 4*(1), 1503578. doi: https://doi.org/10.1080/23311886.2018.1503578

Pendlebury, A., & Semens, A. (2011). Sports Governing Bodies and Leveraging of Power: What Is the Appropriate Governance Model. *International Sports Law Journal, 1-2*, 14-24.

Quicksey, A. (2017). How Human-centered Design Contributes to Better Policy. *Kennedy School Review, 17*, 55-60.

Ratten, V. (2019). Sport Entrepreneurship and Public Policy: Future Trends and Research Developments. *Journal of Entrepreneurship and Public Policy, 8*(1), 207–216.

Ratten, V., & Ferreira, J. J. (2017). Entrepreneurship, Innovation and Sport Policy: Implications for Future Research. *International Journal of Sport Policy and Politics, 9*, 575-577.

Rouse, W. B. (2019). Human-Centered Design of Model-Based Decision Support for Policy and Investment Decisions. In Davis, P. K., O'Mahony, A., & Pfautz, J. (Eds.). *Social-behavioral Modeling for Complex Systems* (pp. 789-808). John Wiley & Sons, Inc.

Siekmann, R. (2012). The Specificity of Sport: Sporting Exceptions in EU Law. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 49*(4), 697-725.

Soni, S., Mason, J., & Sherman, J. (2022). Beyond Human-centered Design: The Promise of Anti-racist Community-centered Approaches in Child Welfare Program and Policy Design. *Child Welfare, 100*(1), 81.

Tacon, R. (2018). Sport Policy and the Structure of Sport in the UK. In Hassan, D. (Ed.). *Managing Sport Business: An Introduction* (pp. 58-77). n.p.: CRC Press.

Walton, R. (2016). Supporting Human Dignity and Human Rights: A Call to Adopt the First Principle of Human-centered Design. *Journal of Technical Writing and Communication, 46*(4), 402-426.

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2566): 269-277

บทวิจารณ์หนังสือ
ประยุทธ์ไม่ใช่สฤษดิ์ พลวัตรัฐราชการไทยจากยุครุ่งเรืองสู่ยุคเสื่อมถอย

ภาวิดา รังษี[1]
Pawida Rungsee[2]

วันที่รับบทความ: 20 พฤษภาคม 2565
วันที่แก้ไขครั้งล่าสุด: 22 กรกฎาคม 2565
วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 1 สิงหาคม 2565

1. บทนำ

หนังสือเรื่องประยุทธ์ไม่ใช่สฤษดิ์ พลวัตรัฐราชการไทยจากยุครุ่งเรืองสู่ยุคเสื่อมถอย โดย ชัชฎา กำลังแพทย์ สำนักพิมพ์อิลลูมิเนชันส์ เอดิชันส์ ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2564 เป็นการปรับเนื้อหามาจากวิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่องพลวัตและการปรับตัวของรัฐราชการไทย: กรณีศึกษาเปรียบเทียบรัฐราชการสฤษดิ์และรัฐราชการสมัย คสช. ซึ่งผู้เขียนมีความตั้งใจให้ผู้อ่านได้ขบคิด สงสัย ตั้งคำถามไปถึงการทำงานการปรับตัวของรัฐราชการไทย ตลอดจนเห็นการทำงานที่แยบยลของรัฐราชการในการแผ่ขยายอำนาจเข้ามาในชีวิตประจำวันมากขึ้นทุกขณะ (ชัชฎา กำลังแพทย์, 2564, น. 11) แบ่งการนำเสนอเนื้อหาออกเป็น 5 บท ได้แก่ 1) ทำไมจึงต้องศึกษารัฐราชการ 2) ภูมิทัศน์รัฐราชการไทย 3) รัฐราชการในห้วงการปกครองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ 4) รัฐราชการในห้วงการปกครองของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) (พ.ศ. 2557-2561) และ 5) เปรียบเทียบรัฐราชการจอมพลสฤษดิ์และ คสช. ภาพรวมพลวัตรัฐราชการไทย ทั้งนี้ แนวคิดสำคัญที่ถูกกล่าวถึงและนำมาใช้อภิปรายคือแนวคิดรัฐราชการ โดย เฟร็ด ริกส์ (Fred Riggs) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันที่เสนอไว้ในหนังสือเรื่อง Thailand: The Modernization of Bureaucratic Polity (พ.ศ. 2509) ได้ข้อสรุปว่ากลุ่มข้าราชการทหารและพลเรือนมีอำนาจในการบริหารประเทศและออกนโยบายสำคัญ ต่อมาแม้ประเทศจะมีนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งเข้ามามีบทบาทแทนที่ข้าราชการในช่วงสั้นๆ ก็จะเกิดปฏิกิริยาต่อต้านจากข้าราชการเพื่อรักษาอำนาจหรือเอาอำนาจคืนด้วยการรัฐประหารซ้ำแล้วซ้ำอีก การรัฐประหารครั้งล่าสุดโดย คสช. เกิดขึ้นเมื่อ

[1] อาจารย์ สาขาวิชาการเมืองและการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร จังหวัดชุมพร 86170 อีเมล: mju44207433@yahoo.co.th

[2] Lecturer, Politics and Local Governance, Maejo University at Chumphon, Chumphon 86170. E-mail: mju44207433@yahoo.co.th

พ.ศ. 2557 มีการตั้งข้อสังเกตว่าการใช้อำนาจของรัฐบาล คสช. ทำให้ประเทศกลับสู่ความเป็นรัฐราชการอีกครั้งและวิธีการใช้อำนาจมีความคล้ายคลึงกับยุคจอมพลสฤษดิ์ แต่ผู้เขียนกลับมองเห็นความแตกต่างกันหลายประเด็น

2. เนื้อหาของหนังสือ

หนังสือนำเสนอให้เห็นว่าการปฏิรูปประเทศของรัชกาลที่ 5 ใน พ.ศ. 2435 ทำให้เกิดระบบราชการขึ้นในประเทศไทย แต่รัฐราชการยังไม่ได้มีบทบาทมากนักจนกระทั่งจอมพลสฤษดิ์เข้ามารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อ พ.ศ. 2502 โดยมีหลายปัจจัยที่ทำให้รัฐราชการมีความมั่นคง ดังนี้

(1) การประกาศใช้ธรรมนูญการปกครอง พ.ศ. 2502 โดยเฉพาะในมาตรา 17 ทำให้เขาใช้อำนาจได้อย่างเบ็ดเสร็จ ทั้งในด้านการบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ

(2) การควบคุมความเคลื่อนไหวของกลุ่มพลังทางสังคม

(3) การยึดค่านิยมแบบไทยในการปกครองเพื่อสร้างความชอบธรรม สถาปนาตัวเป็นพ่อขุนรับใช้กษัตริย์ ทำเพื่อบ้านเมืองและอุปถัมภ์ประชาชน

(4) การสนับสนุนจากสหรัฐฯ ในยุคสงครามเย็นที่ต้องการให้ประเทศไทยเป็นฐานในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์และส่งเสริมเศรษฐกิจทุนนิยม

ผลจากการที่สหรัฐฯ สนับสนุนงบประมาณเพื่อสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการกับประเทศไทย มีดังนี้

(1) เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของหน่วยงานภาครัฐเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ มีการจัดทำยุทธศาสตร์ แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ จัดตั้งธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานเศรษฐกิจการคลังและสำนักงบประมาณ เกิดการก่อตัวของกลุ่มเทคโนแครตเข้ามาจัดทำนโยบายทางเศรษฐกิจ ส่วนกลุ่มธุรกิจที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐคือกลุ่มนายธนาคาร ทำให้ภาครัฐมีบทบาทในการจัดทำและวางทิศทางนโยบาย ส่วนภาคเอกชนทำหน้าที่ด้านการผลิต

(2) ยุคของจอมพลสฤษดิ์ถูกขนานนามว่า “ยุคพัฒนา” ผ่านการรวมศูนย์และแบ่งอำนาจจากศูนย์กลางในระดับประเทศสู่ระดับจังหวัด ผ่านเครือข่ายนักปกครองที่เป็นข้าราชการประจำในจังหวัดต่างๆ จัดทำระบบทะเบียนราษฎร์ เมื่อทราบข้อมูลประชากรแล้วก็กระจายการพัฒนาด้านการศึกษา สาธารณสุข ลงไปในพื้นที่ ทำให้คนภักดีต่อการปกครองของรัฐและเห็นว่าประชาธิปไตยดีกว่าคอมมิวนิสต์

(3) รัฐสนับสนุนการลงทุนจากภาคอุตสาหกรรมทำให้เศรษฐกิจเติบโต ผลดีต่อจอมพลสฤษดิ์คือสามารถอ้างความชอบธรรมจากการเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อเป็นเหตุผลในการสร้างระบอบการเมืองอย่างที่ต้องการและไม่จำเป็นต้องพัฒนาการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย แต่ผลเสียกลับตกอยู่กับประเทศในระยะยาวเพราะภาครัฐละเลยการพัฒนาด้านการเกษตรและการผลิตอื่นๆ ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำตามมา

การส่งเสริมเศรษฐกิจแบบทุนนิยมตั้งแต่ยุคจอมพลสฤษดิ์ ส่งผลให้กลุ่มทุนมีบทบาทต่อการจัดทำนโยบายเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนมีบทบาทนำในการจัดทำนโยบายในยุคที่นายทักษิณ ชิณวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ระหว่าง พ.ศ. 2544-2549 สร้างความไม่พอใจให้กับคนหลายกลุ่ม เช่น ทหาร เทคโนแครต นักธุรกิจ และชนชั้นกลางที่สูญเสียผลประโยชน์ กลุ่มเหล่านี้จึงผนึกกำลังกันจนนำมาสู่การรัฐประหารใน พ.ศ. 2549 เป็นจุดเริ่มต้นของความวุ่นวายทางการเมือง เกิดความแตกแยกในสังคมทำให้ใน พ.ศ. 2557 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) ทำการรัฐประหารขึ้นอีกครั้ง โดยรัฐบาล คสช. มีกลไกการปกครอง ดังนี้

(1) ออกประกาศ คสช. และประกาศใช้รัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 มาตราสำคัญได้แก่ มาตรา 44 มาตรา 47 และมาตรา 48 ทำให้มีอำนาจทั้งในด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ โดยเฉพาะมาตรา 44 ที่ขยายขอบเขตอำนาจให้มีผลบังคับในหลายเรื่อง เช่น การปลดล็อคผังเมือง การจัดการปัญหาจราจร การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ เป็นต้น

(2) การอิงอำนาจทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับกลุ่มตนและลดการต่อต้านจากกลุ่มพลังทางสังคม เช่น การอ้างว่าทำเพื่อสถาบันกษัตริย์ การนำแนวคิดเรื่องความดี ความสงบของบ้านเมืองมาใช้เป็นข้ออ้างในการดำเนินการต่างๆ

(3) ควบคุมการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคม ห้ามประชาชนแสดงออกทางการเมือง โดยปล่อยให้การจัดทำนโยบาย การออกกฎหมายเป็นหน้าที่ของรัฐบาล กลุ่มแทคโนแครต ข้าราชการและกลุ่มนายทุน

(4) มีโครงสร้างรัฐราชการที่ประกอบด้วยองค์กรการเมือง 5 องค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการปฏิรูปประเทศเสมือนต้นทางของแม่น้ำ 5 สาย ได้แก่ คสช. คณะรัฐมนตรี สภานิติบัญญัติแห่งชาติ คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ และสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ มีการแผ่อำนาจของระบบราชการโดยจัดตั้งคณะกรรมการหรือองค์กรใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาของประเทศ ซึ่งผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจะมาจากข้าราชการหรืออดีตข้าราชการมากกว่าผู้ที่มาจากภาคธุรกิจ

(5) มีแนวทางเพื่อรักษาบทบาทของรัฐราชการในการวางนโยบายของประเทศในระยะยาวไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 คือการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ซึ่งมีผลผูกพันเป็นการบังคับให้รัฐบาลหลังจากนี้ต้องดำเนินการตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้

จากที่กล่าวไปแล้วว่าแกนหลักของหนังสือมุ่งเน้นอธิบายความแตกต่างของรัฐราชการในยุคจอมพลสฤษดิ์และรัฐบาล คสช. ผู้เขียนได้วิเคราะห์ความแตกต่างของรัฐบาลทั้ง 2 ยุค ไว้ดังนี้

(1) การใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 มาตรา 44 ของรัฐบาล คสช. มีอำนาจกว้างขวางกว่าการใช้อำนาจของจอมพลสฤษดิ์ตามธรรมนูญการปกครอง พ.ศ. 2502 มาตรา 17 เพราะครอบคลุมไปถึงเรื่องอื่นๆ เช่น การประกอบอาชีพ การใช้ชีวิตของประชาชน เป็นต้น

(2) รัฐบาล คสช. พยายามสร้างการพัฒนาเช่นเดียวกับรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ และต่อยอดการพัฒนาไปสู่ความนิยมเพื่อสืบทอดอำนาจทางการเมือง ดังที่มีการจัดทำโครงการประชารัฐและเมื่อมีการจัดตั้งพรรคพลังประชารัฐเพื่อลงเลือกตั้งใน พ.ศ. 2562 อย่างไรก็ตาม สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะกลุ่มพลังทางสังคมมีความเข้มแข็งมากขึ้นกว่ายุคจอมพลสฤษดิ์ ทำให้รัฐบาล คสช. ไม่สามารถควบคุมหรือห้ามการแสดงออกทางการเมืองไปได้ตลอด ต้องผ่อนคลายให้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองและจัดการเลือกตั้งเพื่อสร้างความชอบธรรมทางอำนาจ

(3) ความสามารถของข้าราชการส่งผลให้ประสิทธิภาพของรัฐราชการทั้งสองยุคแตกต่างกัน และจอมพลสฤษดิ์ยังสามารถรวมอำนาจการบริหารไว้ที่ศูนย์กลางอย่างเบ็ดเสร็จ แต่ในยุครัฐบาล คสช. กลับตกอยู่ภายใต้สภาวะการรวมศูนย์อำนาจแบบแตกกระจาย ช่วงแรกเมื่อรัฐบาล คสช. มีข้อสั่งการ ข้าราชการระดับสูงบางส่วนไม่ปฏิบัติตามเพราะเกรงว่าจะถูกลงโทษเมื่อเปลี่ยนรัฐบาล ทำให้ต้องมีการใช้มาตรา 44 สั่งย้ายหรือลงโทษข้าราชการที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ควบคู่กับการให้ทหารเข้าไปเป็นประธานคณะกรรมการชุดต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อควบคุมการทำงานของข้าราชการ

เมื่อรัฐราชการยุครัฐบาล คสช. อ่อนแอ ขาดประสิทธิภาพในการบริหารงานก็มีการดึงกลุ่มทุนใหญ่ที่เข้มแข็งกว่าและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐบาล เข้ามาร่วมจัดทำนโยบายซึ่งเอื้อประโยชน์แก่กลุ่มทุน ดังที่ปรากฏตัวอย่างบทบาทของกลุ่มทุนในโครงการประชารัฐและโครงการระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก สะท้อนให้เห็นว่าเมื่อบริบททางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองเปลี่ยนแปลงรัฐราชการมีความสามารถในการปรับตัวเพื่อรักษาอำนาจเอาไว้

3. มุมมองของผู้วิจารณ์

(1) แนวคิดและวิธีการเขียน

ผู้เขียนวิเคราะห์บทบาทของรัฐราชการไทยผ่านแนวคิดรัฐราชการหรืออำมาตยาธิปไตย โดย เฟร็ด ริกส์ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของรัฐราชการภายใต้รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์และ

คสช. ซึ่งเป็นการศึกษาต่างช่วงเวลา เพื่อให้เห็นพัฒนาความเปลี่ยนแปลงทางความคิดและบทบาทของตัวแสดงที่มีอำนาจของรัฐบาล โดยแบ่งการนำเสนอเนื้อหาออกเป็น 5 ช่วง ได้แก่ 1) การปกครองของคณะราษฎร พ.ศ. 2475-2501 2) รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ พ.ศ. 2501-2506 3) รัฐบาลพลเอกเปรม พ.ศ. 2523-2529 4) รัฐบาลนายทักษิณ พ.ศ. 2544-2549 และ 5) รัฐบาล คสช. พ.ศ. 2557-2562

รายละเอียดของแนวคิดรัฐราชการหรืออำมาตยาธิปไตย โดย เฟร็ด ริกส์ พัฒนามาจากแนวคิดของนักวิชาการหลายคน รวมถึงเดวิด เอ วิลสัน ที่เสนอว่าการเมืองเป็นการแข่งขันของกลุ่มข้าราชการเพื่อที่จะเข้ามาเป็นรัฐบาล ในกระบวนการดังกล่าวนี้ข้าราชการทหารเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็งที่สุด ทำให้ได้ครองอำนาจอย่างต่อเนื่อง กอปรกับการที่ประเทศไทยขาดกลไกตรวจสอบชนชั้นนำทางราชการเหล่านี้และประชาชนยังคิดว่าการเมืองเป็นเรื่องของข้าราชการและทหาร การเปลี่ยนแปลงใดๆ ในประเทศจึงเป็นเรื่องของข้าราชการและทหาร ทั้งนี้ ริกส์ ทำการศึกษาสังคมไทยในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475-2506 และพบว่าในทางการเมืองประเทศไทยได้พ้นจากสภาพรัฐราชการและพ้นจากการถูกควบคุมโดยรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์แล้ว แต่ยังไม่ได้เคลื่อนไปอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมของผู้แทนที่มาจากการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยกลายเป็นระบอบครึ่งๆ กลางๆ และอำนาจรวมศูนย์อยู่ที่ชนชั้นนำในระบบราชการ (ชัชฎา กำลังแพทย์, 2561, น. 12)

งานวิจัยสำคัญที่มีอิทธิพลทางความคิดต่อผู้เขียนและได้อ้างอิงไว้ในวิทยานิพนธ์มี 3 เรื่อง ได้แก่ งานของ อภิชาต สถิตนิรามัย (2556) เรื่องรัฐไทยกับการปฏิรูปเศรษฐกิจ: จากกำเนิดทุนนิยมนายธนาคารถึงวิกฤตเศรษฐกิจ 2540 งานของ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2539) เรื่องมองเศรษฐกิจการเมืองไทยผ่านความเคลื่อนไหวของสมาคมธุรกิจ และงานของ พัชรี สิโรรส (2538) เรื่องการเมืองไทยกับธนาคารแห่งประเทศไทย แม้ว่าอาจไม่เห็นด้วยกับงานวิจัยของอเนกและพัชรีในบางประเด็นที่ว่ารัฐราชการนั้นอ่อนกำลังและเสื่อมถอยจนไม่อาจมีบทบาทต่อการออกนโยบายเศรษฐกิจอีก แต่งานวิจัยก็ทำให้ผู้เขียนพบว่ากลุ่มทุนมีบทบาทต่อการจัดทำนโยบายร่วมกับรัฐราชการ ดังที่เนื้อหาของหนังสือพยายามแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลง การเติบโตและบทบาทของกลุ่มทุนที่มีต่อการจัดทำนโยบายของรัฐบาลในแต่ละช่วงเวลา

(2) คำแนะนำต่อผู้อ่านเพื่อให้เข้าใจเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้เพิ่มขึ้น ได้แก่

(2.1) ควรอ่านวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนเรื่องพลวัตและการปรับตัวของรัฐราชการไทย: กรณีศึกษาเปรียบเทียบรัฐราชการสฤษดิ์และรัฐราชการสมัย คสช. เพิ่มเติมในบางประเด็นโดยเฉพาะวิธีการวิจัยและสมมติฐานการวิจัยซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ผู้เขียนใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการค้นเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งนักวิชาการ ข้าราชการ/เทคโนแครต นักการเมืองและภาคประชาชน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบก้อนหิมะซึ่งเป็นการเลือกผู้ให้สัมภาษณ์โดยการแนะนำจากนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญต่อเนื่องไปเรื่อยๆ จนไม่มีข้อมูลเกิดขึ้นใหม่หรือข้อมูลอิ่มตัว

สมมติฐานการวิจัยคือรัฐราชการภายใต้ คสช. มีความแตกต่างโดยเปรียบเทียบกับรัฐราชการภายใต้จอมพลสฤษดิ์ อันเนื่องมาจากพลังนอกราชการเข้มแข็งขึ้น รวมถึงความอ่อนแอภายในระบบราชการเอง จนทำให้บทบาทในฐานผู้เริ่ม ขับเคลื่อน และได้ประโยชน์จากนโยบายเศรษฐกิจและการพัฒนาลดลง (ชัชฎา กำลังแพทย์, 2561, น.8)

ขอบเขตการวิจัยด้านเนื้อหาศึกษาเฉพาะการปรับตัวของระบบราชการไทยผ่านแนวคิดรัฐราชการ ความสัมพันธ์รัฐกับสังคม ความสัมพันธ์รัฐกับทุนและสัมพันธภาพทางอำนาจระหว่างฝ่ายการเมืองและฝ่ายประจำเพื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของรัฐราชการไทยภายใต้รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์และ คสช. (ชัชฎา กำลังแพทย์, 2561, น. 9)

ทั้งนี้ สาเหตุที่หนังสือไม่ได้ระบุรายละเอียดข้างต้นไว้อาจเป็นเพราะการปรับเนื้อหาจากวิทยานิพนธ์มาเป็นหนังสือต้องทำให้มีเนื้อหาที่อ่านง่ายจึงตัดทอนเนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระเบียบวิธีวิจัย

(2.2) ควรอ่านหนังสือบางเล่มเพิ่มเติม เช่น

หนังสือเรื่อง ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ วิวัฒนาการรัฐไทย โดยกุลลดา เกษบุญชูมี้ด (2562) เพราะในหนังสือเรื่องประยุทธ์ไม่ใช่สฤษดิ์ฯ กล่าวแต่เพียงว่าสาเหตุที่คณะราษฎรซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นเพราะความไม่พอใจด้านเศรษฐกิจและความก้าวหน้าในระบบราชการ แต่หากได้อ่านหนังสือของกุลลดาก็จะเข้าใจเพิ่มมากขึ้นว่าการปฏิวัติของคณะราษฎรใน พ.ศ. 2475 ไม่ใช่ครั้งแรกที่ข้าราชการแสดงความไม่พอใจต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เพราะก่อนหน้านี้ได้เกิดเหตุการณ์กบฏ รศ. 130 ที่ข้าราชการทหารกระทำการท้าทายต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเป็นบทเรียนให้คณะราษฎรได้เรียนรู้ความผิดพลาดจากกลุ่มกบฏจนวางแผนทำการปฏิวัติได้สำเร็จ เป็นต้น

หนังสือเรื่องการเมืองระบบพ่อขุนแบบอุปถัมภ์เผด็จการโดย ทักษ์ เฉลิมเตียรณ (2561) ตีพิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ. 2526 และมีการพิมพ์ซ้ำเป็นครั้งที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2561 ซึ่งชัชฎาใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการเขียนหนังสือเรื่องประยุทธ์ไม่ใช่สฤษดิ์ฯ สาเหตุที่แนะนำให้อ่านหนังสือเล่มนี้เพิ่มเติมเพราะจะทำให้รู้ถึงประวัติ ภูมิหลังของจอมพลสฤษดิ์ การขึ้นมามีอำนาจทางการเมือง การสร้างความชอบธรรมทางการปกครอง วิธีการปกครอง ผลจากการพัฒนาประเทศ บทบาทของระบบราชการและสถาบันกษัตริย์ โดยนำเสนอในช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2490-2506

ปีที่จอมพลสฤษดิ์ถึงแก่อสัญกรรมขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี การอ่านไม่เพียงทำให้รู้จักกับจอมพลสฤษดิ์มากขึ้นแต่ยังทำให้เข้าใจบริบทสังคมการเมืองในช่วงเวลานั้นได้ดีขึ้นด้วย

(3) คุณค่า/ประโยชน์ที่ได้รับจากการอ่านหนังสือเรื่องประยุทธ์ไม่ใช่สฤษดิ์ฯ มีดังนี้

คนส่วนใหญ่มองว่าการที่รัฐบาล คสช. ใช้อำนาจตามมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 มีความคล้ายคลึงกับการใช้อำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ตามมาตรา 17 ของธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 แต่ชัชฎากลับตั้งสมมติฐานและทำการศึกษาในประเด็นต่างๆ ทำให้ผู้อ่านเห็นว่ารัฐราชการภายใต้รัฐบาล คสช. มีความแตกต่างจากรัฐราชการในยุคจอมพลสฤษดิ์หลายประการเพราะตัวแสดงที่มีบทบาทและสนับสนุนต่ออำนาจของรัฐบาลต่างกัน นอกจากนี้ในตอนท้ายของหนังสือยังมีการทำตารางสรุปความแตกต่างของรัฐ ทุน สังคม และบริบทอื่นๆ ใน 5 ช่วงเวลา ได้แก่ 1) การปกครองของคณะราษฎร พ.ศ. 2475-2501 2) รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ พ.ศ. 2501-2506 3) รัฐบาลพลเอกเปรม พ.ศ. 2523-2529 4) รัฐบาลนายทักษิณ พ.ศ. 2544-2549 และ 5) รัฐบาล คสช. พ.ศ. 2557-2562 ให้ผู้อ่านได้เข้าใจอีกด้วย

ชัชฎาทำการวิเคราะห์ให้ได้รู้ว่าแนวคิดรัฐราชการหรืออำมาตยาธิปไตย โดย เฟร็ด ริกส์ สามารถใช้อธิบายการเมืองไทยในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ แต่เมื่อมาถึงรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์แนวคิดของริกส์ก็ไม่สามารถอธิบายการเมืองไทยได้เพราะมีกลุ่มต่างๆ เช่น สหรัฐฯ กลุ่มทุน ทหาร และเทคโนแครต เข้ามาเกี่ยวข้องและมีบทบาทต่อการจัดทำนโยบาย รัฐบาลต้องร่วมมือกับกลุ่มเหล่านี้เพื่อรักษาอำนาจไว้ กระทั่งเมื่อมาถึงรัฐบาล คสช. กลุ่มทุนที่ใกล้ชิดกับรัฐบาลมีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบายก็ทำให้เศรษฐกิจไม่ฟื้นตัวและก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำมากขึ้น สะท้อนให้เห็นว่าการจัดทำนโยบายไม่มีประสิทธิภาพและไม่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ดังที่ในตอนท้ายของหนังสือเขียนไว้ว่า “รัฐราชการเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการปฏิรูปให้อยู่ร่วมกับระบอบประชาธิปไตยและทำงานเพื่อประโยชน์ของประชาชนเพิ่มขึ้น” (ชัชฎา กำลังแพทย์, 2564, น. 297) จากการรับรู้สู่ความตระหนักและต้องคิดต่อว่าประชาชนจะทำอย่างไรเพื่อทัดทานต่อกลไกการรักษาอำนาจในลักษณะเช่นนี้ รวมถึงทำให้มีการจัดทำและดำเนินนโยบายที่ตอบสนองต่อประโยชน์และความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

(4) ประเด็นที่เห็นแย้งกับผู้เขียน

ในหนังสืออธิบายถึงความสามารถของข้าราชการในรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์และรัฐบาล คสช. ว่ามีความแตกต่างกัน ข้าราชการที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดทำนโยบายในยุคจอมพลสฤษดิ์ล้วนแล้วแต่เป็นกลุ่มคนระดับหัวกะทิที่จบการศึกษามาจากต่างประเทศ หลังจากยุคจอมพลสฤษดิ์ประเทศมีการพัฒนาเศรษฐกิจขึ้นมาโดยลำดับ คนเก่งที่จบการศึกษาและ

เริ่มทำงานในช่วง พ.ศ. 2535 มักเลือกทำงานในภาคเอกชนมากกว่าเพราะได้รับค่าตอบแทนดีกว่า คนที่เริ่มทำงานรับราชการในช่วงนั้นเติบโตในตำแหน่งหน้าที่การงานในยุครัฐบาล คสช. จึงอาจไม่มีความสามารถมากพอที่จะจัดทำนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาของประเทศให้ผ่านพ้นไป ผู้วิจารณ์มองว่าด้วยขอบเขตของเนื้อหาในการทำวิจัยทำให้ผู้เขียนวิเคราะห์ประเด็นเรื่องความสามารถของข้าราชการทั้งสองยุคในมิติความสามารถ เศรษฐกิจและบริบททางสังคมแท้จริงแล้วอาจมีอีกหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถของข้าราชการที่ผู้เขียนไม่ได้นำเสนอไว้ เช่น ระบบการบริหารงานบุคคลภาครัฐ เทคนิควิธีการบริหารจัดการภาครัฐที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เป็นต้น

(5) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

จากงานวิจัยที่ส่งผลต่อความคิดของผู้เขียน ได้แก่ งานวิจัยของ อภิชาต สถิตนิรามัย, อเนก เหล่าธรรมทัศน์, และพัชรี สิโรรส นำมาสู่ขอบเขตของงานวิจัยที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับทุน และคำอธิบายข้อค้นพบที่ว่ารัฐราชการในรัฐบาล คสช. มีการปรับตัวเพื่อรักษาอำนาจไว้ โดยร่วมมือกับกลุ่มทุนที่ใกล้ชิดในการจัดทำนโยบาย แต่หากพิจารณาเนื้อหาของหนังสือจะพบว่ามีอีกหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อการรักษาอำนาจของรัฐบาล คสช. เช่น รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 กำหนดให้มีการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) มีผลผูกพันบังคับให้รัฐบาลหลังจากนี้ต้องดำเนินการตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ เป็นต้น ดังนั้น หากผู้เขียนสรุปการกระทำต่างๆ ที่แสดงถึงการรักษาอำนาจของรัฐบาล คสช. ออกมาทีละประเด็นก็จะทำให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจนขึ้น

สรุป หนังสือเรื่องประยุทธ์ไม่ใช่สฤษดิ์ฯ พัฒนามาจากวิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยชัชฎา กำลังแพทย์ ซึ่งใช้แนวคิดรัฐราชการโดยเฟร็ด ริกส์ เป็นฐานคิดในการศึกษารัฐราชการไทยและพบว่ารัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์และรัฐบาล คสช. มีความแตกต่างกัน อีกทั้งยังทำให้ผู้อ่านเข้าใจพัฒนาการของการเมืองการปกครองไทยในมิติความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับทุน ตั้งแต่เกิดระบบราชการในสมัยรัชกาลที่ 5 ใน พ.ศ. 2435 มาจนถึงปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้นด้วย

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กุลลดา เกษบุญชู มี้ด. (2562). *ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ วิวัฒนาการรัฐไทย*. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน.

ชัชฎา กำลังแพทย์. (2561). *พลวัตและการปรับตัวของรัฐราชการไทย: กรณีศึกษาเปรียบเทียบรัฐราชการสฤษดิ์และรัฐราชการสมัย คสช.* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชัชฎา กำลังแพทย์. (2564). *ประยุทธ์ไม่ใช่สฤษดิ์ พลวัตรัฐราชการไทยจากยุครุ่งเรืองสู่ยุคเสื่อมถอย*. กรุงเทพฯ: อิลลูมิเนชันส์ เอดิชันส์.

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2561). *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

พัชรี สิโรรส. (2538). การเมืองไทยกับธนาคารแห่งประเทศไทย. *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์, 13*(2), 5-39.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2536). *มองเศรษฐกิจการเมืองไทยผ่านความเคลื่อนไหวของสมาคมธุรกิจ*. กรุงเทพฯ: คบไฟ.

อภิชาต สถิตนิรามัย. (2556). *รัฐไทยกับการปฏิรูปเศรษฐกิจ: จากกำเนิดทุนนิยมนายธนาคารถึงวิกฤตเศรษฐกิจ 2540*. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน.

แนวทางการจัดทำต้นฉบับบทความ
เพื่อส่งขอรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มีกำหนดออกปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน และฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม มีระบบการพิจารณากลั่นกรองบทความตามขั้นตอนการพิจารณาคัดเลือกบทความตามที่ระบุไว้ในเอกสารนี้

1. ประเภทของบทความ และขอบเขตเนื้อหาของบทความที่รับตีพิมพ์

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ เปิดรับบทความทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ซึ่งมีเนื้อหาทางด้านรัฐศาสตร์ การเมืองการปกครอง การระหว่างประเทศ และรัฐประศาสนศาสตร์ ตามประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1) บทความวิจัย
2) บทความวิชาการ
3) บทความปริทัศน์ (Reviewed articles)
4) บทวิจารณ์หนังสือ (Book review)

2. คุณลักษณะของบทความที่รับตีพิมพ์

1) บทความที่มีความยาวประมาณ 15-20 หน้า กระดาษ A4 ไม่รวมรูปภาพและตาราง และสำหรับบทความประเภท บทความปริทรรศน์ หรือบทวิจารณ์หนังสือ ควรมีความยาวประมาณ 5-10 หน้า กระดาษ A4 (โดยมีระยะขอบของกระดาษ (Margins) ดังนี้ ขอบบนและขอบซ้าย 1.25 นิ้ว ขอบล่างและขอบขวา 1 นิ้ว และระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 (single space))
2) จะต้องเป็นบทความที่เขียนขึ้นมาใหม่ (Original article) ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ใดมาก่อน (Redundant publication) หากเป็นบทความที่เคยนำเสนอในที่ประชุมวิชาการ หรืองานสัมมนาวิชาการที่ใดที่หนึ่งมาก่อน หรือเป็นบทความที่เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ หรือการแปลงานจากภาษาอื่น จะต้องมีการอ้างอิงโดยระบุไว้ในเชิงอรรถ และบทความนั้นจะต้องมีการปรับแก้ให้เป็นไปตามมาตรฐานทางวิชาการ
3) ผู้เขียนบทความจะต้องไม่ส่งบทความเพื่อขอรับการพิจารณาตีพิมพ์มากกว่าหนึ่งวารสารในเวลาเดียวกัน (Simultaneous submission)
4) จะต้องไม่เป็นบทความที่ละเมิด หรือคัดลอกผลงานของผู้อื่น (Plagiarism) รวมถึงการคัดลอกผลงานตนเองโดยมิชอบ (self-plagiarism)

5) จะต้องเป็นบทความที่มีการจัดรูปแบบ และจัดเตรียมข้อมูลครบถ้วนตามรายละเอียดที่กำหนดในเอกสารฉบับนี้

3. การส่งบทความเพื่อขอรับการพิจารณาลงตีพิมพ์

ขอให้ผู้เขียนนำส่งเอกสาร / ข้อมูล ดังรายการด้านล่าง

1) แบบฟอร์มนำส่งบทความ ซึ่งผู้เขียนรับรองว่าบทความที่นำส่งมานั้นเป็นผลงานของผู้เขียนเอง ไม่เคยตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างเสนอให้วารสารอื่นพิจารณา จำนวน 1 ฉบับ (ดาวน์โหลดแบบฟอร์มได้ที่ https://so05.tci-thaijo.org/index.php/polscicmujournal)
2) ไฟล์ดิจิตอลของ
   (1) บทความต้นฉบับที่มีการจัดรูปแบบตามรายละเอียดที่วารสารกำหนด นามสกุล .pdf
   (2) บทความต้นฉบับที่มีการจัดรูปแบบตามรายละเอียดที่วารสารกำหนด นามสกุล .doc หรือ .docx และ
   (3) รูปภาพ ที่ใช้ประกอบในบทความ นามสกุล .jpg, .jpeg หรือ RAW หรือ TIFF ความละเอียด 300 Pixel / High Resolution ขนาดไฟล์ไม่ต่ำกว่า 500KB

มายังกองบรรณาธิการโดยผ่านทางระบบ TCI-ThaiJO วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสน-ศาสตร์ เว็บไซต์ https://so05.tci-thaijo.org/index.php/polscicmujournal

ติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่

กองบรรณาธิการวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่อยู่ 239 ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200 โทรศัพท์ 0-5394-2995 โทรสาร 0-5394-2988 อีเมล: polscicmujournal@gmail.com

4. การจัดเตรียมต้นฉบับบทความ

4.1 รูปแบบของตัวอักษร

ขอให้ผู้เขียนใช้ตัวอักษรที่มีขนาด ชนิด และการจัดรูปแบบ ดังนี้

รายการ	ภาษาไทย (TH Sarabun PSK)			English (Times New Roman)		
	ขนาด	ชนิด	การจัดเรียง	Size	Type	Alignment
ชื่อเรื่อง / Title	20	หนา	ตรงกลาง	15	Bold	Center
ชื่อผู้เขียน / Author (s)	16	หนา	ชิดขวา	12	Bold	Right Alignment
สังกัดผู้แต่ง / Affiliation (s) (แสดงในรูปแบบ footnote)	14	ธรรมดา	ชิดซ้าย	11	Regular	Justify
หัวข้อบทคัดย่อ / Abstract Title	16	หนา	ตรงกลาง	12	Bold	Center
เนื้อหาบทคัดย่อ / Abstract	16	ธรรมดา	กระจายแบบไทย	12	Regular	Justify
คำสำคัญ / Keywords	16	หนา	ชิดซ้าย	12	Bold	Left Alignment
หัวข้อเรื่อง / Heading	16	หนา	ชิดซ้าย	12	Bold	Left Alignment
หัวข้อย่อย / Sub headings	16	หนา+เอน	ชิดซ้าย	12	Bold+Italic	Left Alignment
เนื้อหา / Content	16	ธรรมดา	กระจายแบบไทย	12	Regular	Justify
ชื่อตารางและชื่อรูปภาพ / Table or Figure title	16	หนา	ชิดซ้าย	12	Bold	Left Alignment
หัวตาราง / Heading row	14	หนา	กลาง	11	Bold	Left Alignment
ข้อความในตาราง หรือภาพ / text in the table or figure	14	ธรรมดา	ชิดซ้ายหรือขวา	11	Regular	Left or Right Alignment
เชิงอรรถ / footnote	14	ธรรมดา	กระจายแบบไทย	11	Regular	Justify
หัวข้อเอกสารอ้างอิง / References Title	16	หนา	กลาง	12	Bold	Left Alignment
เอกสารอ้างอิง / References	16	ธรรมดา	กระจายแบบไทย	12	Regular	Justify

4.2 องค์ประกอบของบทความ

รายการ	คำอธิบาย
ชื่อเรื่อง / Title	ระบุชื่อเรื่องทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ชื่อเรื่องไม่ควรยาวเกินไป และครอบคลุมสาระของบทความ และมีความสอดคล้องกันระหว่างภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หมายเหตุ: หากผู้เขียนประสงค์ระบุชื่อแหล่งทุนได้ให้การสนับสนุนการทำวิจัย สามารถระบุได้โดยการเพิ่มเชิงอรรถไว้ที่ท้ายชื่อเรื่อง
ชื่อผู้เขียน / Author (s)	■ ระบุชื่อผู้แต่งทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ■ ไม่ควรระบุตำแหน่งทางวิชาการ ยศ ตำแหน่งทางทหาร คำนำหน้าชื่อ รวมทั้งสถานภาพ (อาทิ นักศึกษาปริญญาเอก, อาจารย์ที่ปรึกษา, คณบดี) ทั้งที่ด้านหน้าและท้ายชื่อผู้แต่ง
สังกัดผู้แต่ง / Affiliation (s)	■ ระบุข้อมูลสถานะ หรือตำแหน่งทางวิชาการ และชื่อหน่วยงานที่ผู้แต่งสังกัด<u>ในเชิงอรรถ</u> โดยเรียงจากหน่วยงานระดับต้นไปจนถึงหน่วยงานหลัก แล้วจึงระบุจังหวัด รหัสไปรษณีย์ ประเทศ และอีเมล (ขอให้ระบุอีเมลอย่างน้อยสำหรับผู้แต่งหลัก (Corresponding author)) ■ หากหน่วยงานที่ผู้แต่งสังกัดเป็นภาษาไทย ให้ระบุรายละเอียดหน่วยงานที่ผู้แต่งสังกัดเป็นภาษาอังกฤษ ในบรรทัดถัดจากชื่อหน่วยงานที่สังกัดภาษาไทย
บทคัดย่อ / Abstract	■ บทคัดย่อภาษาไทย ควรมีเพียง 1 ย่อหน้า ความยาวไม่เกิน 250 คำ ■ บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ควรมีเพียง 1 ย่อหน้า ความยาวไม่เกิน 150-250 คำ และมีเนื้อหาสอดคล้องกับบทคัดย่อภาษาไทย โดยในบทคัดย่อจะต้องประกอบไปด้วย (1) ความสำคัญของการศึกษา (main argument or thesis statement) (2) วัตถุประสงค์ (research purpose) (3) ระเบียบวิธีวิจัย/วิธีการศึกษา (research methodology) หรือกรอบแนวคิด (conceptual framework) (4) ผลการวิจัยหรือผลการศึกษา (research finding) หรือข้อค้นพบที่สำคัญ (main finding) หรือข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (5) สรุปและประโยชน์ที่ได้จากการศึกษา (conclusion and contribution)
คำสำคัญ / Keywords	ระบุคำสำคัญจำนวนไม่เกิน 5 คำ โดยคำสำคัญแต่ละคำ ให้แสดงทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษซึ่งมีความหมายตรงกัน
เนื้อหา / Content	■ ควรประกอบด้วยส่วนของความนำ เนื้อหา และบทสรุป ■ การใช้คำศัพท์เฉพาะทางวิชาการ (1) กรณีคำภาษาอังกฤษที่มีการใช้ทับศัพท์ภาษาไทยอย่างแพร่หลาย ให้เขียนเป็นภาษาไทยตามที่มีการบัญญัติศัพท์ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน โดยไม่ต้องแสดงคำศัพท์ภาษาอังกฤษประกอบ อาทิ อินเทอร์เน็ต อิเล็กทรอนิกส์ (2) กรณีคำภาษาอังกฤษที่ยังไม่มีการใช้แพร่หลาย ให้เขียนคำแปลภาษาไทย หรือคำทับศัพท์ โดยแสดงคำศัพท์ภาษาอังกฤษ และอักษรย่อ (ถ้ามี) ประกอบใน

รายการ	คำอธิบาย
	วงเล็บ ทั้งนี้ การเขียนคำศัพท์ภาษาอังกฤษในวงเล็บ ให้ใช้ตัวพิมพ์เล็กทั้งหมด ยกเว้นคำที่มีอักษรย่อหรือคำเฉพาะ จึงจะขึ้นต้นคำด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ และควรเขียนคำภาษาอังกฤษกำกับครั้งแรกเพียงครั้งเดียวครั้งต่อๆ ไปไม่จำเป็นต้องเขียนภาษาอังกฤษกำกับอีก เช่น องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) (3) กรณีที่คำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่มีการใช้อักษรย่อ ให้ระบุคำเต็มและอักษรย่อในครั้งแรกที่มีการกล่าวถึง และครั้งต่อไปให้ใช้อักษรย่อเพียงอย่างเดียว อาทิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ครั้งต่อไปใช้ อปท., องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ครั้งต่อไปใช้ UN ■ การแสดงตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ (1) ให้แสดงชื่อตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ ด้านบนตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ และใส่หมายเลขกำกับตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ โดยเรียงตามลำดับการนำเสนอในเนื้อเรื่อง (2) หากเป็นตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพที่อ้างอิงมาจากแหล่งข้อมูลอื่นให้อ้างอิงที่มาโดยแสดงที่มาไว้ใต้ตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ (ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบนามปี) และดำเนินการให้เป็นไปตามข้อกำหนดเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ (3) หากมีหมายเหตุประกอบตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ ให้ใส่หมายเหตุไว้บรรทัดใต้ที่มา ■ เชิงอรรถ (footnote) ในเนื้อหา ใช้สำหรับการอธิบายขยายความจากในเนื้อหาเท่านั้น ไม่ใช้สำหรับการอ้างอิงเอกสารในเนื้อเรื่อง (การอ้างอิงเอกสารในเนื้อเรื่องใช้รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation))
การอ้างอิงเอกสารในเนื้อหา / In-text citation	ใช้รูปแบบการอ้างถึงในเนื้อหา (In-text citation) แบบนามปี (Name-and-year system) ในระบบ American Psychological Association 6th edition (APA6) (ดูรายละเอียดในหัวข้อ การอ้างถึงในเนื้อหาและการลงรายการเอกสารอ้างอิง)
เอกสารอ้างอิง / References	■ ให้แสดงรายการเอกสารอ้างอิงตอนท้ายของบทความ โดยใช้รูปแบบเอกสารอ้างอิงในระบบ APA โดยผู้เขียนต้องตรวจสอบข้อมูลการอ้างอิงให้ครบถ้วนสมบูรณ์ รวมทั้งรายการเอกสารอ้างอิงจะต้องครอบคลุมรายการที่มีการอ้างอิงในเนื้อหา ■ ให้แสดงรายการเอกสารอ้างอิงโดยเรียงลำดับตามตัวอักษร และให้เรียงรายการเอกสารอ้างอิงที่เป็นสิ่งพิมพ์ภาษาไทยก่อน แล้วจึงตามด้วยรายการเอกสารอ้างอิงที่เป็นสิ่งพิมพ์ภาษาต่างประเทศ ■ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไม่รับผิดชอบต่อเนื้อหาที่นำมาจากเว็บไซต์ภายนอกที่ถูกอ้างอิงในบทความในวารสาร ความถูกต้องของ URL ที่ถูกอ้างนั้นสามารถสืบค้นได้เมื่อวันที่ผู้เขียนเขียนบทความ

4.3 การอ้างถึงในเนื้อหา และการลงรายการบรรณานุกรม

4.3.1 การอ้างถึงในเนื้อหาแบบนามปี ในระบบ APA

(1) การอ้างถึงในเนื้อหาแบบนามปี ในระบบ APA สามารถทำได้ ดังนี้

- อ้างถึงโดยชื่อผู้แต่งอยู่ในเนื้อความ เช่น เก่ง เขียนดี (2559, น. 1) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ..., Smith (2016) defines public policy as...,
- อ้างถึงโดยลงรายการชื่อผู้แต่ง, ปี, เลขหน้าในเครื่องหมายวงเล็บ เช่น (เก่ง เขียนดี, 2559, น. 1), (Smith, 2016, p. 1)

(2) กรณีผู้แต่ง 1 คน ผู้แต่งที่เป็นชาวไทยให้ใส่ทั้งชื่อ และนามสกุล หากผู้แต่งเป็นชาวต่างประเทศ ให้ใส่เฉพาะนามสกุล อาทิ (เก่ง เขียนดี, 2559, น. 1), (Smith, 2016, p. 1)

(3) กรณีผู้แต่ง 2 คน ให้ลงรายการด้วยชื่อผู้แต่งทั้งสองคนทุกครั้งที่อ้าง โดยผู้แต่งชาวไทยให้คั่นระหว่างชื่อด้วยคำว่า “และ” เช่น (เก่ง เขียนดี และขยัน อดทน, 2559) และผู้แต่งชาวต่างประเทศ ให้คั่นระหว่างชื่อด้วย “and” เช่น Smith and Adam (2016) แต่ถ้าชื่อผู้แต่งอยู่ในวงเล็บ ใส่เครื่องหมาย “&” แทนคำว่า “and” เช่น (Smith & Adam, 2016)

(4) กรณีผู้แต่ง 3-6 คน ครั้งแรกให้ลงรายการด้วยชื่อผู้แต่งทุกคน โดยคั่นระหว่างชื่อด้วยเครื่องหมาย “,” และครั้งต่อไปให้ลงเฉพาะชื่อคนแรก และตามด้วยคำว่า “และคณะ” สำหรับผู้แต่งภาษาไทย และ “et al.” สำหรับผู้แต่งชาวต่างชาติ เช่น ครั้งแรก (เก่ง เขียนดี, ขยัน อดทน, และมานะ พยายาม, 2559, น. 1) ครั้งถัดไป (เก่ง เขียนดี และคณะ, 2559, น. 3), ครั้งแรก (Smith, Adam, & Potter, 2016, p. 101) ครั้งถัดไป (Smith et al., 2016, p. 102)

(5) กรณีผู้แต่ง 7 คนขึ้นไป ให้ลงรายการด้วยชื่อผู้แต่ง คนที่ 1 และตามด้วยคำว่า “และคณะ” สำหรับผู้แต่งภาษาไทย และ “et al.” สำหรับผู้แต่งชาวต่างชาติ เช่น (เก่ง เขียนดี และคณะ, 2559, น. 1) , (Smith et al., 2016, p. 101)

(6) สิ่งพิมพ์คนละรายการ พิมพ์คนละปี แต่มีผู้แต่งคนเดียวกัน หรือกลุ่มเดียวกัน และผู้เขียนต้องการอ้างถึงพร้อมๆ กัน ให้ลงรายการด้วยชื่อผู้แต่ง ตามด้วยปีที่พิมพ์ โดยเรียงลำดับปีที่พิมพ์จากเก่าไปใหม่ และคั่นระหว่างปีด้วยเครื่องหมาย “,” เช่น (เก่ง เขียนดี, 2555, 2559), (Smith, 2014, 2016)

(7) สิ่งพิมพ์คนละรายการ พิมพ์ปีเดียวกัน แต่มีผู้แต่งคนเดียวกัน หรือกลุ่มเดียวกัน และผู้เขียนต้องการอ้างถึงพร้อมๆ กัน ให้ลงรายการด้วยชื่อผู้แต่ง ตามด้วยปีที่พิมพ์ โดยลงอักษร ก, ข, ค กำกับหลังปีที่พิมพ์สำหรับผู้แต่งคนไทย และ a, b, c สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ และคั่นระหว่างปีด้วยเครื่องหมาย “,” เช่น (เก่ง เขียนดี, 2555ก, 2555ข), (Smith, 2014a, 2014b)

(8) การอ้างถึงสิ่งพิมพ์หลายรายการ ผู้แต่งต่างกัน พร้อมกัน ให้คั่นแต่ละรายการด้วยเครื่องหมาย “;” เรียงลำดับตามตัวอักษรชื่อ (หรือนามสกุล) ผู้แต่ง เช่น (เก่ง เขียนดี, 2559; มานะ พยายาม, 2558), (Adam, 2014; Smith & Potter, 2016)

(9) กรณีผู้แต่งที่เป็นหน่วยงานหรือสถาบัน ให้ลงรายการครั้งแรกด้วยชื่อเต็มของหน่วยงาน/สถาบัน และตามด้วยชื่อย่อในวงเล็บ “[...]” และการอ้างครั้งต่อไปใช้แต่ชื่อย่อ ยกเว้นการอ้างชื่อมหาวิทยาลัยให้ใส่ชื่อเต็มทุกครั้ง เช่น ครั้งแรก (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ [สสส.], 2558) ครั้งถัดไป (สสส., 2558)

(10) กรณีที่เป็นเอกสารไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ให้แสดงรายการโดยระบุชื่อสิ่งพิมพ์นั้นแทนชื่อผู้แต่ง โดย หากเป็นสิ่งพิมพ์ประเภทบทความ ให้ใส่ชื่อบทความ ในเครื่องหมายอัญประกาศ เช่น (“นโยบายสาธารณะ”, 2559) หากเป็นสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือให้ใส่ชื่อหนังสือโดยใช้ตัวเอน เช่น (*มาตรฐานการเผยแพร่ผลงานวิจัยและผลงานทางวิชาการ*, 2555)

(11) กรณีการอ้างถึงสิ่งพิมพ์ที่ปรากฏในเอกสารอื่น ให้ลงรายการโดยภาษาไทยใช้คำว่า “อ้างถึงใน” และภาษาต่างประเทศใช้ “as cited in” เช่น (เก่ง เขียนดี, 2555 อ้างถึงใน มานะ พยายาม, 2559), (Smith, 2015 as cited in Adam, 2016) ในกรณีนี้ให้ผู้เขียนแสดงรายการเอกสารอ้างอิงท้ายบทความเฉพาะรายการที่ตนเองอ่านมาโดยตรง เช่น จากตัวอย่างรายการเอกสารอ้างอิงท้ายบทความจะมีเฉพาะรายการของ “มานะ พยายาม, 2559” เท่านั้น ไม่ต้องแสดงรายการของ “เก่ง เขียนดี, 2555”

(12) การอ้างถึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การติดต่อทางโทรศัพท์ หรือทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ เช่น อีเมล เว็บบอร์ด ให้ใส่ตำแหน่งงานหรือสถานะของผู้ให้ข้อมูลหรือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลตามที่นำเสนอไว้ในการศึกษาวิจัย เช่น ประชาชน/ข้าราชการตามด้วยคำว่า “การสื่อสารส่วนบุคคล” สำหรับชาวไทย และ “personal communication” สำหรับชาวต่างประเทศ เช่น (ผู้บริหารคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 กันยายน 2559), (1st student, personal communication, September 20, 2016) ทั้งนี้ หากผู้เขียนต้องการอ้างอิงชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลโดยเปิดเผยชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้เขียนจะต้องได้รับการอนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

4.3.2 การลงรายการบรรณานุกรม ในระบบ APA

- รายการเอกสารที่ปรากฏใน เอกสารอ้างอิง (Reference) ท้ายบทความ จะต้องเป็นรายการเอกสารที่มีการอ้างถึงในเนื้อหาบทความ (Citation in text) เท่านั้น
- การลงรายการบรรณานุกรมสำหรับสิ่งพิมพ์แต่ละประเภท มีรายละเอียดดังนี้

ประเภทสิ่งพิมพ์	รูปแบบการลงรายการบรรณานุกรม
หนังสือ / ตำรา (Book)	ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์. Author(s)./(year of publication)./*Book title*./Place:/Publisher.
บทความในหนังสือรวมบทความ (Chapter in book)	ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/*ชื่อบรรณาธิการ*/(บก.)./*ชื่อหนังสือ*./(น./เลขหน้า-เลขหน้า)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์. Author(s)./(year of publication)./Article title./In/Editor/(Ed. ถ้ามีหลายคนใช้ Eds)./*Book title*./(p. ถ้ามีหลายหน้าใช้ pp./page number-page number)./Place:/Publisher.
บทความในวารสาร (Journal Article)	ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อวารสาร*,/*ปีที่*/(ฉบับที่),/เลขหน้าที่ปรากฏบทความ-เลขหน้า. Author(s)./(year of publication)./Article title./*Journal*,/*Vol*/(No),/page number-page number.
รายงานการวิจัย (Research Report)	ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*/(รายงานการวิจัย)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์. Author(s)./(year of publication)./*title*./(Research report)./Place:/Publisher.
เอกสารการประชุมทางวิชาการ (Proceedings, Symposium)	ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/*ชื่อการประชุมหรือการสัมมนา*/(น./เลขหน้า-เลขหน้า)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์. Author(s)./(year of publication)./Article title./In/Title of Conference./(pp./page number-page number)./Place:/Publisher.
ผลงานนำเสนอในงานประชุมวิชาการ (Paper Presentation)	ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่นำเสนอ,/เดือนที่นำเสนอ)./*ชื่อผลงาน*./การนำเสนอในชื่อการประชุมหรือการสัมมนา,/สถานที่จัดการประชุม. Author(s)./(year of publication,/month)./*title*./In/Title of Conference./Place.
หนังสือแปล (Translated Book)	ชื่อผู้แต่งหนังสือต้นฉบับที่แปลเป็นภาษาไทยแล้ว./(ปีที่พิมพ์หนังสือแปล)./*ชื่อหนังสือที่แปลแล้ว*/[ชื่อหนังสือต้นฉบับ]/(ชื่อผู้แปล,/ผู้แปล)./สถานที่พิมพ์หนังสือแปล:/สำนักพิมพ์./(ต้นฉบับพิมพ์/ปี/ค.ศ. หรือ พ.ศ. ที่พิมพ์ต้นฉบับ)
วิทยานิพนธ์ และปริญญานิพนธ์ (Thesis)	ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อวิทยานิพนธ์หรือปริญญานิพนธ์*./(วิทยานิพนธ์ชื่อปริญญา),/ชื่อสถาบันการศึกษา. Author./(year of published)./*Doctoral dissertation or Master's thesis Title*./(Doctoral dissertation or Master's thesis),/Institute.
บทความจากหนังสือพิมพ์ (Newspaper)	ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์,/วัน/เดือน)./ชื่อบทความ./*ชื่อหนังสือพิมพ์*, น./เลขหน้า. Author./(year of published,/mm/dd)./Article title./*Newspaper Title*, p./page number.

ประเภทสิ่งพิมพ์	รูปแบบการลงรายการบรรณานุกรม
ราชกิจจานุเบกษา (Royal Thai Government Gazette)	ชื่อกฎหมาย./(ปี,/วัน/เดือน)./*ราชกิจจานุเบกษา*./เล่ม/เลขเล่ม/ตอน/เลขตอน./หน้า/เลขหน้า-เลขหน้า.
เอกสารอิเล็กทรอนิกส์หรือเอกสารจากฐานข้อมูล (Databases)	ชื่อผู้แต่ง./(ปี)./ชื่อเอกสาร./สืบค้นเมื่อ/วันที่/เดือน/ปี,/จาก/URL (แบบย่อ*) หรือชื่อฐานข้อมูล Author./(year of published)./Title./Retrieved/mm/dd,/year,/from/URL or name of database
ข้อมูล/เอกสารจาก Facebook	ชื่อผู้แต่ง./(ปี,/เดือน/วัน)./ชื่อเรื่อง/[Facebook status update]./สืบค้นเมื่อ/วันที่/เดือน/ปี,/จาก/URL Author./(year of published,/month/day)./*Title*./[Facebook status update]./Retrieved/mm/dd,/year,/from/URL
ข้อมูล/เอกสารจาก Twitter	ชื่อผู้แต่ง./(ปี,/เดือน/วัน)./ชื่อเรื่อง/[Tweet].สืบค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี,/จาก/URL Author./(year of published,/month/day)./*Title*./[Tweet]./Retrieved/mm/dd,/year,/from/URL

- การระบุชื่อผู้แต่ง มีรายละเอียดดังนี้
  (1) ผู้แต่งชาวไทย ลงรายการด้วยชื่อ แล้วตามด้วยนามสกุล และผู้แต่งชาวต่างประเทศลงรายการด้วยนามสกุล ตามด้วยชื่อแรกและชื่อกลางซึ่งใช้อักษรย่อ
  (2) ผู้แต่ง 2 คน ให้ลงชื่อผู้แต่งทุกคน โดยใช้คำว่า “และ” (สำหรับคนไทย) และ “&” (สำหรับชาวต่างประเทศ) คั่นระหว่างชื่อ
  (3) ผู้แต่ง 3-6 คน ในครั้งแรกให้ลงชื่อผู้แต่งทุกคน คั่นระหว่างชื่อด้วยเครื่องหมาย “,” และคั่นก่อนชื่อคนสุดท้ายด้วย “, และ” ในภาษาไทย และ “, &” ในภาษาอังกฤษ ในการอ้างซ้ำครั้งต่อๆไป ลงเฉพาะชื่อผู้แต่งคนแรก ตามด้วยคำว่า “, และคณะ” สำหรับงานเขียนภาษาไทย หรือ “, et al.” สำหรับงานเขียนภาษาต่างประเทศ
  (4) ผู้แต่ง 7 คนขึ้นไป ให้ลงชื่อผู้แต่งคนแรก ถึงคนที่ 6 และตามด้วย “, และคณะ” หรือ “, et al.”
  (5) สิ่งพิมพ์ที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ให้ใส่ชื่อสิ่งพิมพ์ (หนังสือ หรือวารสาร) ด้วยตัวเอนแทน และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น ชื่อหนังสือ./(ปีที่พิมพ์)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

- คำย่อสำหรับการลงรายการเอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย		**ภาษาอังกฤษ**	
อักษรย่อ	ย่อมาจาก	อักษรย่อ	ย่อมาจาก
ม.ป.ป.	ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์	n.d.	no date
ม.ป.ท.	ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์	N.P.	no place
ม.ป.พ.	ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์	n.p.	No publisher

- สิ่งพิมพ์ที่อยู่ระหว่างรอพิมพ์ ให้ใช้ข้อความ “(อยู่ระหว่างรอพิมพ์)” สำหรับภาษาไทย และ “(in press)” สำหรับภาษาอังกฤษ
  (1) การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)
  จากการทบทวนงานวิจัย (ชื่อผู้แต่ง, อยู่ระหว่างรอพิมพ์) พบว่า.....
  จากการทบทวนงานวิจัย (Author, forthcoming) พบว่า.....
  (2) การอ้างอิงในรายการเอกสารอ้างอิง (References)
  ชื่อผู้แต่ง. (อยู่ระหว่างรอพิมพ์). ชื่อบทความ. *ชื่อวารสาร.*
  Author. (forthcoming). Article title. *Journal*.

เอกสารอ้างอิง

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2556). *คู่มือการพิมพ์วิทยานิพนธ์*. กรุงเทพ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

American Psychological Association. (2010). *Publication Manual of the American Psychological Association.* Retrieved October 11, 2018, from www.apastyle.org/manual/index

The University of Sydney. (n.d.). *Referencing and Citation Styles: APA 6 th*, Retrieved October 11, 2018, from https://libguides.library.usyd.edu.au/c.php?g=508212&p=3476096

PSPAJ

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

Political Science and Public Administration Journal

กองบรรณาธิการวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
239 ถ.ห้วยแก้ว ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ 053-942995 โทรสาร 053-942988

Editorial Board
Political Science and Public Administration Journal
Faculty of Political Science and Public Administration,
Chiang Mai University
239 Huay Kaew Rd., Muang, Chiang Mai 50200, Thailand
Tel. +66-5394-2995 Fax. +66-5394-2988
E-mail polscicmujournal@gmail.com